

DACTYLIOTHECA
SMITHIANA

Volumen Primum

GEMMARUM ECTYPA

E T

ANTONII FRANCISCI GORII

ENARRATIONES

COMPLECTENS

VENETIIS.
CIↃ IↃCCLXVII.

EX TYPOGRAPHIO J B PASQUALII.
SUPERIORUM VENIA AC PRIVILEGIO.

GEORGIO· III

MAGNAE· BRITANNIAE· REGI

TRIVMPHATORI· SEMPER· AVGVSTO

POLITIORVM·ARTIVM·AMPLIFICATORI

BONO·REIPVBLICAE· NATO

GEMMAS· CENTVM

MIRIFICO·OPERE· CVLTVQVE

PRAESTANTISSIMAS

OLIM A·JOSEPHO·SMITHIO·COLLECTAS

D E I N D E

IN· REGIVM·LONDINENSE·CIMELIVM

A D D V C T A S

N V N C · T A N D E M

AERI·REDDITAS·APTOQVE·COMMENTARIO

E X P L I C A T A S

DICAT· CONSECRATQVE

JOHANNES·BAPTISTA·PASQVALLVS

DEVOTVS·NOMINI·MAIESTATIQVE· EIVS

TYPOGRAPHUS LECTORI
BENE AGERE.

QUAM in prioris voluminis Anteloquio ſpoponderam *Hiſtoriam Glyptographicam*, tibi jam in manus legendam lubens, volenſque contrado. Tanta profecto ex artium omnium hiſtoria enaſcitur utilitas, ut qui varias illarum progreſſiones, viceſque apprime calleat, is unus ſit, qui judicium de illis confidentiſſime ferre queat, valeatque internoſcere, quibus potius temporibus, Graecis ne, an Romanis conſignanda ſint artificum Opera, quae ſibi in oculos incurrunt; nec quae ſunt nuperi ſigillariarii, pro antiquis, ac genuinis ſibi obtrudi patiatur. Quumque hoc ſemper a natura hominibus inſitum fuerit, ut ſua quiſque ſtudia ſequatur; hinc artifices omnes, plaſtae, ſtatuarii, pictores, gemmarum inſignitores, quotquot fuere, in fingendis, exprimendiſque rerum imaginibus, ingenio, ſuſceptaeque peculiari cuidam rationi indulſerunt; quae niſi praecognoſcantur, quid in artibus certi, comprehenſique haberi poterit? Monuimus alibi hiſtoriam hanc a cl. Marietto fuiſſe jam pro virili parte exaratam, atque etiam Franciſcum Victorium ſymbolam contuliſſe lithographis inſignioribus concelebrandis. Videbor ergo, ut in adagio

eſt, eamdem ſemper incudem ad faſtidium uſque retundere, dum Gorianam hiſtoriam legendam apporrigo? Apage tam iniquum de hoc opere judicium. Gorius ſiquidem quae ab aliis fuſa, ac fortaſſe tumultuaria oratione ſcripta fuerant, in pauca contraxit, quodque eſt multo praeſtantius, dilucido ordine, & vel alphabetica ſerie, vel habita ſcholarum, temporumque ratione digeſſit. Dum lithographos memorat, eorum opera proxime adnotat, quae adhuc dum in Cimeliis adſervantur, ut ſi cui volupe ſit ea contemplari, cujuſque artificis ingenium, induſtriamque facilius, ac plenius cognoſcere poſſit. Ita hiſtoria ipſius monumentis adhuc vigentibus communita, teſtataque eſt. Nam quum Achillis, Helenae, Polycratis Tyranni annuli recenſentur, quibus delphin, monſtrum marinum, & lyra inſculpta perhibetur; id quidem artem Glyptographicam ab heroicis uſque temporibus invaluiſſe oſtendit, nihil vero de Gemmariorum peritia, aut ruſticitate condocefacit. Quare in texenda hujus artis hiſtoria, utilitatem cum voluptate conjungens, eam ab epocha multo certiore incohandam duxit. Quod ſi calamum aliquando liberius procurrere paſſus eſt, videturque eos commemorare, qui Gemmarii non ſunt, ſed affines artes factitarunt, indulgendum homini indefatigabili, quem jam torquebat incommoda valetudo, vireſque priſtinae lento morbo delaſſatae, paullatim in dies deſerebant. Quod

ſi bono rei litterariae convaluiſſet, opus ſecundis curis auctum, emendatumque typis commiſiſſet. Bibliothecam etiam Glyptographicam ex integro conſcribere parabat, in qua multa, quae poſt editam a Marietto prodierunt, collectanea Gemmarum opuſcula, commentaria in unum compaginata librum percenſere in animo habebat. Sed haec omnia cum auctoris vita

Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.

Hiſtoriam ergo, qualis inter tot diſcrimina ſuperfuit, aequi, bonique conſulas; habes enim ſi forte non omnibus ſuis numeris abſolutiſſimam, illam certe & ſummo labore partam, & perſpicuitate praeclaram, & operis inſtituto accommodatam.

VIVAS. VALEAS. FLOREAS.

LECTORI ΑΡΧΑΙΟΦΙΛΩ
JOHANNES BAP. PASQUALIUS.

QUOD olim a Suetonio memoriae proditum legimus, C. Julium Caesarem, etsi belli artibus, ipsaque Imperii administratione distentum, ita eruditae vetustatis studio, atque amore flagrasse, ut *gemmas, thoreumata, signa, tabellas antiqui operis semper avidissime comparaverit* (1); hoc ipsum nostra aetate laudi vertendum est optimo Magnae Britanniae Regi GEORGIO III. CANADIANO, quem inter armorum strepitus, praeliorumque discrimina his ipsis studiis deditum cum multa patefaciant, tum quod insignem hanc veterum gemmarum supellectilem Gazae suae adjunxerit. Scilicet dum alter hic Caesar regni fines novis adquisitis provinciis amplificaret, dum imperium pelagi iteratis triumphis suis Britannis assereret, dum hostes ab avitis Brunsvicensium sedibus propulsaret, & commercium, florentis Reipublicae basim, ac crepidinem constabiliret, suam de antiquis monumentis, doctisque operibus conquirendis cogitationem ex animo numquam deposuit, ut deinde pace terra, marique parta, cum mansuetioribus Musis libere ageret, mentemque his cimeliis tranquille depasceret. Oh beatam, fortunatamque Britanniam, quae GEORGIO auspice, ac sospitatore ad tantum splendorem evecta est, ut numquam antea felicior, ac

DACTYL.

(1) Cap. XLVII. Edit. Burmanni Amstelodami 1736.

beatior fuiſſe videatur! Ille nempe poſtquam magna Anglorum ingenia ad liberales artes impenſius excolendas omnimode excitavit, illuſtrium artificum opera, praeſertimque excellentium pictorum graphides ex Italia accivit, ut praeſto eſſent abſoluta illa archetypa, in quae Angli intuerentur, & ex quibus exemplaria depromerent. Et ne quid ſplendidi ſuae pinacothecae deeſſet, eamdem elegantiſſimis hiſce Gemmis auro contra aeſtimandis, & longa aevitate venerandis cumulavit.

Gemmas porro ejuſmodi ſagaci, diuturnaque inquiſitione, & pro ea, qua hiſce in ſtudiis pollet doctrina, collegerat JOSEPHUS SMITHIUS dudum jam apud Venetam Rempublicam Anglicae nationis Conſul, negotiorumque publicorum procurator. Sane quum Smithium nomino, Virum clariſſimum appello omnibus optimis artibus imbutum, cujus domus, ut illa Meſſenii apud Ciceronem, ob lectiſſimarum rerum copiam, ubertatemque, non tam ipſi, quam Urbi noſtrae eſt ornamento. Quis enim eſt, niſi in literaria republica hoſpes ſit, ac peregrinus, qui Smithii bibliothecam eximiis codicibus, membranis, libriſque repertu difficillimis affatim refertam omnium ſermone celebrari non audierit? Catalogus noſtris ex typis prodiit, ab eruditis viris multa cum Smithii laude exceptus (2). Quis praedicari ignorat praecellentium pictorum tabuſas, mirandaſque graphides, nummos

(2) Anno 1755.

Graece, vel Latine loquentes, ſigna, anaglypha, & quicquid eſt veterum elegantiarum a Smithio incredibili impenſa conquiſitum, atque comparatum? Quamquam vero ejuſmodi gemmas, ut par erat, permagni faceret homo eruditiſſimus, noſceretque vix aliquid in eo genere elaboratius, aut abſolutius reperiri poſſe; facile tamen a Smithio noſtro impetravit celſiſſimus Rex, ut haec praeclara collectio in Angliam adnavigaret: nihil enim eſt, quod optimus civis patriae commodis ſe debere non perſentiſcat, nihil in quo Regi *Artium Reſtitutori* libenter non morigeretur. Ut plane incertum videatur, cui primas hac in re Angli debeant, num Regi ſuo, qui gemmas illas domeſticis opibus addidit, an vero Smithio, qui poſtquam collegerat, in patriam adſportandas contradidit.

Itaque non privati hominis, ſed Regii Cimeliarchii opes in publicum damus. Diu, multumque eſt, ex quo Principes rei literariae fautores lapillos ab experientiſſimis caelatoribus affabre exciſos ingenti ſumptu redimendos cenſuerunt, indeque aeneis tabulis redditos, & a viris ingenio, doctrinaque praeſtantibus illuſtratos evulgari fecerunt. Regia Palatina ſtirps prima fuiſſe videtur, quae doctis his lautitiis orbem literarium ditaverit; Theſaurus enim Electoralis a Laurentio Begero uberi ſatis commentario explicatus, ante caeteros id genus libros in lucem emiſſus eſt (3).

(3) Theſaurus Gemmarum, & Numiſmatum, quae in Electorali Cimeliarchio continentur. Heildelbergae 1685.

Sed Gallorum Reges, qui post FRANCISCUM I., a quo literae postliminio revocatae, mirumque in modum auctae, amplificataeque sunt, quid est, quod ad artes locupletandas, sive ad Gallici nominis gloriam nobilitandam Lutetias invehendum non curaverint? Teruntur doctorum manibus commentarii, quibus vir summus Petrus Mariettus (4) Regii Cimelii illius gemmas eleganter enucleateque illustravit, tantamque his studiis lucem affudit. Atque utinam illas quoque opere, & eruditione praestantissimas suscepisset explicandas, quae in Dactyliotheca Aurelianensis Ducis (5) novimus adservari! Verum praecipuam in his rebus commendationem nemo audeat Italiae praeripere, quae nullo non tempore artium altrix, ingeniorumque parens exstitit, quaeque veterum monumentorum copia tanto antecelluit, quanto ad reliquas gentes ferme id totum transmisit, quo superbiunt transmontana Musea. Quid memorem Medicos Principes, a quibus literae Graecia extorres in clientelam susceptae? Nihil elegantius, aut praeclarius his gemmis, quas Antonius Franciscus Gorius in lucem extulit, sive in *Museo Florentino* (6), sive in prolegomenis ad *Inscriptiones Etruriae* (7), sive inter *Gemmas Astriferas* (8). Mediceos aemulati sunt Atestii, atque Farnesii Principes. Adhuc aetatem ferunt, & Mutinae visuntur lapilli versicolores, affabreque exsculpti ab Atestiis olim empti, ac

(4) Pierres gravées du Cabinet du Roi. à Paris 1750.
(5) Plures invenies in Actis Regiae Academiae, atque in Diariis literatis Gallorum.
(6) Florentiae 1731. 1732. (7) Florent. 1727. (8) Florent. 1750.

comparati. Farnesia autem Gens, quae cum Romae, tum Parmae magnificas suas aedes omni erudita supellectili ornare consuevit, gemmas quoque, easque, & numero, & artificio mirificas, atque lectissimas habuit; inter quas praedicatione dignissimae sunt, quas Cardinalis Odoardus, Fulvio Ursino proxeneta, domestico Museo adjecit. Harum omnium accuratam delineationem Parmae apud Matthaeum Aloysium Canonici S. J. Praesbyterum, eximium antiquitatis cultorem accepimus exstare; & quantum conjectura augurari licet, eae ipsae sunt, quas Dux Franciscus abs diligenti pictore penicillo reddi jusserat, publicique juris facere, si fata tulissent.

Nihil jam est, quod strenuissimus Angliae Rex, Galliae, Italiaeque Principibus invideat, postquam gemmarum Smithianarum thesaurum Londinum advehi fecit. Non sum equidem nescius, fuisse jam Anglos reconditioris eruditionis, atque doctrinae praeconio clarissimos, a quibus instructissimae, & copiosissimae Dactyliothecae in insula illa constitutae. Celebrabuntur hoc nomine, donec antiquitatis studio suus stabit honos, magna nomina Comitis Arundelli, Ducis de Devonshire (9), Comitis de Tomps (10), Johannis Kemp (11), Georgii Ogle (12). Sed qui his literariis cupediis, atque studiis delectantur, facile intelligent, quan-

(9) Delineaverat Gosmond, incidit Claudius du Bosch.
(10) XL. Tabulae circumferuntur; nec praepropera Possessoris mors plures vulgari passa est. (11) Monumenta Vetustatis Kempiana Londini 1720.
(12) Collection of Gems &c. Taken from the classics by George Ogle London 1741

topere Regia Dactyliotheca caeteras omnes, quae illic sunt, hac nova accessione vincat, atque antecedat.

Sed ad Italos Principes, quorum munificentia, ac patrocinio haec studia propagata sunt, nostra iterum se referat oratio. Illorum sane exemplo tribuendum est, quod ad privatos homines sumptuosa gemmarum inquisitio dimanarit, eisdemque haec cogitatio injecta sit. Profecto quantum in his pretiosis monumentis insit praesidii, sive ad artes perficiendas, sive ad veteres auctores interpretandos, sive ad rerum praeteritarum historiam pernoscendam, primus inter Italos vidit Aeneas Vicus Parmensis, qui cum universum antiquitatis orbem esset complexus, tum primus *Cameos*, ut vocant, & carneolas delineavit, ac Philippo Thomasino vulgandas concessit (13). Postquam vero haec studia paullisper confirmari coeperunt, nullus fuit elegantiarum disciplinarum cultor, qui sibi ad ea non enitendum putaverit. Hinc visi sunt in palaestram prodire Fortunius Licetus (14), Leonardus Augustinus (15), Sanctes Bartoli (16), Marius Piccolomineus (17), Alexander Maffejus (18), & nostra aetate Antonius Borionus (19), itemque Antonius Zanettus (20), qui hoc genus antiquitatis potissimum excoluerunt, & ad tantam celsitudinem evexerunt. Quemadmodum autem

(13) Romae editae duobus abhinc retro saeculis, forma, quam vocant in 4. sed absque anni nota. (14) Antiqua Schemata Gemmarum annularium. Patavii 1653.
(15) Romae 1657. 1669. Amstelodami 1685. (16) Romae 1702.
(17) A peritioribus Calchographis, qui Romae erant, aeri incisae habentur illius Gemmae. (18) Romae 1707. & tribus sequentibus. (19) Romae 1736. interprete Rodulphino Venuti. (20) Dactyliotheca ipsius prodiit cum commentariis Gorii 1750.

artes omnes, ſcientiaeque in Italia natae, ex Italia ad tranſalpinos migrarunt, ita etiam Glyptologiae ſtudium a noſtris illi acceperunt. Teſtes cieo Abrahamum Gorlaeum (21), Jacobum de Wilde (22), Jacobum Bayerum (23), Guillelmum de Craſſier (24), Michaelem Philippum de Gravelle (25), ipſumque totius antiquitatis decus, & columen Comitem de Caylus (26), qui nobiliſſimos, eruditoſque lapillos in hac noſtra felici Europae parte e telluris gremio copioſius emergere, ac prodire ſenſerunt, ita etiam a noſtris apto commentario explicari conſueſſe, inficiari minime auſi ſunt. Antequam vero gemmaria ſupellex in doctorum hominum aedes traducta literis juvandis, oblectandiſque animis deputaretur, aliquo certe in pretio habebatur. Nam *Camei* Regum veſtibus, coronis, calceis ad ſplendorem aptabantur; imo vero eccleſiaſticis indumentis, ipſiſque ſacrarum Reliquiarum conditoriis ornandis, decorandiſque inſerebantur. Quare nullum eſt Sacrarium, ſive Sceuophylacium antiquitate venerandum, in quo non Mitrae, Lipſanothecae, Imagines gemmatae oſtendantur.

Ut autem ad gemmarum naturam, proprietateſque ſermonem aliquando convertam, miſſa vulgari partitione, quae ex nationibus ducitur, illas in tres prae-

(21) Delphis Batavorum 1601. 1609. (22) Amſtelodami 1703.
(23) Prodiit Norimbergae 1722. Joh. Martini ab Embermayer Gemmarum Theſaurus a Bayero explicatarum, quae tamen magna parte ſuppoſititiae ereduntur.
(24) Leodii 1740. (25) Recueil de Pierres gravées par M. l'Eveſque de Gravelle Paris 1732. 1737. (26) Perfrequenter in ipſius antiquitatum Collectaneis ſex voluminibus comprehenſis.

cipuas classes dispescere, ac distribuere placet. Sunt quae magicae nuncupantur, arcana, sed perridicula Gnosticorum, ac Basilidianorum aenigmata referentes. Ejusmodi sunt, sive, quae Johannis Macarii, & Johannis Chifletii opera (27), sive, quae ex Museo Antonii Capello Veneti Senatoris (28) prodiere. Sed postremum in locum procul dubio rejiciendae, quippe quae nihil certi praeseferant, & ab infimis rudibusque Lithographis sculptae appareant. Sunt aliae, quarum aream nihil occupat praeter nudos characteres, & sententiolas, indeque *gemmae literatae* dicuntur, quales celebris Romanus propola Franciscus Fieoronus collegerat; illo autem vita functo, interpretari nequicquam nisus est Nicolaus Galleottus (29). Vanis porro, ineptisque conjectationibus plerumque indulgendum est, ut quid sibi vellint literae eliciatur, interdum vero nil nisi ignotorum hominum nomina, eroticas salutationes, aliaque id genus exhibent; quapropter vix invenias doctae vetustatis indagatorem, qui haec curet. Denique sunt, in quibus Deorum imagines, aut antiquorum theologumena, Heroum, Ducum, Sapientum capita, vel illustria illorum facinora expressa visuntur: quæ rursus duplicis sunt generis. Vel enim thema insignitori propositum solitarie referunt, & tunc ex lapidis qualitate, colore, duritie, ex operis elegantia, venu-

(27) Antuerpiae 1657. (28) Prodromus Iconicus Sculptilium Gemmarum Basilidiani, Amuletici, & Talismanni generis. Venetiis 1702. (29) Romae 1758. Alias id genus Gemmas vulgavit, explicavitque Philippus Venutus Tomo VII. Actorum Academiae Cortonensis. Romae 1758.

ſtateque, ex eruditione, hiſtoriaeque iconiſmo gemma ſuum indipiſcitur pretium. Vel Glyptographi nomen additum legitur; tunc vero in praeſtantiſſimis recenſetur. Philippo Stoſchio, qui grandia in his rebus ſemper animo agitabat, hoc primum in mentem venit, ut gemmas artificum nominibus inſignitas, a Picarto aeri redditas, unoque volumine comprehenſas ad poſteros tranſmitteret (30). Cujus conſilium, quoniam viris eruditis magnopere probari vidit Braſchius Florentinus, aliud ſimilium gemmarum volumen a multis annis pollicitus eſt; datam tamen, obligatamque fidem nondum liberavit. Quoniam vero exploratum, compertumque habebat Smithius noſter hoc epiſemate pretium gemmis, laudemque ſingularem accedere; idcirco nedum eas nanciſci ſtuduit, quae miram artificis induſtriam teſtarentur, ſed quae ingentia SOLONIS, CNAEI, ADMONIS nomina oſtentarent. Non ergo in hoc libro Abraxas, & Taliſmannos, non literatos lapides, non proletarias carneolas, non Aegyptiaca portenta, non informes Etruſcorum ſcarabeos reperies, ſed elegantiſſima quaeque ex Graecorum, Latinorumque ſcalptorum officina profecta.

Quamquam vero illud Lectorem praemonere intererit, quod etſi iſthaec noſtra Dactyliotheca exquiſitiſſimas gemmas a Graecis inſignitoribus ſcalptas complectatur, nonnullae tamen in ea reperiuntur, quae novitii ſunt operis, nempe duobus abhinc retro ſae-

(30) Amſtelodami 1724.

culis excifae. At numquid defpicatui idcirco habendae? Numquid libro pretium hinc erit ademptum? Merito, fapienterque animadvertit clariffimus Caylus (31) vehementer decipi, atque errare eos homines, qui nimia erga antiquos gemmarios opifices reverentia, & admiratione praeoccupati, nihil a recentioribus factum putant, quod cum Graecis operibus valeat comparari. Sane poft renatas in Italia literas, ita revixit ars gemmaria, ut expreffae, fcalptaeque per ea tempora a peritiffimis figillariariis imagines, prifcam majeftatem, Graecum opificium, Atticam elegantiam aemulentur. Hoc in numero funt *Dejanira*, opus Matthaei Naffari, *Phocion* Aloyfii Anichini, *Socrates* Marmittae Parmenfis (32). Sed quorfum aliena conquirimus, quum domeftica fuppetant exempla? Felix artis Glyptographicae renovatio facile percipi poterit ex gemmis novitii operis, quas in hoc volumine oculis ufurpare licebit. Ejufmodi funt Cupido per mare vectus, Medufae caput, Pirrhus, Hannibal, Junius Brutus, Joannes Ballconius, Margharita Farnefia.

Quae quum fint, veriffima mihi videtur eruditi Winckelmanni fententia (33), nummos fcilicet, & gemmas mutuo fibi refpondere, ita ut illis diligenter infpectis, judicium de his proferri queat. Et vero nulla exftitit aetas, nullaque in orbe regio, ubi artifices monetales aeri, argento, auro flando, feriundo praepofiti non

(31) Mémoires de l'Académie des Infcriptions Tom. XIX. 1753.
(32) Mufeum Odefcalcum prolegom. §. 24. Romae 1751.
(33) Defcription des pierres gravées du Baron de Stofch, préface. à Florence 1760.

fuerint, quandoquidem praecipuum commercii adjumentum, vitaeque commode transfigendae praesidium pecunia semper habita sit. Atqui ubicumque fuerunt homines paullo cultiores, ab omni retro aetate lithographi pariter exstiterunt, quia nulla propemodum fuit natio, quae annulos gemmatos non gestarit, nulla quae scalptos lapillos fibulis, torquibus, armillis, inauribus perornandis studiose non conquisiverit. Ex hac constanti analogia factum est, ut si infiniti pene sunt antiqui nummi, qui ex terrae effossionibus, & parietinis, veterumque aedificiorum ruinis quotidie in lucem prodeunt; similiter innumerae exstant gemmae veteres, quas ad nos Graecia, Latiumque transmisit. Illos necessitas, has luxus, illos cupiditas, has ambitio fecit tanto numero excrescere, ac multiplicari. Sed quoniam ars, quae in nummorum typis incidendis versatur, & quae in lapillis scalpendis est occupata, eamdem prorsus scientiam, simillimam industriam, paremque sagacitatem exquirit, inde de gemmarum aetate ex nummorum qualitate, & opificio licebit aestimare. Nimirum quum apud Graecos, ac Romanos florerent artes in nummis utriusque gentis, conspicere est accuratam figurarum delineationem, partium concinnitatem, characterum elegantiam. Ubi vero ferox ingruit barbaries, artesque omnes infecit, nihil in moneta videas, nisi abnormem, rudemque formam. Rursus quum artes in pristinum splendorem

ſunt reſtitutae, revocata quoque eſt officinae Monetalis dignitas. Jam vero ſi gemmas his diverſis temporibus ſculptas contemplari, & cum nummis componere inſtitues, primo ingenioſam operis abſolutionem miraberis, tum ruſticitatem temporum antiquorum perſenties, denique exquiſitiſſimum opificium rurſum prodire videbis, reductaſque artes gratulaberis.

Ut autem, quod in omni hoc anteloquio propoſitum mihi eſſe debet, aliquando conficiam, apertiſſimum, atque veriſſimum memoratae comparationis monumentum exhibet Smithiana noſtra Collectio. Jovis, Apollinis, Herculis imagines nonne veterem illam laborioſam, perfectamque nummorum Graecorum venuſtatem referunt? Pompeii, Liviae Auguſtae, Germanici, caeteraque capita uſque ad Antoninum Pium an non primaevam Latinorum nummorum dignitatem, formamque ſpirant? Quae vero illa mox excipiunt, languentis jam Glyptographiae ſunt indicia. Sed illam ab imo ad ſummum iterum revocatam, reſtitutamque palam faciunt neotericorum gemmariorum opera, quae paullo ſupra indigitavimus.

Sequitur nunc pro ſuſcepti a me muneris ratione, ut de commentariis, quibus Smithiana collectio illuſtratur, verba faciam. Quantam in literaria republica nominis celebritatem, & amplitudinem eſſet conſequutus, dum in vivis ageret, Antonius Franſcicus GORIUS Florentini Baptiſterii Praepoſitus, neminem

latere arbitror. Qualis vir, Dii boni, quantaque praestans sapientia! Eò praesertim omnes suas cogitationes, studiaque converterat, ut Etrusca, Graeca, Romanaque cujusvis generis monumenta ab interitu vindicaret. Omnem pene aetatem in his literis contrivit, tantique valebat, ut nedum Itali nostri, sed quotquot Europa tulit, antiquitatum studiosi Gorium in consilium adhiberent, ab eo rerum difficillimarum interpretationes exposcerent, vel siquid erant edituri, illius sententiae, judicioque subjicerent. Quot ab eo editi sunt libri! Quanta ab illo literatis marmoribus, sarcophagis, numismatibus, anaglyptis lux affusa! Qualem, & quam ingentem post se reliquit famam! Hac itaque Gorii laude, doctrinaque permotus Smithius literis, precibusque apud illum egit, ut suis gemmis interpretandis operam vellet impendere; ratus absolutissimum exinde futurum fore librum, in quo amice conspirarent & excellentium litographorum industria, & doctissimi hominis commentaria. Habes igitur perbrevem, sed ponderosam cujusque gemmae enarrationem ex optimis fontibus ductam, aptaque eruditione adspersam, in quibus hominem acri ingenio praeditum, & exercitatissimum mireris, doleasque tantum lumen rei literariae praepropere extinctum, tantum virum e mortalium numero ereptum, dum aliis sacris, profanisque monumentis edendis elaboraret.

Adeo vero in his studiis eminebat Gorius, & tam

prona, ac benevola erat in amicos voluntate, ut suis commentariis aliud opus adnectere instituerit, quo se de Smithio, caeterisque viris doctis plurimum mereri putavit. Nimirum *Historiam Glyptographicam* conscribendam suscepit, quam secundo volumine exhibebimus. Erunt fortasse, qui in animum inducant suum, Gorium rem actam egisse, quandoquidem haec sparta a clarissimo Petro Marietto uberrime adornata fuit. Equidem non ibo inficias, Galli hominis librum ubique spirare immensam propemodum harum rerum scientiam, diuturnam lectionem, diligentiam, limatumque judicium, ut vix aliquid absolutius in eo genere sperare liceat. Nihilosecius sua laude fraudandus minime est Gorii labor; namque in eo multa occurrunt, quae alibi frustra requireres; tum etiam aliam ingressus est viam ab ea, quam Mariettus inierat. Primo quidem veterum, & illustrium Gemmariorum nomina continuata serie percenset, scalptosque ab unoquoque lapillos, siqui ad nos pervenere, enumerat. Neque vero historiam hanc ex gemmarum inscriptionibus tantummodo eruere conatur, sed quicquid ex aliis monimentis, & scriptoribus elici poterat, in sui operis praesidium accersivit. Quamobrem, quemcumque voles, ex antiquis caelatoribus apud Gorium uno veluti intuitu invenies: in quo etiam Vasarium (34), & Victorium (35) ordine, sedulitate,

(34) Vite de' Pittori, Scultori ec. Tom. II. Bologna 1647.
(35) Dissertatio Glyptographica. Romae 1739.

rerumque copia devicit. Mox ad ſigillariarios ſequioris aevi progreditur, rerumque patriarum amore illectus, multa diſputat de ſchola Etruſca, omneſque officinas gemmarias, quae Florentiae fuerunt, ſatis prolixa ſcriptione denarrat. Per alias deinde ſcholas, Romanam, Venetam, Langobardicam, Gallicam, Britannicam, Germanicam etc. dicendo vagatur, & quotquot in his floruerunt artifices, eorumque opera laudatiſſima diligentiſſime memorat.

Igitur quum praeſtantiſſimam, ac nobiliſſimam hanc gemmarum ſyllogen Clariſſimus Smithius pro veteri ſua in nos benevolentia ex noſtro typographio in lucem prodire voluerit, illud nobis maxime curae fuit, ut quanto poſſet nitore, in lucem hominum veniret. Rogavimus proinde, ut quae forent vacuae commentariorum pagellae, aliquo Muſei ipſius monumento decorarentur. Initio quidem perrarus, aureuſque Horatii Coclitis nummus ſuperiorem paginae oram occupat: alia deinde venerandae vetuſtatis fragmenta, ubi ſe ſe occaſio dedit, hac illac adpoſuimus. Sed in hiſtoria Glyptographica duo aenea ſigilla exhibemus, olim a celebri Johanne Bologna Belga miro artificio fuſa, quorum primum eſt Neptuni, qualis in nummis ſaepenumero occurrit, alterum Herculis, quum

Foecundam vetuit reparari mortibus Hydram.

Satis me meo muneri feciſſe putavero, ſi libro in publicum inlato, qualecumque noſtrae in Smithium ob-

ſervantiae, grataeque mentis ſpecimen exſtabit, atque ex illo in eruditae vetuſtatis, artiumque perſtudioſos fructus aliquis redundaverit.

VALE. ET. HIS. UTERE. FELIX.

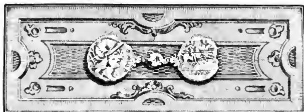
GEMMARVM SYLLABVS.

1. IVPITER AEGIOCHVS	Chalced. bicolor opere anaglypho.
2. IVPITER PLACIDVS	Sarda.
3. IVPITER TRIVMPHALIS	Onyx.
4. APOLLO ARGYROTOXVS	Sarda.
5. FEMINA *ad aram ignitam*	Sarda.
6. CVPIDO *conca per mare vectus*	Chalcedonius, opere extante, sed novitii operis.
7. PSYCHE	Sarda.
8. FLORA	Sardonyx.
9. FEMINA BIFRONS	Sarda.
10. OPS DEA	Amethystus.
11. TERMINALIA	Chalcedonius, CAMEUS. bicol.
12. ADVENTVS AVGVSTI	Chalcedonius.
13. TYPHON	Jaspis Chalcidica, opere anaglypho.
14. VIR FVGIENS *e vinculis ereptus*	Calcedonius, CAMEUS.
15. FAVNVS	Achates Orientalis.
16. MVSAE *caput*	Chalcedonius, opere extante.
17. FEMINA *bacchae specie*	Chalcedonius CAMEUS.
18. EADEM	Chalcedonius, opus neoterici Gemmarii.
19. BACCHA	Chalcedonius.
20. SATYRI *caput*	Chalcedonius.
21. MEDVSAE *caput* } 22. IDEM	Sarda Scalptura anaglyptica nuperi Sigillariarii.
23. HERCVLES IVVENIS	Sarda.
24. HERCVLES OLIVARIVS	Sarda recens, CAMEUS.
25. HERCVLES *monstrorum domitor*	Chalcedonius, opere extante.
26. HERCVLES AQVILEGVS	Sarda.
27. HERCVLES DEFENSOR	Chalcedonius, CAMEUS.
28. HERCVLES SENESCENS	Chalcedonius, opere anaglypho.
29. HERCVLES EBRIVS	Jaspis Calcidica, CAMEUS.
30. HOMPHALE	Sarda.
31. LEO MITHRIACVS.	Amethysta.

DACTYL. ••••

32.	AGRICOLAE *frugum fatores*	Chalcedonius fculptura ectypa.
33.	BIGARIVS	Chalcedonius bicolor, CAMEUS.
34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.	FEMINARVM *capita ignota*	Variis lapillis infculpta.
41.	POETRIA	Onyx bicolor.
42.	POETAE *caput*	Onyculus.
43.	HIPPOCRATES	Sarda.
44.	ANTISTHENES	Sarda.
45.	DIOGENES	Smaragdus.
46.	SOCRATES	Jafpis, opus recentioris aevi.
47.	HERACLITVS	Chalcedonius, opere anaglypho.
48.	AESCVLAPIVS	Carneola.
49.	PHILOSOPHI *ignoti caput*	Sarda.
50.	ALEXANDER M.	Chalcedonius.
51.	PIRRHVS	Sarda, artificis neoterici opus.
52.	HANNIBAL	Chalcedonius, CAMEUS recentioris fabricae.
53.	CAPVT IGNOTVM	Chalcedonius.
54.	NVMA POMPILIVS	Chalcedonius, opere extante.
55.	LVCRETIA	Chalcedonius, recens opus.
56.	IVNIVS BRVTVS	Onyx, fcalptura extans nuperi artificis.
57.	CAIVS MARIVS	Chalcedonius, CAMEUS.
58	POMPEIVS M.	Sarda.
59.	M. ANTONIVS, et CLEOPATRA	Achates.
60.	FEMINA *ignota*	Chalcedonius, neoterici figillariarii.
61.	C. IVLIVS CAESAR	Chalcedonius.
62.	LIVIA AVGVSTA	Sarda.
63.	TIBERIVS CAESAR	Chalcedonius.
64.	CALIGVLA	Achates.
65.	GERMANICVS	Sardonyx.
66.	FEMINA *ignota*	Chalcedonius, opere anaglypho.
67.	ANTONIA AVG.	Chalcedonius, CAMEUS.

68. CLAVDIVS, et MESSALINA	Sarda.
69. MESSALINAE *caput*	Sardonyx.
70. S. SULPITIVS GALBA	Sarda
71. 72. M. OTHO	Quorum posterior in lapide Chalcidico excisus.
73. VITELLIVS	Onyx bicolor.
74. T. VESPASIANVS	Cynaeus lapis, anaglypha caelatura.
75. IVLIA AVGVSTA	Chalcedonius, CAMEUS.
76. 77. DOMITIANVS	Chalced. posterior, opere extante.
78. HADRIANVS	Chalcedonius, CAMEUS.
79. IDEM	Chalcedonius bicolor, CAMEUS.
80. SABINA AVG.	Chalcedonius.
81. ANTINOVS	Sarda } Opere anaglypho, quorum aetas incerta.
82. IDEM	Sarda
83. IDEM	Chalced.
84. ANTONIVS, et FAVSTINA	Chalcedonius, extante caelatura.
85. FAVSTINA SENIOR	Chalcedonius, CAMEUS.
86. M. AVRELIVS	Heliotropius.
87. 88. FAVSTINA IVNIOR	Sarda.
89. L. AELIVS VERVS	Sarda, recens forte opificium.
90. M. AVREL. COMMODVS	Sarda.
91. CRISPINA AVG.	Sarda bicolor, CAMEUS.
92 DIDIVS IVLIANVS	Chalcedonius.
93. IDEM	Sarda.
94. SEPTIMII SEVERI AVG. FAMILIA	Chalcedonius.
95. M. AVRELIVS BASSIANVS	Chalcedonius, CAMEUS.
96. SEPTIMIVS GETA	Chalcidicus lapis, sculptura anaglypha.
97. ELAGABALVS, et IVLIA SOEMIA	Chalcedonius, CAMEUS.
98. PAVLINA AVG.	Smaragdus, opere extante.
99. IOANNES BALLEONIVS	Jaspides Chalcedonii, CAMEI nuperi Gemmarum insignitoris.
100. MARGARITA FARNESIA	

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE

PARS I.

PRAESTANTIORUM

SCALPTORUM GEMMARIORUM

NOMINA,

Operumque eorum Descriptionem complectens.

ADMONIS

ERCULES. Opus *Sardae* inscalptum, quod exstat in hac Dactyliotheca, ipsumque habes infra in hoc Opere Tabula XXIX. Eius nomen duabus prioribus litteris indicatur ΑΔ, & a nonnullis peritis censentur ipsum ADMONIS nomen indicare; quos illud apud veteres Scriptores memoratum invenisse arbitror. Sed & duae priores litterae ADONIDI, & ADRASTO convenire facile etiam possunt; quae Artificum nomina nota nondum sunt, atque ex eorum operibus inlustria.

AETIONIS

HERCULES BIBAX. *Sardae* inscalptus. Tabula I. apud Cl. STOSCHIUM.

IMP. CAES. M. AURELIUS ANTONINUS AUG. Ex *Vitro* antiquo. Tabula II. ibidem.

PRIAMUS. Ex antiquo *Vitro*. Tabula III. ibidem.

AGATHANGELI

De hoc eximio Sculptore Gemmario inferius dicam.

AGATHEMERI

SOCRATES. *Sardae* inscalptus. Tabula IV. *Operis Stoschiani*.

AGATHOPI

CAPUT VIRILE IGNOTUM. *Beryllo* inscalptum. Alii Sex. Pompeium, alii M. Brutum Caesaris interfectorem referre putant. De hoc Opere consummatissimo, vide quae adnotavi in Vol. II. *Musei Florentini*, in quo Tabula I. num. II. adfertur. STOSCHIUS edidit; & primus omnium CAUSEUS in *Museo Romano*, sed nil de Artificis nomine adnotavit, quod ignoravit. Tabula V.

Quoties Tabulas cito, intelligo praelaudatum *Opus Stoschianum*.

ALEXA. *Vide* QUINCTUS ALEXA.

ALEXANDRI

AMOR LEONEM DOMANS, ADSTANTIBUS DUABUS FEMINIS. *Sardonychi* anaglypho opere exscalptus. Tabula VI.

ALLIONIS

MUSA LYRA CANENS, *Sardae* inscalpta. Tabula VII.

APOLLO LAURIGER. *Sardae* inscalptus. Tabula VIII.

AM-

AMPHOTERI

Rhoemetalces Thracum Rex. *Iaspidi nigro* insculptus. Vide Vol. II. *Musei Florentini* Tabula X. num. III. Haud tamen certum est, huius Artificis nomen ita abbreviatum ΑΜΦΟ.

ANTEROTIS

Hercules Buphagus. *Chalcedonio* incisus. Tabula IX.

ANTIOCHI

Minerva Bellatrix. Gemma huius Artificis deperdita est. Superest ectypon singulare archetypum ad formas anaglypticas educendas; olim apud Vir. Cl. Andream Andreinium Patricium Florentinum, qui archetypum *Sardae* incisum mihi narrabat; nunc ipsum ectypon archetypum inter mea Cimelia exstat; in quae ex ejus *Museo* sulphurea & cerea omnia antiqua Gemmariorum opera post eius obitum migrarunt. Hanc imaginem aeri incisam primus in lucem protuli in Parte I. *Inscript. Antiq. Etrur. Urbium*, Tabula I. num. IV.

APOLLODOTI

Minerva Salutifera. Ex Gemma *Musei Barberinii*. Tabula X.

APOLLONIDIS

Taurus procumbens. *Sardonychi* incisus. Tabula XI.

APOLLONII

Diana Montana. *Amethysto* incisa. Tabula XII.

ASPASII

Minerva Salutifera. *Iaspidi rubro* insculpta. Tabula XIII.

Jupi-

JUPITER TUNICATUS. *Iaspidi rubro* insculptus. Fragmentum in *Museo Mediceo*. Tabula XIV.

Ex similitudine & praestantia operis addatur JUPITER AEGIOCHUS, ex hac Dactyliotheca, Tabula I. in hoc volumine editus.

ATHANASII

AMAZONUM UNA sculpta est in Gemma, quae Sociis Columbariis ostensa est, & ab eis scripta pag. 85. *Annal.* XII.. Artificis nomen tribus prioribus litteris indicatur, nempe ΑΘΑ: sed dubium atque incertum, num nomen artificis, vel aliquid aliud indicet; atque etiam num hoc ipsum nomen vel aliud innuat.

AULI.

Praestantis huius Graeci Artificis Gemmarii octo Gemmae ab eo inscalptae, eiusque praeclaro nomine insignitae habentur, quas accurate describit Vir Eruditissimus FRANCISCUS VICTORIUS, Eques Commendat. Sacri Ordinis D. Stephani P. & M. editis eximiis operibus clarus, in *Dissertatione Glyptographica* Cap. III.

EQUES GRAECUS. *Sardonychi* incisus. In *Museo Florentino* Tom. II. Tabula II. num. I. Apud STOSCHIUM Tabula XV.

QUADRIGA. *Sardae* incisa, Tabula XVI.

DIANA VENATRIX. *Sardae* inscalpta, Tabula XVII.

AESCULAPIUS. *Sardae* inscalptus. Tabula XVIII. in *Museo Florentino* Tom. II. Tabula VII. num. III. Apud STOSCHIUM Tabula XVIII. Exstat in *Museo Strozzio*.

PTOLEMAEUS PHILOPATOR. Ex Ectypis *Stoschianis*. Tabula XIX.

VENUS SEDENS CUM CUPIDINE LUDENS. *Achati vario* insculpta. Exstat in *Museo Victorio* Romae; primum edita &

ta & inlustrata ab ejus possessore V. C. FRANCISCO Equit. Commend. VICTORIO in *Dissertatione Glyptographica*.

IUVENIS EXIMIÆ FORMÆ. *Chalcedonio* exscalptus, cuius ectypum ab amico accepi. Exstabat in *Museo Capponiano* Romae, nunc in *Museo Collegii Romani*, cui omnes Gemmas & alia monumenta, quæ collegerat, testamento donavit Ill. Marchio ALEXANDER GREGORIUS CAPPONIUS. Nondum lucem adspexit.

CUPIDO PAPILIONEM TRUNCO ARBORIS ADFIGENS. Describitur a JOANNE FABRO Bambergensi in *Commentariis ad Imagines Virorum Inlustrium Bibliothecae* FULVII URSINI. De hac vide *Dissertat. Glyptographicam* Cap. II.

AXEOCHI

FAUNUS CITHAROEDUS CUM PUERULO THYRSIGERO. Gemmae incisus. Ex Ectypis *Strozzianis*. STOSCHIUS Tabula XX.

CAEKAE

GLADIATOR RUDIARIUS. Gemmae incisus ex Ectypis *Stoschianis*. Tabula XXI.

BACCHUS ET ARIADNE PANTHERAE INEQUITANTES. Insculp. *Iaspidi rubro* in *Thesauro Mediceo Musei Florentini* T. II. Tabula VI. apud STOSCHIUM Tabula XXII.

CLEONIS

APOLLO CITHAROEDUS. Ex *Sarda Musei Andreinii*; quae quum perierit, forma pro ectypis ducendis sola superest, & in meis Cimeliis adservatur. Hanc in lucem protuli in Par. I. *Inscript. antiq. Etrur. Urb.* Tabula I. num. II.

CNAEI

HERCULES IUVENIS. *Beryllo* inscalptus. In *Dactyliotheca* Stroz-

Strozzia Romae. Edita in *Museo Florentino* Tom. II. Tabula VII. num. II. in *Opere Stoschiano* Tab. XXIII. Certarunt & adhuc certant Gemmarii in hoc miro opere exprimendo. Habes & in hac Collectione repetitam eiusdem Herculis imaginem Tabula XXIII. cum adscripto eiusdem Cnaei nomine ΓΝΑΙΟΣ. Apud eumdem Cl. Stoschium exstat & Discobuli, sive Athletae integra imago, nondum edita, pretiosissimo lapillo stupendo opere insculpta, qui audit *Giacinto Guarnaccino*, quam non semel vidi ac suspexi.

Sed Cnaeum praestantem quoque Artificem fuisse in caelandis gemmis anaglyptico opere nuper mihi innotuit. Singulare eius Opus *Cammeo* emptum est Neapoli a Nobili Barone Praefecto Domus Margravii Principis, omnium elegantiarum aestimatoris & cognitoris eximii, quod exhibet Cupidinem compedibus revinctum, manibus post terga vinculis religatis, cum bidente, seu Herculis, seu Neptuni, ad pedes. Hanc Gemmam antea habebat Belisarius Romanus, qui vendidit. Iuvenile caput summo artificio *Sardae* insculptum exstat Romae in *Museo Victorio*, addito per siglas Cnaei nomine. Nec dubito hunc & alios Graecos Opifices alias gemmas insculpsisse, quae adhuc sub terra latent, nec ad nos pervenere. Fama est in egestionibus Herculanensibus inventas fuisse aliquot Gemmas ornatas nomine Artificum, quae aliquando in lucem, si Deus dabit, prodibunt.

COINI

Adonis. *Onychi* incisus. *Stosch.* Tabula XXIV. ΚΟΙΝΟΥ. ita scriptum in eximia Gemma, atque ita legendum esse nuper me admonebat idem Cl. Stoschius; quare si per-

si perperam exscripsit nomen Pictor, & ita KOIMOY incisum est, delendum, & nomen suae sinceritati restituendum. Hanc Gemmam pretiosissimam post obitum Nobilissimi Comitis CAIMI sibi acquisivit Celsissimus Princeps IOSEPHUS VINCISLAUS DE LICTEINSTEIN, Sac. Romani Imperii Princeps, rebus bello ac pace praeclare gestis toto orbe, atque etiam sapientia & eruditione clarissimus.

CRONII

MUSA LYRA CANENS. Gemma periit. Ectypon servabat in suis *Cimeliis* V. C. ANDREINIUS, quod nunc illud ipsum in meis exstat. Imaginem protuli in Par. I. *Inscript. antiq. Etrur. Urb.* Tabula I. num. I.

DIOSCORIDIS

AUGUSTUS CAESAR, cum astro. *Amethysto* inscalptus. Exstat Romae in *Cimeliarchio* Marchionis DE MAXIMIS. STOSCHIUS Tabula XXV. Huius Artificis praestantissimi, qui sub Augusto floruit, meminit Plinius Lib. XXVIII. Cap. I. cuius sex Gemmae eius manu, ut creditur, sculptae ad nos pervenere. Scalpsit etiam, eodem Plinio teste, imaginem suam, & Alexandri Magni.

AUGUSTUS DIVI F. sine astro. Alterum eiusdem opus *Amethysto* incisum. Exstat in *Dactyliotheca Strozzia*. STOSCHIUS edidit Tabula XXVI.

MAECENAS. *Amethysto* inscalptus. Exstat in *Thesauro* Regis Galliarum. STOSCHIUS Tabula XXVII.

MERCURIUS. *Sardae* incisus. Ex *Dactyliotheca* PHILIPPI DE STOSCH, ab eo editus Tabula XXVIII.

DIOMEDES PALLADIO POTITUS. *Sardae* incisus. Exstat in *Dactyliotheca Seviniana* Lutetiae Parisiorum. STOSCHIUS Tabula XXIX.

PER-

PERSEUS. *Sardae* inſcalptus. Olim in *Theſauro Farneſiano* Parmae, nunc penes Auguſtum CAROLUM BORBONIUM utriusque Siciliæ Regem exſtat. STOSCHIUS Tabula XXX.

HERCULES CERBERUM VINCIENS. In *Onyche* inſcalptus, ex *Theſauro* Regis Boruſſiae. STOSCHIUS Tab. XXXI.

GIGANTUM UNUS PUGNANS CUM IOVE. *Beryllo* inſcalptus admirando abſolutiſſimoque opificio; a me inluſtratus Tabula XXXIII. Exſtat in *Dactyliotheca Zanettiana* Venetiis, quae cum meis Obſervationibus prodiit Venetiis anno MDCCL. in fol.

In alia Gemma, quae exhibet Cupidinem armatum clypeo poſita humi galea, ſcriptum eſt praeclarum Dioſcoridis nomen ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΟΥ. Utrum ſit eius genuinum opus, docebit nos Illuſtris STOSCHIUS in ſua Appendice ad editum Opus, quam meditatur.

DIPHILI

Inedita eſt, & lucem videre geſtit Gemma praecellentiſſimi operis, quae olim ſpectabatur in *Muſeo Farneſiano*, nunc vero exſtare creditur in *Cimeliarchio* Sereniſſimi utriusque Siciliae Regis. In ea Vas operoſiſſimum ſculptum eſt a DIPHILO, qui nomen ſuum ita inſcripſit ΔΙΦΙΛΟΥ.

De Vaſculis admiranda arte ſculptis in Gemmis non pauca quae adnotavi habes in meo *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. quae ſupervacaneum eſt heic iterum adferre.

EPITYNCHANI

GERMANICUS. In *Achate Sardonyche* exſcalptus. Exſtat in *Dactyliotheca Strozzia*. Editus in *Muſeo Florentino* To. II. Tabula IX. num. I. & a STOSCHIO Tabula XXXII.

EVO-

E V O D I

Iulia Augusta Divi Titi Filia. Gemmae *Beryllo* eximiae magnitudinis inſcalpta. Exſtat Pariſiis in *Theſauro* S. Dionyſii. Stoschius Tabula XXXiiI.

EUTYCHETIS AEGEAEI

Minerva Bellatrix. Inſcalpta *Amethyſto albæ*, ex *Theſauro Salviati*, *Colonna*, Romae. Inſignis hic Lithographus patriae ſuae, & Magiſtri nomen in eodem opere ſuo ita inſcripſit:

ΕΥΤΥΧΗϹ
ΔΙΟϹΚΟΥΡΙΔΟΥ
ΑΙΓΕΑΙΟϹ ΕΠ

Stoschius Tabula XXXIV.

FELICIS CALPURNII SEVERI

Diomedes & Ulysses litigantes. Opus *Sardae* inciſum; ex *Dactyliotheca Arundelliana* Londini. Stoschius Tabula XXXV.

Putant nomine Calpurnii Severi indicari vel poſſeſſorem Gemmae, quod a multis factum obſervavimus ex epigraphe in Gemmis addita; vel patronum, cuius Libertus fuerit FELIX Gemmarius praeſtantiſſimus. Neque etiam abſurdum crederem, Calpurnium Severum magiſtrum fuiſſe eiusdem Felicis, qui honoris cauſa ſe eius diſcipulum ſcripſit, eiusque nomen nomini ſuo praepoſuit. Clar. Stoschius edidit Tabula XXXV. Idem nomen praefert antiquorum Gemmariorum, Caelatorum Graecorum aemulus, labore, ſtudio, diligentia ac patientia in ſuis caelaturis eximius, Felix Bernabeus Florentinus, qui ita Gemmas operoſiſſimas a ſe ſcalptas inſcribere ſolet: B. Φ.

C quod

quod monui etiam in meo *Florilegio Noctium Corythanarum*, Cap. VI. pag. 56.

HEII

DIANA VENATRIX. Gemmae inscalpta. Ex Ectypo Vitreo *Musei* sui Cl. STOSCHIUS Tabula XXXVI.

HELLENIS

HARPOCRATES. *Sardae* incisus. Ex Ectypis *Cimeliarchii Strozziani*. STOSCHIUS Tabula XXXVII.

HYLLI

PHILOSOPHI CAPUT. *Sardae*, quam *Carneolam* dicunt, incisum. STOSCHIUS Tabula XXXVIII. In meo *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 60. adnotatum est, visam ab Academicis Etruscis fuisse insignem Gemmam ex *Sardonyche*, in qua sculpta Diana Venatrix seminuda, cum cervo ante ipsam; in cuius exergo scriptum Artificis nomen ΗΤΛΟΥ: quod utrum genuinum sit alii viderint. Superius vidimus Dianam venatricem cum cervo ab HEIO sculptam, adscripto suo nomine HEIOY.

CLEOPATRA. Opus eiusdem HYLLI, *Sardae* inscalptum. Ex *Fulvii Ursini Imag. Ill.* STOSCHIUS Tab. XXXIX.

TAURUS DIONYSIACUS. Eiusdem, *Sardae* incisus. Exstat in *Thesauro* Christianissimi Galliarum Regis. STOSCHIUS Tabula XL.

HYLLUS DIOSCORIDIS

Hisce eximiis HYLLI operibus, addo alterum opus artificio & elegantia stupendum, quod exhibet protomam Fauni iuvenis ridentis, anaglyptico opere *Chalcedonio* exscalptam ab eodem magni nominis scalptore Gemmario: quod insigne opus vidi anno MDCC-

XXX.

XXX. inter *Cimelia* Illuſtriſſimi Viri Iacobi Benedicti Wincleri Baronis Saxonis, quum Florentiae moraretur, ornatum eius nomine tribus in hunc modum lineis comprehenſo,

ΥΛΛΟΣ
ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ
ΕΠΟΙΕΙ

& hinc diſcimus eum Dioſcoridis diſcipulum, vel filium fuiſſe. Suſpicabar inventum in Columbario ſervorum Liviae Auguſtae. Hunc ad diſtinctionem alterius Hylli addidiſſe arbitror nomen praeceptoris fama celeberrimi, qualis fuit Dioſcorides, qui aetate Auguſti floruit, atque eius imaginem ſculpſit. (1) Alterum forſitan Hylli opus, quia dubium, infra deſcribam in Par. II. huiuſce Hiſtoriae Glyptographicae.

LUCII

Victoria in biga. Opus *Sardae* inciſum. Ex *Dactyliotheca Marciana* Harlemi. Stoschius Tabula XLI.

MILESII

Ingenio, arte, ac ſtudio praecellentiſſimus, nunc primum in lucem prodit, nomine tantum, Milesius, de quo ſilent veteres Scriptores, nec alius hoc nomine ab Iunio memoratur; cuius opus elegantiſſimum atque abſolutiſſimum in meis Cimeliis exſtat, e *Vitro* (vulgo *Paſta*) quod colore *Sardonychem Achatem* refert. Sed prodibit eximium hoc opus, egregie, ut ſpero, ſuppletum cura & peritia Clar. Baronis De Stosch, cui hoc ipſum meum archetypum dedi, ut ex eo exemplar ſibi acciperet, ac delineandum curaret,

(1) Vide quae adnotavi in Vol. II. Muſei Florentini ad Tabulam II. num. III. pag. 13.

raret, quod postmodum mihi restituit. *Vitrum* hoc (quod dolendum) fractum ad nos pervenit; sed ipsum fragmentum ostendit magnitudine insigne fuisse eius opus. Sedens spectatur APOLLO ante tripodem quadratae basi impositum. Toto corpore nudus est, reiecta in humeros chlamyde, quae admirando artificio tam pulchre refluit, ut eius renes vestiat, & refluat e sede, quae perelegans est; nam eam fulciunt coxae & pedes leonini, & in sede ipsa sculptus est gryps alatus, ornamentum eidem Numini aptum ac conveniens. In exergo huius eximii operis Artifex ita scripsit nomen suum ΜΙΛΗΣΙΟΣ.

MITHRIDATIS

CAPUT EQUI collo tenus stupendo opere inscalptum est *Sardonychi*; quae eximia Gemma exstat in *Dactyliotheca Stoschiana*; & lucem videre desiderat in eius Appendice, sive ab eo editi Operis Supplemento. Quum Artificis nomen tribus prioribus litteris sculptum sit, videndum, utrum MITHRIDATIS, vel alterius Opificis nomen, de quo silent veteres Scriptores, designet.

MYCONIS

CAPUT SENILE, *Iaspidi* incisum; olim apud FULVIUM URSINUM. STOSCHIUS Tabula XLII.

MYRTONIS

LEDA CYCNO VECTA. Gemmae incisa; ex Ectypis *Strozzianis* STOSCHIUS Tabula XLIII.

NICOMACHI

FAUNUS SEDENS CUM TIBIIS. Opus *Achati nigro* inscalptum. Olim in *Dactyliotheca* Equitis HIERONYMI

ODAM

ODAM Romæ. Nomen adſcriptum Romanis litteris in hunc modum NICOMC. STOSCHIUS Tabula XLIV.

ONESAE

MUSA FIDIBUS CANENS. Ex *Vitro flavo*, ſeu *Paſta*, ut aiunt, antiqua; olim in *Dactyliotheca Andreinia*; nunc in Imperiali *Theſauro Mediceo*. Hanc protuli in *Muſeo Florentino*, Tom. II. Tabula IV. STOSCHIUS Tab. XLV.

HERCULES OLIVARIUS, eiusdem ONESAE Opus, *Sardae* inſculptum; olim in *Dactyliotheca Andreinia*, nunc in Auguſto *Mediceo Theſauro*. Edita a me eſt in To. II. *Muſei Florentini* Tabula I. num. III. STOSCHIUS Tabula XLVI.

PAMPHILI

ACHILLES CITHAROEDUS. *Amethyſto* inſcalptus. Exſtat in *Theſauro* Regis Galliarum. STOSCHIUS Tab. XLVII.

Idem Emblema ACHILLIS CITHAROEDI, ſed alio modo a PAMPHILO ſculptum, opus admirabile, *Sardae*, ex *Dactyliotheca* Ducis DEVONIAE Londini. STOSCHIUS Tabula XLVIII.

PEIGMONIS

BACCHANS EBRIUS, SALTANS. Ex *Vitro*, vulgo *Paſta*, coloris *Amethyſtini*. Exſtat in Regio *Mediceo Theſauro*, quod protuli in Tom. II. *Muſei Florentini* Tabula III. num. II. pag. 14. Claſs. I. Oſtendi in exprimendo inſignis Artificis nomine erraſſe LEONARDUM AUGUSTINIUM & STOSCHIUM; alter legit ΠΕΜΑΑΑΙΟ; alter vero ΠΕΡΓΑΜΟΥ, qui hanc Gemmam propoſuit Tabula XLIX. adiecto nomine ΠΕΡΓΑΜΟΥ, quum ſcriptum ſit ΠΕΙΓΜΟ.

PHARNACIS

EQUUS MARINUS. Opus *Sardae* inſcalptum. Olim exſta-

bat in *Museo Farnesiano* Parmae ; nunc in *Cimeliarchio* Serenissimi CAROLI BORBONII utriusque Siciliae Regis. STOSCHIUS Tabula L.

PHILEMONIS

THESEUS. *Sardonychi* incisus. Exstat in Caesareo Vindobonensi *Cimeliarchio;* opus immensi eximii laboris & artificii. STOSCHIUS Tabula LI.

FAUNI CAPUT HEDERA REVINCTUM. Opus eiusdem PHILEMONIS, cuius antiquum *Vitrum*, vulgo *Pasta*, ex *Dactyliotheca Strozziana* edidit STOSCHIUS Tabula LII.

PLOTARCHI

AMOR LEONEM DOMANS. Opus praecellentissimum ex *Achate Sardonyche* exscalptum, olim delicium Cl. V. ANDREINII; quo vita functo in *Mediceum Cimeliarchium* migravit. Inter Mediceas Gemmas principem obtinet locum in *Museo Florentino* a me edito Tom. II. Tabula I. num. I. editum quoque a Cl. STOSCHIO Tabula LIII. Eius nomen in Gemmae exergo ita scriptum, ΠΛΩΤΑΡΧΟΣ ΕΠΟΙΕΙ.

POLYCLETI

DIOMEDES PALLADIO POTITUS. *Sardae* opus incisum ex *Dactyliothecae Stoschianae* Ectypis, olim Abb. PETRI ANDREAE ANDREINII Patricii Florentini. STOSCHIUS Tabula LIV. edidit.

PYRGOTELIS

ALEXANDER M. MACEDO. Ex *Sardonyche* anaglyphice exscalptum opus. In *Thesauro* Serenissimi Principis LOTHARII FRANCISCI Electoris Moguntini. STOSCHIUS Tabula LV.

Eiusdem

Eiusdem, PHOCION. Ex *Sardonyche* anaglyphico opere exſcalptus. STOSCHIUS Tabula LVI. Hunc inluſtrem Virum cognomento *Bonum* ſculpſit etiam ALEXANDER CAESARIUS, iure ac merito propter artis peritiam Graecus Magiſter cognomento dictus; cuius imaginem habes inter Gemmas nuper a me explicatas *Dactyliothecae Zanettianae* Tabula IIl. pag. 5.

QUINTI ALEXAE

ACHILLES AD BELLUM PROFICISCENS. Inſcalptus *Sardonychi*; cuius inſigne fragmentum ſervatur Romae in *Dactyliotheca* Viri Clariſſimi FRANCISCI Commend. Equit. VICTORII ab eo inluſtratum in *Diſſertatione Glyptographica* Cap. XXIX. XXX. & XXXI. Ea locum habuit & in Vol. iI. *Muſei Florentini* Tabula XCVII. num. I. de qua diſſerui pag. 155.

QUINTILLI

NEPTUNUS. *Beryllo* inciſus. Ex *Dactyliotheca Ludoviſiana*, olim *Boncompagna*, Romæ. STOSCHIUS Tabula LVII.

SCYLACIS

SATYRI CAPUT. *Amethyſto* inciſum, ex *Dactyliotheca Strozziana*, olim Florentiae, nunc Romae. Editum a me in Tomo iI. *Muſei Florentini* Tabula IX. num. iiI. Apud STOSCHIUM Tabula LVIII.

Eiusdem, HERCULES MUSARUM, ſive LYRISTES. Ex *Sardoniche* anaglyptico opere exſcalptus. Apud DOMINICUM THEUPOLUM Patricium & Senatorem Venetum. Editus a STOSCHIO Tabula LIX.

SELEUCI

SILENI CAPUT HEDERA REDIMITUM, *Sardae* inſcalptum. Exſtat Florentiae in *Dactyliotheca Riccardiana*. Protu-

li in

li in Vol. ıI. *Musei Florentini* Tabula IX. num. ıI. Apud Stoschium Tab. LX.

SOLONIS

Diomedes Palladio potitus. Gemmae incisum opus, ex Ectypis *Cimeliarchii Strozziani*. Stosch. Tab. LXI.

Eiusdem, Maecenas. Opus *Sardae* incisum; ex *Dactyliotheca Boncompagna Ludovisia* Romae. Stoschius Tabula LXıI.

Eadem Maecenatis imago *Sardae* sculpta exstat Florentiae in *Dactyliotheca Riccardiana*, quae idem SOLONIS antiquum opificium, praestantiam, ac similitudinem refert; & facile eadem Gemma esse potest, quam protuli in Volumine ıI. *Musei Florentini* Tabula X. num. ıI. ad quam vide quae adnotavi.

Eiusdem SOLONIS Medusa *Chalcedonio* insculpta. Artis miraculum habetur & celebratur; quam nostri Artifices referre conati sunt, ac diu multumque in ea exhibenda desudarunt. Edita a me est in Volumine ıI. *Musei Florentini* Tabula VıI. num. I. & a Stoschio Tabula LXııI. Caelatura ex archetypo apographica habetur & in hac Collectione Tabula XXI.

Eiusdem, Cupido. *Sardae* incisus exstat in *Dactyliotheca* Senatoris Cerretani Florentiae, quam editam vide in Volumine ıI. *Musei Florentini* Tabula X. num. I. & apud Stoschium Tabula LXIV.

SOSOCLIS

Medusae, seu Gorgonis caput, *Chalcedonio* incisum ex *Cimeliarchio Otthoboniano*. Stoschius Tabula LXV.

SOSTRATI

Amor leaenas domans currum vehentes. Opus ex *Acha-*

Acathe bicolori anaglyptice ſcalptum. Romae in *Cimeliarchio Otthoboniano*. Stoschius Tabula LXVI.

SOTRATI

Diverſum eſt nomen, & caelaturae opificium a Sostrato ſuperius laudato, ut obſervat Cl. Stoschius, qui hoc, ut aiunt, *Cameum*, ex *Achate bicolori* exſcalptum adfert Tabula LXVII.

In eo exhibetur Meleager & Atalanta. Hoc thema delineatum manu ſua ad me miſit peritiſſimus Eques Hieronymus Odam, quod ſervo.

TEUCRI.

Hercules cum Iole, Opus inſigne *Amethyſto* inciſum. Olim in *Dactyliotheca* Praeſtantiſſimi Viri Abbatis *Petri Andreae Andreinii*. Poſt eius obitum tranſlatum eſt in regium *Mediceum Theſaurum*, a me editum in Volumine II. *Muſei Florentini* Tabula V. Vide & apud Stoschium Tab. LXVIII. Praeſtantiorum harum Gemmarum omnium cum Artificum nominibus ectypa, & alia plurima, quae in ſuis *Cimeliis* idem Andreinius habebat, in meis nunc adſervantur; ad quae etiam adceſſere quae C. V. Senator Bonarrotius, dum viveret, in deliciis habebat. Alia fere innumera & ipſe ſedula cura collegi ex Muſeis Amicorum. Priſcarum omnium elegantiarum Vindex & aeſtimator peritiſſimus Abbas Andreinius obiit Florentiae, ſepultusque eſt in avito Sepulcro in Templo D. Mariae Virginis ab Angelo Annunciatae; quod, ſi eius filiabus, earumque heredi gratum id fuiſſet, elogio iam a me exſcripto ornare volebam in memoriam tanti Viri, quo auſpice & favente non parum colui ſtudia eruditae Antiquitatis. Adhuc ſi-

ne titulo iacet omni laude maior Vir optimus, omnis vetuſtatis Indagator & Aeſtimator peritiſſimus. Sed de eo plura in Hiſtoria Antiquaria Auguſti Medicei Muſei & ceterorum Florentinorum, quam meditor, ubi etiam de Antiquitatum Collectoribus & Scriptoribus Florentinis eruditis, qui vetuſta monumenta protulerunt, atque inluſtrarunt, luculenter diſſeram; & ſi otium, Deo dante, erit, de Claris quoque noſtris Etruſcarum Urbium Antiquariis ſermo inſtituetur.

THAMYRIDIS

Sphynx caput suum lanians. Opus *Sardae* inciſum ex *Dactyliotheca* D. Baronis de Albrecht Viennae Auſtriae, apud Stoschium Tabula LXIX.

TRYPHONIS

Nuptiae Cupidinis et Psyches. Opus anaglyphum perinſigne ex *Sardonyche* exſcalptum. Gemma eſt eximiae magnitudinis; exſtat in *Dactyliotheca Arundelliana* Londini. Poſtrema eſt inter eas, quas Clariſſimus Stoschius Tabula LXX. in lucem protulit anno MDCCXXIV.

Nec ſilentio praetereundae aliquot Gemmae, quae, ut aliqui putant, inſculpta praeferunt Artificum nomina, ſed dubia & incerta ſunt, quum & ipſa nomina poſſeſſorum Gemmae eſſe poſſint; tamen ſi Gemmae opificium ſit antiquum, & ob praeſtantiam, atque elegantiam ſit conſpiciendum, ipſum Artificis nomen expreſſum eſſe poteſt; ſin tamen praecipuis quibuſdam antiquitatis notis careant litterae vel craſſiores, vel minus politae, & informes, ad dominum vindicandum ſculptum credi poteſt.

Ab

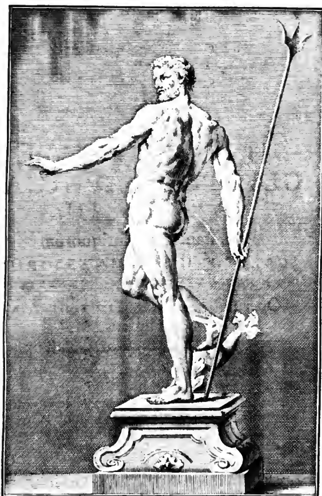
Ab his illae Gemmae exſcipiendae, quibus novitio opere inſcalptis Artifices avaritiae ſtimulis agitati non ſuum, quod erat faciendum, ſi opera ipſa exquiſito artis ſtudio eminerent, ſed veterum Gemmariorum Caelatorum nomen ad imperitos decipiendos inſcripſerunt; quapropter aliae Gemmae circumferuntur ornatae praeclariſſimis antiquorum Lithographorum nominibus AULI, DIOSCORIDIS, SOLONIS, & aliorum nonnullorum, quae lubens praetereo. Ab his etiam exſcipiendae ſunt Gemmae illae ceteroquin antiquo opere & elegantia pulcherrimae, quae Veterum Dominorum nomen, vel integris, vel compendiariis notis praeferunt, quae fauſta auguria, & adclamationes vel feſtivas, vel amatorias, vel funebres continent, vel nomina Clarorum Virorum, famoſorum quoque Aurigarum, Athletarum, Palaeſtritarum, Militum, Philoſophorum, Poetarum, cuius generis plurimas Gemmas, quas *litteratas* adpellamus, dedimus in Volumine II. *Muſei Florentini*, & in Parte I. *Inſcriptionum antiquarum Etruriae Urbium*. Ex his ingentem numerum delineandum curavit amicus meus optimus, Celeberrimus PHILIPPUS VENUTUS, Liburnenſis Eccleſiae Praepoſitus, a quo ſperamus perdocto Commentario ſuo inluſtratas in publicum aliquando prodituras. His adde non paucas Aſtriferas nuper a me editas; adde Aegyptias, ornatas Hieroglyphicis notis, Graecas, & Etruſcas; ſed in Etruſcis nondum obſervatum eſt in ipſis inſcriptum Artificis nomen, ſed Deorum & Heroum adſcripta nomina, ut illa *Muſei Anſideiani*, quam protuli in mea Hiſtoria originis ſtudii Antiquitatum Etruſcarum. Veteres Chriſtiani praeter ſacras Hiſtorias, & Symbola

bola eorum propria, nempe Crucem Domini, Sacrosanctum Monogramma, pisces, anchoram, columbas, navem, ramusculos olearum, palmas, coronas, & alia divina emblemata, sanctas quoque & castas adclamationes in anularibus Gemmis insculpserunt, & litteras, quae ad pietatem & religionem hortarentur, & mutuam inter Fideles fraternam dilectionem, pacem, concordiam conciliarent ac testarentur, quod & Convivalia Vascula Vitrea picturis ornata, & laetis adclamationibus inscripta, perspicue fidem luculentissimam faciunt. Gemmae litteratae, & sacris symbolis atque emblematibus ornatae ab ipsis donabantur propter merita Fidei, Religionis, Societatis, liberalitatis, atque hospitalitatis, tum Christi fidelibus dum viverent, vel etiam defunctis, quae piis adclamationibus decorabantur. Si exempla vellem proferre, nimium benevoli Lectoris patientia abuterer. Clarius id patebit, si Deus dives in omnes qui invocant illum, & vires, & opes praestabit, ut Thesaurus omnium Vasculorum Vitreorum, & Gemmarum, quae in usum fuere apud veteres Christianos, meis curis, ad Sanctae Catholicae Ecclesiae decus, publico studiosorum Sacrorum Cimeliorum bono in lucem proferatur, congestis, ordinatisque in unum corpus omnibus hisce venerandis primitivae Iesu Christi Ecclesiae monimentis. Permolestum siquidem mihi est ea hac illac dispersa, & in aliquot libris edita sine ordine videre, cum etiam multa adhuc inedita in Museis Inlustrium Virorum delitescant, nec nisi multis curis & impensis haec Collectio omnium luculentissima & absolutissima parari possit. Sed *in magnis & voluisse sat est*; si id

ſi id ego obtinere minime potero, (quoad vixero id omne quod potero meis viribus faciam) alii facient, & quod flagrantiſſime ego cupio, ipſi accuratius & ſplendidius praeſtabunt.

Redeo, his expoſitis, ad nomina quaedam dubia & incerta praeſtantium Caelatorum, quae antiquis Gemmis inſculpta leguntur, quae in altera parte, quae ſequitur, recenſenda exiſtimavi.

P. A. Novelli del. G. B. Brustolon inc.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE
PARS II.
Praeſtantium Antiquorum SCALPTORUM GEMMARIORUM NOMINA VEL DUBIA VEL INCERTA Operumque eorum Deſcriptionem complectens.

ABASCANTI

Emmae ectypum cum his litteris vidi apud Inluſtres Socios Columbarios Florentinos, qui illud deſcripſerunt *Annal.* IV. pag. 53. Multi hoc nomine ABASCANTI celebrantur in antiquis marmoribus, quae in *Theſauro Gruteriano*, & in meis *Collectaneis* adferuntur. Neque incredibile eſt ABASCANTUM in caelandis Gemmis peritum fuiſſe, quum fuerit Libertus C. Fufii Zmaragdi Margaritarii, qui officinam habebat ſuam in

Via

Via Sacra Romae, in qua praecipua opera sua faciebant, & vendebant complures praestantes Artifices, nempe GENIARII, qui Geniorum Imagines faciebant, GEMMARII, MARGARITARII, FLATULARII, SIGILLARIARII, SCALPTORES, & CAELATORES, quos frequentes in priscis Saxis nominatos legimus. Ex *Donianis Inscriptionibus* hunc titulum sepulcralem adfero ad fulciendas pro ABASCANTO meas coniecturas. (1)

C. FUFIO. ZMARAGDO
MARGARITARIO. DE
SACRA. VIA. ARBITRATV
FVFIAE. CALICAE. VXORIS
ET. ATIMETI. ET. ABASCANTI
LIBERTORVM
LIBERTIS. LIBERTABVSQ.
POSTERISQ. EORVM

PITISCUS haec habet: „ MARGARITARII dicebantur, qui „ gemmas & margaritas agnoscebant & vendebant „ in Circo sponsoribus, Praetoribus, Quaestoribus, „ ceterisque, qui ludos ederent, qui eas victoribus „ largiebantur. Sed & omnibus, qui emere volebant, „ puto MARGARITARIOS Gemmas vendidisse, adeo- „ que & ABASCANTUM haud improbabile est „ cum Atimeto conliberto suo, iubente C. Fuficio „ Zmaragdo, Gemmas vendendas insculpere potuisse. DOMITIUM ABASCANTUM inter praestantes Artifices recenset FRANCISCUS IUNIUS, qui in antiquo lapide apud GRUTERUM DCXXV. 9. memoratur.

BE-

(1) Clas. XVII. num. 18.

BESITALI

Aliger Amor stans, haſtae, ſeu potius arundini innixus. Opus perelegans *Achati Sardonychi* inſcalptum. Exſtat in *Theſauro Mediceo*; editum vide in *Muſeo Florentino*, Volumine I. Tabula III. BESITALI nomen Graecis litteris ita inſculptum eſt ΒΕΙCΙΤΑΛΟΣ, ſed ſatis grandibus, praeter uſitatum Caelatorum morem; qui nomen ſuum litteris quamminimis, ac tenuiſſimis, exilibusque ductibus perfectis, non ſcabris, aut diſtortis, ac vitioſis incidere conſueverunt. Interdum etiam litteras crebris punctis effinxerunt, uti ſpectantur in aliquot praeſertim Athenienſium numis: quam ſcribendi conſuetudinem, ut a reliquis Artificibus ſe diſtingueret, praeſertim Gnaeus ſuperius laudatus uſurpavit. Nec raro etiam decurtatum, prioribus adſcriptis litteris, nomen expreſſerunt. Adcedit, quod Graeca omnia tum virorum, tum feminarum nomina aliquid ſemper ſignificant; at hoc ΒΕΙCΙΤΑΛΟΣ, hoc modo ſcriptum, nullam interpretationem ſignificationemque admittit; ni tamen Β pro Π vel Δ ſcriptum ſit. (1)

EVELPISTI

Hoc nomen ita Graecis litteris ſcalptum legitur in Gemma Symbolica, in qua quatuor capita virilia ſculpta, & Elephantis proboſcis cum Mercurii caduceo; nempe ΕΥΕΛΠΙCΤΟΥ. EVELPISTI; quam adfert Clariſs. Io. Chifletius in *Socraticis Gemmis* Tab. IV. num. 15. quam vide.

G GE-

(1) Vide quae adnotavimus ibidem pag. 15. & 16.

GELIUS, five GELLIUS,

Spurium Artificis nomen pro GNAEUS.

Huius Artificis nomen expunxit a Catalogo veterum Scalptorum Clarissimus Auctor *Dissertationis Glyptographicae* Cap. II. pag. 5. sed postquam videre atque observare ei licuit in *Museo Victorio* ceram ab exemplari Gemma ductam, indubiae antiquitatis honori restituit in *Indice Rerum*, v. *Gellius*. In ea vero Gemma legitur ΓΗΛΙΟΥ; non autem ΓΕΛΙΟΥ, ut aliqui scripsere: & videndus Clarissimus Rodulphinus Venutus in *Collectanea Antiquitatum Romanarum* pag. 53. Sed, ni fallor, insignis haec Gemma (*Giacinto Guarnaccino*) ea ipsa est, quam paucis abhinc annis sibi comparavit Inlustris Stoschius, quae nudum Athletam exhibet ante mensam tripodem, cui impositum vas cernitur; & in ea, si probe memini, dum aspicerem, non ΓΗΛΙΟΥ, sed ΓΝΑΙΟΥ scriptum est; adeoque huiusmodi eximium opus GNAEO Scalptori praestantissimo, non vero GELIO, sive GELLIO tribuendum.

HORI

Gemmam vidi referentem eleganti opere Silenum, quam Socii Columbarii Florentini in *Annali* suo X. pag. 27. descripserunt, in qua credebatur scriptum Artificis nomen. Sed quum insculptum sit Graecis litteris ΟΡΟΥ, quum scribendum esset ΩΡΟΥ, inter dubias, & incertas, vel fictitio nomine potius scriptas, hanc Gemmam commemoravimus.

HYLLI

Vidi etiam ectypon Gemmae pulcherrimum, in quo mirabili opere Scalptor exhibuit Gallum gallinae incuban-

cubantem. Fracta est Gemma, in qua hae tantum litterae supersunt. ·.. ΛΟΥ· quae forsitan ΥΛΛΟΥ HYLLI superius laudati nomen indicant. Sed nihil definio haud inspecto archetypo, quod tamen sincerum & autographum esse potest.

NICEPHORI

Vulcanus Cassidarius; nempe cassidem, sive galeam fabricans. *Sardae* insculptus est, quae exstat in *Thesauro Mediceo*. Protuli eam in Volumine II. *Musei Florentini* Tabula XV. num. III. Vulcanus sculptus est iuvenis imberbis, exemplo Etruscorum, qui eum iuvenem vultu eleganti & imberbem effinxerunt, teste Etrusca patera edita in meo *Musco Etrusco*, Tomo I. Classe II. Tabula CXX. Sedens igitur galeam fabricat Vulcanus Achilli a Thetide dono dandam. Artificis nomen, more solito, genitivo casu sculptum est ΝΕΙΚΗΦΟΡΟΥ, pro ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ, cuius scripturae sexcenta in scriptis monumentis exempla occurrunt. Quamvis igitur nihil & operis elegantiae, antiquitati, & inscriptis litteris adversetur, tamen inter Gemmas dubias recensendam existimo.

PHILETIMI

Gemmae, quae dicitur *Granato*, & exstat in *Mediceo Cimeliarchio*, a me editae Volumine II. *Musei Florentini* Tabula XVII. num. V. insculptus est Auloedus Pythiorum Victor, qui duplices tibias manu gerens adcedit ad mensam Apollini Pythio sacram, in qua posita sunt praemia, quae consecutus est in musico certamine. Verosimilius est hoc ipsum nomen non Artificem, quamvis opus sit egregium, sed potius ipsum Philetimum victorem indicare. Nam, ut diximus,

ximus, Athletis, Aurigis, Poetis, Oratoribus, ac Musicis, aliisque qui in sacris ludis & certaminibus vicerant, donari solebant Gemmae ornatae vel eorum imagine, vel nomine, quae apud eos & posteros essent spectatae eorum virtutis & ingentis gloriae monimenta.

PHILIPPI

Herculis caput oleastro coronatum, inscalptum *Sardae*, quae adservatur in Cimeliis *Mediceis*. Edita est haec Gemma in Volumine II. *Musei Florentini* Tabula XII. num. I. Inscriptum est nomen ΦΙΛΙΠΠΟΥ manu antiqua; sed dubium est, utrum eo indicetur Philippi Macedonum Regis nomen, qua imagine ad obsignandum usus forsitan est; nam opus ipsum miro artificio, miraque operis venustate perfectum conspicitur; an vero Artificis nomen, incertum. Macedonum Reges ab Hercule genus suum repetebant; quare & in numis eiusdem Philippi Regis caput Herculis impressum cernitur; quod aliis expendendum relinquo.

PHILOCALI

Servatur inter *Medicea* Cimelia *Sarda*, in qua inscalptum Caput Iuvenis oleaginea corona redimitum, cum hac epigraphe: ΦΙΛΟΚΑΛΟΥ, PHILOCALI. Incertum est, an Victorem in sacris certaminibus referat, adiecto eius nomine, an potius Artificem Gemmarium, quem indicare potest. Hanc protuli in Parte I. *Inscriptionum antiquarum Etruriae Urbium*, Tab. V. num. III. De his igitur nihil definio, sed incertus adhuc haereo, & aliis iudicium relinquo.

STE-

STEPHANI

Praefert Medicea Gemma inſcalptum *Sardae* PEGASUM, qui Muſis in Helicone fontem aperuit, qui inter ſidera conſtitutus eſt. Latinis litteris nomen inſcriptum eſt operi profecto elegantiſſimo. Si quis Artificem indicari velit, nihil repugnabit; incertum tamen iudicium erit, ut obſervabam in Volumine II. *Muſei Florentini*, pag. 52. in quo edita a me eſt haec Gemma Tabula XX. num. III. Laudat Plinius (1) STEPHANUM, cuius praeter alia Opera in Aſinii Pollionis Muſeo ſpectabantur & Hippiades STEPHANI.

TARSI

Imaginem vidi HERCULIS *Sardae* inſcalptam, cum adiectis litteris TAPCOY. ambiguum Artificis nomen. In *Annali* VIII. Societatis Columbariae de hac caelatura eruditi Socii diſſeruerunt pag. 105. & 106. Creſcit in dies impoſtorum ſagax avaritia id inhiantium, ut magno pretio vendant Gemmas imperitis Cultoribus Vetuſtatis, qui anulis cum Artificis nomine mirum in modum ſuperbiunt, idque honori ac laudi ſibi ducunt; quos velim potius magis cautos & amicos verae ac ſincerae virtutis: nam hae Gemmae ſi peritiſſimis viris oſtendantur, qui norunt vera a falſis, ſincera ab apocryphis diſcernere, pro laude contemtum accipient. Solent etiam vel ipſi Gemmarii Artifices, vel Mercatores, vel etiam Gemmarum poſſeſſores antiquis caelaturis exquiſito opificio inſignibus vetuſti Scalptoris nomen adiicere, ſed plerumque produnt inſcitiam ſuam, qui vel litteras rudiore ſtilo inſcal-

H punt

(1) Lib. XXXVI. Cap. IV.

punt & vitiis ſcatentes; vel turpia menda in integro nomine ſcalpendo, perfectaque litterarum forma exhibenda committunt; quod frequenter impoſtoribus contingere ſolet. Sexcenta poſſem recenſere exempla tum in numismatis, tum in Scriptis marmoribus perpetrata, ſed abſtineo, ne nimius ſiem. Illud, ut alios cautos reddam, non tacebo, aliquos nunc vivere Artifices, qui planis gemmis aptant capita vel ex ebore, vel plaſtico albo opere effiɛta, ut nitida *Camea* adpareant, omnemque cum arte fucum adhibent, ut emantur. Neque etiam impoſtorum manus Statuae & Simulacra effugerunt. Portentum artis, Veneris Mediceae ſimulacrum dumtaxat non reticebo, cuius baſis, ſuperaddita antiquae, inſcripta eſt litteris Graecis, pro dignitate ac maieſtate operis, auro inlitis; quam epigraphen antiquam manum non referre aut redolere iam obſervavi, (1) eaque non ſolum aliquot mendis ſcatet, verum etiam litterae non referunt Graeci Sculptoris omnium praeſtantiſſimi ſummam artis ſcientiam, iudicium, ſolertiam conſummatiſſimam. Magis peccant Gemmarii illi Artifices, qui ſuis operibus, praeſtantium Graecorum Caelatorum in Gemmis nomen, ut fucum faciant, & Cultoribus imponant, adiiciunt, eorum pecuniae inhiantes, quos tamquam fures pleɛtendos eſſe cenſeo; minus vero peccant, imo aliqua laude digni ſunt, qui inſignium Scalptorum Gemmariorum opera repetentes, in ipſis eorum genuinum nomen rurſum inſcribunt; quod ſi ſtrenue

opus

(1) Vide in Tomo III. *Muſei Florentini* Tab. XXV. XXVI. XXVII. & XXVIII. pag. 34. 35. & ſeqq.

opus & quam scitissime perfecerunt, melius facerent, si suum nomen inscriberent, ut omnes scirent, ac noscerent, scrutarenturque quantum ingenio, studio, labore, viribus, veteris gloriae & artis aemuli valuerint, quibusque conatibus ad eos adcedere contenderint. Interdum etiam Inlustrium Virorum nomina sculptis vel a se, vel ab antiqua manu Imaginibus, puta Demosthenis, Platonis, Ciceronis, addere solent, ut Gemmarum pretium penes cupidos augeant; quod crimen Eruditae Antiquitati inflictum minime verentur; & quandoque in hisce nominibus scribendis facile errant, quum ipsi vel Graecae, vel Latinae linguae sint penitus imperiti. In insigni Gemma eximio opere sculpta, quae exstat in *Dactyliotheca Stoschiana*, galeam Heroicam efformant animalium capita vel corpora inter se conglobata & conserta, canis & porcus; galeae vero thema est Romulus & Remus, qui a Lupa lactantur. Adcedit epigraphe, in qua Artifex, potius novitius, quam antiquus peccavit; nam scripsit P. XANTI, quum scribendum fuisset P. XANTHI; & Familiae nomen praetermissum ab eo est. Huius mentionem feci in meo *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 59. Aliquando, ne in haec gravia menda incurrant, priores litteras nominis vel Graeci Artificis, vel Romani inscribunt, quod factum vidi in pluribus Gemmis, quorum ectypa apud me exstant, ut in *Iaspide*, in quo sculptus HARPOCRATES cum Graecis litteris, & in *Onyche*, in quo BONUS EVENTUS, cum litteris LVP. hoc est LVPVS. Lupi Architecti meminit marmor *Gruterianum* pag. LVII. 7.

XE-

XENOCRATIS

Praelaudatus Io. CHIFLETIUS, Canonicus Tornacenſis, inter Socraticas Gemmas eam protulit pag. 36. in qua mihi videtur ſculptus SILENUS haud ebrius, aſello inſidens, qui ſiniſtra vittatum thyrſum gerit, cum epigraphe ΞΕΝΟΚΡΑΤ. Cenſet CHIFLETIUS adferre imaginem Xenocratis Philoſophi, quem Plato cum Ariſtotele confert. Quomodo Philoſopho conveniat thyrſus, alii expendant. Quum Gemma ſit exquiſito opificio elegans, vel Artificis, vel poſſeſſoris nomen exhibere potius crediderim. De his pauca haec adtuliſſe ſufficiat.

P. A. Novelli del. G. A. Bruſtolon inc.

D E
PSEUDOSCALPTORIBUS
GEMMARIIS.

Seudoſcalptores eos intelligo, qui inſcalptis Gemmis antiquis nomina quorumdam Artificum ex ingenio ſuo iisdem adſcribunt, qui quidem praeſtantes fuere; vel alia nomina, ut ipſis placet, confingunt & adponunt, ut Gemmarum raritatem ſpectabiliorem reddant, & pretium earum exaugeant. Clarorum Scalptorum nomina, quae frequentius occurrunt, ea ſunt AULI, DIOSCORIDIS, SOLONIS, ONESAE, CNAEI, praeſertim ſi litterae componentes ipſa nomina facillime & minori taedio ac labore inſcalpi poſſunt. Peritiores Antiquitatis Cultores fucatas has gemmas facile dignoſcunt & reiiciunt; haud ita vero, qui non ſatis antiqua opera a novis diſcernere, & negotiatorum fraudes cavere norunt; quos, ne decipiantur, doctiorum iudicium & conſilium ſcrutari neceſſe eſt. Suſpectam Scalptoris manum redolet *Gemma* CXXVI.

apud Fulvium Ursinum, quae hasce litteras Graecas praefert ΤΨΘ, cuius imago creditur T. Quinctii Flaminini. Illustris Comes De Thoms, antiquarum elegantiarum copia clarus, plurimi faciebat Antonini Pii caput exstanti opere Gemmae suae insculptum, in qua scriptum MAXALA, quod putabat incogniti nobis Artificis nomen praeferre; quam, quum Florentiae moraretur, mihi ostendit. In *Gemma*, quam adfert Mariettus Tabula XCVII. e *Thesauro* Christianissimi Regis, in qua creditur Alexander Magnus insculptus, Bucephalum domans, in eius exergo scriptum nomen FIDIAE pro PHIDIAE; quod manifeste falsum est. In *Novis Litterariis Florentinis* huiusce anni CIϽ. IϽ. CCLIII. num. 6. describuntur non paucae Gemmae litteratae ex *Cimeliis Riccardianis*, quae vel falsa, vel suspecta praeferunt clarorum Scalptorum nomina, quae recitare lubet. *Amethystus* insculptum exhibet Pyrrhi caput, adiecto Pseudoscalptoris nomine hoc ΛΟΜΩΝ. Facile Pseudoscalptor volebat incidere ΣΟΛΩΝ. In *Sarda* sculptus vir nudus, destra hastam, sinistra clypeum gerens, adiecto hoc nomine ΣΩΛΩΝΟΣ, quod quum perperam scriptum sit, fraus manifeste liquet. In aliis eximiis Gemmis iam editis, & superius descriptis, quum ONESAS ita nomen suum inscripserit ΟΝΗΣΑΣ, sive ΟΝΗΣΑΣ ΕΠΟΙΕΙ in *Gemma Riccardiana*, quae exhibet figuram nudam stantem cum parazonio in dextera, & tropaeo in sinistra, Plasmae incisam, legitur ΟΝΕΣΙ; quod nomen apocryphum est, & temere scriptum. In *Sarda* altera cernitur caput iuvenile diademate revinctum, cum prolixa coma, cui adpositum nomen nunquam auditum ΜΕΙΟΥ. ni forte scriptum sit

ΗΕΙΟΥ,

ΗΕΙΟΥ, clarum Gemmarum Scalptoris antiqui nomen, qui Dianam Venatricem Gemmae peritiſſime inſcalpſit. Alterum ignotum Scalptoris nomen valde ſuſpectum legitur in *Sarda*, quae Venerem exhibet ſpinam ſibi e pede educentem, nempe ΚΛΑΠΟΥ. Avis *Onychi* inſcalpta deſcribitur, cum hiſce litteris CIONOTO, quae nihil ſignificant. Aliae Gemmae, quarum ectypa vidi, ſpuria nomina praeferunt LUPI, ſive LUPERCI, HORI, SEME...TARSI, LOMONIS, quae adulteratae ſunt. Inter ſuſpectas ea quoque, ni fallor, amandanda eſt Gemma, nempe *Onyx*, in qua ſculptus MERCURIUS dextro pede inſiſtens navis roſtro, ſeu puppi, cum hiſce litteris Graecis ΚΥΙΝΤΙΑ. fortaſſis pro ΚΥΙΝΤΙΑΝΟΥ, vel quid aliud ſimile. Etſi Gemmam non viderim, facile tamen puto ſcriptum ΚΥΙΝΤΙΛ. fortaſſe clarum QUINTILLI Scalptoris Gemmarii nomen, qui *Beryllo* NEPTUNUM ſcalpſit, quem vide in *Stoſchiano Opere* Tabula LVII. Omitto Gemmas aliquot ambiguas, quae iterata praeferunt inluſtrium Scalptorum nomina, nempe ΠΑΜΦΙΛΟΥ in *Sarda* ornata virili capite, & in altera adſimili cum iuvenili capite, in qua ſcriptum ΑΛΛΙΩΝ. PYLADIS nomen, ſi Gemmariis adiiciendum ſit, mihi ſuſpectum videtur, nam ſcriptum cernitur in *Iaſpide rubro*, in quo ſcalptus Mons Argaeus, inter *Collectanea Rom. Antiq.* Tab. LXXIV. ex *Cimeliis Thomſianis*, quam vide; ſiquidem in exergo more veterum Caelatorum ΠΥΛΑΔΟΥ adnotatum occurrit. Suſpectum quoque mihi eſt nomen inciſum *Onychi* in iiſdem *Collectaneis* Tabula XXXI. qui exhibet APOLLINIS protomam, ſi quis ΟΞΙΩΝ Artificis Lithographi nomen ſignificare putet; vel eſſe proprium Apollinis epi-

epitheton, ut indicet *Sanctum;* nam scribendum erat ΟΣΙΟΝ. Sed de his illi iudicent, qui Gemmas ipsas contemplari, atque multo magis accurate expendere possunt. Nihil heic dico de Scalptorum veterum Graecorum inconstantia, qui nomen suum vario scribunt vel in recto vel in genitivo casu, vel etiam integrum, vel dimidiatum, vel prioribus tantum litteris declaratum, ut videre est in Gemma ex *Iaspide rubro* num. I. 114. apud Clariss. MARIETTUM, in quo scalptum virile caput, quasi MERCURII cum caduceo, & his siglis Κ Φ. quae vel possessoris nomen, vel etiam, quod facile crediderim, Artificis celeberrimi KALPURNII FELICIS designare facile possunt. Conferenda inter se sunt opificia clarorum Gemmariorum, videndumque quid inter utraque discriminis sit, quod nonnisi peritissimi Antiquarii diuturno labore & studio praestare possunt. Inconstanter ita scripsit in Gemmis nomen suum ALLION, nempe ΑΛΛΙΟΝ. & ΑΛΛΙΩΝΟC. AULUS vero constanter ita inscripsit ΑΥΛΟΥ. ea excepta sincera & legitima, quae exstat in *Museo Victorio*, & ab eius possessore Viro Clarissimo FRANCISCO VICTORIO, Equestris Ordinis D. Stephani Commendatore, erudito Commentario inlustratur, in qua scriptum est ab eo ΑΥΛΟC. De Gemmis, quae CNAEI Scalptoris eximii nomen praeferunt, vel ΓΝΑΙΟΣ. vel ΓΝΑΙΟC. haec adnotat Celeberr. STOSCHIUS pag. 28. sui Operis. „Vidimus in Dactyliothecis antiquas Gemmas, simili nomine inscriptas, quas consulto omisimus; cum pro comperto habeamus, a quibusdam, ut emptoribus fucum facerent, & carius venderent, Graecas litteras nuper additas esse". DIOSCORIDES quoque

nomen

nomen ſuum vario modo ſcripſit, nempe decurtatum, ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔ. ſive etiam ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗΣ. & ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ. De reliquis quae temere idem nomen & corrupte ſcriptum praeferunt, haec adnotat idem Clariſſimus Auctor pag. 34. „ Alias vidimus veteres gemmas, quibus Dioſcoridis nomen inſcriptum erat, „ ſed recentiori manu exaratum; fucumque aperiebat ortographiae error; cum in hac non ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΟΥ, quod in DIOSCORIDIS exploratis operibus, & in MSS. Codicibus alterius Dioſcoridis „ Medici legere eſt, ſed ΔΙΟΣΚΟΡΙΔΟΥ, priori littera Υ omiſſa; praeterea internoſcere erat quoque „ ex rudibus quodammodo litterarum ductibus, qui „ elegantiſſimis in gemmis, a DIOSCORIDE ſcalptis, apparent; quamobrem illas conſulto omiſimus". Variavit etiam PHILEMON in ſuis operibus; nam in THESEI gemma ſcripſit ΦΙΛΗΜΟΝΟϹ, in altera vero, quae exhibet FAUNI caput, ita ſcripſit, ΦΙΛΗΜΩΝ ΕΠΟΙει. Eodem modo & quidem vario in ſuis operibus, quae genuina habentur, nomen ſuum ſcripſit SOLON, praeſtantiſſimus Scalptor; nempe ϹΟΛΩΝ ΕΠΟΙΕΙ; vel ϹΟΛΩΝΟϹ. vel ΣΟΛΩΝΟΣ. ut in MEDUSA *Strozzia*.

Alia Scalptorum nomina vel ficta, vel valde ſuſpecta paullo ante indicavimus, vel integra, uti ΤΑΡϹΟΥ. ΚΟΙΜΟΥ. uti legitur in *Sarda*, quae PYTHAGORAM exhibet; SILENUM ΟΡΟΥ. vel dimidiata, ut in Gemma AMAZONEM exhibente, in qua ſcriptum ΑΘΑ. forte ATHANASIUS; vel ϹΕΜΕ.... circa HARPOCRATEM, & alia his ſimilia, quae a fraudibus, & ingenio negotiatorum Gemmariorum ut plurimum pendent, & lucri maioris ſpe conficiuntur.

Ab his ſecernendae ſunt Gemmae ſincerae, quae poſ-

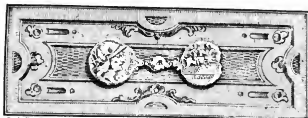
K ſeſ-

ſeſſoris anularis lapilli nomen praeferunt, atque eae etiam, quae fauſtas adclamationes, & amaſiorum mellita verba continent, quae vel nullis, vel perpaucis figuris & ſymbolis ornantur; inter quas hae memorandae ſunt inter *Riccardiana Cimelia*, *Onyx* cum epigraphe ΕΥΤΥΧΙ ΒΕΡΟΝΙΚΗ. & in *Achate* exſtantibus litteris ΕΥΤΥΧΙ ΕΥϹΕΒΙΑ.

Plurimae aliae Gemmae huiusmodi litteris Graecis vel Latinis inſignitae vel proferuntur, vel deſcribuntur in prioribus duobus Voluminibus *Muſei Florentini*, atque etiam in his quae *antiquas Inſcriptiones Etruriae Urbium* a me inluſtratas continent. Nihil dico de Gemmis ſuperſtitioſis, de quibus luculenter in *Theſauro* Gemmarum Aſtriferarum agitur.

Nec minori laborant infamiae nota ac vituperatione recentiores illi Gemmarii Scalptores, qui nomina ſpecioſa incognitis capitibus addunt; quorum exempla quaedam & apud Fulvium Ursinum exſtant; nempe ΘΕΜΙCΤ. in Gemma, ut in ea Themistocles ſculptus credatur; & in *Mariettano Opere* Parte II. Tabula 35. P. SCIP. AF. Tabula 44. CAT. CEN for. Tabula 95. ΣΠΑΡΤΗ. Tabula 112. FLAMINIA, & alia his ſimilia, in quibus additae recentiori artificio litterae dum indicant Viros in Graeca & Romana Republica clariſſimos, ac virtutibus praeſtantiſſimos, parum doctis aut ſagacibus Cultoribus Vetuſtatis imponunt & fucum faciunt.

Quod igitur de Gemmis Scalptorum fraude vitiatis ſcribimus, id ipſum dicendum de aliquot marmoreis ſignis & Statuis, in quibus ſcriptum legitur Artificis Graeci non legitimi ſed ſpurii nomen; nam & in his quoque ſubleſta quorumdam ſagacitas a peritis aliquando detegitur; quae omnino damnanda ac reprobanda eſt, & vitiatores ſignorum antiquorum puniendi.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE
PARS III.
Praestantium Antiquorum SCALPTORUM GEMMARIORUM NOMINA
Ex vetustis Monumentis & Scriptoribus depromta.

AGATHANGELUS.

Emoratur inter Libertos Liviae Augustae in *Columbario* a me edito; sed fractum est marmor num. CLXI. pag. 173. quum tamen inter Aurifices Domus Augustae recensendum esse doceat insignis Gemma cum imagine, ut aiunt, POMPEII MAGNI, quae ab eo forsitan sculpta censenda est; de qua mentionem feci in *Florilegio Noctium Corythanarum* Cap. VI. pag. 35. his verbis: „ Adnotatum est in Nocte Coryth. XXVIII. „ heredem praestantissimi Antiquarii M. ANTONII

„ SAB-

„ Sabbatinii Romani, hoc anno MDCCIL. vendidisse quadringentis quinquaginta scutatis Pompeii Magni caput Gemmae insculptum ab egregio antiquo Gemmario Caelatore AGATHANGELO; quod emit Nobilissimus quidam Polonus, qui Dominae Marchionissae Viduae de Ligneville, veterum elegantiarum aestimatrici optimae, Romae, dum nuper degeret, dono dedit.

AGATHOPUS

De hoc praestantissimo Caelatore multa adtuli & observavi in memorato *Columbario* Servorum & Libertorum Liviae Augustae pag. 154. & ad Tab. I. num. II. *Musei Florentini* Vol. II. pag. 7. & 8. Caput virile *Beryllo* summa & exquisitissima arte insculpsit, ac nomen suum adiecit. ΑΓΑΘΟΠΟΥϹ ΕΠΟΙΕΙ. Haec insignis Gemma ex *Dactyliotheca* Clarissimi Viri Abbatis Andreinii in Regiam Mediceam post eius obitum translata est. Adhuc sub iudice lis est, utrum referat imaginem Cnaei, vel Sexti Pompeii, vel Marci Bruti, qui Caesarem interfecit. Pro Pompeio quovis pignore certarem; nam vultus lineamenta cum aureo eius numismate, quod vidi, probe conveniunt. Profecto Romani viri caput censetur ex capillitio brevi, ac quodammodo tonso, ut in marmoreo Augusti capite in *Mediceo Museo* conspicitur. Frons lineis corrugatur; supercilium torvum est; totusque vultus severitatem quamdam & gravitatem summo viro dignam praefert. Huic simillima est marmorea protoma in eodem *Columbario* inventa, quam exhibeo in eodem Opere Tabula XII. littera A. Ad eum spectant sequentes Tituli Ollarum Cinerariarum,

rum, quae in eodem *Columbario* adferuntur (1), qui haec habent:

M. IVLIVS. AVGVSTAE. L
AGATHOPVS
AVRIFEX. DAT
IVLIAE. RESTITVTAE
IVLIAE. VITALI
IVLIO. FELICI

M. IVLIO
DIVAE. AVG. L
AGATOPODI *sic*
AVRIFICI (2)

Inter filios eius mares memoratur M. IVLIVS IVCVNDVS. In aliis quoque titulis idem Agathopus Aurifex adpellatur, de quo supra diximus.

A L E X A

Vide infra D. SEGULIUS ALEXA.

A M P H I O N

Laudatur a FRANCISCO IUNIO, atque inter Scalptores recensetur ex PAUSANIA Lib. VI. pag. 347. 50.

A P O L L O N I D E S

Insignem Gemmarum Scalptorem fuisse APOLLONIDEM, hoc elogio docet PLINIUS. (3) „ Post Pyrgotelem APOLLONIDES & Cronius in gloria „ fuere “. Si is forte est, habemus Taurum procum-

(1) Pag. 152. num. CXVIII. & CXXVI.
(2) Mendis aliquot foedatam iterum in lucem protulit Muratorius Class. XII. pag. CMVII. num. 6.
(3) Lib. XXXVII. I.

cumbentem *Sardonychi* incisum, a Cl. Stoschio adlatum Tabula XI.

C. AURELIUS CARPUS

Aurificem fuisse docet antiquum Marmor, pag. CCLVIII. 7. in *Gruteriano Thesauro*, qui & inter Quinquennales Collegii Aurificum, & Curatores describitur. Cum eo memoratur & P. Valerius Benedictus. Sed in *Gruteriano Thesauro* siletur locus, ubi marmor exstat.

M. CAEDICIUS IUCUNDUS

Is Officinam aurariam habuit in Via Sacra, in qua praestantes Artifices laborantes stabant, eaque a nobilissimis Romanis frequentari solebat, quod inter urbanas primaria esset, eaque ad Forum ibatur, de qua Ovidius: (1)

- - - - - haec sunt fora Caesaris, inquit,
Haec est a Sacris quae via nomen habet.
Hic locus est Vestae, qui Pallada servat, & ignem,
Haec fuit antiqui regia parva Numae.

Huius M. CAEDICII meminit antiquus lapis: (2)

M. CAEDICIVS. IVCVNDVS
AVRIFEX. DE
SACRA. VIA. VIX. A. XXX.

CHAEREAS

Laudatur a Luciano in Lexiphane, & Aurifex adpellatur: Καιρέας ὁ χρυσοτέκτων. de quo & Iunius in suo Artificum Catalogo laudes ponit.

TI.

(1) Tristium Lib. III. Eleg. I. v. 27.
(2) In Gruteriano Thesauro pag. DCXXXVIII. 7.

TI. CLAUDIUS OLYMPUS

Ex Reinesio innotefcit hic TI. CLAUDIUS OLYMPUS, cuius fit mentio in marmore in Aedibus Mattheiorum Trans-Tiberim. (1)

TI. CLAVDIO TI. L. PALLANTI
LANARIO. VIX. A. LXVIIII
TI. CLAVDIVS L. OLYMPVS
AVRIFEX T. F

CLODIUS

Artificem fummo ingenio caelandique peritia celeberrimum fuiffe CLODIUM, ex Scriptoribus & vetuftis monumentis colligo. Laudat Plinius Vafa, quae ex eo CLODIANA adpellata funt. (2) „ Vafa ex „ argento mira inconftantia humani ingenii variat, „ nullum genus officinae diu probando. Nunc Furniana, nunc CLODIANA, nunc Gratiana (etenim tabernas menfis adoptavimus) nunc anaglypta in afperitatem exfcifa circa linearum picturas „ quaerimus ". Laudatur in antiquo lapide (3) C. VALERIVS CAELATOR ANAGLYPTARIVS. Nec certum eft, fed verofimile, fi P. CLODIUS DIDA Vafcularius, cuius exftat monumentum Romae inventum, in *Thefauro Gruteriano* (4), ille CLODIUS fit, a quo Clodiani operis Vafcula propter elegantiam ac dignitatem opificii CLODIANA dicta funt. Hinc fufpicabar vitiofe forfitan exfcriptum antiquum Romanum lapidem inter fchedas Martii Mi-

(1) Clafs. XI. num. CVII.
(2) Lib. XXXIII. Cap. XI.
(3) In Thef. Muratoriano pag. CMLXXXI. 9.
(4) Pag. DCXLIII. 5.

Milesii, quem evulgavi inter *Donianas* (1); & forsitan pro Claudianorum legendum CLODIORUM; quum CLODII Vasculorum Caelatores tam celebres censerentur, ut ipsum nomen instar magnae laudis ac praeconii esset; ideoque ex eo commendatum in eo lapide M. IVLIVM PTOLEMAEVM putabam, quod fuisset PRAECEPTOR DVORum MARCORVM IVLIORVM CLAVdiorum. Clodiana Vasa non solum argento, sed etiam auro caelata fuisse colligi potest ex sequenti Romano marmore edito apud Gruterum. (2)

D . M

M. CANVLEI. ZOSIMI
VIX. ANN. XXVIII.

FECIT. PATRONVS. LIB. BENEMERENTI
HIC. IN. VITA. SVA. NVLLI. MALEDIXIT
SINE. VOLVNTATE. PATRONI. NIHIL. FECIT
MVLTVM. PONDERIS. AVRI. ET. ARG.
PENES. EVM. SEMPER. FVIT
CONCVPIVIT. EX. EO. NIHIL. VNQVA
HIC. ARTE. IN. CAELATVRA. CLODIANA
EVICIT. OMNES - - - - - - - -

Laudatur etiam in *Thesauro Muratoriano* (3) T. CLAVDIVS, ut opinor, PHAEDRVS ARGENTARIVS VASCVLARIVS (4) qui & alumnis suis sepulcrum condidit; quare & CLODIANA Vascula, & CLAVDIANA in pretio fuisse apud Romanos ambigendum non

(1) Class. VIII. num. 58.
(2) Pag. DCXXXIX.
(3) Pag. CMXLV. 5.
(4) De argenteis Vasculis Ulpianus L. apud Labeonem 20. §. D. *de praescriptis verbis*.

non eſt. Quum autem hi Artifices Vaſcularii anaglyptarii in poculis, & vaſculis gemmas exſtanti opere inſcalptas interſerere ſolerent, quod ex adlatis Scriptorum & monumentorum locis obſervavimus, dabunt Lectores veniam, ſi & hos quoque inter claros Lithographos Gemmarios adcenſendos putem. Quamvis PLINIUS paucis laudet CLODIANA VASA; memorat tamen & extollit eorum anaglypta in aſperitatem exſciſa, & picturas linearum, quae, ni fallor, encauſtico opere fiebant, nobis *di Smalto*. Suo loco dicam de Vaſculis cryſtallinis, quae non ſolum anaglypticis operibus ornabantur, verum etiam pingebantur coloribus variis, & inaurabantur figurae.

L. CORNELIUS AMANDUS

Patria, ſeu domo fuit Narbonenſis, vel Narbone obiit, ibique ſepultus. Titulus eius Sepulcri adfertur in *Gruteriano Theſauro* ex SCALIGERO. (1)

L. CORNELIVS
AMANDVS. AVRIFEX

Hunc inter egregios Artifices arte auraria, ſive gemmaria claros, recenſui in meo *Columbario*. (2)

P. CRITONIUS HILUS

Sepulcralis titulus Romae inventus, editus a me eſt inter *Donianas* Claſs. VIII. num. 24. quem ISAACUS VOSSIUS V.C.I.B. DONIO dedit; & ita ſe habet:

P. CRITONIVS P. L. HILVS AVRIFEX

(1) Pag. DCXXXVIII. 8. num. 8.
(2) Pag. 151.

M Huius

Huius P. CRITONII sanguine & cognatione proximus forsitan fuit Q. CRITONIUS DASSUS, qui in sequenti Titulo Sepulcrali nominatur. Quis scit, utrum HYLLUS ille esse possit superius laudatus, & in marmore vitiose scriptum sit HILVS?

Q. CRITONIUS DASSUS

Antequam de hoc Q. CRITONIO DASSO Scalptore differam, adferam Sepulcralem Titulum, in Via Aurelia effossum, editum a Clarissimo FRANCISCO FICORONIO in fine Commentarii sui *de Bulla aurea nobilium Puerorum Romanorum*. Inemendatum protulit FABRETTUS *Inscript. ant. Domest.* Cap. I. num. 75. pag. 17. Pervulgavit etiam Vir Clarissimus Commend. Equ. VICTORIUS in Notis ad Cap. XXI. *Dissert. Glyptographicae*. Hinc inde Titulum ornant duo parva cadaverum humanorum scheleta utrimque exstanti opere insculpta. FABRETTUS habet in quarta linea SCALPTORIS. VILARI. & in suis Notis, quas adfert pag. 56. ita explicat: „ Ipsarum victimarum pelles „ deglabrasse hunc CRITONIUM puto, & villos „ ex iis scalpsisse, humanisque usibus accommodasse, ut hodienum prope eandem Insulam Tiberinam ii faciunt, qui *Vaccinari*, & *Conciapelli* vulgo „ dicuntur “. Sed a tam sordida abiectaque arte vindicare atque eximere conabor hunc egregium Artificem; en titulus eiusdem:

CRITONIA Q L PHILENIA
POPA DE INSVLA
Q. CRITONI. Ɔ. L. DASSI
SCALPTORIS VCLARI
SIBI SVISQVE POSTER
EOR.

Illud valde exploratum est, Sepulcrales Titulos vel a quadratariis, lapidicinis, vel plerumque a Libertis imperitis inscribi solitos fuisse. Hinc saepenumero non solum litterae in exarandis inscriptionibus, sed etiam aliquando syllabae omittuntur; quod alibi a me exemplis adlatis adnotatum est. Quomodo igitur cum laudatissima scalpendi arte conciliari potest illa, quae pertinet ad pelles victimarum deglabrandas, atque evulsis villis ad eas in usum hominum concinnandas? Valde igitur deceptum arbitror FABRETTUM, ceteroquin rei antiquariae peritissimum. Si probant Viri docti, coniecturam meam ipsis expendendam propono; lubenter legerem SCALPTORIS V*as*CLARI, adeoque per aphaeresin a quadratario, vel potius ex incuria & oscitantia, quia difficilis illi erat ea vox VASCVLARI ad pronuntiandum, scriptum opinor, SCALPTORIS VCLARI; nam VCLARI nil significare arbitror; sed VASCLARI adpellatio Artificem notat peritum scalpendi Vascula, cuius exemplum suppeditat lapis a Clarifs. MURATORIO editus (1), qui ab eo ita emendatur, ut pro APOLVTO legendum sit APOLAVSTO, pro VASCIARIO, intelligendum VASCLARIO.

D. M
L. IVNIO·APOL
VTO ARGENT
VASCIARIO . L.
LETTIA. VALEN
TINA MARI
TO OPTIMO

Inte-

(1) In Thes. Cl. XIII. pag. CMLXI. 5.

Integra scriptura titulus legitur apud eumdem (1) ARGENTARIVS VASCVLARIVS. Adcedit, quod alter Libertus ex eadem Critonia Familia paulo ante memoratus, nempe P. CRITONIUS HILUS, sive HYLLUS, fuit Aurifex; adeoque hunc Q. CRITONIUM DASSUM magis credibile est operam dedisse scalpendis vasculis vel aureis, vel argenteis, vel etiam ex Gemmis, quibus vel Caesares in Domo Augusta, vel beatiores & opulentiores Romani in conviviis & coenis utebantur; quod testatur titulus iste sepulcralis apud Clariss. amicum meum PASSERIUM.

D M
AMAZONIVS GAL. A. L
A. GEMMA POTORIA

In vetustis Saxis plures nominantur Liberti Domus Augustae ab auro & argento potorio, ab auro & argento escario. Solebant Artifices vascula aurea gemmis ornare. Neque erit, ut arbitror, iniucundum, quandoquidem de Opificibus Gemmariis disserimus, pulcherrimum adferre exemplum ex *Donianis* a me editis Inscriptionibus (2); cuiusmodi hoc est:

D . M
C. AEMILI . CHARITONIS
AVG. LIB. AB. AVRO. GEMMATO
C. AEMILIVS AVG. L. EPAPHRODITVS
DECVRIO. DISPENSATORVM
PATRONO. OPTIMO. BENEMERENTI
FECIT. MEMORIAM
ITEM. DISTEGVM. CVM. TABERNA
ET.HORTVLO.ET.SIBI.LIBERTIS.LIBERTABVSQ.
POSTERISQVE. EORVM
ET. SI. CVI. DONARE. VOLVERO
H. M. D. M. A.

(1) Cl. XIII. pag. CMXLV. num. 5. (2) Class. XVII. num. 17.

Memorandae etiam sunt post gemmata Vasa aurea, quae nimirum insertis gemmis in orbiculis incrustabantur, etiam coronae duplices ex auro & gemmis contextae, quae Diis & Sacrorum primis Ministris donari solebant, iisque Caesares Augusti utebantur; quod a Domitiano factum memorat SUETONIUS (1). Aurea folia, myrthi mihi visa sunt, nuper accepi ab eruditissimo Abbate MATHIA DAMIANIO, quae in urna Etrusca inventa sunt, Volaterris effossa, quae exstant in *Museo Guarnacciano*. Sed quia de gemmatis sive gemmiferis coronis, ornatis imaginibus Deorum, Dearumque, quae in Gemmis caelari solebant, luculenter disserui ad Tabulam VIII. a me adlatam inter DONIANAS (2), de his pauca haec tetigisse sufficiat. Superius relato Titulo funereo Q. CRITONII DASSI non lucem, sed nebulas adfudit Cl. MURATORIUS, qui, ut solet, omnes iam editas repetit, qui VCLARI interpretatus est VIRI CLARISSIMI; nec advertit Liberto minime hanc adpellationem convenire, quae summis Viris, Praefecto Urbi & Praetorio, & Consulibus ordinariis, dignitate & muneribus conspicuis, conveniebat, & tribuebatur. Quae subdit digna tanto viro sunt: „ Proprie tamen SCALPTORES appellati, qui Gemmas cavabant. Eius „ generis sunt, quos *Camei* Italice nuncupamus. Inde Scalprum ". Scalptores Gemmarios eos quoque dictos puto, qui Gemmas non solum exstanti opere, & figuris exscalpebant, sed & anaglypho opificio; verum & eos, qui incavata caelatura eas incidebant; quibus etiam ad obsignandum utebantur: quibus etiam

N

(1) Cap. IV. in ejus Vita.
(2) Vide in Clas. IV. pag. LXX. & 135.

iam addi possunt qui Gemmas in vasculis aureis vel argenteis, in monilibus, in armillis, in fibulis, in loricis etiam Caesarum, in anadematis Augustarum, in crepidis & calceis ingenioso luxu interserebant. Adde etiam gemmas insertas in Deorum Dearumque vestibus, praesertim quum in celebrioribus festis in aedibus exponerentur, vel in pompis sacris deferrentur; qua occasione simulacra eorum vestibus pretiosissimis a Vestitoribus Deorum, & a feminis ornatricibus amiciebantur & ornabantur.

CRONIUS

CRONII, qui aurea Augusti aetate floruit, multamque gloriam in scalpendis Gemmis consecutus est, superius mentionem feci, & deperditae Gemmae; cuius singularis archetypi ectypon quod apud me exstat, Musam fidibus canentem referens, memoravi a me editum. De eo haec PLINIUS (1). „Post Pyrgotelem „ Apollonides & CRONIUS in gloria fuere, qui- „ que Divi Augusti imaginem similem expressit, qua „ postea Principes signabant, Dioscorides. „

DIOSCORIDES

Praestantissimi huius Gemmarii Opificis octo Gemmas, quae ad nos pervenere, superius descripsimus, atque editas indicavimus. Artifex Augusti genio & amore plane dignus, qui imaginem suam eius manu inscalptam tanti fecerit, & diplomatibus, libellis, atque epistolis obsignandis ea usus sit; eaque insecuti Principes signare perseveraverint; quod multa cum laude memorat SUETONIUS (2). PLINII vero elogium paullo ante adlatum non repeto.

EPI-

(1) Hist. Nat. Lib. XXXVII. Cap. I. (2) In eius Vita Cap. 59.

EPITYNCHANUS

Inter claros Liviae Auguſtae Aurifices, quibus Gemmarum Caelatores intelligimus, recenſendus eſt EPITYNCHANUS; qui pulcherrimam, abſolutiſſimam, & Gratiarum ac Veneris leporibus omnibus plenam expreſſit Germanici Iuvenis effigiem, quam ſuperius deſcripſimus & indicavimus. Clare, ut opinor, liquet, quodnam fuerit Aurificum opificium; quum eorum opera Gemmis inſculpta, eorumque nominibus inſignita ad nos favente fortuna pervenerint, e terrae viſceribus eruta. En eius titulus ſepulcralis, (1) qui teſtatur, eius cineres in eodem Conditorio Libertorum Liviae Auguſtae in olla conditos fuiſſe. Sed illud animadvertendum, quod quadratarius duo menda in eo commiſit, nam legendum eſt EPITYNCHANVS.

EPYTYCANVS AVRIFEX

EVHODUS

Hunc quoque inter Aurifices Domus Auguſtae memoratum legi. Exſtat Beneventi lapis editus in *Theſauro Muratoriano* (2), in memoriam T. FELICIS OMNIVM ARTIFICIORVM STVDIOSISSIMI. Floruit ſub Tito Veſpaſiano, qui Iuliam eius filiam poſt eius mortem *Beryllo* ſtupendae magnitudinis, & admirandi operis inſculpſit; de quo ſupra. In ſcriptis Saxis non raro H omittitur, adeoque etiam EVHODVS, & EVODVS legitur.

HE-

(1) Vide in Columbario meo pag. 154. num. CXV.
(2) Claſs. XIII. pag. CMLIII. 2.

HEDYS

Legitur in monumento, ſive Columbario Servorum & Libertorum Liviae huius Artificis nomen; in recto HEDYS Ἡδὺς. cuius uxor fuit SECUNDA. En eius titulus ollae cinerariae adcommodatus:

HEDYS. AVR. SECVNDA
HEDI

Inter Aurifices Domus Auguſtae recenſetur.

T. IULIUS NICEPHOR

Cum Aurificibus Gemmariis coniungendus videtur T. IULIUS NICEPHOR, qui pretioſos lapides diſpoſuit muſivo opere, & propter artem hanc ſuam MVSEIARIVS dicitur in Romano lapide penes Gruterum (1), qui ſingularis eſt; nulla enim aliorum *Muſeiarorum*, ſeu potius *Muſeariorum*, mentio in editis lapidibus habetur. Muſivarii Opifices inter Gemmarios, & inter Pictores connumerari poſſunt; pingebant enim coloratis lapillis imagines omnes, animalia, flores, & ea quae ad ornanda pavimenta, parietes, & cameras convenire putabant. De his Artificibus Plinius Lib. XXXVI. Cap. 25. Noſtra aetate haec Ars mirifice floret ac perennat Romae; ſed hi Artifices vitreis coloratis teſſerulis utuntur, non vero, ut antiqui, lapillis multicoloribus pretioſiſſimis ex Oriente advectis. De his multa, non tamen omnia, erudite adnotavit Io. Ciampinius Praeſul Romanus *Veterum Monument.* Par. I. Cap. X.

Veterum Muſivariorum Hiſtoriam, ſummo eruditorum plauſu ſuſceptam, nuper edidit Praeſul Ampliſſimus Fu-

(1) Pag. DLXXXVI. 3.

Furiettius, cuius doctrinam ac probitatem nulli honores aequare possunt. In meo *Museo* tres tabulae musivo opere elaboratae exstant, quae ornabant pavimenta Villae Tiburtinae Hadriani Caesaris Augusti, quas ad me misit Vir Clarissimus Franciscus Ficoronius anno MDCCXL. Has alibi proferam aeri incisas. Lithostroton Delubri Fortunae Praenestinae, quod Sylla ei ex voto dedicavit, apud me servatur; primum artis miraculum Romae spectatum, teste eodem Plinio, a quo laudatur; quod in lucem protuli in Par. II. *Inscript. antiq. Etruriae Urbium* Tabula III. Sed vigente ac florente aureo Augusti aevo non lapillis ex Occidentis fodinis petitis, sed ex Orientalibus, insignia opera minimis gemmis perfecta fieri consuevere, quae ad absolutissimum decus Hadriano Augusto imperante pervenerunt. Haud igitur, ni fallor, culpabor, si & hos praestantissimos Musivarios cum Gemmariis peritissimis miro quodam artis foedere socios coniungam. Horum paucissima nomina ad nos pervenere, silentibus vetustis Scriptoribus. IOSUM supra Musivarios omnes Opifices longe eminentissimum fuisse ex eo coniicere possumus, quod hunc tantum cum laude celebret Plinius *Histor. Natur.* Lib. XXXVI. Cap. 25. memoratque eum Pergami urbe florentissima stravisse *Asaroton Oecon* parvis testulis tinctis in varios colores. Translata Romani Imperii sede in novam Romam Constantinopolim, magna cum nominis celebritate florentibus sub Constantino Magno & reliquis Imperatoribus, praeclaris Musivariis, iidem varia opera fecerunt tum in Palatio, tum in celebrioribus Ecclesiis, ac praesertim in Aede Sophiana. Ex his Scholis prodiere alii Mu-

ſivarii, qui primum Romae, & Ravennae, ac mox etiam Saeculo XI. Venetiis & Florentiae Baſilicarum tholos, arcus, tribunas, & abſides muſivis picturis ornarunt, inter quos praecellit APOLLONIUS Graecus. Sed Romae ſub Auguſtorum imperio Liberti ex Graecis orti floruere T. IULIUS NICEPHOR, C. LISIUS POSTUMUS, P. RUBRIUS TROPHIMUS, P. RUBRIUS AGATHO, M. ALFIUS ONESIMUS, qui in egregio Opere Praeclariſſimi Praeſulis FURIETTI laudantur.

LAMIRUS

Hic Aurifex LAMIRUS innoteſcit ex antiquo marmore Clugiano prope Venetias, quod editum legitur in *Muratoriano Theſauro*. (1)

M. LOLLIUS ALEXANDER

Opinor Gemmarios Romanos vendidiſſe inſcalptas Gemmas, quarum infinitus erat numerus & uſus, non ſolum penes feminas, & delicatiores homines, verum etiam eas quoque ſcalpſiſſe. Gemmarium nobis exhibet Marmor a me editum inter *Doniana*, (2) nempe M. LOLLIUM ALEXANDRUM, quod haec habet:

D . M
M. LOLLIVS. ALEXANDER
GEMMARIVS. ET. FLA
VIA. SABINA. FECERVNT
AEDEM. CVM. SVO. SIBI
HYPOGAEO. SIBI. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVS
QVE. POSTERISQ. SVIS. POSTE
RISQVE. EORVM. H. A. D. M

(1) Claſs. XIII. Pag. CMXLVII. 3.
(2) Claſs. VIII. num. 14.

MENANDER

Praeclarorum artis operum ſtudio & amore magnopere inclaruiſſe Liviam Auguſti coniugem, iam cumulate obſervavi ; nam in Aula ſua plures habuit Pictores, Sculptores, Imaginum & Signorum Artifices, Coloratores, & Gemmarios Aurifices, inter quos memoratur MENANDER, qui ab eiusdem Liviae nomine M. LIVIUS MENANDER dictus eſt. En eius titulus: (1)

M. LIVIVS
AVGVSTAE. L
MENANDER
AVRIFEX

MNESARCHUS

Etſi artificio caelandi Gemmas non emineret (eminuit tamen, ac magnam laudem conſecutus eſt) MNESARCHUS, cuius nulla, quod ſciam, opera exſtant adſcripto eius nomine; tamen ea excellit atque eminet gloria, ut Pythagorae Samii, origine vero Etruſci, pater fuerit, teſte Hermippo, & Diogene Laertio Lib. VIII. a quibus Δακτυλιογλύφος adpellatur, quod gemmarum anulariarum Sculptor fuerit. De eo Iamblicus quoque & Porphyrius meminere. Locum Apuleii in *Floridis* adfert Franciscus Iunius. „ Pythagorae Patrem MNESARCHUM comperio „ inter ſellularios artifices gemmis faberrime ſcal„ pendis laudem magis, quam opem quaeſiiſſe.

NERO

Meminit NERONIS Epiphanius, ut obſervat Vir Clariſſi-

(1) Vide Columbarium pag. 153. num. CXXI.

rissimus FRANCISCUS IUNIUS (1). Fuit non solum politor lapidum, sed & Artifex Gemmarius, de quo consulendus SALMASIUS in *Plinianis Exercitationibus*. Forsitan floruit sub Neronis imperio, eiusque Libertus fuit. In Vasionensi hoc Marmore (2) adnotandi sunt OPIFICES LAPIDARII, qui non solum lapides peregrinos & marmora, verum etiam lapillos pretiosos ac gemmas expoliebant; quae artes etiam nunc apud nos in Officinis Florentinis *Mediceo Imperiali Museo* adiunctis Clementissimi nostri Caesaris munificentia florentibus vigent, & cum Gemmariis tanquam socii opificiorum adsidue operantur. Hi peritissimis Lapillorum Interfectoribus famulantur, qui opera admiranda faciunt Musiva; nos dicimus *di commesso*, & ipsos Artifices *Commettitori di pietre dure* dicimus, de quibus inferius redibit sermo.

D. SALLVSTIO AC
CEPTO OPIFICES
LAPIDARI
OB SEPVLTVRAM
EIVS

Clarifs. PITISCUS (3) Opifices Lapidarios eos quoque esse suspicatur, qui Gemmas parabant; & ad imagines ac figuras in ipsis scalpendas poliebant. Credebam igitur Lapidarios lapides ad aedificia parasse & expolivisse; sed quum alii Opifices adpellentur, Gemmarios potius indicari in marmore arbitror; inter quos vel tamquam Praefectus, sive Magister, vel

(1) Pag. 132.
(2) Ex Sponio Miscell. Erud. Ant. Sect. VI. pag. 222. Hunc ipsum lapidem repetit Muratorius in suo Thesauro Clafs. XIII. pag. CMLXXV. num. 9.
(3) Vide in Voce LAPIDARII.

vel tamquam Dominus primas tenuit DECIMVS SALLVSTIVS ACCEPTVS.

Quod ſpectat ad Lapidarios Opifices, hi facile eſſe poſſunt qui Gemmas poliebant; quod ut bene apteque fieret, non ſolum opificio, ſed etiam peritia ac ſtudio pollere debebant; nam & Gemmas, & Cryſtalla & Vitra habemus mira arte polita; quod opus *faccettare* & *brillantare* etiam patrio noſtro vocabulo dicimus.

P A G U S

Pulcherrimum Epigramma adfert Sponius in *Miſcellaneis Eruditae Antiquitatis* pag. 219. in honorem PAGI pueri, qui gemmis monilia fabricabat, & auro inſertas mirum in modum diſponebat; quare etſi non conſtet, Gemmas inſcalpſiſſe, tamen inter Gemmarios Artifices locum meretur, quum has laudes tulerit:

Noverat haec docta fabricare monilia dextra.
Et molle in varias avrvm disponere gemmas.

Claruiſſe apud Romanos & feminas, quae auro includerent Gemmas & Margaritas, ex antiquis inſcriptis marmoribus mihi compertum eſt. Diſcimus etiam eas conſpicuo Urbis loco, nempe in Via Sacra, officinas habuiſſe, in quibus praeſertim mundi muliebris ornamenta oſtendebant, & vendebant. Teſtem adfero lapidem ſepulcralem inter *Donianos* a me editum, qui haec habet: (1)

P MAR-

(1) Claſs. VII. num. 13. pag. 319. & quae adnotavi vide.

Heic sculpta Columba, sive avis.

MARCIA. T. F. SEVERA·
AVRARIA. ET. MARGARITARIA
DE. VIA. SACRA. LEGAVIT. CODICILLIS
TESTAMENTI
LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. SVIS
POSTERISQVE. EORVM

Vides Feminas dictas *Aurarias*, homines vero, qui caelandarum gemmarum peritia pollebant, ut supra adnotavimus, adpellatos *Aurifices*.

Feminas quoque *Bractearias*, quae auro opera praesertim aerea inaurabant, memoratas in priscis monumentis invenio. En lapis inter *Donianos* a me editus; (1) quem in Agro Romano erutum exscripsit idem DONIUS.

C. FVLCINIVS. C. L
HERMEROS
BRACTEARIVS
FVLVIA. MALEMA
VIXIT. ANNIS. XXXXVIII.
BRACTEARIA

In aliis lapidibus *Inauratores Bractearii* frequentius memorantur.

PEMALLION

Artificis Graeci nomen minimis litteris scriptum in Gemma *Cimeliarchii Medicei* Imperialis, perperam lectum, itemque alio modo

PERGAMUS

quum scriptum sit, decurtato nomine, ΠΕΙΓΜΟ. Siquidem

(1) Clas. VIII. num. 19.

quidem PEIGMONIS opus eſt Bacchans ebrius, ſaltans, de quo ſuo loco ſuperius dictum eſt. Vide PEIGMONIS.

PHILODAMUS

Prodit in lucem ad hanc Aurificum Gemmariorum ſeriem, & laterculum, a nemine antea excogitatum, ornandum augendumque PHILODAMUS, qui nominatur in marmore ſepulcrali Capuano penes *Gruterum*. (1)

PHILODAMI. BASSI
AVRIFICIS
OSSA. HIC. SITA. SVNT.

Q. PLOTIUS FELIX

Poſt hunc adcenſendus Q. PLOTIUS FELIX, qui in marmore inter *Doniana* GEMMARIVS DE SACRA VIA dicitur. Quum praeclaros Artifices *Eborarios*, *Margaritarios*, *Caelatores* auri & argenti, & *Aurifices*, ac *Gemmarios* officinas habuiſſe conſtet in SACRA VIA; minime coarctandum videtur *Gemmariorum* munus, ut ſolummodo Gemmas vendiderint; quae opinio eſt Clariſs. MURATORII; ſed eos arbitror tum ſcalpſiſſe Gemmas, tum etiam vendidiſſe, qui earum pretium probe ſciebant.

POSTUMUS

Producimus Artificem operibus ex auro praeſtantem, fama etiam eruditionis & litterarum celebrem, POSTUMUM Romanum, Capua oriundum. Hic, teſte SUIDA (2) poſt trigeſimum aetatis annum Grae-cis

(1) Pag. DCXXXVIII. num. 10.

(2) In voce Ποσεῦμιος.

cis litteris institui coepit, amore earum captus. Initio *Aurifaber* fuit χρυσοχόος. Athenas profectus, in eo sapientiae domicilio Graecorum disciplinis eruditus est, multisque & praeclaris scientiis instructus, ad seram usque senectutem vixit. Hunc inter *Aurifices* antiquos recenset FRANCISCUS IUNIUS. (1)

PROTOGENES

Quamquam inter Libertos Liviae Augustae ac Caesarum Domus PROTOGENES non nominetur; adpellatur tamen PROTOGENES. CAPSAR. AVRIF. *Capsarius Aurifex*, qui forte capsas, sive arculas ex auro elaborabat; vel erat *Capsarius Aurificum*, ut suspicor, qui eorum opera ex auro argentoque anaglyphis & toreumatis sculpta, vel fortasse etiam Gemmis insertis incrustatisque inscalpta custodiebat, ac servabat, & cupidis emendi depromebat, & eorum pretia statuebat. De eodem PROTOGENE, si otium est, vide quae adnotavi in Columbario Libertorum & Servorum Liviae Augustae. (2) Probabile etiam est, hunc PROTOGENEM sub cura sua habuisse arcam sive capsam Collegii Aurificum, cuius fit mentio in hoc marmore ex SPONIO. (3)

PIETATI. AVG. SACR.
IMP. CAESARI DIVI TRA
IANI PARTHICI FIL. NER
VAE TRAIANI HADRIANI
AVG. PONT. MAX. P. P.
COLLEG. AVRIFIC. D. D

Eiusdem Collegii Aurificum mentio fit in *Gruterianis* pag. CCLVIII. 7. DCXXXVIII. 9.

PYR-

(1) Pag. 175. (2) Pag. 155. & 156. num. CXXIII.
(3) Miscell. erudit. Antiqu. Sect. II. Art. XI. pag. 67.

PYRGOTELES

Clariſſimum arte ſua PYRGOTELEM Gemmarum Scalptorem laudat ac memorat Plinius (1), qui ſub Alexandro Magno floruit, tantaeque exiſtimationis apud eum fuit, ut edicto caverit, vetueritque invictus ac magnanimus Rex, ſe ab alio nullo ſcalpi, praeterquam a PYRGOTELE. Nec ſilentio praetereunda quae ab Apuleio in *Floridis* narrantur. „Sed
„ cumprimis Alexandri illud praeclarum, quod imaginem ſuam, quo certior poſteris traderetur, noluit a multis Artificibus vulgo contaminari: Sed edixit univerſo orbi ſuo, ne quis effigiem Regis temere aſſimilaret aere, colore, caelamine, quin ſolus eam Polycletus (*lege* Lyſippus) aere duceret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus PYRGOTELES caelamine excuderet. Praeter hos tres, multo nobiliſſimos in ſuis artificiis, ſi quis uſpiam reperiretur alius ſanctiſſimae imagini Regis manus admolitus, haud ſecus in eum, quam in ſacrilegum, vindicaturus “. In numiſmatis, quae eius imaginem referunt, exemplum forſitan petitum manu vel eiusdem PYRGOTELIS, vel Lyſippi ſuſpicor; nam opere praeſtantiſſima ſunt, praeſertim aurea & argentea, quae nulla temporum edacitate labefactata ad hoc tempus in ſplendidioribus Principum Cimeliis ſplendeſcunt. Inſignis eſt Gemma ingentis magnitudinis, in qua PYRGOTELIS nomen ſcriptum eſt, a Clariſs. Stoschio edita Tabula LV. de qua vide quae erudite ab eo adnotantur.

(1) Hiſt. Nat. Lib. XXXVII. Cap. I.

M. RAPILIUS SERAPIO

Cum Aurificibus Gemmariis & Scalptoribus ac Caelatoribus sociandus videtur M. RAPILIUS SERAPIO Romanus, cuius sit mentio in hoc singulari lapide *Musei* Suburbani Florentini STROZZIORUM.

M. RAPILIVS. SERAPIO. HIC
AB. ARA. MARMOR
OCVLOS. REPOSVIT. STATVIS
QVA. AD. VIXIT. BENE

Errat SPONIUS (1), qui eundem RAPILIUM SERAPIONEM scribit aras marmoreas fabricare solitum; quum perspicuum sit, eum a Vico *Arae Marmoreae* denominatum; quod apud Artifices Romanos in usu erat, ut ex sexcentis exemplis constat. (2) Sed, quod rarum in hoc lapide est, SPONIUS non animadvertit: tota enim ars M. RAPILII SERAPIONIS in eo versabatur, ut oculos sive aureos, sive argenteos, sive etiam ex vitro optime fabrefactos, & ad verorum similitudinem scalptos, in statuis reponeret, sive aereae, sive marmoreae essent. Inter Gemmas Astriferas ducentis Tabulis aere incisis nuper a me editas tribus Voluminibus, quae Eruditis valde placuerunt, adtuli ex meis Cimeliis Tabula LIX. Gemmam coeruleo e vitro antiquam, in qua anaglyptico opere sculpta est, tamquam primum Artificis exemplum ad insigne *Cameum* perficiendum, protome ignotae Deae inter duo astra, & cernitur loculus, foramenque, in quo in eius collo reponendum erat

caput

(1) In Miscellaneis Sect. VI. pag. 232.
(2) Hunc Titulum Sepulcralem adtuli in Par. I. Inscriptionum antiq. Etrur. & illustravi pag. 406. & 407. num. 215.

caput ejusdem Deae; quod exemplum quum in Gemmis anaglypticis perrarum ſit, nolui praetermittere. (1)

Conſueverunt non ſolum Graeci & Etruſci, ſed etiam Romani in ſimulacris ac ſtatuis cavos & inanes oculos conſtruere, ut eorum loco oculi ex adamante gemmiſque pretioſis, quae oculos referrent, reponerentur. Exſtat Caecilii Balbi luculentiſſimum teſtimonium apud IOHANNEM SARISBERIENSEM in *Policratico*, qui haec habet: „ Quis enim Deorum ei parcat, a quo ſe deceptum intelligit? Quis non irruat in eum, qui aureos Iovis oculos eruit, aut argento Gemmiſque ſublatis veſtem nititur excoecare? Quis de Martis capite adamantinum lumen temerariis effodit unguibus “. Exſtant apud me antiqua ex aere ſigna Deorum, ac Diis dedicatorum animalium, quae oculos argenteos habent. Craterem quoque ex aere funebrem habeo, cuius manubrium in caput arietis elegantiſſimum deſinit, eius vero oculi argentei ſunt: toreuma in fundo Crateris ſculptum exhibet funus Patrocli, arma vero, thoraces, & galeae Heroum argento in aere inſerto illuminantur; quod artificium, notatu dignum, & hodie Italice dicitur *di tarſia*; quemadmodum docent antiqua pondera, quorum non pauca apud me ſervantur, queis litterae, & ſigna numeralia ex argento in aere inſerta ſunt. Thecam aeream atramentariam antiquam copioſo Commentario inluſtratam aliquando proferet Vir doctiſſimus IACOBUS MARTORELLIUS, Regius Graecarum Litterarum Profeſſor Neapolitanus,

(1) Vide, ſi lubet, quae adnotata ſunt in Vol. II. ad hanc Tabulam LIX.

nus, in qua ſigna ſeptem Deorum ex argento inſerta ſunt. Quum mihi primas ipſe Praefationis ſuae impreſſas ſchedas miſiſſet, docui, eumque monui, nihil de hac antiqua auri & argenti incruſtandi inſerendique arte, ac ne verbum quidem feciſſe; quod tamen ab eo factum iri ſpero.

Veteres quoque Chriſtiani oculos ex gemmis reponere in ſacris tum ex aere, tum e marmore Imaginibus conſueverunt; cuius artificii exempla non pauca alibi a me adlata ſunt. De eadem apud Graecos conſuetudine, eodemque artificio, habes Epigramma Lucilii in *Anthologiae* Lib. II. Cap. 22. num. 1. Sed de gemmeis oculis, vitreiſque in ſtatuis repoſitis, plura adfert omnigena eruditione Clariſſimus Senator Bonarrotius, quem vide. (1) Multis operibus ex gemmis, lapillis, cryſtallisque ornari ſolita docet ſimulacra Deorum, in pompis ac feſtis eorum, quo facilius cultum ab ignara plebe obtinerent. Gemmis ornabant eorum caput, pectus, veſtes, & torques, fibulas, bullas ex gemmis locupletabant. Exſtat in meis Cimeliis bulla rotunda ex *Achate Sardonyche*, quae clauditur & aperitur tanquam thecula, opere pulcherrimo expolita, & ſtrigibus eminentibus ad centrum euntibus elaborata, limboque argenteo in utriusque partis labris circumdata, quam vel voto donatam alicui Deorum, Dearumque, vel etiam nobilis pueri inſigne fuiſſe pro amuleto continendo non invitus reor. Titulum dedi *Syncrotis Tiberii Caeſaris* (2) cuius officium fuit AD IMAGINES, quas ipſe in Domo Auguſta vel ſervabat, vel expoliebat, memo-

(1) In Praefat. ad Numism. maximi moduli Muſei Carpinei pag. xI. & xII.
(2) In Columbario Libert. & Servor. Liviae Aug. pag. 158. num. CXXVII.

memoratisque ornamentis condecorabat, quum in pompis ornatissimis thensis deducendae essent. De hisce etiam gemmarum ornamentis in cultum Deorum plura Clarifs. Commendat. Eques FRANCISCUS VICTORIUS in *Dissertatione* sua *Glyptographica*. (1)

D. SALLUSTIUS ACCEPTUS.

De eo vide supra quae de NERONE diximus. His quae paullo supra observavi, illud addendum, Opifices Lapidarios eos esse posse, qui non solum Gemmas & Vitra coloribus iisdem infecta, quibus Gemmae cuiuscumque generis nitescunt, expoliebant quamscitissime; verum etiam & eos qui variis faciebus tum Gemmas tum Vitra donabant, dum ad rotulam expolirent, quas nos dicimus *faccette*, & actum ipsum *faccettare* adpellamus; quare doctissimi Compilatores Vocabularii Tuscanicae elocutionis *Della Crusca* haec scribunt Vol. II. pag. 329. „ FACCETTA. §. Onde „ *A faccette*, posto avverbialmente, o in forza d'aggiunto, si dice di Gemma, o d'altro, la cui superfizie sia composta di facce, e piani diversi. Lat. *angulatus*. Gr. πολύεδρος. " In meis Gemmariis theculis pulcherrimae quaedam Gemmae antiquae sine caelaturis servantur, & vitra etiam aliquot & crystalla parva orbicularis, vel longioris figurae hisce faciebus eleganter & pellucide fabrefacta. Nihil dico de *Dactyliotheca Stoschiana*, quae ditissimum est tum harum Gemmarum & Vitrorum antiquorum, tum antiquarum omnium elegantiarum promptuarium, unde exempla omnia peti possunt. Servatur etiam lens maior e crystallo splendidissimo in iisdem meis forulis,

R de

(1) Cap. VIII. IX. X. XI. & XII.

de cuius usu alibi differendum erit. Exempla aliquot expolitarum Gemmarum e crystallo & vitro antiquo suis figuris exhibentur ab Auctore non semel laudato *Dissertationis Glyptographicae* (1), quae in insigni *Victorio Museo* Romae adservantur. Idem Auctor in fine Praefationis ad egregium Opus *De Sanctis septem Dormientibus*, adlatis figuris & instrumentis, accuratissimam normam exhibuit artis conficiendi Vitra cuiuscumque generis colorata, vulgo *Paste*, quae referant *Iaspides* nigros, virides, rubros, *Achates* variegatos, *Carneolas*, *Hyacinthos*, *Amethystos*, *Chalcedonios*, & quomodo expoliantur, utilissimo labore exposuit, & docuit.

SATUREIUS

In Anthologia veterum Graecorum Epigrammatum, praesertim Lib. IV. Cap. XVIII. describuntur, & laudantur complura Scalptorum Gemmariorum opera lapillis inscalpta, ac praecipue in crystallo montana. Inter hos celebratur SATUREIUS Graecus Lithographus, qui imaginem ARSINOES, uxoris Ptolemaei Philadelphi Regis, crystallo faberrime ita exscalpsit, ut nihil ad veritatem deesset; quem Poeta in exprimendis imaginibus eximio Zeuxidi quodammodo parem facit. En ipsum Epigramma:

Ζεύξιδος ἡ χροιή τε καὶ ἡ χάρις, ἐν δέ με μικρῷ
Κρυστάλλῳ, τὸ καλὸν δαίδαλον ΑΡΣΙΝΟΗ
Γράψας τοῦτ' ἔπορεν ΣΑΤΥΡΗΙΟΣ. εἰμὶ δ' ἀνάσσης
Εἰκών, καὶ μεγάλης λείπομαι οὐδ' ὀλίγον.

Cl. HUGO GROTIUS vertit

Zeuxidos & color est & gratia: sed SATUREIUS
Tum varias laudes exhibet ARSINOES
In glacie parva. Dominae sum tantula tantae
Effigies; in me nil tamen eius abest.

Huic

(1) Vide Cap. XXVIII. pag. 105. & 106.

Huic forſitan Artifici praeſtantiſſimo tribuendus eſt Crater ille maximus ex *Sardonyche*, editus a Clariſſimo Marchione MAFFEIO in *Muſeo Veronenſi*, cuius poſtica pars GORGONIS caput exhibet, quandoquidem ſpecie Deorum eiusdem *Ptolemaei* & *Arſinoes* uxoris imagines repraeſentantur; de quo emblemate alibi fuſius dicam.

In ditiſſimo *Mediceo*, Imperiali nunc, *Theſauro* prodigioſa ſupellex ſervatur Vaſculorum antiquorum ex pretioſis lapidibus, atque e cryſtallo montana, quae admirando opere caelata ſunt. Poculum cryſtallinum antiquum ſpectatur in celeberrimo *Muſeo Stoſchiano*, in quo in anteriore epiſtomii parte mira arte excavatum in anteriore labro, e quo vinum in pocillationibus ad guſtum ſorbere ſolebant, ſculptum eſt MEDUSAE caput anguibus crinitum, artificio emendatiſſimo. Non pauca & apud me exſtant antiquorum operum e cryſtallo fragmenta, quae ad ornanda parva Deorum templa, de quibus luculenter diſſerit PHILIPPUS BONARROTIUS Florentinus Senator Ampliſſimus, facta videntur. (1) Referunt enim arborum folia, coronides, conchas, nimbos forſitan Veneri dono dandos, arma, thoraces, & homines, alios ex equo, alios pedibus, ad venatum euntes. Truncum, ſed toto cum pectore & coxis, ſedentem habeo CUPIDINEM antiquum e cryſtallo; cuius humeri quum foramine quodam terebrati adpareant, coniicio in parva aedicula pro Donario locatum fuiſſe. De hiſce parvulis Templis & aediculis exquiſita eruditio-

(1) In Praefat. ad Numism. *Muſei Carpinei*, ubi multa in cryſtallo caelamina adfert pag. 298. 345. 385. & diſſerit de his pag. XXII.

ditione disserit Vir Clarissimus PHILIPPUS DE VENUTIS, Ecclesiae Liburnensi Praepositus. (1) Sed curiosum est diaglypticum e crystallo opus apud me, in quo sculpta est persona cum peculiari galea. In alio quatuor unciarum meo fragmento, in crystallo excavatus est Athleta nudus, perite aureis bracteis superfuso; in quo mira Caelatoris ars, studium, ac patientia elucet. Nonnulla ex his fragmentis antrorsum, ubi figurae insculptae & excavatae sunt felicibus ductibus & lineis, auro bracteata sunt, servantque adhuc aurum pellucidum, uti imago Athletae, minus vero Militis memorata persona. Haec opera, si per suam planitiem politissimam spectentur, figuras referunt veluti integras, exstantes, & anaglyptico opere sculptas; quod opus plane mirandum a peritioribus harum elegantiarum valde laudatur; quod exemplum secutus est VALERIUS BELLIUS Vicentinus, qui pro CLEMENTE VII. arculam stupendi operis sculpsit, & introrsus figuras inauravit, quae in eodem *Thesauro Mediceo* exstat. Nam in his contemplanda est non solum caelandi scalpendique peritia Opificis; verum etiam ars inaurandi, bracteisque cooperiendi eas imagines, quod fornacis igne fiebat. Habeo etiam leaenae caput e crystallo antiqua pulcherrimum, quod totum inauratum est. (2) Quare si Lithographis socios demus Bractearios Inauratores, non erit, opinor, absonum & absurdum. In Aula Liviae Augustae, ut vidimus, non solum Gemmarii Caelatores, Aurifices, Margaritarii, & Colorato-

(1) Vide Vol. I. *Dissert. Accademic. Etruscor.*

(2) De crystallo, eiusque usu apud Antiquos accurate disserit Clariss. Vir Ioan. de S. Laurent in sua *Dissert.* quae prima est in Vol. V. *Accademicor. Etruscor.* Cap. VII. pag. 41.

ratores erant, verum etiam Inauratores. Adhuc haec ars perennat, & pocula cryſtallina, & crateres inaurati fiunt, praeſertim Venetiis apud Muranum, olim quoque in Mediceis officinis, & alibi, totoque orbe hodie intus & extra pocula pro Americana ambroſia ad miraculum uſque, ut in Saxonicis, Neapolitanis, & Florentinis Ginorianis officinis fulgenti auro bracteantur, atque inaurantur, & picturae etiam elegantiſſimae aureis lineis illuminantur; adeo ut non multum miremur Aegyptia opera, & inventas ab eis Artes, quum noſtra quoque aetate excellentiſſimos Artifices cuiuscumque generis habeamus ſagaciſſimos ac peritiſſimos. Adferre nunc lubet quae Plinius obſervat de Aegyptiis poculis. (1) „ Tingit „ & Aegyptus argentum, ut in vaſis Anubim ſuum „ ſpectet; pingitque, non caelat argentum. Tranſit „ inde materia & ad triumphales ſtatuas, mirum- „ que creſcit pretium fulgoris excaecati ". Quomodo etiam Gemmae ab Aegyptiis tingerentur, idem Plinius exponit. (2)

D. SEGULIUS ALEXA

Cum Opificibus Gemmariis recenſendus eſt DECIMUS SEGULIUS ALEXA, qui Romae floruit, quod ex ſequenti titulo *Gruteriano* (3) colligitur.

D. SEGVLIVS
ALEXSA. AVRVFEX

SELEUCUS

Hic quoque aurariam artem exercuiſſe videtur, & in

S Colle-

(1) Lib. XXXIII. Cap. 9. (2) Lib. VII. Cap. 9. (3) Pag. DCXXXIX. 1.

Collegio Aurificum Magiſter Quinquennalis fuit, licet libertinae conditionis, cuius dominus fuit Aulus Fourius. (1)

T. SICINIUS PRIAMUS

Aurifex fuit, teſte Opitergiano lapide penes Muratorium. (2)

T. SICINIVS. L. L.
PRIAMVS. AVRIF.

SIDON

Vitri Artificem adpellat PLINIUS (3). Manubria ſive anſas duas Vaſculi vitrei pulcherrimi, ſed fracti, olim ad me miſit delineata amiciſſimus Eques HIERONYMUS ODAM, in quibus ſcriptum exſtantibus litteris ΣΙΔΩΝ. quae vel ipſum Artificem, vel Sidonem notabant; nam vaſcula vitrea e Sidoniis officinis apud Romanos laudatiſſima, ac magno in pretio fuere, quum apud Sidonios Artifices eſſent egregii, quos etiam celebrat STRABO (4), deque his PLINIUS fuſius agit Lib. XXXVI. Cap. 26. Vitrarias antiquas Officinas memorat BONARROTIUS in Praefatione ſui immortalis Operis *de Vitreis Vaſculis antiquorum Chriſtianorum*, ubi Poculorum & Calicum vitreorum antiquitatem, uſum, artificium, luxum apud Romanos tanta eruditione elucidat, ut nil ſupra deſiderari poſſit. Erant etiam in magno pretio Vaſcula Vitrea ſigillata, nempe ſignis & figuris ornata; quae etiam non ſolum pingi variis coloribus, ſed etiam inaurari ſolebant. Merentur ergo & hi Vitrarii Artifices in cenſum Gemmariorum Opificum, velu-

(1) Vide Theſ. Gruter. pag. DCXXXVIII. 9. (2) Claſs. XIII. pag. CMLXXVII. 9.
(3) Hiſtor. Nat. Lib. V. Cap. XIX. (4) Geograph. Lib. I. 41.

veluti socii, comites, & adseclae, venire; quum & ipsi tanta arte non solum vascula, sed etiam signa, & templorum, atque aedicularum sacrarum, & Museorum ornamenta e vitro absolverent, ac perficerent. Multa in Adversariis undique collecta adnotavi, quae pulcherrimum opus praestare possunt *de Vitrariis antiquis, & eorum operibus*, quod a nemine nedum factum, nec excogitatum puto. Myrrhini Vasculi fragmentum insigne protuli in Decade II. mearum *Symbolarum*, quod apud me exstat; quare & de his, qui vitrea vascula, phialas, ampullas fabricabant, luculenter disseri potest. Non sine voluptate contemplor inter mea Cimelia Caput virile imberbe e vitro felici flatura figuratum, altum cum collo unciis septem, sine dubio antiquum. Observavi Artificem triplici flatura illud efformasse; nam prima anteriorem vultus partem, altera posticam, tertia vero flatura egregio opere utramque partem coniunxisse & consolidasse animadverto, ut integrum caput referret, quod intus totum vacuum est, & multae quidem subtilitatis, praesertim in naso, qui labefactatus parumper est. In tam opulento antiquarum Inscriptionum *Thesauro* nondum vidi memoratos Opifices Vitrarios, quum de Vitreis operibus, gemmis, deque Obsidiano Vitro luculenter agat PLINIUS. Probe teneo me vidisse (pauca tamen) vitrea vascula, seu phialas, quarum ima pars exhibet litteras aliquas, & vitrariae officirae insigne. Profecto mirum videri potest, quum *Ampullarii* legantur (1), & *Artifices artis tessellariae lusoriae* (2), nempe ex la-

(1) Vide Thesaur. Murator. pag. CMXXII. 36. (2) Apud eundem pag. CMLVIII. 4.

ex lapillis gemmeis, vel ex ebore. Tali gemmei & vitrei perpulcro artificio fabrefacti in variis Museis, atque in meis Cimeliis adservantur ex *Sarda* & *Chalcedonio Saphyrino*; & duo tali antiqui ex *Sarda*, Cruce insculpti, & sacris litteris ornati, occasionem dedere amicissimo Viro eximio Io. BAPTISTAE PASSERIO, ut Dissertationem luculentam elucubraret *de Sortibus veterum Christianorum*, quam protuli in Vol. III. mearum Gemmarum Astriferarum (1). Accedunt tesserae vitreae, imagines in vitreis orbiculis sculptae, & alia huiusmodi opera, ingenii ac studii oblectamenta, quae ostendunt Opificum *Vitrariorum* industriam, scientiam, ac praestantiam; adeoque cum Scalptoribus tantam habent adfinitatem, ut sine haesitatione credam, eximios Gemmarios Lithographos, eximios quoque Vitrarios fuisse; quum ipsi exempla & prototypa suorum operum, ut opus pretiosum facerent accuratius, efformarent; vel ex iam absolutis operibus educerent vitreas formas, quae a nobis *Paste antiche* adpellantur, e quibus non paucae apud me exstant; innumerae vero in *Cimeliarchio Stoschiano*; quae antiqua vitrea ectypa nobis plurima servarunt praestantium Caelatorum Gemmariorum opera, quorum archetypa adhuc latent, & nondum visa sunt.

Non praeteribo *Vascularios Vitrarios*, qui in fundo Vasculorum suorum nomen suum per siglas notare solent, atque etiam insigne officinae suae insculpere; cuius rei non desunt exempla. Inter hos forsitan numerandus L. AEMILIUS BLASTUS, cuius opus dedi ac descripsi ex *Cimeliis Andreiniis* (2). Praetereo vitreas

(1) Ea est Dissertatio XIV. quam vide pag. 234.
(2) Vide Par. I. Inscript. ant. Etrur. Urb. pag. 265. num. 51.

vitreas ampullas, ac phialas unguentarias, olearias, quae exhibentur ex ſculpturis eximiarum Gemmarum, quas e *Muſeo Victorio* accepi, & protuli inter *Donianas Inſcriptiones* (1). Multa dicenda in Adverſariis meis ſupereſſent de *Pictoribus Vitrariis*, ſed quia hi ad hanc Spartam non pertinent, praetermitto; de quibus tamen alibi erit ſermo.

STEPHANUS

Laudatur STEPHANUS in Monumento ſive *Columbario* Libertorum & Servorum Liviae Auguſtae, qui fuit Tiberii Caeſaris Aurifex, inter Scalptores Gemmarum celebris, de quo ſupra in Parte I. nonnulla adnotavi. En eius titulus: (2)

STEPHANVS
TI. CAESARIS
AVRIFEX.

Quanta artis ſcientia pollerent Gemmarii Artifices, qui Auguſteo aevo floruerunt, oſtendunt Opera anaglypho opere exſcalpta, quae iam edita ſunt; *Achates* nempe Tiberianus, Auguſtae Familiae Apotheoſis, quae exſtant in Caeſareo *Vindobonenſi Cimeliarchio*, & alia vulgo *Camea* eiusdem aevi, magnitudine & opificio inſigniſſima. Nec praeteribo Craterem immenſi operis abſolutiſſimi, ex *Achate* utrimque ſculpto, mirae magnitudinis, olim *Muſei Farneſiani*, nunc *Regii Neapolitani* inſigne ornamentum, a Praeclariſſimo SCIPIONE Marchione MAFFEIO bis editum; (3) & Tiberii

T

(1) Tab. IX. pag. 143. (2) Ibid. pag. 153. num. CXX.
(3) Vide Muſeum Veronenſe pag. CCCLV. & CCCLVI.

berii Caesaris protomam, opere admirando & exquisitissimo scalptam ex *Iaspide* caerulei coloris, vulgo *Turchina*, quam exhibui in *Musei Florentini* Vol. I. Tabula III. eamque illustravi pag. 14. quae exstat in Augusto *Mediceo Thesauro*. Gemmarius Opifex in hac nomen suum non scripsit; sed quis scit, num huius STEPHANI peritissima manu, tam verae imagini simillima, esse possit? Hic STEPHANUS non Liviae Augustae, sed TIBERII CAESARIS AVRIFEX laudatur. Dubitare licet; non tamen id adserere, aut adfirmare. In iisdem Mediceis Imperialibus Cimeliis exstat opus *Sardae* pereleganter insculptum, nempe PEGASUS ocissime currens, quod praefert nomen STEPHANI; (1) de quo dubitandum tamen, utrum exprimat nomen Gemmarii Scalptoris, an vero Domini possessoris eiusdem Gemmae. De hisce dubiis caelaminibus iudicium aliorum cupio, meum non profero.

TEUCER

Laudatur a PLINIO (2) TEUCER *Crustarius*, qui sua aetate ingentem famam consecutus est. *Crustae* erant emblemata, exquisito artificio elaborata, quae Vasculis praesertim potoriis addebantur, quae non solum ex auro argentoque fiebant, verum etiam ex gemmis nobilissimis, de quibus GOTOFREDUS in *Cod. Theodos.* Lib. XV. Tit. VII. & LAZARUS BAYFIUS. Iam memoravimus ex antiquis scriptis monumentis

aurea

(1) Vide a me editum Par. I. Inscr. ant. Etrur. Urb. Tab. XII. num. I. Illud nunc notandum, omnes Gemmas, quas in hoc Volumine protuli, ita sculptas esse, ut in ipsis Archetypis Gemmis visuntur, non vero ut in ectypis exprimuntur, quod tunc a novitio factum, postea minime probavi.

(2) Lib. XXXIII. Cap. XII. num. 5. Hard. edit.

aurea & argentea Vaſcula potoria gemmata, quibus in menſis utebantur Principes Domus Auguſtae. Quamvis incertum ſit, utrum *Cruſtarii* Opifices Gemmas ipſas, & gemmata anaglypha opera, quae Vaſculis inſerebant & inligabant, ipſi inſcalperent, ac caelarent; tamen cum Gemmariis Aurificibus propter artis adfinitatem, inſerendarumque Gemmarum peritiam ex hoc Hiſtorico Catalogo reiicere abſurdum mihi viſum eſt; in quo non ea ſola nomina Scalptorum Gemmariorum, de quibus conſtat, ſed & aliorum, qui artis cognatione ac ſtudio eorum ſocii erant, atque, ut vidimus, in Collegio Aurificum cenſebantur, enumeranda eſſe non inutili labore cenſuimus. His, ſi Viris doctis placuerit, addi poterunt Caelatores aureorum & argenteorum poculorum, & phialarum celebriores, qui a PLINIO ibidem laudantur, quum in multis non exprimat, ſi ea vaſa ex pretioſis lapidibus perfecta eſſent, vel gemmeis emblematis ornata; inter quos MENTOR, ACRAGAS, BOETHUS, MYS, CALAMIS, ANTIPATER, STRATONICUS, TAURISCUS Cyzicenus, ARISTON & EUNICUS Mitylenaei, HECATAES, & qui circa Magni Pompeii aetatem floruere, PRAXITELES, POSIDONIUS Epheſius, LAEDUS Stratiates, ZOPYRUS, PYTHEAS, ac demum TEUCER, de quo haec pauca adtulimus.

His adiungendus ALCIMEDON poculorum Caelator celeberrimus, quem divinum adpellat VIRGILIUS.

- - - - - - - Pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus ALCIMEDONTIS,
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.

In me-

In medio duo signa: Conon; & quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quae messor, quae curvus arator haberet?
Necdum illis labra admovi, sed condita servo.

Rusticis aptavit opus; sed facile est VIRGILIUM descripsisse vas, seu scyphum a se visum, sculptum stupendo opere; vel, ut notat SALMASIUS, ex THEOCRITO accepit. Quare & ab eo, & ab ANACREONTE, aliisque Poetis eximiae pulchritudinis caelata Vascula potoria describuntur.

TRAVII

Patria domoque Amerini fortassis fuere TRAVII Aurifices, qui in hoc funebri Titulo penes GRUTERUM (1) memorantur; nam lapis exstare dicitur Ameriae in aede B. Rocchi:

T. TRAVIVS. T. L. ARGENTIL
LVS. AVRIFEX. TRAVIVS
T. L. AVCTVS. AVRIFEX
LIB. FEC

In *Scaligeriano Indice* indicatur DOMVS AVRIFICVM pag. XXXI. num. II. sed notandum, inrepsisse mendum; nam in ara marmorea, quae exstat in *Museo* suburbano *Strozzio*, quam vidi, & in lucem iterum accuratius protuli (2), scriptum est: EVMOLPVS CAESARIS A SVPELLECTILE DOMVS AVRIAE. hoc est *Domus Aureae* Neronis.

P. VA-

(1) Pag. MCXVII. num. I.
(2) Vide Par. I. Inscription. ant. Etrur. Urb. pag. 335. num. 4.

P. VALERIUS BENEDICTUS

Vide supra ubi recensetur inter Aurifices C. AURELIUS CARPUS.

L. VETTIUS NYMPHUS

Romanus, ut opinor, fuit hic L. VETTIUS NYMPHUS; nam in Romano Agro inventum eius Epitaphium, adlatum inter *Gudianas* (1):

L. VETTIVS . NYMPHVS
AVRIFEX. V. A. XVII. &c.

Sed inter *Sponianas* legitur (2):

L. VECTIVS. NYMPHIVS.

at legendum videtur NYMPHVS.

Z E U X I S

Claudit agmen praestantium Scalptorum Gemmariorum, & Aurificum ZEUXIS Liviae Augustae Libertus, huiusce artis peritus. Sepulcralis eius titulus heic repetendus. (3)

ZEVXIS. LIVIAE. L.
AVRIFEX
RVFA. TERTI. L.

His addere nunc lubet *Anularios*, qui Scalptorum socii & conlegae sunt, qui in vetustis lapidibus memorantur. Ex Placentino lapide, quem manu Sen. BONARROTII inter eius schedas exscriptum inveni, prodit Q. MVSIVS PRIMVS. En sepulcri eius epigraphe, quam vivens sibi fecit.

V. L O C. F
Q. M V S I. Q. L
P R I M I
A N V L A R I
IN FR. P. XIIII
IN AG. P. XIIII
V

GRU-

(1) Pag. CCXXV. num. 2. (2) In Miscell. erud. Antiq. pag. 219.
(3) Vide Columbarium &c. pag. 150. num. CXIV.

GRUTERO & SCALIGERO incognita fuit, in quorum Thesauro nec *Musia* familia, nec inter Artifices *Amularii* recensentur. Eadem epigraghe cum mendis, & confusa repetitur. (1)

Huic praestantium Artificum agmini si quis addere voluerit, silentio non praeteribo, PHILOMUSUM, qui in Aula Liviae Augustae fuit *Inaurator* Tertii Libertus, qui nempe simulacra Deorum, statuas, imagines, & alia quae ad supellectilem spectant, inaurabat, aureis bracteis cooperiebat, cuius exstat sepulcralis hic titulus a me editus in meo Columbario.

PHILOMVSVS
TERTI. L. INAVR

Hoc est INAURATOR.

ZOSIMUS

Inter Scalptores Gemmarios recensetur a IOANNE FABRO Bambergensi in Commentariis ad Imagines Virorum Inlustrium Bibliothecae FULVII URSINI. (2) Sed quum Artificum nomina propria alio detorqueat, vel falso explanet (3), eius iudicio caute fidendum est: ei tamen ignoscendum, quum nonnisi haesitanter & obscure nomina Gemmariorum Scalptorum ante V. C. PETRUM ANDREAM ANDREINIUM, LEONEM STROZZAM Praesulem, & PHILIPPUM STOSCHIUM indicata fuerint vel cognita.

(1) Clas. XIII. num. 6. (2) Tab. LXXXVII. pag. 52.
(3) Vide Differt. Glyptographicam Cap. III. pag. 8.

HISTORIAE GLYPTOGRAPHICAE

PARS IV.

SCALPTORES GEMMARIOS

RECENTIORES

A Saeculo XV. ad Saeculum XVIII.

complectens.

PROLOQUIUM

MAgnum & divinum est hominis ingenium, quod quidquid arduum & admirabile est in universo terrarum Orbe, id ipsum imitari & facere sapientissimi Dei optimi maximi ope & consilio consuevit. Testantur quantae eius mentis vires sint, & quam maxima ac mira perspicacia atque intelligentia, innumera magnificentissima aedificia, naves, horologia, pictae tabulae, statuae, atque, ut paucis omnia complectar, scalptae Gemmae, de quibus nunc pertractandum. In parvo minimoque lapillo non sine admiratione cernimus plurimas figuras faberrime expressas; cuius stupendi opificii testis est illa toto orbe famosissima Gemma, quae e digitis divini nostri MICHAELIS ANGELI BONARROTII in digitos Christianissimi Galliarum Regis Magni LUDOVICI XIV. tanto honore & maiestate digna, feliciter migravit. (1) Praetereo alia plura Artificum praestantissimorum miracula, quae in egregio suo opere FRANCISCUS IUNIUS luculenter descripsit. Quum in superioribus huius Historiae partibus veterum clarorum Artificum Gemmariorum nomina ac laudatissima opera recensuerim; in hac postrema recentiores Gemmarum Scalptores enumerandi sunt. Primus hanc Spartam summa cum laude occupavit GEORGIUS VASARIUS, qui eos Opifices, quos aetate sua celebres audiverat & noverat, laudavit; mox Auctor Dissertationis Glyptographicae, nempe Clarissimus FRANCISCUS VICTORIUS Equestris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator,

X qui

(1) Hanc Gemmam operosissimam egregie delineatam, & aeri incisam, vide editam in Par. I. Operis P. I. Mariette, quod inscribitur: *Traitè des Pierres Gravèes* &c. Tabula XLVII.

qui eorum nomina paucis adiectis indicavit. VICTORIUM *secutus est egregius* PETRUS MARIETTUS *Gallus*, *qui non pauca*, *iisdem vestigiis insistens*, *adnotavit*; *sed omnes una commiscuit Artifices*, *ad sidera nimium evectis his*, *qui Gallicum caelum ornant*. *Illud igitur mihi propositum perficiundum curavi*, *ut non solum eorumdem Gemmariorum Opificum nomina servato chronologico ordine*, *&* *aetatum serie recenserem*, *verum etiam multa quae ab ipsis praetermissa sunt*, *observanda proponerem*. *Ex dicendis adnotandisque perspicue apparebit*, *me nullis laboribus studiisque pepercisse*, *ut Historiam hanc meam Glyptographicam absolutiorem*, *&* *luculentiorem posteritati commendarem*. *Ea de re Scriptores de hisce artibus pertractantes consului*; *plurima volumina*, *quae habentur Florentiae in Mediceis Bibliothecis*, *&* *in Mediceis Chartophylaciis excussi*, *ut nomina praestantium Aurificum Gemmariorum*, *qui sub Mediceis Heroibus stipendia meruere*, *colligerem*, *ac permulta nondum vulgata ac nota*, *quod factum a me est*, *scriptis patefacerem*. *Primum dicendum esset de Gemmariis Caelatoribus*, *qui Romae floruerunt sedente* MARTINO V. *Pontifice Maximo*; *sed quia in ea temporum caligine*, *nondum litteris in pristinum decus*, *&* *gloriam restitutis*, *eorum nomina nobis nota non sunt*, *Glyptographicae Artis praestantiam iure ac merito Florentinis ingeniis tribuimus*, *ope*, *studio*, *ac liberalitate Viri Magnificentissimi* LAURENTII MEDICIS, *qui artes omnes*, *atque etiam optimas litteras ac disciplinas restituit*, *atque in sempiterna luce* *&* *dignitate conlocavit*. *Minime tamen negandum est apud Florentinos* *&* *ante hanc Laurentianam Epocham floruisse Glyptographicae Artis studia*; *quod ut perspicue ostendam*, *paucis contentus exemplis*, *recensere lubet* BENEDICTUM PERUTIUM *Florentinum*, *qui*, *teste* SCIPIONE ADMIRATO,

RATO,

RATO, *in Florentinis Historiis* (1), lapillorum scalptor fuit singularis: *siquidem Florentinae Reipublicae rebellis, quum anno* MCCCLXXIX. *vel potius sequenti, Patavium confugisset, falsis formis in lapillo reddidit, atque expressit obsignatorium anulum ac sphragisma Caroli de Duratio, qui ex avito Neapolitano regno Iohannam Reginam pellere, & in carcerem detrudere ausus fuerat; adeo illud verum est, quod Celeberrimus* SCIPIO *Marchio* MAFFEIUS *adfirmat* (2), " *quod artes quaelibet ab Italis omni aevo* „ *exercitae sint; cum exterae nationes neque litteras ullas,* „ *neque artes in Italiam attulerint; sed earum rudes at-* „ *que ignari advenerint: iisque non admoverunt manus, nisi* „ *postquam longo contubernio, sanguinisque commixtione ipsi* „ *quoque Itali evaserunt.*

Igitur ut perspicuo ordine hanc Glyptographicam Historiam, quae recentiores Gemmarios Scalptores complectitur, contexam; primum verba faciam de Mediceis Principibus praestantissimae Artis Instauratoribus & Fautoribus liberalissimis; mox agam de Artificum Officinis ab iisdem conditis, atque omnibus instrumentis ac praesidiis luculenter instructis; deinde Florentinos Lithographos, qui iisdem regnantibus floruere, servatis temporum legibus, recensebo; postmodum, quod nimis ieiune, vel levi Minerva factum est, de pretiosorum lapillorum Compaginatoribus, seu Musivariis, qui, non vitreis lapillis, sed pretiosis durisque petris in compingendis tabulis usi sunt, atque hac ipsa nostra aetate utuntur, sermonem instituam; in quo capite & Clarorum Artificum exterorum nomina venient, qui ad haec usque tempora Gemmis scalpendis colligandisque tam miro opificio dant operam,

(1) Vide Tom. II. Partis I. Lib. XIV. pag. 741. edit. Florent. in fol.
(2) In Museo Veronensi pag. CCXXXII.

operam, ut pictas tabulas referant, ope & munificentia magnorum nostrorum Principum, & summam nomini suo gloriam operibus suis aerumnosissimis conquirunt. Vitandae obscuritatis & confusionis causa, mox Regnorum & Urbium omnium praeclaros Glyptographos Artifices recensebo, describamque eorum quae mihi nota sunt opera, indicata qua floruerint temporum serie. Post me non defuturos auguror, qui eorumdem Artificum numerum augebunt, & alia notatu digna, longa meditatione & studio in lucem proferent; sed his paucis nos contentos esse decet, maiorem gloriam posteris debitam numquam negaturos, atque invisuros.

ORDO & PROSPECTUS huius PARTIS IV. Historiae Glyptographicae.

PROLOQUIUM.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

Medicei Principes Glyptographicae Artis primi restitutores & fautores recensentur & laudantur.

MENTE magnorum Principum & Regum digna ea cura habita est, quae tota in illud divinum beneficium incubuit, ut optimae disciplinae & artes non solum adsidue in suis ditionibus excolerentur, verum etiam ad summum decus, dignitatem, atque praestantiam absolutissimam eveherentur. His enim vigentibus, mirumque in modum florentibus, populorum commoda, commercia, & opes augentur, divitiae, merciumque omnium copiae, & maximae facultates parantur, & facili negotio conquiruntur, earumque nominis gloria ac fama totus orbis impletur. Omnium primi MEDICEI HEROES studiis omnibus & artibus facem hanc micantissimam extulerunt, qui barbarorum teterrima vastatione & excidio male vexatos profugos homines doctissimos e Graecia in sinum suum exceperunt, & litteras atque artes veteres intermortuas ad vitam revocarunt, atque in aedibus suis, rure etiam instituta Platonica Academia, florere, in dies crescere, & vires augere voluerunt. Ne in tanta gloria adserenda iactabundus videar, testem nobilissimum adducam EZECHIELEM SPANHEMIUM, qui in Dissertatione prima de praestantia & usu Numismatum antiquorum perspicue ostendit, Mediceae Augustae Domus Heroas omnium primos veterum monumentorum utilissimum studium amoremque in Italiam invexisse. Quamquam constet, Io. FRANCISCUM PETRARCHAM in antiquitatibus observandis, dum Romae versaretur, reliquos omnes antecessisse;

ſe ; de quo ſtudio multa in ſuis epiſtolis tradit : tamen in iisdem vetuſti aevi deliciis colligendis, atque in Cimeliis & Muſeis condendis primus omnium exemplo ſuo emicuit LAURENTIUS MEDICES, cognomento, & reipſa MAGNIFICUS, litterarum litteratorumque parens optimus maximus, qui ſcalptas Gemmas antiquas, pulchritudine, elegantia, atque opificii dignitate ac maieſtate inſignes, perrara Numiſmata, pretioſa Vaſa, Codices tum Graecos, tum Latinos, praeclaras denique omnes, quas undique per viros doctos invenire potuit, venerandae Antiquitatis reliquias, in aes, vel in marmor inciſas, diligentiſſime conquiſivit, & ab interitu vindicavit : qui etiam transmiſſo poſteris harum lauticiarum ſtudio & flagrantiſſima cupiditate, veluti e ſpecula, ad nominis ſui aeternitatem conſequendam, hoc nullo umquam tempore intermoriturum lumen a ſe feliciter accenſum propagavit, amplificavitque. Sed ne videar LAURENTII laudes plus aequo ad caelum evehere, praeſtat coaevi eximii viri litteratiſſimi Bernardi Oricellarii Patricii Florentini diſertiſſimam Laurentianae Mediceae Gazae deſcriptionem adferre ex eius Commentario de Bello Italico : (1)

„ Erant ſane theſauri veteres pacis diuturnae, re-
„ giaeque opulentiae ornamenta undique toto orbe con-
„ geſta. Nam cum iam pridem gens Medicea floreret
„ omnibus copiis ; terra marique cuncta exquirere,
„ dum ſibi Graecarum, Latinarumque litterarum mo-
„ numenta, toreumata, gemmas, margaritas, aliaque
„ huiuſcemodi, opere naturae ſimul, & antiquo artificio

(1) Londini, ſed edit. Florentiae anno MDCCXXXIII. pag. 52. ubi titulus in margine, *Mediceae Domus expilatio*.

„ ficio conſpicua, compararent. Quo factum eſt, longo aevo, quo haec familia ſtetit, ut ſi quid praeter cetera inſigne ex Antiquitate, ſaevitieque temporum ſuperfuiſſet, veterum Scriptorum codices, vaſa ex Sardonyche, ceterisque gemmis caelata, Deliaca atque Corinthia, lapilli multiplici ſculptura, coloreque peregregii; praeterea ſigna, tabulae, aurum, argentumque ſignatum perantiquo opere, multa atque lauta ſupellex, cuncta quae animum oculosque accenderent, undique in Domum Mediceam confluerent. Teſtimonio ſunt litterae gemmis ipſis inciſae LAURENTII nomen praeferentes; quas ille ſibi familiaequae ſuae proſpiciens ſcalpendas curavit, futurum ad poſteros regii ſplendoris monumentum: licet enim ex his coniectari, fuiſſe aliquando apud Medices aequa proportione reliqua". Et paulo poſt: „ Haec omnia magno conquiſita ſtudio, ſummisque parta opibus, & ad multum aevi in deliciis habita, quibus nihil nobilius, nihil Florentiae quod magis viſendum putaretur, uno puncto temporis in praedam ceſſere". Multa tamen poſt LAURENTII obitum Vaſcula perinſignia e variis gemmis pretioſiſſima, magnitudine, elegantia, & pretio admiranda, in Divinum cultum ceſſere, quippe ſervandis Sanctorum exuviis dedicata fuere in Ambroſiana Baſilica Florentina Sancti Laurentii, quae & hodie ibidem ſpectantur; (1) ac multa etiam tum ab ipſis, tum ab haeredibus Mediceis Principibus in Regio Palatino Sacrario domeſtico recondita habentur.

Tanto rerum antiquarum ſtudio captus eſt LAUREN-

(1) De his plura Vaſarius in Vita Valerii Vicentini in Par. III. vol. I. pag. 290. ed. Flor.

TIUS, ingenio & eruditione praestantissimus, ut Scholam Florentiae in Hortis suis ad Divum Marcum, publico bono aperuerit; in qua munificentia & liberalitate sua lectissimi iuvenes sub optimis ac peritissimis Magistris educabantur; atque ita summo studio instituebantur, ut veteres artes Sculpturae, Picturae, Plasticae Glyptographicae, ceteraeque adfines omnes ingenti nominis sui gloria, quum intermortuae essent Barbarorum inscitia, & conluvione vastatae, ac teterrime foedatae, ad pristinum decus & dignitatem revocatae fuerint; e qua Schola, ab eo condita, tanquam ex equo Troiano, tot Artifices in singulis Artibus ac studiis praecellentissimi prodiere, ut non solum Florentiam tantum, sed hinc magno cum honore adciti egregii Opifices omnem fere Europam, quae tanto lumine perculsa est, atque stupore, & aemulatione excitata, pulcherrimis operibus implerunt atque exornarunt. Ex his perpaucos, qui in ea Laurentiana Officina, sive bonarum Artium Accademia summa cum laude profecerunt, ac brevi temporis spatio praestantissimi evaserunt, commemorare lubet, nempe divinum MICHAELEM ANGELUM BONARROTIUM, de quo in eius Vita nuper a me edita disserui. Sed in his commemorandis, quia illustre est GEORGII VASARII testimonium, eius utar verbis. (1) „ Favorì „ dunque il Magnifico LORENZO sempre i belli in„ gegni; ma particolarmente i nobili, che havevano „ a queste arti inclinazione; onde non è gran fatto, „ che di quella Scuola uscissero alcuni, che hanno fat„ to stupire il Mondo: e che è più, non solo dava „ provvisione da poter vivere, e vestire a coloro, che „ essen-

(1) In Vol. I. Part. III. Vit. excell. Pictor. edit. Flor. 1568. pag. 52. & 53.

„ essendo poveri, non harebbono potuto esercitare lo „ studio del disegno; ma ancora donativi straordinarj „ a chi meglio degli altri si fosse in alcuna cosa ado- „ perato; onde gareggiando fra loro i giovani studiosi „ delle nostre arti, ne divennero, come si dirà, eccel- „ lentissimi". Hi vero, ut mox subdit, fuere, principe in loco BONARROTIUS, IOANNES FRANCISCUS RUSTICIUS, TORRIGIANUS TORRIGIANIUS, FRANCISCUS GRANUCCIUS, NICOLAUS Dominici F. SOGGIUS, LAURENTIUS CREDIUS, IULIANUS BUGIARDINIUS, omnes Florentini; ex finitimis & conterraneis BACCIUS DE MONTELUPO, ANDREAS CONTUCCIUS e Monte Sansovino, ANDREAS VERROCCHIUS, ANTONIUS POLLAIOLUS, & alii plures, qui alibi ab eo honorifice commendantur. Sed de hac Schola, deque eius situ atque ornamentis paullo inferius dicam.

Verum ante hos, alios quoque Artifices in Artibus Picturae, Sculpturae, & Architecturae praestantes fuisse, nemo dubitabit, qui eorum Historiam ab immortali VASARIO editam legerit. Inter Plastas aereosque Fusores celeberrimos sileo LAURENTIUM GHIBERTIUM, qui in Florentino Baptisterio S. Ioannis ianuas auro fulgenti superfusas, praesertim medianam, caelo, ut aiebat M. A. BONARROTIUS, dignam admirando opificio absolvit. Sileo PHILIPPUM BRUNELLESCHIUM Architectum praestantissimum, alterum, ut ita dicam, Florentinum VITRUVIUM. DONATUM sileo, vulgo DONATELLUM, qui, ut mox narrabo, antiquorum Graecorum Artificum exemplaria sibi imitanda proposuit, miroque antiquorum monumentorum conquirendorum amore flagravit. Hic, teste VASARIO (1), primus auctor, & praecipua

(1) In Donati eiusdem Vita Par. I. & II. pag. 335.

cipua causa fuit, ut COSMUS MEDICES, cognomento *Pater Patriae*, excitaretur, ut Florentiam transvehenda curaret antiqua plurima opera, quae nunc in Mediceis sunt aedibus; quae omnia ipse peritissima manu instauravit. Eius filius IOANNES pulcherrimarum antiquitatis rerum cupidissimus fuit; memoratque idem VASARIUS (1) eum acquisivisse Sardam illam antiquo artificio & magnitudine insignem, in qua inscalptus Apollo, qui Marsyae pellem e corpore detrahi iubet; quam idem IOANNES MEDICES LAURENTIO GHIBERTIO dedit, ut ipsam pereleganti aureo ornamento, exquisito cum opificio, circumcluderet, quod studiosissime fecit. Idem LAURENTIUS GHIBERTIUS, cum primum inter Florentinos Aurifices locum haberet, MARTINO V. Pontifici Maximo non tantum mitram sumtuosissimam, verum & auream bullam ad constringendum pluviale, gemmis pretiosis, & parvis signis ornatissimam fecit. Invaluit etiam anteactis rudioribus Saeculis Gemmarum antiquarum studium; illudque constat, Vexilliferum Reipublicae Florentinae, eiusque in principe Magistratu Socios Sigillum habuisse antiquissimi operis, nempe Herculem Gradivum cum leonis devicti spolio, clavam in humeris ferentem, elegantissimo Smaragdo ab antiquo Scalptore peritissime incisum: quam singularem Gemmam magnitudine & artificio singularem adhuc servatam vidi paucis ab hinc annis in Gazophylacio veteris Palatii. Hoc Sigillo utebantur in dandis publicis Litteris, Diplomatis, & aliis ad Reipublicae negotia bene gerenda, in quo haec epigraphe scripta: SIGILLUM FLORENTINORUM. Alte-

(1) In Vita Laurentii Ghibertii Par. II. pag. 281.

Alterum quoque in ufu erat Sigillum, ita infcriptum: SIGILLUM PRIORUM, quo litterae obfignabantur traditae Legatis, ac Miniftris ad munia & negotia gerenda pro Florentina Republica deputatis, quae molli viridi cera imprimebantur; quae confuetudo ab anno MCCC. ad haec ufque tempora a quibusdam Magiftratibus fervata eft. Huius obfignatorii Sigilli fphragisma antiquum poftea renovavit, eodemque typo Chalcedonio Orientali pulcherrimo Herculem incidendum praecepit COSMUS I. Florentinorum Dux; quod Sigillum exhibui pro coronide Praefationis ad Volumen I. *Mufei Florentini*, atque ibidem aliquot obfervationibus idem prifcae Maieftatis monumentum inluftravi.

Eo figillo etiam nunc utuntur Supremi Magiftratus Senatores. Neque etiam praeteribo inaeftimabilem craterem ex integro Achate Sardonyche fingulari atque admirando opere anaglypho utrimque exfcifum, quem fufpicor MARGHERITAM FARNESIAM, mortuo coniuge fuo ALEXANDRO MEDICE, Florentinorum Duce, in Farnefiam Domum cum aliis antiquis Gemmis & lapillis pretiofiffimis intuliffe; quum ab eius parente CAROLO V. Caefare OCTAVIO FARNESIO matrimonio copulata fuiffet. Craterem hunc inter prifca artis miracula computandum, quo regium *Neapolitanum Mufeum* hodie nobilitatur, protulit Clarifs. Marchio MAFFEIUS (1), de quo etiam alibi verba feci. Hunc craterem omnium vafculorum infigniffimum, fufpicor eum fuiffe, quem in fuis *Memoriis* recenfet Magnificus LAURENTIUS MEDICES; fed ab eo e Chalcedonio exfcifus memoratur, quum e Sardonyche fit; tantum eum fculpturis ornatum defcribit, & fe dono accepiffe ait a SIX-

(1) Vide in Tom. II. Obfervat. Litterar. pag. 339. & Mufeum Veronenfe pag. CCCLV.

TO Pontifice Maximo, quum apud eum pro Florentinis legatione honorificentissima fungeretur; a quo etiam & alias Gemmas anaglyptice exscalptas, & eximia duo marmorea capita, quae adhuc exstant in *Florentino Museo*, nempe Augusti & Agrippae, dono suscepit. Haec monumenta, sive *Memorie*, *Ricordanze* eiusdem LAURENTII MEDICIS a me primum editae sunt in priore Volumine, quod inscribitur la *Toscana illustrata*, pag. 194.

Quamquam vero in hanc laudum partem veniant complures Medicei Proceres, qui LAURENTIUM MEDICEM praecessere; ipse tamen inter eos principem locum obtinet, praecipuoque iure celebrandus est; qui, ut Gemmaria Ars ad incrementum & aeternitatem nominis Florentinorum ingeniorum proficeret, primus omnium, ut dicebam, suis impensis, adsiduaque munificentia & liberalitate Scholam aperuit, & praestantes indole & acri iudicio iuvenes delegit; iisdemque optimos praeceptores dedit, inter quos primus fuit optimus Magister BERTOLDUS Sculptor Florentinus, Donati discipulus laudatissimus, qui optima omnium praestantium Artificum exempla iisdem imitanda proponebat, quum eiusdem Scholae Custos decretus fuisset. Mortuo LAURENTIO MEDICE, VI. Eidus Apriles ann. CIƆ.CCCCXCII. celeri nimis fato, nempe anno aetatis suae quadragesimo quarto, summo omnium moerore erepto, qui tamen per ora hominum Scriptorumque adhuc vivit vivetque, Glyptographicae Artis studia omni cura, studio ac favore prosecuti sunt Medicei Principes, & Magni Duces Etruriae; quod ex dicendis in recensione singulorum Gemmariorum Artificum Florentinorum liquebit.

CA-

CAPUT II.

De Florentina Schola Glyptographica, eius loco, praesidiis atque ornamentis.

PRimus omnium, ut dicebam, Florentinam Glyptographicam Scholam aperuit Magnificentissimus Vir LAURENTIUS MEDICES studiorum artiumque omnium bono, honorique & gloriae natus, in Hortis suis prope Ecclesiam S. Marci; qui locus primum dicebatur *il Giardino;* postea extructis maioribus aedibus, *il Casino da San Marco* nuncupatus est. In his delecti iuvenes in Graphicae artibus primum instituebantur; mox, quum probe instituti eruditique a doctis magistris evasissent, eorum indolem acerrimo ac maximo quo pollebat iudicio, explorabat atque expendebat LAURENTIUS; & in ea Arte, in qua eos praestantes fore conspiciebat, eam adripere, sequi, monente natura, iubebat: quapropter alii Picturae, alii Sculpturae, alii Architecturae, alii Fusoriae, alii Glyptographicae, eo hortante, atque adsidue urgente beneficiis & praemiis, sedulam operam navabant. Quam aurea ac beata haec erant saecula, quam felices, qui studiis & artibus sub hisce auspiciis incumbebant! Aedes illae amoenissimo in loco, ac saluberrimo constitutae, viridariis, arboribus pulcherrimis, deliciis omnibus ad animum recreandum adfluentes, ornatae erant ac refertae pictis tabulis nobilissimis, statuis, signis, vasculis, peregrinis marmoribus, columnis, & anaglyphis marmoreis cum antiquis, tum praestantiorum eiusdem aetatis vel paulo superioris Opificum operibus; Chartis etiam egregie delineatis, aedificiorum parvis arche-

archetypis, inſtrumentis omnibus ad omnes artes exercendas perficiendasque neceſſariis; quae omnia non tantum Scholam, & Accademiam, ſed etiam Muſeum omni antiqua & recentiori ſupellectile inſtructiſſimum conſtituebant. Haec omnia magnanimus LAURENTIUS congeſſerat, eoque conſilio ibidem conglobaverat, ut novi ſui Gymnaſii alumni ea adſidue contemplantes, antiquorum operum elegantiam, exquiſitum ſtudium, ac magiſterium, dignitatem quoque & maieſtatem mente conceptam adſidue retinerent, & ad eam adſequendam omnibus ingenii viribus adſurgerent, ac vehementer excitati quotidie inflammarentur. In his Hortis frequenter aderant, & de ſapientia, litterarumque gloria & ſtudiis cum LAURENTIO diſſerebant, & familiares ſermones habebant Viri ea aetate doctiſſimi, inter quos eminebat POGGIUS Florentinae Reipublicae Orator, & a Secretioribus Conſiliis, qui in iisdem Hortis, Muſarum quoque Sacrario, *de vera nobilitate* diſſeruit, eumdemque locum pereximiis eruditae Vetuſtatis reliquiis ornatiſſimum in eo Tractatu deſcripſit, qui in lucem prodiit (1). Hic prima artis tirocinia accepit, tunc adoleſcens MICHAEL ANGELUS BONARROTIUS, qui luſus gratia, quum fruſtum marmoris adripuiſſet, ſcalpris nondum adſueta manu, Fauni caput expreſſit, quod placuit LAURENTIO (2), a quo ad maiora ſui ingenii monimenta proferenda excitatus eſt; eaque de cauſa eum una cum ANGELO POLITIANO apud ſe do-

(1) Hunc Tractatum ſcripſit ad praeſtantiſſimum Gerardum Cumanum, qui in lucem prodiit Abellini anno MDCLVII. in 4. Vide etiam Vaſarium in Vita M. A. Bonarotii.

(2) Protuli hoc ipſum Fauni caput marmoreum, quod in Florentino Regio Muſeo exſtat, in fine Praefationis meae ad Vitam eiusdem M. A. Bonarrotii Florentiae in fol. editam anno MDCCXLVI.

ſe domi educavit, & ad menſam ſuam adſidere multis ornatos beneficiis voluit.

Verum quum in Conclavi ſuarum aedium LAURENTIUS haberet Vaſcula pretioſa, & Gemmas opificio & elegantia ſingulares, in iisdem Scalptores Graphices inſtitutionibus iam eruditos ſuſcepit, eisdemque praeclara opera, quae ſculpenda erant, imperavit. Id teſtatur diſertis verbis PAULUS IOVIUS in Vita LEONIS X. Pontificis Maximi, eius filii, in qua avitum eius Palatium, quod nunc incolunt Marchiones Riccardii, ita deſcribit: „ Conſpiciebatur etiam OFFICINA nobilium „ Artificum, quando nullibi Pictores, Statuarii, SCALPTORESQUE GEMMARUM, & Antiquitatis Studioſi „ monumenta Artis deponerent, quam apud MEDICEOS, &c.

Hanc Officinam, ſive, ut diximus, Gymnaſium & Scholam, conditam ferunt ab eodem LAURENTIO, dum ageret aetatis ſuae annum circiter decimum octavum. Ipſe natus eſt Kalendis Ianuar. anni aerae Florentinae CIↃ. CCCCXLVIII. parentibus genere & virtutum ſplendore nobiliſſimis, nempe PETRO Magni COSMAE decreto publico Patris Patriae filio, & LUCRETIA TORNABONIA. Cum ſolida pietate, morumque integerrima probitate coniunxit optimarum litterarum ſtudia, quibus operam dedit, optime in his inſtitutus a praeceptore Gentili Urbinate, viro doctiſſimo, quem mox Arretinae Eccleſiae infulis ornandum curavit. Sapientum virorum lucubrationes curavit, ac regia munificentia excitavit, & fovit; complura & ipſe Poematia & Carmina, aliaque opera elucubravit, quae iam nota ſunt. Muſices quoque fautor & cultor peritiſſimus fuit.

Quod ad institutum meum adtinet , in colligendis elegantioribus eruditae Vetustatis reliquiis , Gemmis , Vasculis, Signis, Numis, Codicibus tum Graecis, tum Latinis rarissimis , totus fuit LAURENTIUS vir sapientissimus, tanquam Palladium e caelo delapsum, ad revocandas optimas artes, ac disciplinas excitandas tutandasque, atque ad acuenda praeclara hominum ingenia; proque litterarum gloria & dignitate augenda atque amplificanda Pisanum Atheneum fere intermortuum sua liberalitate aperuit, atque ad novam immortalem, qua ex eo tempore semper floruit , vitam revocavit . Vix dici potest, quam incredibili pulcherrimarum rerum desiderio exardesceret , quamque mirum in modum earum elegantia & raritate teneretur; nec sumtibus parcebat, si quid eximium & insigne ostensum esset , ut eo potiretur . Gemmas lapillosque pretiosissimos, qui in deliciis fuerant PAULI II. Pontificis Maximi, post eius obitum, curante IOANNE TORNABONIO eius patruo materno, emit, qui in decus & ornamentum Laurentiani Gazophylacii adcesserunt. (1) Narrat NICOLAUS VALORIUS in eius Vita, qui eidem LAURENTIO coaevus fuit, se e Neapolitano itinere Florentiam reversum, eidem LAURENTIO obtulisse imagines Scipionis Africani, & Faustinae Augustae, quas multo cum gaudio suscepit : & quum audivisset Platonis marmoreum Signum pulcherrimum in Graecia in ruderibus Accademiae suae nuper inventum fuisse , omnem movit lapidem, ut apud se haberet, incredibilique exultavit gaudio, teste etiam, praeter VALORIUM, MARSILIO FICINO, statim ac potitus est, curante HIERONYMO DE RUBEIS Pisto-

(1) Ex eius Vita scripta a Nicolao Valorio, ex edit. Florent. in 4. apud Iunctas anno MDLXVII. quae quidem perrara est, cuius paginae non numerantur.

Piſtorienſi, cuius ſummi Philoſophi imaginem memoriae proditum eſt eum curaſſe, ut in Gemmis ad hoc exemplum accuratiſſime inſcalperetur. Marmoreum hoc divini Platonis Caput, nuper a ruſticis inventum prope Villam Caregianum, in manus meas feliciter incidit; quod mihi comparavi, & brevi proferam cum eius Hiſtoria, poſt Vitam MARSILII FICINI adhuc ineditam, auctore Io. CORSIO Florentino. Marmoream Statuam Etruſcis litteris inſculptam, erutam in Agro Piſtorienſi, emit, ut memorat SANCTES MARMOCCHINIUS in *Dialogo*, & refert Clariſſimus Senator BONARROTIUS. (1) Stupebant Principes & nobiliſſimi viri, qui ab eo hoſpitio excipiebantur ſumtuoſiſsimo, quum obſervarent contemplarenturque Laurentianam ſupellectilem, ſervatumque apud eum ingentem rerum omnium rariorum Antiquitatis, & priſci luxus theſaurum, Vaſcula omnis generis, ſigna, tabulas, numiſmata, & lapillos praeſtantium veterum Scalptorum manu exſciſos, & figuris ornatos; toreumata ex ebore elegantiſſima, marmorea Virorum Inluſtrium capita, Caeſarum Auguſtarumque protomas, quas ſumma cum animi voluptate, & humanitate ſtudioſis omnibus oſtendebat.

Conſilia omnia divinae mentis ſuae Magnanimus LAURENTIUS in generoſos filios ſuos PETRUM & IOANNEM, (qui LEO X. P. M. fuit) & IULIANUM transfudit; qui Litterarum, Litteratorumque, Artium, egregiorumque Artificum Fautores beneficentiſſimi fuere.

In praeſtantioribus Gemmis opere ſive diaglyptico, ſive anaglyptico caelatis nomen ſuum incidendum curavit,

(1) In Explicat. & Coniect. ad Monumenta Etruſca Operi Dempſteriano addita §.XLIV. pag. 98.

ravit, inscalptis hisce litteris LAVR. MED. nempe LAURENTIUS MEDICES, ut securitati Gazae suae, & posteritati consuleret. Nimius essem, si Gemmas omnes, quas in Cimeliis suis conditas habebat, immortali hoc nomine scriptas enumerare vellem. Non paucae ex his a me editae sunt. Quum ex his Gemmis aliquae vel vetustatis iniuria, vel fossorum oscitantia labefactatae essent, hinc ortum est, ut extraneos Artifices quosdam Gemmarios Florentiam deduceret, atque invitaret, qui eas instaurarent, atque etiam instrumenta monstrarent in Glyptographico opificio necessaria, quae delecti iuvenes adhiberent. De restituenda antiqua Arte Glyptographica paulo ante tentatum Romae fuerat, teste VASARIO (1) sub Maximis Pontificibus MARTINO V. & PAULO II. sed parum aut nihil profectum; iisdemque fato functis, perpauca admiratione & laude digna prodiere. Quinque insignes Gemmas observavi in Dactyliotheca Medicea Imperiali, quae ostenduntur in Tabula XXVI. num. 2. In Sarda, quae altitudine aequat uncias tres, latitudine duas, & quidem pulcherrima, inscalptus est PAULUS II. Pont. Max. cum Regno in capite, & pluviali pretioso amictus cum hac epigraphe: PAVLO VENETO PAP. ANNO PVBLICATIONIS IVBILEI. ROMA. Sed iterum revocata est Romae Ars Glyptographica regnantibus Summis Hierarchis IULIO II. LEONE X. & CLEMENTE VII. adcitis Scalptoribus & Opificibus praestantissimis, ut mox dicemus. Eorumdem maximorum Pontificum exstant in Medicea Dactyliotheca imagines, eximio opere anaglyptico excalptae. Smaragdo valde claro exscalptus cernitur LEO X. cum

(1) In Vita Valerii Bellii Vicentini in Par. III. Vol. I. pag. 284.

X. cum hac epigraphe: Leo X. Pont. Max. Anno eivs IIII. MDXVI. Altera quoque eiusdem LEONIS P. Max. effigies Achati Chalcedonio exſcalpta ſpectatur, quemadmodum & CLEMENTIS VII. perſimili opere.

Huiuſce praeclarae gloriae monumentum memorabile, atque aeterna commendatione digniſſimum, divina providentia ſervatum traditumque eſt bonarum Artium Fautori atque Amplificatori maximo ac celeberrimo LAURENTIO MEDICI. Parentis optimi, cuius virtus tanta fuit, ut famam & laudes omnes longe ſuperet, egregia conſilia & geſta ſecutus eſt, dum ille omnium bono & commodo viveret, & poſt eius obitum Petrus Medices, filius optimus, quem multis laudibus, & quidem iure ac merito celebrat Angelus Politianus; (1) qui optimas artes coluit, praeſtantes doctrina viros liberalitate fovit, & Glyptographicos Artifices veterum operum gloriae aemulos adſiduo ſtudio & favore perfecit, quorum nomina mox recenſebo.

Eadem inluſtria veſtigia conſectati ſunt Alexander Medices, & Cosmus Florentinorum Duces, qui etiam Artificum numerum auxerunt, & ad maiora praeſtanda excitarunt. Regnante Francisco I. Magni Cosmi Filio, mirum in modum Florentinorum Artificum, qui vel Gemmas, vel cryſtalla caelabant, aucta gloria eſt; cuius praeclarae laudis teſtem habeo ſynchronum P. Fr. Augustinum del Riccio, Ordinis Praedicatorum, tunc morantem Florentiae in Coenobio S. Marci, adeoque prope laudatos Mediceos Hortos, & aedes, qui anno CIϽ. IϽ. XCVII. ſcripſit Hiſtoriam de Marmoribus, Gemmis & pretioſis lapillis, quam, quum MS. ſit, me-

(1) Vide Epiſtol. Lib. IV. ad Iacobum Antiquarium pag. 46. edit. Baſil. an. 1553. in fol.

cum humanissime communicavit non semel a me laudandus Vir celeberrimus IOANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS. Is etiam mihi legendum praebuit alterum eius Tractatum de Agricultura, in quo Cap. XV. ubi de Aurantiis scribit pag. 145. & 146. haec ad rem nostram memorat. „ Venne nella Città di Firenze al tempo,
„ che regnava il Gran Duca Francesco, (nel Giardi-
„ no) dove egli sovente vi andava la mattina, & an-
„ co dopo desinare; posciachè ivi haveva ragunati Uo-
„ mini virtuosi in tutte le arti; come vi erano in
„ quel Palazzo, detto il Casino, di tutti i Maestri di
„ gioie di tutte le sorti: quivi si lavoravano Vasi
„ grandi e piccoli, nicchi, lapislazzuli; poi vi erano
„ i Maestri, che facevano i bei Vasi di porcellana,
„ (1) Vasi regj tanti, belli & honorati, che erano
„ con fogge belle e varie. Poi vi si vedevano Mae-
„ stri d'intagli, che intagliavano in una piccola pie-
„ tra la Città di Firenze; la qual pietra io viddi con
„ grandissimo mio contento, la quale era poco mag-
„ giore di uno scudo d'argento. Veddi anche un al-
„ tra pietra quanto una nocciuola grande, esservi in-
„ tagliato una figura con arme; e di queste simil cose
„ d'ingegno ne vedevo assai; posciachè io viddi un
„ gallo sì piccolo, che si durava fatica a cognoscere
„ le sue parti, e bisognava aver buon occhi aquilini
a vo-

(1) Discimus, teste Riccio, Franciscum Magnum Etruriae Ducem auctorem omnium primum fuisse circa Annum MDXCVII. ut Vascula illa, quae tanto in honore nunc sunt, vulgo *Porcellanae*, Florentiae a peritis Artificibus fierent. Inveni in Libris expensarum, & in Codice notato litt. P. anno MDCVIII. sumtus adnotatos, ut Fornax eorumdem Vasculorum *di Porcellana*, fieret, atque construeretur super Porticum prope M. Ducis Palatium, vulgo *la Loggia de' Lanzi*. Haec Vascula adnotata plerumque sunt litt. F. quae Ferdinandum M. D. E. indicat, & laudantur a Cl. Comite Laurentio Magalottio in parvo libro eius Epistolar. Florentiae edito a Iosepho Mannio anno 1736. pag. 36. 39. & 45. Nunc magnopere laudatur suburbana Fabrica Ginoriana Cl. Marchionis Ginorii.

„ a volere ſcorgere tutti i membri. Che dirò poi de' „ bicchieri lavorati? vi ſi ſcorgeva ſelve e molti animali ben fatti, veramente opere da Granduchi. I „ medeſimi Maeſtri poi hanno fatto molti Vaſi di pietre dure, & animali varj fatti di criſtallo di montagna. Se ancora voleſſi raccontare i Maeſtri eccellenti, che ſtillavano, ſarei molto prolißo; (1) poſciachè ivi ſi facevano tutte le ſperienze, che fare „ ſi poteſſino intorno a sì bell' arte, della quale il „ Granduca ſi dilettava. Poi in certe Stanze vi ſtavano Pittori, che facevano opere belliſſime, e in particolare viddi un Libro di fiori, fatto con quella „ maggior diligenza, che ſi poteſſe fare: così vi ſi dipigneva altri animali, che S. A. ne prendeva un guſto grande; e tal volta andava in una Stanza, tal „ volta in un altra dove ſi teneva opere nuove. In „ quell' altra ſi fabbricava un monte di tutte le miniere che ſi poteſſin trovare; il qual monte è oggi „ nella belliſſima Grotta de' Pitti con molt' altre coſe „ degne di eſſer viſte.

„ Potrei dire, che fece fare in detto Palazzo una „ Fornace, che fu molto commendata; poſciachè ivi „ ſi faceſſer Vaſi bei, ma di fogge varie, che oggi „ ſono in una Stanza ſopra gli Ufizj appò il Palazzo Ducale. Sarei lungo, ſe io voleſſi raccontare tutte le ſorti di Artiſti, che lavoravano nel Caſino, „ che poi tutti gli conduſſe appreſſo al Palazzo Ducale,

(1) Hinc ortum habuit regia Officina Aromataria, & Unguentaria, quae vulgo dicebatur *la Fonderia*, quam poſtea Magnus Dux prope regias ſuas Aedes, *il Palazzo de' Pitti*, conſtituit; e qua arculae cum omnibus pharmacis, oleis & unguentis, ad valetudinis Civium, & Exterorum remedia prodibant, quae dono mittebantur, vel etiam pauperibus largiebantur. Hinc etiam originem accepit Hortus Botanicus Florentiae & Piſis, qui celeberrimi etiamnum ſunt, quorum edita extſat Hiſtoria a Clariſſimis Tillio & Targionio.

„ cale, assegnando a quei Maestri tutte le Stanze ne-
„ cessarie a tali esercizj; come ancora sono oggidì;
„ ma non vi sono tante sorti di Artieri.

Hinc igitur discimus, regnante FRANCISCO I. providentissimo Etruriae Magno Duce, ex Aedibus prope D. Marci Templum & Coenobium, vulgo *il Casino*, ubi Ars Glyptographica ad insignem praestantiam ab ortu suo evecta est, Artifices omnes egregios in eas Officinas migrasse, quae supra se habent regium Mediceum Museum, nunc Imperiale, & prope vetus Ducum Palatium, ubi adhuc vigent florentque eaedem laudatissimae artes, & Opifices admirandis operibus, quae adsidue conficiunt, magnam Principi, Urbi, & sibi gloriam & celebritatem conquirunt. Sub imperio singulorum Magnorum Etruriae Ducum, qui floruerint, ac praestantes fuerint Opifices Glyptographici, ex dicendis patebit. Sequentes nolui silentio praetermittere, quos ab aliis nondum nominatos vidi.

CAPUT III.

De egregiis primisque Gemmarum, Lapillorum, Marmorumque variorum compaginatoribus.

GLyptographicae adfinis, & socia est ars compaginandi, inserendique gemmas & lapillos pretiosos, qui glutine quodam invicem ita colligantur, & coniunguntur, ut coloribus suis referant pictas tabulas. Opus huiusmodi perarduum ac difficile, atque etiam aerumnosissimum (vulgo dicitur *di Commesso*) duplici opificio conficitur; vel servata omnino planitie, vel anaglyptico ope-

co ope-

co opere, ita ut lapilli & gemmae ab area sua emineant e fundo suo, hoc est ex nigro marmore, quod dicitur *Paragone*, aliove lapide nobiliore. Utroque opere quidquid hominis ingenium concipere potest, totum exhibetur; nimirum Urbes, Silvae, Viridaria, Palatia, arcus, ruinae, flores & fructus cuiuscumque generis, aves, pisces, animalia omnia, quibus ad naturae exemplum exhibendis lapides apti seliguntur, selecti per omnes colorum gradus, multa cum patientia secti, invicem coniunguntur, sociantur, poliuntur, atque illuminantur. Iisdem lapillis tum Sanctorum, tum Principum, & Virorum Inlustrium vel protomae, vel imagines, icones cum vestibus & ornamentis ita exhibentur, ut picti vel exstanti opere sculpti quasi viventes exhibeantur. Hae Imagines Caelitum, Sanctorumque Virorum permultae spectantur in regio Sacello domestico in Palatio, quod vulgo *de' Pitti* dicitur, & anaglypha non pauca eodem opere elaborata ornant *Ciborium*, ut aiunt, superponendum Arae Sacelli regii Ambrosianae Basilicae, in quo sepulcra Principum Augustae Domus Mediceae, & Magnorum Ducum condita sunt cum eorum Statuis; sed adhuc quum inania sint, Cenotaphia potius dicenda.

Haec ars mirabilis Florentiae orta est cura & auspiciis praelaudatorum Magnorum Etruriae Ducum, quam FRANCISCUS & FERDINANDUS omnibus numeris absolutissimam, profusis immensis opibus, reddiderunt. Florentinorum Artificum haec tota laus & gloria est, quorum nomina, quae nobis multa volumina non sine magno labore investigantibus innotuere, mox recensebimus: quandoquidem de his nihil scripsit VASARIUS, de opificio vero satis perpauca posteris reliquit. Prima

huius Artis veſtigia ſeu initia, ad remotiora tempora referri poſſunt, nempe ad Saeculum decimum tertium, nam tunc Domini Florentinae Reipublicae, quum Altare in honorem Beatae Mariae Virginis in Templo S. Michaelis in Horto, omnium quotquot ea tempeſtate erant, ſplendidiſſimum, ac ſumtuoſiſſimum, faciundum iuſsiſſent, Florentini Artifices totum lapillis, & variis peregrinis marmoribus incruſtarunt, & pretioſis lapidibus areas ſculptarum Imaginum Sacrarum diſtinxerunt. Perraris lapillis & leviſſimis marmorum cruſtis ornandum quoque erat, eorum iuſſu, Altare maius Baſilicae Baptiſterii Florentini, profecto magnificentiſſimum, ut oſtendit Archetypum ea tempeſtate delineatum, quod in *Stoſchiano Muſeo* nuper obſervavi. Poſtea ſecutis temporibus quantum in Sacris Altaribus & Sacellis excelluerit pietas & magnificentia Procerum Florentinorum, perpauca enumeraſſe ſufficiat, inſigniora nempe Sacella S. Mariae Virginis ab Angelo Annuntiatae, S. Mariae Novae, altare maius Eccleſiae Florentini Coenobii Carthuſianorum; item Sacella ſumtuoſiſsima Gaddiorum, Nicoliniorum, Salviatorum, atque illud ſtupendum Michelotiae Gentis, nunc Marchionis & Equitis Alexandri Capponii, quae Ara eſt maxima, ſimulacris quoque marmoreis ornata, in Florentino nobiliſſimo Templo Sancti Spiritus, quod artis portentum merito adpellari poteſt. Adde ornatiſſimum Sacellum Cardinalis, ut aiunt, *di Portogallo*, & marmorea moenia Chori, quae auguſtiorem reddunt Baſilicam S. Miniatis Martyris Florentini ad Montem, pretioſis lapillis, & ſculpturis condecorata. Si vero hanc Artem lapillos compaginandi ad altiora tempora, ut ſuſpicemur, inde aliquod exemplum manaſſe, referre velimus;

mus ; indicabimus admirandum opificio ac vetustate commendatissimum pavimentum , sive Lithostroton , quod adhuc perennat in praelaudata Florentina Basilica Baptisterii S. Ioannis, cuius Presbyteris & numeroso Clero praesum ; in quo tessellato , ac vermiculato opere parvi lapilli, ac nobiliora marmorum frusta variis coloribus mira arte compaginata sunt; quae si una cum splendidissimis columnis, & capitellis solido auro contextis, & picturis omnibus e musivo opere Saeculo XI. perfectis expolirentur , & illuminarentur , spectantium oculos miro fulgore complerent. Hoc ipsum Lithostroton paullo ante annum a reparata Mundi salute millesimum compositum fuisse constat ; nam anno MXIII. ad eius exemplum , iisdemque cum ornamentis, alterum absolutum est, quod spectatur in Basilica S. Miniatis Martyris Florentini ad Montem sita, quae profecto splendida est ac magnifica.

De Pictoribus Musivariis nihil dico , quorum apud Florentinos agmen ducit celeberrimus IOCTUS, & plurima huiusmodi operum insignia exempla Florentiae & Romae adhuc spectantur; quae luculenter a VASARIO recensentur , & laudantur . Hi tessellato opere vitris tesserarum forma quadris perparvis, omnibus coloribus infectis , inauratisque , picturas referebant . Nihil de Pictoribus Vitrariis , qui Ecclesiarum fenestras coloratis vitreis lamellis Sanctorum Imagines condecorabant, & exprimebant, nunc loquor.

Primum egregiorum Florentinorum Artificum exemplum, qui Saeculo XVI. musivo opere e pretiosis duris lapillis inter se apte dispositis & compaginatis tabulas ita pictas perfecerunt, in Regio Florentino Museo ostenditur , in quo Labronensis Portus facies , &

pro-

prospectus exhibetur; sed in eo opere labor maximus, lapillorumque pretiosorum copia, non vero exquisita elegantia, explendescit. Mox gradatim alia opera ostenduntur, quae multo magis exercitis ingeniis, superatisque immensis laboribus, & artis aerumnosissimae difficultatibus, talem tantumque nitorem, & elegantiam ostentant, ut nihil supra desiderari possit. Horum opificiorum fama per omnem Europam circumsonante, nil mirum, si maximi Reges abacos, mensas, scrinia, arculas, & alia huiusmodi opera ab iisdem Florentinis Compaginatoribus & Lapidicinis in suis Conclavibus habere voluerunt. Multa ad hanc mirabilem artem historica monumenta scriptis suis commendavit praelaudatus P. Fr. AUGUSTINUS DEL RICCIO, quae quum adhuc ignota sint, iisdem numquam pervulgatis, perlubet ea in lucem proferre. In Capite CXXIII. ubi de *Coralliis* disserit in Historia sua lapidum, haec memorat. (1) „ Usasi (*il Corallo*) in Firen-
„ ze da varj Maestri ne' tavolini di commesso; onde
„ fu portato alla Maestà del Re Filippo il bellissimo
„ Scrittoio, che fece fare il virtuoso Gran-Duca Fran-
„ cesco, cosa rara veramente in questo genere; poi-
„ chè io viddi tale studiolo con molto mio piacere e
„ contentezza. Similmente è stato mandato un bellis-
„ simo tavolino a mio tempo in Inghilterra; e di
„ continuo si fanno assai tavolini nella Città; ma og-
„ gi vi sono assai Huomini di virtù rara, che gli
„ fanno: & in vero questi adornano le belle Sale, e
„ vaghe Camere de' Signori e Gentiluomini; e di ta-
„ le usanza laudevole ne abbiamo a ringraziare il Sig.
„ GIO:

(1) Idem P. Riccius hunc Tractatum scripsit circa annum, ut alibi dictum a me est, MDXCVII.

„ Gio: Vittorio Soderini , che ſi puote dire , che „ foſſe il primo della Città , che gli cominciaſſe a legare (*parla di quelli lavorati con coralli*), e farli fare „ ancora dal non mai a baſtanza lodato Maeſtro Giulio Fiorentino, che in vero ne ha fatti aſſai ; e veggendo poi gli altri hanno imbolato queſt' arte , & „ hanno in vero fatto un furto honorato.

Sed quantum in his artibus excellerent hi Opifices, regnante Ferdinando Magno Etruriae Duce , qui ad abſolutiſſimum decus & elegantiam eos adſidua cura ſua evexit , idem Scriptor teſtis ſynchronus & oculatiſſimus, luculenter exponit in eodem Tractatu Cap. CXXVIII. ubi de variis *Achatum* generibus differit, his verbis: „ L'Invittiſſimo Imperadore Ridolfo l'anno MDXCVII. ha ottenuto di veder fornito il ſuo belliſſimo Tavolino, quadro poco più che di due braccia „ per ogni verſo ; opera non più ſtata fatta al mondo „ dicono gli Amatori dell' anticaglie : (1) indi avviene, che detta Tavola è tutta di pietre dure e gioie ; „ ma tutta appariſce d'un pezzo, e non commeſſa in „ marmo o bardiglio , o in altra ſorta di marmo ; e „ queſto Tavolino è ſtato condotto alla ſua perfezione da i più eccellenti Maeſtri, che foſſero giudicati „ a tal bell' opera dal Granduca Ferdinando de' Medici. Le pietre che ho vedute in detta Tavola, tutte „ ſon venute dallo Stato dell' invittiſſimo Imperadore „ nominato, e ſono queſte, cioè: Agate belliſsime di „ varie ſorti e colori ; alcune erano bianche e roſſe ;

Ee altre

(1) Hunc abacum inveni in Libris ad hos Artifices, & eorum ſtipendia ſpectantibus , anno MDLXXXIX. incoeptum fuiſſe, curante, iuſſu Magni Ducis Franciſci, Nicolao Equite Gaddio, viro nobiliſſimo, omniumque elegantiarum aeſtimatore peritiſſimo, qui eoſdem Opifices dirigebat, & adhortabatur : Hic Muſei Gaddiani auctor & conditor fuit laudatiſſimus, quod nunc venum datur.

„ altre lionate e gialle; altre avevano varj colori, e
„ ſcherzi, ch' erano in dette pietre, che ſarebbe co-
„ ſa tedioſa a dirle; tanto variavano dette Agate: ma
„ chi deſidera vedere tal bell'opera, vadia in Guarda-
„ roba, e vedrà queſto Tavolino dipinto con ſomma
„ diligenza dall' eccellente Miniatore M. Daniel Floſche
„ Fiammingo, con cui tengo amiſtà; e di più vi ve-
„ drà dipinto molte ſorti di Diaſpri belliſſimi, altresì
„ molte corniuole, che variano di colori e ſcherzi,
„ che fa la madre Natura in eſſe. Anchora vi ſono
„ una infinità di granatine, amatiſte, calcedonj, cor-
„ niole; e parte di queſte nomate pietre ſono ridotte
„ in augelli, in arme, & altre coſe, che ſi vedono in
„ sì bell' opera, che ſarei molto proliſſo in dirle &c.
Complures abaci maiores & minores commiſſis pretioſis gemmis, lapillis, ſectisque grandibus unionibus, & margaritis, ſpectantur in Regio Cimeliarchio Florentino, ne quid dicam de aliis, quibus Regiorum Palatiorum, Villarumque conclavia ornantur. (1) Spectantur etiam in Conclavibus Patriciorum Florentinorum, praecipue vero in Muſeo Gaddio, ubi ſcrinium valde magnificum pretioſis lapillis, & quidem rarioribus, ornatum, multa in admiratione eſt. Dicam etiam feneſtras ſpecularibus lapidibus, nempe ſubtilibus ſectis tabulis ex alabaſtro pellucidis contegi conſueviſſe; quae ſpecularia idem P. Riccius ita deſcribit Cap. CXXIX. ubi de Alabaſtris loquitur: „ Solo nominerò quei pez-
„ zi di alabaſtri, che ſono al Giardino de' Signori Ru-
cel-

(1) Horum operum accuratam deſcriptionem adfert pag. 64. & 65. Ioſeph Blanchinius Pratenſis in ſua Hiſtoria Magnorum Etruriae Ducum; cui hoc meum conſilium aperui, & plurima notatu digna communicavi, meque agente, Venetiis edita eſt ab honorabili laudatoque Typographo Io. Baptiſta Paſchalio, cum hoc titulo: *Dei Granduchi di Toſcana della Reale Caſa de' Medici Protettori delle Lettere, e delle belle Arti, Ragionamenti Iſtorici* &c. In folio ſplendida editio anno M.DCC.XLI.

„ cellai in Via della Scala . Questi alabastri servono „ all' onorata Casa per finestre, usanza laudabile e bel- „ la ; laonde servono in cambio di legname e d' im- „ pannata . Il medesimo si può dire delle finestre di „ S. Miniato al Monte &c.

Memorandi insuper sunt & illi Artifices, qui tessellato opere abacos, scrinia, arculas, & monopodia elaborabant sectis incisisque conchis margaritiferis, vulgo *di madreperla*, quibus frondes, aves, animalia, & encarpia exhibebant . Integris conchis margaritiferis miro ordine dispositis ornata est interior tholi facies secretioris Conclavis octagoni regii Florentini Cimeliarchii, quod vulgo dicitur *la Tribuna ;* quod pulcherrimum ornamentum cum Horologio ad indicandos qualibet tempestate perflantes ventos, cognoscendosque ab iis, qui in ea Aula morantur , Franciscus Magnus Dux Etruriae fieri iussit . Cum his coniungendi illi Artifices , qui toto Orbe , praesertim ex Indiis conquisitis lignis pretiosis, qui in se nativos varios colores cuiuscumque generis continent, his historias, aves, corollas floreas, phrygia opera , encarpos , & alia huius generis ornamenta componunt, interferuntque tessellato opere, imitanturque hisce ligneis tesserulis praelaudatos Musivarios , & lapillorum ac Gemmarum conglutinatores ac Pictores . Praestantiora quaedam scrinia spectantur in regio Museo Florentino . Hoc opus, vulgo *di tarsia* , apud Florentinos antiquitus inventum in usu erat, de quo meminit antiquus Fabularum Etruscarum Auctor; & complura adhuc exstant huiusmodi Opera, & Valvae ianuarum figuris ita sculptae spectantur in Museo Bonarrotio, & apud me exstat Scrinium , in quo Xystus conspicitur, vulgo *Loggiato*, *Portico*.

CA-

CAPUT IV.

Nomina Compaginatorum celebriorum recensentur.

REgnante FRANCISCO I. Magno Duce Etruriae, quo auspice & favente antiqua Musivariorum ars, duris pretiosis lapillis versicoloribus compaginandis revocata, inventa ac perfecta est, hi Artifices celebriores fuere:

Magister *Iulius Florentinus*, teste Riccio.
M. *Sinibaldus Sinibaldius* Flor.
M. *Pompeius Studendolus* Flor.
M. *Ambrosius*
Stephanus
Christophorus
Ioannes Ambrosius } Mediolanenses.
M. *Ioseph Marchesinius Venetus* (Conciatore di Rubini.)

Pictores huiusmodi Operum.
Andreas Mariotti F. Minghius Flor.
Christophorus Papius Flor.
Franciscus Mercurii F. Ligozzius Flor.

Regnante FERDINANDO I. M. Etrur. Duce.
M. *Andreas Iuliani F. Santinius* Flor.
M. *Urbanus Simonis F.* Flor.
M. *Alexander Lotterii F. Davanzatius* Flor.
M. *Iacobus Ioannis F. Flacch* Alemannus.
M. *Dominicus del Tasso* Flor.
M. *Bartholomaeus Erman* Alemannus (Ebanista)
M. *Daniel Flosch* Belga Pictor.
Bortolus Pauli F. Venetus (Miniatore)
Valerius Nicolai F. Marucellius Pictor.
Petrus Barthol. F. Paulius Aurifex Flor.
Michael Ang. Ioannis F. Palaius Flor.
Augustinus Bartholomaei F. Flor. Aurifex.
Antonius Sanctuccius Flor. (Lavoratore di Sfere)

Direttori degli Artefici *di commesso*, e delle loro Opere.
Bernardo Buontalenti Maestro delle belle Arti provenienti dal disegno.
Matteo Nigetti Architetto della Galleria.
Gostansino de' Servi, Pittore, Ingegnere ed Architetto, soprantendente di tutte le Maestranze.
Giovanni Bilivert, celebre Pittore per le invenzioni.

Ex his aliqui regnante etiam FRANCI-

cisco I. floruerunt, quod & in reliquis recensendis adnotandum est.

Regnante COSMO II. Mag. Etrur. Duce. Ex descriptis Artificibus, perpaucis exceptis, reliqui sub hoc Principe floruerunt.

M. *Camillus Octaviani F.* Flor.
M. *Petrus Paulus Ioannis Ansonii F. Albertinius* Flor.
M. *Andreas Vincentii F. Borgognonius* Flor.
M. *Baccius Antonii F. Cappellius* Flor.
M. *Ioannes Cappellius* Flor.
M. *Iacobus Thomae F. Gassius* Flor.
M. *Ioannes Sebastiani F. delle Dame* Flor.
M. *Cosmas Iosephi F. Hener* Alemannus.
M. *Horatius Francisci F. Cangius* Flor.
Io. Baptista Balatrius Architectus.
Giovanni Bologna Scultore.
Piero Tacca Scultore.
Vincentius Nelli Aurifex Flor.
Ionas Falchius Aurif. Flor.
Cassianus Dominici F. Aurifex Flor.
Gaspero Mola Medaglista.

Regnante FERDINANDO II. M. Etrur. Duce.

M. *Ioannes Franciscus Comparinius* Flor.
M. *Iulianus Pandolphinius* Flor.
M. *Antonius Franciscus Martinius* Flor.
M. *Antonius Sorbius* Flor.
M. *Angelus Alberighius* Flor.
M. *Aurelius Vestrius* Flor.
M. *Antonius Capellius* Flor.
M. *Antonius Chener* Alemannus.
M. *Andreas Ghinghius* Flor.
M. *Sebastianus Focardius* Florent. (Fruttista)
M. *Baccius Cappellius* Flor.
M. *Christophorus Winchler* Aleman.
M. *Ferdinandus Migliorinius*, qui postea accitus Gallias petiit.

Non pauci ex his floruerunt etiam regnante COSMO III.

Regnante COSMO III. M. Duce Etrur.

M. *Ioseph Bamberinius* Flor.
M. *Ioseph Bizzarrius* Flor.
M. *Ioannes Dominicus Bianchi* Flor.
M. *Ioannes Brogellius* Flor.
M. *Ioseph Vulpius* Flor.
M. *Ioseph Antonius Torricellius* Fl.
M. *Io. Baptista Monsautus* Flor.
M. *Io. Baptista Zucconius* Florent. Neapolim abiit.
M. *Laurentius Bellius* Flor.
M. *Matthias Sorbius* Flor.
M. *Nicolaus Valorius* Flor.
M. *Octavius Ioannellius* Flor.
M. *Petrus Borghesius* Flor.
M. *Raphael Muffatius* Flor. Neapolim petiit.
M. *Sanctes Poggius* Flor.
M. *Thomas Vulpius* Flor.
Franciscus Ciaminghius Praeceptor Graphices.

Ex iis plures etiam regnante Io. GASTONE floruerunt.

Regnante IO. GASTONE Magno Etrur. Duce.

M. *Paulus Bossius* Flor.
M. *Antonius Ciollius* Flor.
M. *Antonius Franciscus Bossius* Fl.
M. *Antonius Franciscus Cionius* Fl. (Figurista)

M. *Benedictus Burchius* Flor. (Fruttista)
M. *Carolus Franciscus Bottius* Flor.
M. *Cosmas Formiglius* Flor.
M. *Franciscus Campius* Flor. abiit Neapolim.
M. *Philippus Violius* Flor. Neapolim abiit.
M. *Ioseph Minchionius* Flor. Neapolim abiit.
M. *Ioseph Montautus* Flor.
M. *Caietanus Ferronius* Flor.
M. *Matthaeus Pretolanius* Flor.
M. *Bartholomaeus Torricellius* Flor.
M. *Ferdinandus Migliorinius* Flor.
M. *Maximilianus Soldanius* Flor. (Bronzista)
Laurentius Veber Flor. Bronzista, & formarum cudendae monetae Opifex.

Regnante FRANCISCO Loth. & Barri D. Magno Etruriae Duce Imp. Caesare Augusto.

M. *Caietanus Torricellius* Flor.
M. *Franciscus Borghesius* Flor.
M. *Baccius Cappellius* Flor. nuper obiit.
M. *Paulus Bottius* Flor. nuper obiit; in eius locum successit
M. *Ignatius Babbuiatus* Flor.
M. *Antonius Franciscus Bottius* Fl.
M. *Gaspar Iacopuccius* Flor.
M. *Franciscus Iacopuccius* Flor.
Franciscus Conti Praeceptor Graphices.

Horum opificiis praeest *Ludovicus Syries* Gallus.

De Scalptoribus Gemmariis, qui floruerunt, & nunc florent, suo loco dicendum erit.

CAPUT V.

De Opificibus, qui in Regio Palatio & Museo Florentino vascula crystallina, aliaque e crystallo opera faciebant.

QUamvis in hac Historia primum de Glyptographicae artis initiis, progressibus, & conatibus absolutissimis mihi disserendum proposuerim, tamen & adfines ac socias artes, clarosque in his Artifices in pretiosis lapillis secandis, compaginandis ac perpoliendis, qui & Musivarii dici possunt, nolui praetermittere. Cum his iungendos censeo Vascularios peritissimos, qui Vascula, aliaque permulta e crystallo montana mira arte conficiebant, atque etiam variis ornamentis, animalibus, avibus, pampinis, foliis, silvis, encarpis, figuris, oscillis, tropaeis, simbolisque atque emble-

emblematis variis ingeniose excogitatis ea condecorabant, atque interdum inaurabant; quorum aliqua non contemnenda in meo Museo, veluti huius eximiae artis prima specimina servantur. Primum eorum Officinae, ut diximus, in Palatio ad Templum D. Marci, vulgo *il Casino*, cum aliis Artificibus Gemmariis constitutae fuerunt circa annum CIↃ. IↃ. LXXXVII. primique Opifices, qui hanc artem exercuere, Florentini, mox Mediolanenses periti homines exstiterunt, qui permultos egregios alumnos educarunt atque instituerunt, quorum opera, quum accurate & luculenter descripta fuerint a praelaudato P. AUGUSTINO DEL RICCIO Dominicano, satius erit eius verba, testimoniumque firmissimum atque oculatissimum adferre. Igitur Capite CXX. suae Historiae Lapidum & Gemmarum haec scribit: „ Del Cristallo di Calci, di Carrara; degli „ Svizzeri, talvolta di peso di libbre 200. Di cotali „ pezzi sovente i Maestri rarissimi Milanesi ne fanno „ animali grandi, come oche grandi al naturale; ma „ di più pezzi, & altri animali; come si vede nella „ Tribuna della Galleria, che fece la fel. mem. del „ Granduca FRANCESCO al Palazzo vecchio de' Signori, non mai lodato quanto merita; poichè amava i „ Virtuosi Forestieri, & in particolare il virtuoso Maestro GIORGIO Milanese, & i suoi figliuoli, altresì „ i rari e virtuosi Maestri della medesima patria, cioè „ Maestro AMBROGIO, Maestro STEFANO ambidue fratelli, & io con tutti tali Virtuosi sempre ho tenuto amistà, con tali uomini leali, e rari in lavorar „ Cristalli, e fare animali, & altri lavori, come un' „ altra volta si dirà con altra occasione; che il detto „ Granduca quei e altri Maestri teneva al suo Palaz-

„ zo,

„ zo, che il fece per suo diporto, detto il *Casino*, ch' „ è appresso il nostro Convento di S. Marco in Firenze, dove io andava per mio spasso; poichè tanto era il contento, che io prendevo in veder sì gran „ pezza d'uomini rarissimi in molte arti, quivi lavorar molte cose &c." Memorat in eodem capite Cruces e crystallo ab his artificibus egregie elaboratas, quae magna cum pompa in sacris Supplicationibus in pervigilio Nativitatis S. Ioannis Baptistae Florentinorum Patroni, per nostram Urbem deferebantur; & Vascula crystallina ad servandas Sanctorum Reliquias, quae in gradibus arae maximae in Ecclesia S. Mariae Novellae, (atque etiam in aliis Ecclesiis) exponuntur, atque in Lipsanothecis servantur. Idem haec adnotat Cap. CXCII. „ L'uso de' Cristalli è più per far Vasi „ da bere; posciachè a Venezia vi sono sì bei bicchieri, e tazze di cristallo, fatte a Murano, che in „ vero sono assai rari, e belli, & honorati, fatti in „ tante fogge, & hanno diversi garbi, che rallegrano „ gli uomini". Harum artium conditorem Florentiae fuisse FRANCISCUM Magnum Etruriae Ducem, non semel a me, numquam tamen laudatum satis, clarius confirmat Cap. CXCIV. his verbis: „ Quì voglio dire, come non è guari di tempo, come il Granduca „ FRANCESCO fece venire più Maestri di vetro, & in „ particolare quei, che lavoravano i Cristalli, e messe „ questa laudevole usanza nella Città di Firenze: così avrebbono a fare i Principi a tener cotal modo, „ che le Città loro ripiene di Huomini virtuosi in „ tutti i generi & arti per decoro, e onore delle Città, & anco per allevare i suoi sudditi virtuosi, e „ non ozziosi, come bene ha fatto il Gran Duca FRANCESCO,

„ CESCO, che apparò dal suo buon padre G. D. COSI-
„ MO, che messe tant' arte in Firenze, & altresì esal-
„ tava i virtuosi, e quei sovente egli premiava &c.“
De ornamentis, quibus crystallina Vascula decorabantur, differit idem Scriptor Cap. CCXXVIII. ita inquiens: „ Quì si puote ancora dire, che i Signori e
„ i Regi hanno vasi fatti di cristallo, ma a tornio,
„ come si lavorano i Vasi di lapislazzuli, e così fan-
„ no intagliar detti Vasi, o bicchieri di cristallo, e
„ per entro si veggono arme, o animali, o selve.
„ Uno di questi ne ho visto al Casino del Granduca
„ FRANCESCO, cosa veramente degna d'un simil virtuo-
„ so Granduca. Evvi adesso un gran Maestro in Gal-
„ leria, che disfa i Cristalli, e con fuoco e fiato fa
„ tutto quel che si può desiderare; cosa che non si è
„ più vista in questa Città; laonde merita, che ne sia
„ fatto memoria da me nell' opera, che anderà fuora
„ sopra le pietre in Lingua Latina, se harò vita.

Servantur adhuc in duobus secretioribus Cimeliis in Regio Conclavi, vulgo *Tribuna*, innumera Vasa pretiosa, non solum crystallina, verum etiam ex integris praegrandibus Gemmis, e Chalcedoniis, Achatibus, Sardonychis, Helitropiis, & Cyaneis, vulgo *Lapislazzuli*, aliisque; quam insignem supellectilem utinam Tabulis aereis optime delineatam videam aliquando, quod, si vires meae paterentur, id ipsum, regio Caesaris permissu & favore, curare vellem.

Praeter hos Opifices, qui crystallina Vascula exquisita arte elaborabant, laudat etiam Vascularios, qui vasa, crateres, & cyathos e gemmis lapidibusque pretiosis in iisdem Mediceis Officinis perficiebant; de quibus pauca haec idem RICCIUS adnotat Cap. CXXV.

ubi agit de lapidibus Cyaneis, vulgo *Lapislazzuli*. „ Di cotali pietre se ne fanno Vasi belli e bacini, & „ altri lavori; come si vede aver fatto il Gran Duca „ FRANCESCO a mio tempo al Casino; che oggi di cotali Vasi, bacini, e nicchi, e altri lavori sono nella Tribuna sul Corridore appò il Palazzo Ducale; „ & in essa Tribuna vi sono delle belle cose, ch' abbia il Granduca in genere tale. Nota che io veddi „ lavorare un nicchio, & altri Vasi, che si lavorano „ per via di ruote: cose, che non puote fare se non „ quelli che sono ricchi. “

His etiam adde Opifices illos, qui e succinis vascula, pateras, urceos, candelabra, icunculas, & alia huiusmodi egregio magisterio faciebant; quamvis intermissa haec opera fuerint, statim ac Bohemica ad Mediceos Principes pervenere. Verum ex his non pauca in iisdem regiis Musei Conclavibus spectantur. Lancem eximiae magnitudinis ex hac materia cum urceolo ad aquam fundendam servat in Museo suo Cl. Baro STOSCHIUS, multis figuris anaglyptico opere egregio exsculptum; qui olim apud Serenissimos Mantuae Principes exstabat, & forsitan dono missus, ex his officinis prodiit.

Nihil dico, ne Lectorum abutar patientia, de Eborariis eximiis Sculptoribus, Statuariis, Vasculariis, quorum opera exquisitiori arte perfecta in hoc regio Museo Florentino conspiciuntur; quae omnia, non aliunde advecta, sed in his Officinis Mediceis, & non pauca etiam Serenissimorum Principum manu, praesertim FERDINANDI Magni Etruriae Principis perfecta atque elaborata valde laudantur.

Artifices omnes in tres Classes distributi, singuli suis ope-

operibus accurate incumbebant. Alii deferviebant aedificiis & ornamentis regii magnificentiffimi Sacelli Principum in Ambrofiana S. Laurentii Bafilica; alii deliciis, luxui, ornamentisque Auguftae Domus Mediceae praeftandis infudabant; alii pro regio Cimeliarchio, atque eidem addictis operibus, & rarioribus elegantiis, ut eleganti cultu explendefcerent, laborabant. Inter, Sculptores memoratur egregius HERCULES FERRATA qui infigniores Statuas marmoreas aliquibus in locis inftauravit. Clarifs. FANCELLIUS Antonii F. fedens Bacchi fimulacrum, & alia antiqua monumenta, ut inveni in Libro O. anno CIƆ.IƆ.CXV. refecit. Laudatur MARIANIUS, Vincentii Vivianii difcipulus, in cryftallis telefcopiorum conficiendis, aliisque vitreis orbibus ad Opticam pertinentibus Faber eximius, itemque eius alumnus, & focius COPPINIUS, qui & perfpicillis optimis fabricandis, aliisque machinis Mathematicis, & Aftronomicis dabant operam. Celebris eft IOANNES BAPTISTA FOGGINIUS Architectus & Sculptor, & alii Profpectivae Magiftri: alii item Plaftae, archetyporum Fictores, Protoplaftici, vulgo *Modellatori;* inter quos in ectypofi excellens fuit CIPRIANIUS, qui ex aere fudit Statuas omnes, quae in regio Conclavi, five Tribuna Cimeliarchii fpectantur, iuffu COSMI III. Magni Ducis Etruriae; in Fuforia & Chemice alii praeftantes. Legi etiam nomen ANGELI GORII Florentini, inter Pictores fama nominis operumque clari, (1) quem inter avos meos numero, a quo laquearia regii Cimeliarchii picta funt anno CIƆ. IƆ. CLV. & CIƆ. IƆ. CLXI. & LXIV. in fpatiis novem; quas picturas nuper aereis

(1) In Lib. Litt. G. & I. ab annis praedictis ad annum MDCLXXIII.

reis Tabulis incisas in lucem protulit Ignatius Ursinius, Socius Columbarius Florentinus, multis laudibus commendandus. Reliquos omnes, qui in iisdem regiis Officinis, vel alibi ad nutum Principis laborabant, ne quid peccem in recensendis, vernaculo sermone exponam. *Pittori di Fiori*, inter quos excelluit Michael Scacciatus Florentinus; *di Frutte*, *di Figure*; *Miniatori*, *Vetrai*, *Sperai*, *Orefici*, *Argentieri*, *Bronzisti*, *Medaglisti*, *Maestri di filograna*, *Intagliatori di Sigilli*, *Oriuolai*, *Archibugieri*, *Balestrieri*, *Alabastrai*, *Cesellatori*, *Bulinisti*, *Smaltatori*, *Stipettai*, *Ebanisti*, *Spadai*, *Artefici di corazze*, *e di armadure militari*, *Fonditori di Artiglierie*, *Intagliatori di lime*, *Intagliatori in avorio*, *in legno*, *Tabacchierai*, *Cimbalai*, *o Instrumentai*.

His omnibus & illi addendi sunt adeo celebres, & praestantes Opifices, qui in Textrinis Mediceis prope Palatium ad Templum D. Marci sedulam operam in aulaeis texendis navabant; quibus paucis ab hinc annis hi subrogati sunt, qui excellunt in floridis sericeis vestibus mirabili textura conficiendis, & magnas opes publico bono conferre non cessant. Horum historiam aliis compingendam relinquo; ne extra choream vagari videar. Illud memorare mihi liceat, in Textrinis Reipublicae Florentinae olim floruisse Artifices & Pictores omnibus ingenii & peritiae laudibus ornatissimos. In Basilica Baptisterii Florentini servantur, & Hierothecas Sanctarum Reliquiarum exornant, picturae sacrae auro & coloribus ex serico textis, quibus condecorabantur Pontificalia indumenta, queis usus est IOANNES COSSA, olim Papa, cuius ossa magnifico in sepulcro in eadem Basilica condita sunt; quae Historiae miro artificio textae anno CIↃ. CCCCLXVI. exhibent

ortum,

ortum, vitam, gesta, & mortem Sanctissimi Praecursoris Ioannis Baptistae; quarum picta exempla dedit ANTONIUS Iacobi F. DEL POLLAIUOLO, eaque textrinis operibus expressere COPPINUS, Io. BRAMANTIS Flor. cum aliis, quorum nomina, Deo dante, in mea Historia Baptisterii Florentini proferam.

CAPUT VI.

Nomina praestantium Vascolariorum in Florentinis Officinis crystallinis & vitreis producuntur.

POstquam in hoc Adparatu historico multa a me praemissa sunt, quae ad eximios Florentinos Artifices generatim pertinent; nunc peculiari labore de inclytis Maecenatibus & Fautoribus Mediceis, ac de Opificibus singulis differendum. Primus omnium, ut diximus, ad Vascula crystallina & vitrea conficienda Officinas Florentiae in suis Aedibus, prope Templum D. Marci, mox prope vetus Ducis Palatium, condidit, publico litterarum atque artium omnium bono & gloriae natus, Serenifs. FRANCISCUS I. Magnus Dux Etruriae; cuius eximiae virtutes & merita nullis laudibus aequari satis possunt.

Inter primos Vascularios Opifices, qui recensentur in Codice expensarum, quem evolvi, in quo adnotata est littera C. qui incipit Kalendis Martii anni aerae Florentinae CIƆ. IƆ. LXXXVII. laudatur AQUILANTES BOTTARIUS, Antonii Filius, Florentinus, qui crystallis aedificandis, rotarumque ope perpoliendis, summa cum laude, sedulam dedit operam. Sub eo discebant, ac va-

ſcula elaborabant, Nicolaus Friderici F. & Paulus Nicolai F. Florentini. Inter Vitrarios Artifices laudatur etiam Baptista Venetus. Legi etiam in Libro notato lit. G. ad annum CIↃ. IↃ. XCVIII. nomina duorum Opificum Gallorum, qui ſpecularia exquiſita arte elaborabant, nempe Dominicum Coccer, & Bartholomaeum de Rach, qui tum cryſtallina, tum metallica, quae exſtant, parabant.

Sed quum ad aures eiusdem optimi Principis praeſtantium Mediolanenſium Opificum, qui opera e cryſtallo politiſſima egregie conficiebant, ingens fama percrebuiſſet, eos magnis praemiis propoſitis, oblatisque, ad ſe adcivit, ac praeſentes eximio honore ac benevolentia proſecutus eſt.. Hi fuere Georgius cum filiis, & Ambrosius, ac Stephanus germani fratres, qui, ut ſupra vidimus, a P. Fr. Augustino Riccio e Dominicana Familia in ſua lapidum Hiſtoria laudantur, quam ſcripſit circa annum CIↃ. IↃ. XCVII. Sed, quod tacet, vel incuria praetermittit idem Riccius, in Codice Expenſarum, notato littera D. ab anno CIↃ. IↃ. LXXXIX. ad annum CIↃ. IↃ. XCII. praelaudati Georgii vel filium, vel fratrem nominatum quoque inveni Christophorum Mediolanenſem; Ambrosii vero fratrem Ioannem Baptistam, qui, ut mox dicemus, egregius fuit Gemmarum Scalptor. Ex eodem Codice didici etiam, eos patrem habuiſſe Hieronymum, qui e Familia Carrionia erant; nam *Carrioni* tum in hoc Codice, quamquam aliquando minus, ut videtur, accurate *Caroni;* tum in alio Codice, qui exſtat in ſecretiore Regio Archivio penes egregium Antiquarium Ioannem Baptistam Deium, ſocium Columbarium Florentinum, qui mihi ibidem legendum exhibuit, Carrioni, re-

ċte

ℰte quidem, adpellantur. Hi praestantes Vascularii non solum vasa, pocula, trullas, pateras, catillos, cyathos, & columellas ad ornatum scriniorum, aliaque opera e crystallo montana perficiebant, exstruebantque; verum ea multo opificio seu diaglypho, sive anaglypho insculpebant, exhibebantque flores, corollas, aviculas, encarpos, silvas, animalia, figuras, eademque vascula aliquibus in locis inaurabant, vel encausticis coloribus inficiebant; quidquid denique spectantium oculos exhilarare potest, eorumdemque operum elegantiam mirumque opificium augere, miro ingenio inventisque praestabant, ac perficiebant. Hi dicebantur honoris causa, quod ceteris praestarent, *Magistri*, & complures magisterio suo subiectos alumnos accurate docebant atque erudiebant. Idem P. Riccius silet nomen illius Opificis, qui, ut ipse ait, *disfa i Cristalli, e con fuoco e fiato fa tutto quello che si può desiderare*. Huius nomen inveni in praedicto Libro C. recensitum inter ceteros vitrarios Artifices anno CIↃ. IↃ. LXXXVII. quod nunc palam facio; nempe is est Nicolaus Gandius Lucensis, Vincentii F. ut ibidem scribitur, *Maestro di cristalli a lume di lucerna*. His addendi Bernardinus Gaffarius Florentinus, Georgii F. cuius frater Christophorus eximius fuit, ut mox dicam, Scalptor Gemmarius: item Christophorus Winchler Alemannus, in sculpendis crystallinis operibus, cyathisque conficiendis laudatissimus; cuius nomen saepe occurrit, praesertim in Libro K. ad annum CIↃ. IↃ. CLXIV. & L. CIↃ. IↃ. CLXVII. De Borgognonio infra non pauca. Negotiis rebusque optime dirigendis idem Princeps liberalissimus praefecit Iulium Caccinium, & Michaelem Caccinium Florentinos Praefectos genere & pul-

cra-

crarum rerum ſcientia nobiliſſimos. Complura nobiliora Vaſcula cryſtallina ab his Opificibus confecta ſervantur, ut dicebam, in ſecretioribus magnis Cimeliis, quae auleis occultantur in Regia Tribuna Medicei Imperialis Muſei, quae neſcio qua de cauſa, quove conſilio perpaucis oſtendantur, digna profecto cultorum omnium admiratione & laudibus.

CAPUT VII.

Inluſtres Principes, qui Glyptographicae ſtudia favore & opibus proſecuti ſunt, laudantur.

IN laudandis Inluſtribus Principibus, qui Glyptographicas artes favore, & munificentia ad ſummam dignitatis & gloriae praeſtantiam evexerunt, non diſcedam ab his, qnae egregius Eques VASARIUS adnotavit in Vita VALERII BELLII Vicentini (1), in qua primus omnium non ſolum eximios Gemmarios Scalptores, quos vel noverat aetate ſua, vel eorum nominis famam temporibus eidem paene proximis audierat; verum etiam magnos Principes, quorum auſpiciis & liberalitate pulcherrima opera ipſi perfecerunt, recenſuit. Suſpicabar ALPHONSUM Regem, qui antiquorum operum amore ac ſtudio mirifice delectatus eſt, hac quoque laude non fraudandum. Verum neminem adhuc inveni, qui eum ad provehendas Glyptographicas artes adpuliſſe animum, bellorum negotiis diſtentum, adfirmet; quamvis Litteratos, & ſapientes viros multo in honore apud ſe

(1) Vide in Parte III. Vol. I. pag. 285.

ſe adciverit, atque ingentibus praemiis adfecerit. LAURENTIUS PIGNORIUS Lib. I. *Symbolarum Epiſtolicarum*, Epiſt. III. de eius Gemmarum ſtudio nihil adfert, qui haec de eo memorat: „Quod vero ad aetatem noſtram, „ aut paullo ſupra, attineret, Alphonſum Regem laudatum illum, & omni laude maiorem, Numismata „ Imperatorum, ſed Caeſaris ante alios, per univerſam „ Italiam conquiſita, in eburnea arcula aſſervaſſe paene religioſe, teſtis eſt Antonius Panormita: quibus, „ quoniam alia eorum ſimulacra, iam vetuſtate col- „ lapſa non exſtarent, mirum in modum ſe delectari, & quodammodo inflammari ad virtutem & gloriam inquiebat ". Sed quae ſubdit, accurate mox expendam. „ Studium Alphonſi (inquit) aemulata eſt „ Domus Medicea, illa Muſarum domus, an templum? „ cuius rei teſtem habemus oculatum Philippum Cominaeum Lib. VII. Cap. IX. *Hiſt.* qui recenſet Numismatum aureorum tria millia, praeter Vaſa caelata, & argenti antiquitus ſignati magnam vim ". Sed Medicei Heroes praeſtantiſſimi minime indigebant, quum domeſticis abundarent, exemplis ALPHONSI inclyti Regis; quum ipſi ſtudiis omnibus atque artibus fovendis amplificandisque ſuapte natura divinoque genio ita inflammati eſſent, ut alios ad aemulationem excitarent potius, quam excitarentur, atque aemularentur. Iam ſupra oſtendimus compluribus annis ante LAURENTIUM MEDICEM apud maiores ſuos inoleviſſe ſtudia conquirendi priſcas delicias, antiquas Gemmas, Numismata, & Vaſcula miris caelaturis operoſiſſima. Viguit & remotioribus Florentinae Reipublicae temporibus ars inſcalpendi Gemmas; nam & non pauca Sigilla obſignatoria vidimus ex argento & aere,

quorum characteres in ambitu ad Saeculum XIV. referuntur, in quibus in medio inserta est antiqua Gemma cum figuris, quibus eius possessor ad obsignandum uteretur; quorum ectypa in Collectionibus Societatis Columbariae Florentinae, & in meis quoque servantur; quae quidem ostendunt longe vetustum esse huiusmodi studium habendi, colligendique antiquas Gemmas. Sed exstat Florentiae peculiare atque aeternum huius praeclarae gloriae monimentum, ac testimonium, nempe Domus ipsa Mediceorum Principum, quam exstruxit Magnus COSMUS MEDICES, Pater Patriae, quae hodie Marchionum Riccardiorum est, in qua in metopis Xysti, supra columnas & arcus, anaglypha octo marmorea elegantissima orbicularis formae spectantur; quae Historias exhibent ex Gemmis antiquis Scalptorum Graecorum accurate desumtas. Ea perfecit immortali scalpro eximius Sculptor Florentinus DONATUS, cognomento DONATELLUS, quem VASARIUS insigniter laudat; qui primus omnium vetustis monumentis mirifice delectatus est, eaque imitari, ac probe exprimere in suis operibus adsidue studuit; quique, ut adnotavimus, auctor fuit, ut COSMUS MEDICES harum priscarum deliciarum studium omnibus colendum exemplo suo proponeret, & elegantiores hasce vetusti aevi reliquias undique conquireret, & sibi suisque compararet. In his marmoreis orbiculis primum spectandus occurrit, ab eo ad praestantiorum Gemmarum similitudinem accuratissimam egregie sculptus, Diomedes Palladio potitus, qui insidet basi encarpo coronatae. Huius Gemmae ectypum servo, quae post Cosmae obitum, quum Laurentio cum reliquis obtigisset, ipse singularem Graeci Artificis admiratus peritiam, ne sibi

surri-

ſurriperetur, in ea nomen ſuum ita declaravit, inciſis hiſce litteris, ut & in reliquis inſignioribus ſolebat: LAVR. MED. Prope hunc cernitur Hercules, ſub gravi Amoris, ſeu Cupidinis pondere, qui eius humeris inſiſtit, labore preſſus, fatiſcens; quod emblema in Mediceis Gemmis a me editis occurrit. In altero ſculptus Hercules in Hortis Heſperidum, qui ad arborem adcedit aurea poma decerpturus, adſtante Minerva adiutrice. Spectatur etiam Oraculum, ni fallor, Homericum, ad quod Heroes adcedunt. Hinc cernitur Cupidinis triumphus, comitantibus eius currum Geniis. Ariadnem in altero marmoreo anaglypho ſedentem in ſcopulo circumſtant Satyri, ceterique e Bacchi familia. Spectatur in altero faberrime ſculptus Centaurus, e pugna reverſus; in altero vero captivus ante Heroam, ſive Imperatorem paludatum, ſupplex, a duobus militibus deductus: quae omnia emblemata a DONATO, Florentino Praxitele, ex antiquis praeſtantium Graecorum gemmis, & monimentis dubio procul deſumta ſunt. De his eximiis DONATI operibus ſilent, qui admiranda huiuſce Urbis Florentiae deſcripſerunt, FRANCISCUS BOCCHIUS, & IOANNES CINELLIUS. Obiit DONATUS Eidibus Decembreis anno CIƆ. CCCC. LXVI. aetatis ſuae LXXXIII. quum Laurentius Medices tunc ageret aetatis ſuae decimum octavum annum; quo, vel paullo ante, ab eo fundatae Glyptographicae Scholae epocham deſignavimus, quae tunc maxime florebat, eidemque optimi Artifices dabant operam; neque abſurdum eſt, ſed credibile, tunc iacta fuiſſe huius Gymnaſii fundamenta, ſtudiaque auſpicata, adhuc ipſo DONATO vivente; quod etiam ex eo coniicere poſſumus, quum lectiſſimis iuvenibus alumnis Laurentius praefecerit, mo-

dera-

deratoremque & magiſtrum dederit BERTOLDUM DONATI diſcipulum, Florentinum, Sculptorem excellentiſſimum; forſitan quia DONATUS, invaleſcente ſenectute, laboribus fractus, quotidie his praeeſſe minime poterat. Hos iuvenes Scalptores, itemque Sculptores, Pictores, & Architectos magnificus Laurentius veſtibus, & ſtipendiis donabat, ac muneribus ditabat, excitabatque ad maiora exhibenda, ſuaque benevolentia & laude ornabat, menſaeque ſuae aliquando adcumbentes volebat, familiaribusque colloquiis dignabatur, praeſertim ſi quid admiratione dignum multo ſtudio & arte perfeciſſent; quae omnia luculenter VASARIUS pluribus in locis exponit (1).

Gradum nunc facio ad Pontifices Maximos PAULUM II. qui inſcalptis antiquis Gemmis mirifice delectatus eſt. Aliqui memorant etiam MARTINUM V. ſed Scalptorum Gemmariorum nomina, qui ſub ipſis floruerint, nondum in editis monumentis legi; quae ſi habentur, illud opto vehementer, ut in lucem quantocius proferantur. Iisdem regnantibus, in numismatis effingendis cudendisque egregios Opifices floruiſſe, multamque laudem conſecutos eſſe ex Hiſtoria Numismatum Romanorum Pontificum V. C. RODULPHINI VENUTI colligere poſſumus. Romae ſub IULIO II. Glyptographice vires coepit, auctaque magnopere eſt; ad exquiſitiorem vero praeſtantiam evecta, dum Eccleſiam Dei moderarentur LEO X. CLEMENS VII. PAULUS III. IULIUS III. atque etiam deinceps.

Mirum in modum Glyptographicis opificiis faverunt inclyti Principes LUDOVICUS Mediolanenſium, & AL-

(1) Vide in Par. III. Vol. I. in Vita Torrigiani pag. 52. & 53. Vide etiam in Vol. II. Par. III. in Vita Michaelis Angeli Bonarrotii pag. 718. & 719. edit. Flor.

ALPHONSUS Ferrariae Duces ; ſed longe his laudibus eminuere HIPPOLITUS MEDICES, & IOANNES SALVIATUS, & FARNESIUS S. R. E. Cardinales. Gloriae ac laudis cupidiſſimus CAROLUS V. Caeſar magnis honoribus & praemiis nobilitavit Artifices Glyptographicos, a quibus imaginem ſuam ſculpi ſtudebat ; cuius inſigne monimentum exſtat, quod nuper obſervavi, in Mediceo Theſauro ; nam Gemma rariſſima eſt anaglypho opere utrimque ſculpta, quae & opificio, & magnitudine praeſtat, cum eius protoma in antica ; in poſtica vero Bellona Dea, quae armis inſidet. Inter Principes primam nominis gloriam, & incomparabilis liberalitatis palmam ac laudem ſibi vindicat FRANCISCUS I. Galliarum Rex Chriſtianiſſimus, qui ſtudiorum artiumque omnium orbem ſuis curis nobilitavit, atque amplificavit ; item HENRICUS IV. LUDOVICUS XIV. Gallici Regni ſidera ſplendidiſſima. Cum his coniungendi PHILIPPUS II. Hiſpaniarum Rex, RODULPHUS Imperator, ANDREAS GRITTUS Sereniſſimae Venetorum Reipublicae Dux celebratiſſimus ; Urbini Duciſſa, Mantuae Marchioniſſa, ISABELLA Marchioniſſa ESTENSIS, & alii plures, qui a VASARIO laudantur, quos & ego laudabo dum ſingulos Scalptores recenſebo, qui eorum ope & liberalitate profecerunt. Multis quoque laudibus extollam Caeſarum, ac maximorum Regum ac Principum eximia in Lithographos Gemmarios beneficia, curamque perpetuam, qua haſce Artes ad aeternitatem nominis ſui apud ſe florere, & regnis ſuis gloriam maximam parere ſtuduerunt. Id ut accurate faciam, perſpicuo ordine, ſervata temporum ſerie, quod nondum ab aliis praeſtitum eſt, ſingulos Gemmarios opifices recenſebo, qui in ſingulis Urbium

Scholis ſive Accademiis, ſpatio fere quatuor ſaeculorum floruerunt, & adhuc ex his complures florent multa nominis laude probatiſſimi. Initia & progreſſus in Glyptographice ut facilius cognoſcantur, atque etiam ad memoriae ſubſidium reperiantur, Scalptores omnes in ſeptem SCHOLAS diſtribuam. Prima erit FLORENTINA. II. ROMANA. III. LANGOBARDICA. IV. VENETA. V. GALLICA. VI. ALEMANNICA. Poſtremo agam de SCHOLIS BRITANNICIS, HISPANICIS, DANICIS, BELGICIS, aliisque Transmarinis. Hoc ordine & ſerie perſpexi, facilius intelligi, & legentibus nullo cum labore occurrere poſſe tum omnium Artificum nomina, tum etiam quarumlibet SCHOLARUM initia, conatus, progreſſus; adeoque ita facilius temporum varietates, eorumque defectus & incrementa melius cognoſcentur.

Everſis Athenis, Italia barbararum gentium ignorantia & furore vaſtata, ac magnopere foedata, etſi priſtinum artium decus & gloriam non omnino amiſit, magnopere tamen obſcuravit. Apud Aſiae populos diu iacuit Ars Glyptographica; quae poſtmodum, vigente apud Turcas luxu & opulentia, paullisper caput erexit. Siquidem apud Arabas, Armenos, Turcas ea invaluit conſuetudo, ut gemmae ſignatoriae, quas in aureis annulis inſertus gerebant, peculiaribus nationum ſuarum characteribus inſculperentur; qui characteres vel dictum aliquod, vel conſilium, ſive precationes & adclamationes continent, quod ex Gemmis huiusmodi tum meis, tum ex aliorum Dactyliothecis depromtis, ex peritis eorum Interpretibus didici. Hiſce caelaturis aliquae vel Saeculo XIII. vel XIV. vel paullo poſt ſculptae videntur. Quum igitur apud Italos ſcalpendorum lapillorum ab ea aetate ars perrara & intermiſſa eſſet, hinc

hinc facile omnes intelligent, quanta laus tribuenda sit Florentinis hominibus, qui auspice & favente LAURENTIO MEDICE, viro magnificentissimo, eiusque Maioribus, tam arduum gloriae & claritudinis verticem omnium primi conscenderunt, iterque omnibus feliciter monstrarunt; quapropter nil mirum, si in hac Historia hos primos celebrandos esse censuerim: quemadmodum enim, si crebris exstinctis facibus caliginosa nocte, una tantum fax coruscanti luce fulgeat, si singulae ad eam faces admoveantur, statim accenduntur, ardent, atque omnia magno splendore conlustrant; ita quoque per Florentinos homines, munifico LAURENTII lumine vigente atque exsplendescente, tum Glyptographice, tum etiam reliquae artes, quae Graphicen parentem habent, in pristinam gloriam & dignitatem revocatae sunt, atque auspiciis faustissimis restitutae; quod nemo, nisi invidus, & veritatis osor sit, negare, ut opinor, audebit. Ab his igitur exordium sumam.

CAPUT VIII.

De Schola Florentina Glyptographica sub Laurentio Medice, ac Petro eius Filio, & Alexandro Med. Flor. Reip. Duce.

HIstoricorum Florentinorum, aliorumque exterorum disertissimis testimoniis constat, ut iam ostendimus, MEDICEAM DOMUM refertam fuisse antiquis signis marmoreis, toreumatis, gemmis opificio insignibus, vasculis e sardonyche, ceterisque gemmis, caelatis, Deliacis, atque Corinthiis, tabulis pictis, numismatis

matis auro, argento, & aere antiquo opere signatis; quae omnia (nihil dico de Graecis Latinisque Codicibus) non supellectilem tantum pretiosissimam, ac Regibus invidendam, verum etiam opulentissimam Gazam, constituebant. Quum ex praestantioribus Gemmis aliquae temporum iniuria, vel fossorum negligentia fractae essent, LAURENTIUS, ut antea monui, optimos Artifices Florentiam invitavit atque deduxit, qui labefactatas instaurarent, nomen suum in elegantioribus inciderent, atque interim alios in his opificiis erudirent. Hinc in LAURENTII mente praeclarum illud consilium ortum est, ut *Scholam* primus omnium aperiret, conderetque circa annum CIↃ. CCCCLVIII. in qua delecti iuvenes sub egregiis praeceptoribus Glyptographicas artes, atque etiam Picturam, Sculpturam, & Architecturam perdiscerent, doctique patriam urbem, finitimasque, ac totam paene Europam admirandis operibus ornarent atque implerent; quod his qui VASARII Historiam legerunt, probe exploratum est. Ea ipsa fuit quoque cura PETRI MEDICIS eius filii virtutibus omnibus tanto parente dignis praestantissimi (quo cum coniungendi IOANNES [mox LEO X.] & IULIANUS) qui favore maximo tum litteratos homines, tum Artifices omnes ornatissimos prosecuti sunt, quorum laudes frequenter enumerat in suis scriptis ANGELUS POLITIANUS, horum Principum alumnus & cliens ingenio & doctrina celebratissimus. Laudantur etiam frequenter a VASARIO, qui iisdem temporibus proximus fuit, hi Principes Viri, immo Heroes, omniaque encomia tum ab eo, tum ab aliis eximiis Scriptoribus edita, eo conlimant, ut ostendant, eorum praesidio, opibus, ac benevolentissimo favore veteres artes ac Palladis studia

dia

dia brevi ſpatio temporis adeo mirabiles progreſſus feciſſe, ut in priſtinum decus dignitatem & gloriam adſerta fuerint, & ferventi ſtudio ac labore exculta.

IOANNES FLORENTINUS, cognomento DELLE CORNIOLE. Saec. XV.

In nova Florentina Schola, ſive Glyptographica Officina Laurentiana, optimis praeceptoribus, quos Laurentius adcivit, in Graphice egregie inſtitutus eminuit IOANNES FLORENTINUS, qui propter excellentem in Sardis rubri coloris ſcalpendis peritiam (quae vulgo *Carniole*, *Corniole*, & *Corgniuole* adpellantur) cognomentum, quod & aliis eximiis in aliquo opificio hominibus contigit, honoris cauſa accepit; ideoque propter operum celebritatem ab omnibus nuncupatus eſt IOANNES DELLE CORNIOLE (1). Hic primus omnium in Gemmis ſcalpendis excelluit, aliorumque alumnorum ſuorum nomen obſcurum, ac multa oblivione obrutum reliquit; quapropter de reliquis, qui ea aetate florebant, nihil memoratum invenimus, ſcimusque; quae ſi ſciviſſet VASARIUS, minime ſilentio praeteriiſſet. Laurentio inſigniorum Gemmarum antiquarum exempla proponente, tanto polluit ingenio, ſtudio ac diligentia IOANNES, ut antiqua praeſtantium Graecorum opera aemulatus ſit; tantumque adſiduo labore & ſedulitate ac peritia profecit, ut Laurentio Medici ac Petro eius filio placuerit, & paene innumeros pulcherrimos lapillos inſcalpſerit, ut perhibet VASARIUS (2).

Inter omnes Gemmas ab eo peraccurate inſculptas, ea valde praecellit, magnitudine etiam inſignis; nam

 alti-

(1) Hunc laudat Cl. Auctor Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. ſed non primo loco.
(2) Vide in Vita Valerii Vicentini pag. 286. in Parte III. Vol. I.

altitudine uncias duas aequat, quae Sarda, five *Carneola* eſt, in qua ab eo effi&a eſt P. Fr. Hieronymi Savonarolae Ferrarienſis ex Ordine Praedicatorum imago, quae ſpectatur in Tabula XXVI. num.I. in Florentino auguſto Cimeliarchio. Pectore tenus exſciſa eſt, exquiſita profundaque caelatura. Pallio tectos humeros habet, caput cucullo opertum; vultus oblique expreſſus eſt. In toto eius ambitu haec epigraphe ſcripta: HIERONYMUS FERRARIENSIS ORD. PRAED. PROPHETA VIR. ET MARTYR. Huiusmodi opus ab Ioanne perfectum videtur poſt mortem Hieronymi, adeoque poſt obitum etiam Magnifici LAURENTII; ni ſuſpicari velimus epigraphen poſtmodum additam fuiſſe; imaginem vero inſcalptam dum adhuc viveret idem Laurentius, qui magnopere dilexit & coluit Hieronymum, a quo dum eſſet morti proximus, benedici, & lectulo ſuo eum adſtare voluit in Villa Caregia; cuius rei teſtis eſt ſynchronus ANGELUS POLITIANUS, qui eum inſignem ſanctimonia & doctrina virum, caeleſtisque doctrinae praedicatorem egregium adpellat (1). Nolo heic praetermittere, quae de hoc inſigni opere adnotat P. Fr. AUGUSTINUS RICCIUS in praelaudato ſuo Tractatu, ſive Hiſtoria Nummorum & lapillorum, Cap. CXXII. ubi de Sardis ſive *Carneolis*, ut aiunt, differit: „ Si può vedere (inquit) una Corniola, ch'è nella Galleria Ducale; per „ entrovi vi è ſcolpito il P. Fra Girolamo Savonaroli di Ferrara, Predicatore rariſſimo e dottiſſimo, & „ è ſcolpita tanto bene la ſua effigie, che il Granduca Franceſco fel. mem. moſtrava cotal Corniola con „ gran

(1) Epiſtolar. Lib. IV. ad Iacobum Antiquarium pag. 43. memoratae editionis.

„ gran reputazione ai Principi come cosa rara, e delle belle cose, che avesse fra le sue cose rare e belle. Non è maraviglia, che in sì bella Corniola vi fosse ritratto sì gran Predicatore bene; posciachè i suoi amorevoli l' hanno ritratto in più modi & in più cose, come in porfido; poichè ci è la sua testa al naturale fatta da Maestro Francesco Ferrucci, detto per soprannome *il Tadda*, uomo di bontà e singolar valore, poichè egli fu il primo, che ritrovasse a' tempi nostri il modo e la tempera di lavorare il porfido; & io l' ho vista questa testa fornita col suo busto con mia gran contentezza; & è ancora ritratto in medaglie piccole, come in bronzo, in piombo, in gesso, altresì in foglio; e poi da' Pittori molte fiate in tele, in tavole d' asse; era fatta la sua impronta talora grande, talora piccola ".

Quoniam heic incidit mentio tam singularis & praestantis Sculptoris, nolo praetermittere sub eius Imagine porphyretica, quam ipse vivens exscalpsit, elogium sepulcrale, quod facile eius filii posuerunt in Aede S. Hieronymi in Faesulano Monte; ubi cum eodem parente optimo, filii quoque spectatissimi sepulti sunt; quod ipse oculatus testis exscripsi:

FRANCISCVS FERRVCCIVS FESVLANVS
QVI CVM STATVARIAM PORPHYRETICO
LAPIDE MVLT. ANN. VNICVS EXERCERET
EAQVE SINGVLARI VIRTVTE
COSMI MEDICES & FRANCISCI FILII MAGNORUM
HETRVRIAE DVCVM STIPENDIIS AVCTVS ESSET
AD EXCITANDA SVI MVNICIP. INGENIA
PONI CVRAVIT ANNO D. MDLXXVI.

Ad

Ad huius Gemmae exemplum alteram Sardam, cum eiusdem Savonarolae effigie, ornatam quoque adsimili epigraphe, Romae olim sibi comparavit Ill. Marchio ALEXANDER GREGORIUS CAPPONIUS; cuius ectypum e rubro sulphure dono ad me misit; quae Gemma cum reliquis antiquis operibus, ni fallor, hodie exstat in Museo Collegii Romani, quae ei ex testamento reliquit. Alteram eiusdem egregii Concionatoris effigiem exstanti opere elegantissimo, Achati Chalcedonio exscalptam, memoratis paullo maiorem, ab eo tempore Florentiae apud se MARMII olim servabant, quae mortuo V. C. ANTONIO FRANCISCO MARMIO, Equite Ordinis S. Stephani, cum reliquis eius Cimeliis vendita est; primusque ab eius haeredibus hoc ipsum opus eximium accepi, & facile emissem, si aequiore pretio comparare potuissem. Penes quem nunc sit, adhuc me latet. Hanc Gemmam si non sculpsit idem IOANNES Florentinus, facile ex eius Schola, atque ab eius alumnis proculdubio prodivit in lucem. Hoc, ut aiunt, *Cameum* nulla epigraphe decoratum erat; sed undique argentea coronide, & catenula superne ornatum, ut suspendi, vel collo adpensum deferri posset (1). Nemo est in his artibus vel parum versatus, qui nesciat, quam arduum ac perdifficile sit penes Gemmarios Artifices (quod & apud Pictores & Sculptores contingit) perfectam, & prototypo longe simillimam effigiem insculpere; quapropter minime dubitandum est, IOANNEM Florentinum summam laudem, summamque nominis celebritatem aetate sua adeptum esse, qui in Iconibus quoque accurate exprimendis primus omnium ingenio suo perspica-

(1) Ostendi illud ipsum Cameum Sociis Columbariis Flor. qui descripserunt in Annali I, pag. 48.

ſpicaciſſimo , ſtudiisque & laboribus praeluxit , & veterem laudabilem conſuetudinem renovavit , genioque ſcientiſſimo Magnifici Viri LAURENTII Maecenatis ſui fecit ſatis.

Ex hac Laurentiana Schola & Officina complures prodiiſſe Gemmarios Scalptores memorat VASARIUS, ſed eorum nomina ſilet, quia ei quoque non ſatis perſpecta & explorata fuere . Inter recentiores Gemmas , quae exſtant in celeberrimo Mediceo , nunc Caeſareo Florentino Theſauro, ſpectantur in Tabula XXVI. Illuſtrium Virorum eiusdem aetatis Imagines ; inter quas illa anaglyptice Achati pulcherrimo exſcalpta, quae protomam exhibet Cosmae Medicei Patris Patriae, & altera inſignis operis & magnitudinis, nempe trium unciarum Romani pedis, quae ſaberrime Achati e Chalcedonio vel Onyche exſcalptam imaginem eiusdem Magnifici Laurentii repraeſentat ; quas , eo auctore , vel ab ipſo IOANNE, vel ab eius alumnis diſcipulis effictas fuiſſe credibile eſt. Exſtat in Dactyliotheca Stoſchiana ſingularis Gemma , nempe Sarda , cuius ectypum apud me ſervatur, (1) in quo protome inſcalpta egregio opere Viri laureato capite, civicis veſtibus amicti, quem idem Cl. Baro DE STOSCH referre cenſet Ioannem Boccaccium , Oratorem & Poetam pereximium , Etruſcae eloquentiae parentem & Praeceptorem , ſupra omnem laudem eminentiſſimum . Caelaturam hanc ex eadem prima laudatiſſima Laurentiana Schola prodiiſſe non eſt dubium ; quamvis eius auctor nec a VASARIO, nec ab aliis declaretur . Profecto ea Medicea tempora his artibus auſpicatiſſima redolet , ac perſpicue refert ; nec

Mm erit

(1) Ipſum quoque dedimus Sociis Columbariis Flor. qui in ſuis Annalibus deſcripſerunt, & in Tabulis expoſuerunt.

erit absurdum credere, & Dantis, & Petrarchae imagines, curante Laurentio Medice, a Florentinis Gemmariis Scalptoribus expressas fuisse in Gemmis, quum in Numismatis ex aere, quae apud me exstant, insculptas ea tempestate habeamus. Hae Gemmae vel adhuc latitant, vel omnino periere; quod etiam coniicere licet ex singularissimo Ioannis Boccaccii numismate, quod archetypum servo in meis Cimeliis, illudque amicis dedi, ut alia exempla ex eo singulari archetypo haberentur. In postica eius parte sculpta est mulier stolata, dextra manu serpentem ostentans; qui typus mire Boccaccio convenit, qui dum fraudes & vitia hominum in suis Fabulis aperit, prudentiam ex instituto, tanquam humanarum actionum ducem ac moderatricem, sequendam docuit, iuxta Dominicum effatum: *Estote prudentes sicut serpentes &c.*

Inter haec tempora prodiit in lucem Gemma elegantissima utraque in facie sculpta; quam etiam e Florentinis Officinis acceptam aliqui censent. In eius antica exhibetur imago strenui Ducis BARTHOLOMAEI ALVIANI, cuius caput casside, pectus vero militaribus ornamentis ornatum cernitur. In postica incisa haec epigraphe:

BART
ALVIANVS
GENIO. SVO
D. D

Circa cassidem quidam apices excurrunt, qui tamquam radii eam coronant. Profecto egregium opus, & multa laude dignum; quod ipse Bartholomaeus dum viveret, sibi a praestanti Scalptore incidendum curavit, & Genio suo dedicavit. Huius ectypum e sulphure, olim

olim inter Cimelia Andreinia, apud me hodie exſtat; quod erudito Scriptori, qui eiusdem celeberrimi Ducis Exercituum Hiſtoriam parat, ut proferat, lubenter communicavi.

PETRUS MARIA PISCIENSIS
Saec. XV. & XVI.

Gemmarum ſcalpturam ad maiorem opificii atque elegantiae praeſtantiam evexit PETRUS MARIA PISCIENSIS, tunc celebri Oppido, nunc Civitate regalis Etruriae; e qua complures inluſtres viri optimis diſciplinis, armis, & artibus clari prodierunt. Hic adſiduo labore & ſtudio ſub laudatis Florentinis Gemmariis Scalptoribus mirum in modum profecit; primusque in imitandis antiquis operibus adeo excelluit, ut ſua tempeſtate neminem (teſte VASARIO [1]) parem habuerit; quem regnante in Pontificatu ſuo LEONE X. floruiſſe, magnumque ſibi nomen peperiſſe ſcribit; nam, vita functo Magnifico LAURENTIO, relicta Florentia, eum Romam migraſſe, atque in eo pulcherrimarum artium & ſapientiae domicilio, multa opera confeciſſe, auſpiciis eiusdem Pontificis Maximi, Fautoris liberaliſſimi, ex VASARIO colligimus. Ea potiſſimum tempeſtate, cura & ſtudio Raphaelis Urbinatis, quum Romae inventae eſſent antiquae Camerae, & Hypogea picturis ornata, hisque maxime, quae vulgo *Grotteſche* dicuntur, in quibus Pictorum veterum ingenia cum laude luxuriaſſe videntur; nam monſtroſas mulieres, & homines atque animalia tum terreſtria, tum marina, permixtis monſtrorum ex ingenio portentis, ut in arte luderent, exco-

(1) In Vita Valerii Bellii Vicentini in Par. II. Vol. I. pag. 286.

excogitarunt (1); hinc recentiores ea aetate Pictores huiusmodi inventum lubentissime amplexati sunt; quare in xystis, porticibus, cryptis, balneis ornandis & ipsi cum Gemmariis Lithographis certantes ea monstra expresserunt. Frequenter etiam ad varietatem in formis orbicularibus vel quadratis, figuris albo, area nigro, colore expressis, antiqua Gemmarum anaglypha opera vel diaglyphica repraesentarunt, videlicet venationes, piscationes, bacchanalia, Nereidas Nymphas, veterum Numina in aediculis, ac praecipue encarpia ex fructibus variis contexta, qualia in Admirandis Antiquitatum Herculanensium a me descripta, nuper edita sunt; corollas tum floreas, tum laneas, margaritarum uniones, aviculas & columbas volitantes, & alia emblemata ex antiquis Gemmis petita erudito ingenio pinxerunt, ne recentioribus Gemmarum Caelatoribus totam hanc gloriae spartam relinquere viderentur. De his plura habes apud Vasarium.

DOMINICUS POLI FLORENTIN.
Saeculo XV. & XVI.

Multum gloriae sibi tribuendum esse existimarunt antiqui Gemmarum Scalptores, si in gemmis ipsis nomen suum, ac non solum patriam, sed etiam praeceptoris sui nomen inscriberent; quod non raro occurrit in praeclaro Stoschiano Opere, e quo e pluribus unicum adferam exemplum, desumtum ex insigni Gemma, quae Romae adservatur in Thesauro Excell. Ducis Salviati Columnae, in qua faberrime scalpta est integra facie, pectore tenus, Minerva; cuius operis praestan-

(1) His complures similes vide editas a Celeberr. Petro Sancte Bartolio in Libris, qui Cryptas, & Sepulcra antiqua, & eorum picta emblemata exhibent.

ſtantiſſimus Artifex ita nomen ſuum, patriae, & praeceptoris inſculpſit : (1)

ΕΤΤΤΚΗϹ
ΔΙΟϹΚΟΤΡΙΔΟΤ
ΑΙΓΕΑΙΟϹ ΕΠ

Scilicet:

EVTYCHES
DIOSCORIDIS
(Diſcipulus ſive Filius)
AEGAEVS FAciebat

Parentum loco diſcipuli Scalptores eximios Magiſtros ſuos habebant, atque in eorum Schola ſe profeciſſe honoris gratia ita teſtabantur, atque eorum filios in arte genitos ſe eſſe gloriabantur.

Multis ornatur laudibus a VASARIO (2) DOMINICUS, vulgo *di Polo*, Florentinus, qui inter diſcipulos praelaudati Ioannis Florentini *delle Corniole*, primum decus & nominis famam conſecutus eſt. Sardae gemmae pulcherrimae atque eximiae magnitudinis, quae altitudine pollicem excedit, incidit imaginem Alexandri Medices Ducis Reipublicae Florentinae; cuius ectypum e ſulphure ex Andreiniis Cimeliis in mea migravit. VASARIUS in eo laudando opere non excedit aut abundat in laude dum ſcribit: *ritraſſe divinamente il Duca Aleſſandro de' Medici*. In ectypo caput eius dextrorſum reſpicit. Vultus lineamenta, criſpati capilli, interioris tunicae collare, phrygio opere ornatum, chlamys ſive trabea humeros operiens, admirandum opus ac ſuſpiciendum te-

Nn ſtan-

(1) Vide in Stoſchiano Opere Tab. XXXIV. pag. 46. & 47.
(2) Loco ſuperius citato pag. 291.

ſtantur. Quod vero me rapit in his Glyptographicae primordiis, eſt exigua barba ſub genis & mento Ducis Alexandri innata, in qua effingenda, ſi eum vel aemulum, vel fortaſſe etiam parem Dioſcoridi conſummatae perfectionis Gemmario antiquo Opifici, qui Auguſti imaginem inſculpſit (1), adſeram, rem nec incredibilem, nec abſurdam me adfirmare credam. Iudicium eorum, qui conferre antiquum Dioſcoridis opus cum hoc DOMINICI POLI Florentini voluerint, teſtem adpello. Nec dubitandum eſt, valde placuiſſe Alexandro, qui gloriae cupidiſſimus fuit, ſuamque imaginem non ab eo ſolum, verum etiam & ab aliis Caelatoribus ea aetate praeſtantiſſimis, nimirum aere a FRANCISCO Hieronymi filio Pratenſi, ALPHONSO LOMBARDO, Sculptore Ferrarienſi (2), BENVENUTO CELLINIO Florentino, & a GEORGIO VASARIO picta tabula, cera, cretaque, marmore, aere in numismatis omni ſtudio accurate exprimendam mandavit. Altera imago eiusdem Alexandri adhuc exſtat, & ſpectatur adligata Tabulae XXVI. regii Cimeliarchii Florentini, ex Achate Chalcedonio exſciſa anaglypho opere exquiſitiſſimo ac probatiſſimo. Exſtat quoque altera eiusdem Alexandri Ducis imago cryſtallo inſculpta, opificio inſignis, quae adſervatur in Theſauro Chriſtianiſſimi Galliarum Regis, quam profert in egregio ſuo Opere P. I. MARIETTE Tom. II. Tabula 120.

Excelluit etiam in numismatis flandis cudendisque, in quibus ſpirantes inluſtrium Virorum vultus & emblemata in poſtica parte egregio labore exprimere ſolebat; quod teſtantur numismata cum imagine Urbis Flo-

(1) Vide in Stoſchiano Opere Tab. XXV. & XXVI. pag. 32. & 34.
(2) Vide Vaſarium in eius Vita in Par. III. Vol. I. pag. 178. edit. Flor.

Florentiae, & illud cum typo Capricorni thematis auſpicatiſſimi Cosmi primi Florentinorum Ducis, quo ſe aemulum Auguſti, vel parem deſignavit, cuius imaginem exhibuit longe ſimillimam.

Eidem Dominico Poli Florentino, vel potius Nanni Proſperi filio, de quo mox dicam, tribuitur abſolutiſſima imago Ioannis, a turma Equitum ab eo conducta conſcriptaque, adpellati *delle Bande Nere*, quam eius filius Cosmus Florentinorum Dux Gemmae incidendam mandavit; cuius ectypum gypſo expreſſum apud me adſervatur. Gemma ovalis figurae duas uncias altitudine aequat. Prototypum ipſum nuper conſpexi in regiis Mediceis Cimeliis; ſiquidem anaglyptico opere ex Achate Chalcedonio pulcherrimo exſcalptum eſt. Capilli breves intorti, auris, vultus lineamenta, oculus tanta peritia expreſſi ſunt, ut nil ſupra deſiderari poſſit.

Ex eius Schola Laurentiana prodiere alumni in ſcalpendis Gemmis praeſtantes, eaque tempeſtate perfectus videtur aureus anulus, opere encauſtico eleganter ornatus, quem ſibi fieri iuſſit Pallas Stroza, vir nobiliſſimus, optimisque diſciplinis inſtructiſſimus. In eo Stroziae Gentis inſignia ſculpta ſunt in elithropio, quibus caſſis impoſita pinnis & criſtis ornata, cui imminet draco alatus, inflexo deorſum capite. In area ita inciſum maioribus litteris eius nomen, PALLAS STROZA. In aureo circulo naſcentes lunulae encauſtico opere expreſſae cernuntur. Servatur Florentiae (1) penes Excell. Principem D. Ferdinandum Strozam. Laudat Vasarius (2) Angelum Poli Florentinum, diſcipulum Andreae

(1) Hic anulus oſtenſus Sociis Columbariis Florentinis, eius ectypo cera rubra ſuſcepto, deſcribitur in Annali XVIII. pag. 34.
(2) In Parte II. Vol. I. pag. 485.

dreae Verrochii, qui in Plastice se exercuit, & multa opera fecit; de quo alii videant, an frater eius sit.

NANNES Prosperi Filius Florentinus.
Saec. XV. & XVI.

Memoratur ac laudatur a VASARIO (1) NANNES, hoc est IOANNES, Prosperi filius, domo Florentinus, qui in Gemmis scalpendis adeo excelluit, ut ab iisdem gemmis, nempe Sardis, sive, ut vulgo dictum, a *Carneolis* & ipse cognomentum acceperit. Hunc Artificem, artis callentissimum, longe diversum a praestantissimo IOANNE a Carneolis adpellato, qui primus Florentiae, ut diximus, Glyptographicam Scholam & officinam aperuit, fuisse, ostendit idem VASARIUS, (2) qui in studiis socium Francisci Salviati fuisse narrat, nosque ei probe notum fuisse suspicari possumus. Porro Franciscus Rossius, qui a Maecenate suo Cardinali Amplissimo Salviato cognomentum honoris causa obtinuit, quod eiusdem Purpurati auspiciis, opibus, & liberalitate in pingendi arte magnam nominis famam sit adeptus, & Franciscus Salviatus adpellatus est, obiit Romae anno MDLXIII. aetatis suae quinquagesimo quarto: ex quibus monumentis discimus, quo tempore hic NANNES Florentinus floruerit. VASARIUM culpat PETRUS MARIETTUS, quod de eo subobscure & aequivoce scripserit, & se nescire fatetur, utrum patri an filio cognomentum tribui debeat. Sed nihil heic cognomenti video; siquidem *Nannes* est nomen, quod significat *Ioannes*. Pater NANNIS Prosper fuit; ipse vero NANNES, nempe IOANNES *delle Corniole* dictus est, quod in huiusmodi Sar-

(1) Vide in Vita Francisci Salviati Tom. III. pag. 78.
(2) In Vita Valerii Vicentini, loco supra memorato.

di Sardis rubro colore Gemmis *carneolis* ſcalpendis ſua tempeſtate nominis ſui & artis famam ſane praeclaram ſit conſecutus; & facile plurimarum Gemmarum Schemata delineata a Franciſco Salviato ſocio ſuo eum accepiſſe credibile eſt. Neque, ut arbitror, abſurdum coniicere, NANNEM noſtrum primum Florentiae ſub praelaudatis magiſtris, mox Romae in gemmis ſcalpendis plurimum profeciſſe, ubi Franciſcus Salviatus praeſtantiſſima opera eiusdem Cardinalis Salviati Fautoris ſui genio liberaliſſimo dedicabat. VASARIUS nulla huius Artificis NANNIS opera memorat; neque nobis in tanta monumentorum caligine, iactura, & paucitate declarari poſſunt, quum nomen ſuum in ipſis Gemmis ſcribere nec ipſe conſueverit, nec alii, qui primi apud nos Gemmariam artem reſtituerunt, atque in Italia intermortuam, ut ita dicam, ad vitam revocarunt.

BERNARDINUS
Scalptor Gemmarius, Saec. XVI.

Nominatur hic BERNARDINUS a VASARIO in Indice rerum memorabilium, praepoſito Volumini ſecundo Partis III. his verbis: *Bernardino Intagliatore di gioie*, pagin. 844. Sed quaeſitus a me in hoc loco atque in aliis, minime inventus eſt; quod typographi incuria falſus ſit citatus numerus. De eo nulla mentio in Diſſertatione Glyptographica.

CAPUT IX.

Gemmarii Scalptores in Florentina Schola clari, qui sub Cosmo I. & Francisco I. Mag. Etrur. Ducibus floruere, recensentur.

FActis hisce tam felicibus ac praeclaris in Glyptographico opificio fundamentis, quae Florentinam Scholam toto orbe celebrem effecerunt, nil mirum si ad eam exteri quoque ex Italicis urbibus Scalptores convolarint, ut Mediceorum Heroum favore ac patrocinio fruerentur, peritiamque suam & magisterii scientiam, qua pollebant, vel pollere studebant, in tanto praeclaro artium omnium theatro vel ostenderent, vel acquirerent. Eximia illa laus, quam Horatius tribuit Augusto, *veteres revocavit artes*, tribuenda quoque est COSMO I. Florentinorum Duci, qui hanc Urbem aureo illo saeculo florentissimam innumeris operibus laudatissimis Pictorum, Sculptorum, & Architectorum, qui tunc temporis gloriae verticem occuparunt, implevit ac locupletavit; quo auspice & favente artes omnes ad summum praestantiae & laudis fastigium auctas esse, cumulatissime toto opere suo immortali docet VASARIUS, RAPHAEL BORGHINIUS, & alii, qui de iisdem scripserunt. Sed ex his laudatoribus, qui paucis multa complexi sunt, non praeteribo FRANCISCI ROBORTELLI, in Pisano Lyceo Eloquentiae Professoris, elogium hoc, quo eumdem COSMUM exornavit. „ Optimo Duci „ Cosmo tota non modo Etruria, sed universa etiam „ Italia, hac aetate quicquid ubique venustatis est ac „ nitoris in omni genere non solum scientiarum & ar„ tium quae litteris continentur; verum & harum,

„ quae

„ quae aut pigmentis, aut aere, aut marmore (*gemmisque*) opera effingunt posteris spectanda, acceptum
„ referre debent. Multos enim magno sumtu alit Architectos, Aerarios, Fabros, Marmorarios, Pictores, qui antiquitatem illam non modo apte imitantur, sed etiam adaequant & superant. Exstabunt igitur passim in illius Urbibus praeclara monimenta,
„ quae annis permaneant innumerabilibus, & testatum
„ relinquant apud posteros, quam multae eius generis
„ artes, quae fere exstinctae videbantur, virtute illius
„ rursus excitatae, & singulari liberalitate sustentatae,
„ amplissimisque honoribus cohonestatae viguerint. "

COSMO non minor FRANCISCUS I. Magnus Dux Etruriae eius filius, qui artes omnes fovit, mirumque in modum amplificavit; qui incredibili novorum operum ardore flagravit, atque ea opificia, quibus Florentia carebat, invexit, & praestantissimos Artifices tum Florentinos, tum exteros insigni liberalitate aluit, ditavit, ac summa benevolentia prosecutus est; quae laudes iam superius expositae a me sunt, adlatis testimoniis synchroni Scriptoris P. Fr. Augustini Riccii, quibus & illae addendae sunt, quae a Vasario & Borghinio frequenter inlustrantur. Illud nunc breviter notandum, eius munificentiae auspiciis, felici ausu, sed maxime difficili atque arduo, adamantes inscalpi coepisse. Quum enim augusto connubio eidem in sponsam obtigisset Regina Iohanna Austriae, filia Imperatoris Caesaris Ferdinandi, & Reginae Annae filiae & heredis Ladislai Regis Hungariae, quae ea de re Hungariae Regina adpellata est, iussum est ab eo magnanimo Principe, ut pronubus anulus, eidem Sponsae in nuptiis dandus, omnium pretiosissimus effingeretur; in

quo,

quo, inserto adamante valde prominenti, sed stupenda planitie, insignia suae Gentis sculperentur, primoque loco & quarto spatio stemma Hungarici Regni, in secundo & tertio illud Bohemiae, in centro illud Augustissimae Domus Austriae spectarentur. Quia vero regia superposita corona, quae in eo spectatur, haud radiata est, sed ad instar rosarum & unionum; probe hinc intelligimus, hunc adamantem stupendum insculptum fuisse antequam Franciscus ad Imperium Etruriae conscenderet, adeoque ejus nuptiale pignus fuisse. Quum hoc opificium a Florentinis Scalptoribus feliciter perfectum fuisset, placuit Mediceis Principibus, ut alii adamantes pretiosi sculpturis edomarentur; quos, quia ad institutum meum pertinent, & eorum ectypa rubra cera expressa vidi & observavi inter Cimelia Societatis Columbariae Florentinae (1), describere atque hic recensere minime pigebit. Hi omnes inscalpti adamantes aureis annulis faberrimo opere insculpti inserti sunt. Post iam descriptum, cuius ectypum probe vidi, & observavi, secundus magnitudine eximius continet Stemma Domus Medicae a dextris, a sinistris vero Augustissimae Domus Austriae, cuius ductus excellentes ac valde profunde excavati stupentes oculos ad se rapiunt. Tertius demissiore caelatura Stemma tantum Mediceum exhibet. Quartus parvus idem stemma. Quintus Sacrum Christi Monogramma in ipso adamante ita incisum IHS. Sextus solam Crucifixi D. N. imaginem perparvam exhibet. Septimus duas Imagines sacras, pectore tenus, a dextris Deiparam Mariam Virginem, a sinistris Angelum, qui eam salutavit. Octavus litteratum

(1) Describuntur in Annali IV. pag. 265. & in Annali XII.

ratum ſphragisma Cosmi Magni Ducis Etruriae inſcalptum habet, quo pro nota, ſive, ut aiunt *Cifra* utebatur, ita expreſſa M. hoc eſt *Cosmus Medices*, vel forte etiam *Magnus Cosmus*. Nonus praefert cum regia corona Stemma Regis Luſitaniae & Algarbiorum, qui eum COSMO III. in ſuo itinere donavit, dum Hiſpaniam peteret; & adamas unciam altitudine aequat.

Scio multos Scriptores hanc gloriam tribuere Clementi Birago Mediolanenſi, & arguere Abrahamum Gorlaeum, qui in ea excelluiſſe adfirmavit Iacobum Trecciuni Mediolanenſem, de quibus mox ſermo. Ex Florentinis monumentis, quae diligenter evolvi, eruitur aerumnoſiſſimam hanc artem caelandi incidendique adamantes, permultos annos antequam in Hiſpania ortum haberet, in Florentinis Glyptographicis Officinis ſumma cum laude, veluti ſingulare artis prodigium, viguiſſe, quae etiam regnante FERDINANDO I. Magno Duce Etruriae perduravit; nam in Elenchis Gemmariorum Artificum & hi laudantur, qui in his adamantibus effingendis perpoliendisque valde excellebant, & honorifico ſtipendio per ſingulos menſes fruebantur. Teſtatur id perſpicue memoratus pronubus anulus, ornatus inaeſtimabili magno adamante, quo FRANCISCUS I. manum lectiſſimae Sponſae ſuae Reginae IOANNAE exornavit anno CIↃ. IↃ. LXV. eamque emenſo difficili itinere praeſentia ſua beavit. Credibile eſt Artificem in eo caelando multum temporis inſumſiſſe, ut immenſum opus mirabile, tanto Principe, pulcherrimarum artium Fautore, & aeſtimatore liberaliſſimo, dignum haberetur. Sed de FRANCISCO I. quum multa ſuperius adnotata ſint, & de Officinis cryſtallorum ab eo conditis, atque etiam de Compoſitoribus ſive Compagina-

toribus pretiosorum lapillorum, qui veterum Musivariorum exemplo pictas tabulas conficiebant, diutius in his immorari supervacaneum censeo. Nunc Gemmariorum Scalptorum nomina proferamus.

BENVENUTUS CELLINIUS Florentinus Saeculo XVI.

Quamvis non constet BENVENUTUM CELLINIUM, qui in Sculptura, Fusoria, & Auraria arte praestantissimos omnes suae aetatis longe superavit, & veteres aequavit Opifices, gemmarum peritum Scalptorem fuisse; quia tamen & gemmas & pretiosos lapillos scitissime cognovit, conseruit, & antiquorum operum in lapillis sculptorum conquisitor & admirator fuit laudatissimus; id tantum mihi ad augendam patriae meae gloriam humanissime concedatur, ut honoris gratia eum inter inlustres Glyptographicos Opifices hoc loco recenseam; quo quidem consilio sequor VASARII vestigia, qui eum cum laudatis eximiis Lithographis in fine operis sui perhonorificis verbis commendavit. (1) Multa sunt, quae in suspicionem nos adducere possunt, ut credamus eum gemmis quoque incidendis operam dedisse; nam se discipulum fuisse gloriatur CARADOSSI Mediolanensis; de quo Opifice Gemmario, itemque numismatum fictore excellentissimo, inferius dicemus. Praeterea in Vita sua scribit, se multo studio a quibusdam, ut vulgo dicitur, *Lombardis* excavatoribus, qui Romam stato tempore veniebant, ut vineas foderent, conquisivisse tum numismata antiqua, tum Achates, Plasmas, Sardas, sive Carneolas, Smaragdos, & lapillos anaglypho

(1) Pag. 292. Vol. I. Part. III.

pho antiquo opere faberrime ſculptos, quos deſcribit. In Smaragdo ſtupendi coloris, & mirae pulchritudinis ſcalptum fuiſſe a Graecis Artificibus memorat Delphini caput; & in Topatio, arte naturam aequante, inſcalptum caput Minervae; at in lapillo, ut aiunt, *Cameo*, ſculptus Hercules conſpiciebatur cum Cerbero vinculis ab eo revinčto; quod opus immenſae pulchritudinis & elegantiae, ſtatim ac divinus BONARROTIUS conſpexit, obſtupuit. Conquirebat etiam puros lapides pretioſiſſimos ſculpturis vacuos, vel ut venderet, vel ut anulis aureis inſereret. Sed & illud memorabile, quod Franciſcus I. Galliarum Rex BENVENUTO ad ſe adcito oſtendit theſaurum antiquorum operum in Gemmis mirae magnitudinis, & vaſcula in regia ſacra Cappella recondita, quum eum horum operum aeſtimatorem peritiſſimum cognoviſſet. (1) Quod ſi BENVENUTUS non memorat ſe Glyptographicae arti operam dediſſe; id reor ab eo factum, quia, utpote gloriae & magni nominis cupidiſſimus, quum in ea ſe ſupra ceteros coetaneos Opifices excellere non poſſe cognoſceret, vel praetermiſit, vel abſtinuit. Verum in colorandis adamantibus neminem ſua aetate praeſtantiorem ſe habuiſſe adſeruit [quod mirum & abſurdum videtur; forſitan in auferendo colore ab adamantibus probabilius videtur] ubi complures egregios Aurarios Artifices, gemmarum cognitores praeſtantiſſimos recenſet, inter quos primam gloriam tunc occupabat MILIANUS TARGHETTA Venetus, eique proximi GAIUS Mediolanenſis, RAPHAEL DEL MORO Florentinus, & IOANNES, & CASPAR Romanus; quos coram Pontifice Maximo CLEMEN-

(1) Vide eius opus: *Trattato dell' Orificeria* I. Cap. III. pag. 29. & 30.

MENTE VII. indicto certamine vicit omnes, & se in colorando adamante Pontificii anuli omnium eminentissimum fuisse, fatentibus ipsis aemulis, perspicue huius quoque artis peritissimus ostendit. (1) Complures in numismatis cudendis conficiendisque Artifices in hac historia, VASARIO facem praeferente, celebramus valde doctos, qui etiam in caelandis scalpendisque Gemmis magnam laudem promeruere, inter quos excelluit CARADOSSUS, CELLINII praeceptor, quare & de eo id suspicari non sine ratione aliqua, etsi incerta ac dubia, maluimus. Totus quoque est CELLINIUS in describenda exquisitissimi atque admirandi operis bulla, qua CLEMENS VII. in festis & pompis solemnioribus usus est ad coniungendum ante pectus pluviale; in ea enim adamantem eximiae venustatis, lucis ac magnitudinis conligavit; cui adamanti tanquam throno & orbi sedentem imposuit aeternum Patrem dextera benedicentem, cuius vestem ad auras expansam Angelorum capitibus ex gemmis, & aureis figuris & emblematis totum opus distinxit, subiectis & utrimque ad latera effictis ex auro Angelis thronum adtollentibus; quod opus maxime omnium eidem Summo Pontifici placuit. (2) CELLINIO non sine ratione tribuuntur multa toreumata, ad similitudinem antiquorum operum anaglyptice sculptorum, non quidem ex gemmis, sed ex auro inserto in pretiosis lapillis, inter quae illud profecto ceteris praecellit, quod spectatur in Tabula XXVI. regii Thesauri Florentini; siquidem in pulcherrimo cyaneo lapillo altitudinis fere duarum unciarum, qui vulgo *Lapislazzulo* dicitur, ex auro optimo, cum aurea

(1) Vide in eius Vita, & in Tractatu I. *dell' Orificeria*, Cap. I. pag. 13. & seq.
(2) Vide in eius Vita, & in Tractatu I. *dell' Orificeria*, pag. 47. & seq.

rea corona elegantiſſima encauſtice picta, inſerta eſt Mulier ſtans, in collo fovens nudum infantem, dextra vero manu tenens puerulum ſecum gradientem, quo typo Caritas, ſive proximorum Dilectio declaratur; quod opus egregia arte conſummatiſſimum ad antiquorum Graecorum praeſtantiam proxime adcedit, vel etiam aequat; quae omnia me impulerunt, ut ei quoque in Glyptographicis artibus hanc gloriam tribuerem. Ea etiam CELLINII aetate invaluit conſuetudo, ut Viri nobiles biretum, & torques, Matronae vero zonas, cinctoria, armillas, encolpia ornarent ſculpturis ex auro inter gemmas contextis, quae vel vultus, vel Hiſtorias referrent exquiſito opere elaboratas, in quibus conficiendis valde excelluit & laudatus eſt CELLINIUS.

FRANCISCUS FERRUCCIUS, cognomento IL TADDA, Saec. XVI.

Quamvis Porphyrites lapis ex Oriente advectus, quemadmodum Gemmae, inter pretioſos non cenſeatur; tamen, quod ſingulare ſit exemplum, & ſumma celebretur in eo ſcalpendo praeſtantia FRANCISCI FERRUCCII Florentini, eius nomen, & opera egregia atque admiranda, quae ad hoc tempus ſuſpiciuntur, ſilentio minime praetereunda exiſtimavi. Si enim in imaginibus ad exemplum antiquorum, ut aiunt, *Cameorum*, mirifice excelluit FERRUCCIUS, vulgo nuncupatus *il Tadda*, ex porphyrite duriſſimo & pertinaciſſimo exculpendis; quanto magis & facilius & expeditius tractare potuit lapillos, quod ſexcenti Artifices tum veteres, tum recentiores praeſtarunt? Laudatiſſimus Opifex porphyrarius diuturno labore, una cum filiis ſuis, egregia

complura opera absolvit, e porphyrite exscisa, nempe Iconem P. Hieronymi Savonarolae, Principum Mediceae Augustae Domus, Imagines Salvatoris & B. Mariae Virginis, item suam effigiem, seu protomam, quam Faesulis in S. Hieronymi Templo ad ornandum sepulcrum suum ponendam praecepit. Idem & Statuam porphyreticam & alias non paucas fecit, quae in Mediceis aedibus Florentiae spectantur. (1) Hic primus omnium ingenio suo, quo praeditus erat acerrimo, ac feracissimo, vel, ut aliqui putant, a Cosmo I. excogitato, invenit artem, & secretiorem quamdam aquam, qua ita scalpra, & eorum mucrones temperabat, ut marmor eis cederet & obediret. Quamvis hic Artifex gratis & extra choream a me in hac serie numeratus videri possit; tamen mihi patriarum laudum studiosissimo temperare non potui, quin de eo mentionem facerem. Floruit multa nominis celebritate ab anno CIↃ. IↃ. LXVIII. ad annum CIↃ. IↃ. XCVII. maxime vero complura eximia opera in lucem protulit, vigente aureo Cosmi Primi Florentinorum Ducis inclyti aevo; & Francisci I. auspiciis & liberalitate eminuit; cuius laudes superius recitavimus ex synchrono auctore P. F. Augustino del Riccio. Epitaphium eius sepulcro adpositum heic non repeto, quum illud superius ediderim.

PASTORINUS.

Pastorinus Senensis his addendus est, qui novum, ut aiunt, *Cameorum* genus excogitavit, atque in eo magnopere excelluit, teste Vasario, (2) qui cum ita cele-

(1) Alia eximia opera laudat V. C. Ioseph Blanchinius Pratensis in suo Opere Venetiis edito anno MDCCXLI. cum titulo: *Ragionamenti Istorici dei Granduchi di Toscana*, pag. 28. & Baldinuccius ab eo citatus.

(2) Vide in Vol. I. Partis III. pag. 293.

celebrat: „ Pastorino da Siena ha fatto il medesimo „ nelle teste di naturale, che si può dire che abbia „ ritratto un mondo di persone, e Signori grandi, & „ virtuosi, & altre basse genti. Costui trovò uno stucco sodo da fare i Ritratti, che venissero coloriti a „ guisa de naturali con le tinte delle barbe, capelli, „ e color di carni, che l'ha fatte parer vive; ma si „ debbe molto più lodare negli acciaj, di che ha fatto conii di medaglie eccellenti". His addi possunt Artifices, qui cera vultus egregie expresserunt.

IO. ANTONIUS ROSSIUS Mediolanensis Saeculo XVI.

Vario modo cognomentum gentilitium huius eximii Artificis Gemmarii scribitur, nimirum *Roscius*, *de Rubeis* (1), nobis vero placet *Rossius*, quod Italicae adpellationi, *de Rossi*, melius & propius aptetur. Quamvis natale solum ei fuerit Mediolanum, tamen Florentiae domicilium habuisse, mirosque in arte Gemmaria a teneris, ut aiunt, unguiculis hac in Urbe magnorum virorum florentissima, progressus fecisse censendum est, quod & Clarissimus MARIETTUS probabili coniectura adfirmat. Gemmis utroque opificio sculptis insculptisque mirifice excelluit; sed quod antea a nemine factum, Gemmas singularis adeo magnitudinis anaglyptico opere ita sculpsit, ut curiosos harum elegantiarum cultores in admirationem rapuerit; quodque notatu dignum, in his tot imagines & figuras expressit, ut omnium opinionem & laudes eius virtuti atque ingenio praestantissimo debitas mirum in modum sit super-

(1) Vide Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. & Rodulphinum Venuti in Praef. ad Numism. praestant. Pontif. Romanor. pag. XXII. & XXIII.

pergressus. Multis laudibus a VASARIO (1) praestantium operum iudice peritissimo extollitur anaglyphum opus ex Gemma profecto insigni ac valde singulari, tertia cubiti parte quoquoversus protensa, cuius dimidia, quae superior est, pars Cosmum primum Mediceum Ducem, & Heleonoram Toletanam eius uxorem exhibet, manibus lancem sustinentes, cui Florentiae urbis imago insidet; reliqua vero dimidia pars inferior septem eiusdem Cosmi & Heleonorae filios ad vivum repraesentat, nempe Franciscum Etruriae Principem, una cum Cardinali Ioanne, & Garzia, Arnando & Petro; feminas vero Isabellam & Lucretiam; (2) quod opus perrarum quidem & stupendum, scitissime aptatis coloribus eximiae Gemmae, non solum Mediceis Principibus tanti Artificis fautoribus mirifice placuit, verum etiam ingentem ei nominis famam, honores & praemia contulit (3). De reliquis exiguae molis pretiosis lapillis ab eo caelatis nihil memorat, laudat tamen VASARIUS. Cl. VENUTUS non solum gemmis, sed etiam numismatibus, quae accurate describit, mira quadam, ac paene dixerim divina arte conficiendis Romae adlaborasse ostendit; additque elogium, quo eum honestavit Petrus Leo Casella (4), qui Atlantem ab eo Iaspidi miro ac raro artis magisterio inscalptum (5) ita celebrat:

Si Ro-

(1) Quem vide in Parte III. Vol. I. pag. 292. Flor. Edit.

(2) Huiusmodi opus insigne & laudatissimum servatur in Cimeliis secretioribus in regia Cimeliarchii, ut vulgo dicitur, *la Tribuna*, una cum Vasculis omnis generis tum prisci tum recentioris aevi pretiosissimis.

(3) Eius praecipua opera laudantur in Codicibus, qui ad Opifices spectant Mediceae Domus. Florentiae orsus est Gemmas inscalpere Kal. Martii anni MDLV. largo donatus stipendio.

(4) Pag. 164. edit. Lugd. 1606. in 4.

(5) Videndum num ille sit, qui a I. P. Mariette adfertur e Thesauro Christianiss. Galliarum Regis Tom. II. sui Operis Tab. LXXVIII. etsi antiquo opere Sardae inscalptum viderim in Stoschiana Dactyliotheca.

Si Roscii inclyta manu,
Iaspide in tantillula
Se sculptum Atlas inspexerit,
Non ovum in Ideae Ilio
Prolemve bimulam Hectoris
Ridebit imparem sibi
Sed hunc gemellum & gemmeum, &
Excellere artis munere, &
Maiorem Atlantem Atlantium
Stellis opus mirantibus
Dictum probabit Herculo.

IOANNES BAPTISTA & IOANNES STEPHANUS CARRIONII, Mediolanenses, Saec. XVI.

Miror VASARIUM silentio praeteriisse in recensione clarorum Scalptorum Gemmariorum nomina CARRIONIORUM, qui sub Cosmo I. & Francisco eius Filio magnis Etruriae Ducibus floruerunt; quapropter ea & his, qui Glyptographicam Historiam scripsere, ignota ad hoc tempus fuere. Ex libris autographis, in quibus huiusmodi Artifices, aliique describuntur, qui stipendiis munerati serviebant ditissimo Mediceo Cimeliarchio, IOANNES BAPTISTA CARRIONIUS occurrit, qui frater germanus fuit Ambrosii, quem in crystallinis Vasculis, pateris, columnis, animalibus, iisdemque scalpendis & perpoliendis praestantissimum fuisse iam adnotavimus, adlato testimonio P. Fr. AUGUSTINI DEL RICCIO Dominicani. Eorum pater fuit Hieronymus Carrionius Mediolanensis.

Huis iungendus alter germanus frater IOANNES STEPHANUS CARRIONIUS, qui in pluribus Codicibus ad sumtus Artificum Mediceae Domus pertinentibus nuncupa-

tur *Intagliatore di gioie*. Ex eorum manibus prodiisse auguror insigne anaglyphum opus Chalcedonio albi coloris pulcherrimo exscisam protomen PII V. Pontificis Maximi, quem postea Sanctorum Fastis adscriptum colimus, qui solemni pompa Romae Cosmum I. a se declaratum Magnum Etruriae Ducem regio paludamento & Diademate suis manibus coronavit, *ob eximiam dilectionem, ac Catholicae Religionis zelum, praecipuumque Iustitiae studium*, &c. quae epigraphe in ipso regio radiato diademate multis gemmis pretiosissimis ornato, litteris vero consertis vulgo *rubini* elegantissimis, legitur. Hanc igitur Summi Ecclesiae Hierarchae Sanctissimi imaginem faberrime inscalptam his CARRIONIIS tribuendam esse fortasse non vanus augur puto. Insigne illud opus, de quo ante dicebam, spectatur in Tabula XXVI. regii Cimeliarchii; in qua etiam conspicitur imago eiusdem Cosmi atque Francisci eius Filii Magnorum Ducum Etruriae, & alia opera iisdem regnantibus exquisito artis magisterio anaglyptice pretiosis lapillis inscalpta; quae quum Artificis nomen inscriptum non praeferant, nihil certi de Opificibus statuere audemus.

DOMINICUS ROMANUS
Saec. XVI.

Inter celebres Gemmarios Lithographos numerandus est DOMINICUS ROMANUS, qui floruit imperante Cosmo I. Florentinorum & Senensium Duce, cuius triumphalem ingressum in Senarum urbem effinxit eximia arte in Achate Chalcedonio candido, cum area subobscura, opere anaglypho, quod aureo ornamento circumclusum adservatur in Florentino regio Cimeliarchio,

chio, quod multa cum voluptate vidi in Tab. XXX. num. 6. inter alia celeberrima Scalptorum recentiorum opera, quae in eo copia insigni & maxima adservantur, atque ostenduntur: quae omnia, si mihi Dominus meus Clementissimus, FRANCISCUS CAESAR Imperator Romanorum Invictissimus, ea qua solet liberalitate augere, ornare, atque amplificare bonas artes & litterarum studia, cuius in me non pauca sunt exempla, id demandaret onus, perlubenter sumerem, meisque vigiliis & laboribus nobili Commentario illustrarem, & pluribus aliis Voluminibus Florentinum Museum, pro quo absolvendo ingentes aerumnas passus sum, magnopere studerem nobilitare, & longe augustius, tantoque CAESARE dignius reddere. In eo igitur exhibetur Magnus Cosmus triumphali curru vectus, in quo sedet, cuius caput a Victoria post eum volitante coronatur. Currum praecedunt, & sequuntur Signiferi, Legionarii, aliique milites eum stipantur. Patet ei Senensis Urbis Porta; quae omnia quum magnam egregii operis difficultatem, peritissimumque Opificis ingenium ostendant, in sinistro eius latere nomen suum ita inscripsit, Dominicus Romanus; de quo mentionem ab aliis factam nondum inveni. Huiusmodi triumphalem ingressum Cosmi I. Magni Ducis Etruriae, qui Senenses imperio suo subiecit, in parietinis eius Palatii admirando ingenio & arte pinxit Franciscus Salviatus, atque in aereo anaglypho sub equestri eiusdem Principis Statua exhibuit Ioannes Bologna Belga, vulgo *Gian Bologna*, & Balthasar Franceschinius, cognomento *il Volterrano* a patria sua, nempe Volaterris, in Xysto regiae Villae *della Petraia*, pinxit, cuius pictas Historias in lucem primus aereis Tabulis incisas

cisas protulit Nobilissimus Andreas Marchio Gerinius, Patricius Florentinus, Urbis nostrae honori & gloriae natus. Tam insignis Victoriae, & adepti Senensium imperii & principatus monumentum nil mirum si inclytus Cosmus aeternum esse voluit, non solum illustrium Historicorum scriptis, verum etiam immortalibus hisce praestantissimorum Artificum publica luce dignissimis testimoniis, quae adhuc perennant & laudantur.

CASPAR & HIERONYMUS MISURONI
Fratres Mediolanenses,
Saec. XVI.

Plinius non paucos Graecos Artifices laudat, qui plastica & pictura, qui etiam caelandi simul & sculpendi arte, aerisque fundendi opificio valde excelluerunt. Italia quoque, ut vidimus, & clarius deinceps observabimus, non paucos habuit claros Opifices, qui & pingendi & scalpendi Gemmas peritia, simul atque in elaborandis numismatis summam laudem sunt consecuti. Inter hos laudatissimi fuere duo germani fratres, patria Mediolanenses, CASPAR & HIERONYMUS MISURONI, qui non solum lapillos affabre scalpserunt, verum etiam in pretiosis vasculis, praesertim crystallinis cyathis, tum magnitudine, tum opificio admirandis, inter reliquos omnes emicuerunt. Placuerunt praeter modum Cosmo Mediceo Florentinorum Duci, ingeniorum omnium studiorumque excitatori, ac fautori praeclarissimo, cui inter caetera opera, quae dedicarunt, memoranda sunt Vascula quaedam, & inter haec duo illa, quae in Mediceis Cimeliis etiamnum visuntur, alterum ex Elitropio stupendae magnitudinis & caelaturae exquisitissimae; alterum vero ex lapide cyaneo, sive, ut

ve, ut aiunt, *lapislazzulo*, quae nunquam ſatis laudari poſſint; quae VASARIUS (1) miraculoſa adpellat, celebratque commendatione perampla atque ornatiſſima. Mira ac inaeſtimabilis Vaſculorum pretioſiſſimorum ſupellex adſervatur in Mediceo nunc Imperiali Theſauro, quae in ſecretioribus Cimeliis conlocata ſunt in ea Aula, quae vulgo *Tribunal* dicitur; quae utinam Auguſtiſſimi Caeſaris munificentia aliquando mihi referentur, ut in lucem edere poſſim, favente Principis clementiſſimi liberalitate, quod in votis diu eſt; neque enim ſine maximis impenſis aereis Tabulis inciſa eadem prodigioſa Vaſcula figuris, emblematis, ornamentisque operoſiſſima proferri poſſunt, quas privati homines vix ferre poſſunt. Sunt etiam in Sacrario Baſilicae Laurentianae Florentinae complura e pretioſis lapidibus gemmisve, tum ſtructura, tum figurarum varietate admiranda Vaſa eximiae elegantiae, tum antiqui operis, tum recentis, in quibus Sanctorum Lipſana recondita ſunt, quae etiam ſummis laudibus a VASARIO (2) celebrantur. Haec quoque conſilium proferre, ſi coeptis meis propitia aderit fortuna, nec obſtabunt invidi quidam homines, qui, quae cogitabam, ne perficerem, multis impedimentis nuper diſturbarunt.

(1) In Par. III. Vol. I. pag. 292. ita ſcribit: *Et Gaſparo & Girolamo Miſuroni Milaneſi, Intagliatori, de' quali ſi è viſto Vaſi, & Tazze di Criſtallo belliſſime, & particolarmente n' hanno condotti per il Duca Coſimo due, che ſon miracoloſi; oltre che han fatto in un pezzo d' Elitropia un Vaſo di maraviglioſa grandezza, & di mirabile intaglio; così un Vaſo grande di lapislazari, che ne merita lode infinita.*

(2) In Parte III. Vol. I. pag. 290.

CAPUT X.

Regnantibus Ferdinando I. & Cosmo II. Magnis Etruriae Ducibus, qui floruerint in Florentinis Officinis Gemmarii Scalptores declarantur.

Concors est sapientum hominum sententia, summam deberi laudem his, qui ingenio praeclaras artes vel inventas, vel intermortuas ad vitae lumen revocant, opemque suppeditant, ut excolantur; summamque eos quoque promereri cum elogiis benevolentiam, qui liberali cura, & adsidua solicitudine easdem artes & studia ita amplificant, ac propagant, ut novis auctae incrementis praeclariores fiant. Hae laudes profecto debentur Etruscorum Regibus FERDINANDO I. & COSMO II. qui maiorum suorum gloriosa vestigia non solum secuti sunt; sed splendore etiam suo locupletarunt, ac magis magisque coruscare fecerunt. Eas tantum laudes tangam, ac breviter perstringam, quae ad Graphices artes tantummodo pertinent, quibus iidem Principes valde periti fuere. Nullus, vel perpauci plane e Principum numero, comparandus est cum FERDINANDO I. qui miro Antiquitatis studio, & elegantiorum prisci aevi deliciarum exquisita cognitione praefulsit, atque incredibili amore flagravit. Mirum in modum auxit antiquae Eruditionis divitias, quas undique, ac praesertim Romae dum Cardinalitia purpura fulgeret, conquisivit & congessit. Simulacrum illud toto orbe celeberrimum, statuariae artis portentum, Veneris Mediceae, ipse Romae sibi comparavit, itemque Aprum Calydonium, & alias marmoreas statuas, & Cae-

& Caesarum Augustarumque e marmore protomas, quae sunt regii Cimeliarchii ingens decus & ornamentum. Florentiam lectissimis summorum Sculptorum signis, quae publicis in locis exstant, magnopere nobilitavit. Ad absolutiorem elegantiam evexit non solum Pictorum, sed etiam Glyptographicorum Artificum in suis Officinis opera, & Aram maximam regii Sacelli prope Laurentianam Basilicam opere magnificentissimo exornari praecepit, quod vulgo *il Ciborio*, quia summo atque exquisito labore perfectum est, adpellatur; quod ita accurate describit Cl. BLANCHINIUS (1), ut eius verba praeterire nefas ducam. „ Fu in quei primi tempi „ fabbricato un grande ricchissimo Ciborio, col disegno di Bernardo Buontalenti, per doversi collocare „ in questa Cappella, il quale presentemente si ritrova nella Regia Galleria, fatto a foggia d'un Tempio, d'ordine composito. Questo Ciborio è ricoperto tutto di Diaspri, Agate, Calcedonj, Lapislazzoli, & Ametisti; ornato con legature, basi, e capitelli d'oro, e con Rubini, Smeraldi, e Topazzi; „ ed è inoltre abbellito con figure rappresentanti Storie Sacre, e fatte di commesso Magistero, con Gemme e Pietre dure, per mezzo di un finissimo artifizio, talmente che sembrano dipinte ". Compositores Gemmarii, qui hoc opus magnificentia & nobilitate praeclarissimum perfecerunt, supra iam a me enumerati sunt.

Parentem magnanimum, pulcherrimarum artium fautorem liberalissimum, egregie imitatus est optimus eius filius COSMUS II. qui non solum excelluit in studiis Gra-

(1) In praelaudato Opere *Ragionam.* III. pag. 65.

Graphices, verum etiam in Mathematicis disciplinis tantam laudem consecutus est, ut multa, & quidem admiranda ac difficillima discutienda Magno Galilaeio Mathematicorum & Astronomorum Principi in frequentibus cum eo aliisque sapientissimis Viris conloquiis, quae frequenter habebat, proposuerit; eiusque auspiciis idem incomparabilis Florentinus Philosophus nulli antea pervias Mediceas Stellas detexerit, cui eximio Maecenati suo *Nuntium Sidereum* dedicavit. Tanti Principis adsidua cura & vigilantia adeo creverunt Artes, & Artificum Florentinorum eximia opera, ita omnem Europam & Asiam fama & celebritate implerunt, ut non paucos praestantes Opifices miserit ad Ludovicum XIII. Galliarum Regem Christianissimum, ad Philippum III. Hispaniarum Regem Catholicum, & ad Persarum Regem, ut eorum iussu varia opera perficerent, & publicis in locis ponendas equestres statuas immenso opere elaborarent. Mirum igitur in modum eo imperante, & favente, floruere optima Scientiarum studia, & Gemmariae artes in Florentinis regiis Officinis auctae ac perfectae sunt, quod ex his quae nunc adferam perspicue liquebit.

IOANNES BAPTISTA CARRIONIUS Mediolan. Saec. XVI. & XVII.

Cupiebam omnes Gemmas recentiorum Artificum, quae summa animi voluptate & admiratione spectantur in pluribus Tabulis regii Florentini Cimeliarchii plane ditissimi, atque opulentissimi, brevi descriptione recensere; sed quia labor hic fortasse a multis extra instituti mei rationem iudicari poterat, & maius otium ad id accurate praestandum postulabatur, hanc curam mihi

mihi magnopere iucundam praetermittere, invitus licet, coactus sum. In pluribus Gemmis anaglypho praesertim opere sculptis, Principum, Regumque icones spectantur, e quibus plures vel iam laudatis eximiis Lithographis tribuendae sunt, vel his, quos nunc recensebo, quorum nomina Auctoribus, qui de Glyptographicis artibus scripsere, ignota ad hoc tempus fuere; quae omnium primus erui ex saepe laudatis Codicibus & Libris, in quibus Artifices Mediceis Officinis addicti, & cum annuo, vel per singulos menses, tributo stipendio recensentur, & operum impensae computantur. Hisce Gemmariis Caelatoribus tribuendae imagines, quae in Mediceis Cimeliis observantur, Ferdinandi I. & Cosmi II. Magnorum Etruriae Ducum, itemque aliorum Regum & Principum, qui cum ipsis sanguinis cognatione coniuncti fuere.

Quia illud quod ait Horatius, *fortes creantur fortibus & bonis*, plerumque feliciter evenire solet, inter Glyptographicos Opifices egregiam laudem obtinuit, suisque laboribus sibi peperit IOAN. BAPTISTA CARRIONIUS Mediolanensis, qui & avum & patrem, patruosque habuit in scalpendis lapillis & crystallinis operibus praestantissimos. Eius nomen in memoratis Libris frequenter occurrit, praesertim in eo notato Litt. E anno CIↃ. IↃ. XCIII. & in alio Litt. G anno CIↃ. IↃ. XCVIII.

CHRISTOPHORUS & BERNARDINUS GAFFURII
Fratres Florentini, Saec. XVII.

Glyptographicae Scholae Florentinae plurimum dignitatis & splendoris contulere egregii Fratres GAFFURII, CHRISTOPHORUS & BERNARDINUS, qui auspiciis eorumdem Magnorum Etruriae Ducum in Gemmis utro-

que opere ſcalpendis floruere ; quorum nomina mihi ex iisdem Libris Stipendiorum innotuere , in quibus ab anno CIↃ. IↃ. C. XIV. ad annum CIↃ. IↃ. C. XXIV. laudantur.

BARTHOLOMAEUS TORRICELLIUS Faeſulanus Saec. XVII.

Si nulla alia laude memorandus eſſet Bartholomaeus Torricellius, niſi ea, quia ipſe pater fuit Ioſephi Antonii Torricellii, avus Caietani, proavus Ioſephi Torricellii , de quibus mox diſſeram , tamen de optimis artibus Glyptographicis optime meritus eſſet . Verum & ipſe in Mediceis Officinis inter celebriores Magiſtros emicuit, clarusque fuit in tabulis compingendis ex conſertis pretioſis lapillis, atque etiam in Gemmis ſcalpendis, anaglyptico quoque opere effingendis excelluit. Spectantur in Florentino Sacello Mariae Virginis ab Angelo Annunciatae Hieroglyphica Sacra Lilii, Solis, & Lunae in magnis anaglyphis affabre ab eo ſculpta ; quae memorata legi in Libris praelaudatis litt. K anno CIↃ. IↃ. C. IV.

IACOBUS IOANNIS F. AUTELLIUS, cognomento il Monnicca, Florentinus, Saec. XVII.

Vellem ut ſinguli Artifices ſive Pictores , ſive Statuarii , Architecti , & Gemmarum Scalptores , aliique qui in aliqua arte ex nobilioribus excellunt, Diarium ſibi pararent, in quo adnotarent ſtudia ſua, praeceptores, opera praeclariora, quae ſua aetate fecerunt . Huiusmodi Diariorum ope multa, quae nobis ignota ſunt, diſceremus, & plurimum Artium gloriae, & incremento, facili labore, ſed plane utili prodeſſe poſſent . Id in

in causa est, ut nomina tantum, non vero opera clarorum Scalptorum Gemmariorum Florentinorum indicare possim, quae non sine labore erui ex memoratis Stipendiorum Libris (1), in quibus, imperante Cosmo II. potissimum excelluit hic Artifex, quem laudat Cl. Ioseph Blanchinius in laudato suo Opere de Magnis Etruriae Ducibus studiorum & bonarum Artium Fautoribus. (2)

MICHAEL THADDAEI F. CASTRUCCIUS
Florentinus, Saec. XVII.

Multa cum laude magisterii & Scalptoriae artis frequenter celebratur hic Artifex praesertim regnante Cosmo II. qui *egregio Intagliatore di gioie* (3) adpellatur.

ANTONIUS MOCHIUS Florentinus,
Saec. XVII.

Egregiam laudem in simulacris caelandis componendisque ex pluribus pretiosis lapillis, quibus colores vultus, capillorum, brachiorum, pedum, & vestium ad vivum referrentur, promeruit Antonius Mochius, qui pro Ara maxima ornanda regii Sacelli Mediceorum Principum prope Basilicam Laurentianam, quoad vixit, strenuo labore & diligentia insudavit; cuius emblemata non pauca compositis lapillis pinxit, & simulacra duo Evangelistarum in parvis aediculis conlocanda egregie elaboravit, quae adhuc in Museo earumdem Florentinarum Officinarum ostenduntur.

IU-

(1) Signat. Litt. N. sive H. anno MDCXVI.
(2) *Ragionam.* IV. pag. 89.
(3) In Libris, vulgo *de' Salariati o Stipendiati*, praesertim anno MDCXXII.

IULIANUS PERICCIOLIUS Senensis, Saec. XVII.

Senae, Inclyta Urbs Etruriae, frequenter protulit, tum litteris, tum armis, & pulcherrimis artibus praestantes Viros, e quorum numero egregios Artifices laudat VASARIUS Pastorinum, & Ioannem Baptistam Sozinium (1). His addendus IULIANUS PERICCIOLIUS, qui in Gemmis scalpendis enituit, memoraturque in laudatis Codicibus anno praesertim CIↃ.IↃ.C.XLVII. cui, ne quid detrimenti caperet eius familia, permissum est ut Senis, acceptis stipendiis, pretiosos lapillos utroque opificio elaboraret, qui pro Medicea Augusta Domo ei demandabantur.

CAPUT XI.

Scalptores Glyptographici, qui in Florentinis Officinis regnantibus Ferdinando II. Cosmo III. & Ioanne Gastone Magnis Ducibus Etruriae claruere, recensentur.

FLorentinae Officinae & Scholae Glyptographicae ea laus peculiaris, & praecipua est, quod exceptis Mediolanensibus Magistris, qui Florentiam adciti sunt a Francisco I. ut opera crystallina conficerent, reliqui omnes Florentini fuerint, & ab Ioanne Florentino eius celebritas & magisterii laus exordium duxerit. Mediolanenses adciti, quum Florentiae domicilium sibi condidissent, eos filios, quos in hac Florentina Urbe genue-

(1) Vide in Vita Valerii Bellii Vicentini circa finem pag. 293. in Vol. I. Part. III.

nuerunt, Glyptographicis artibus operam dare voluerunt ſub optimis Opificibus ac Praeceptoribus Florentinis; quod etiam dicendum de Compoſitoribus pretioſorum lapillorum, qui ſuperius laudati ſunt. Praeclarum hoc fuit Mediceorum Principum conſilium omni ope & liberalitate ſuis civibus ſibi ſubiectis prodeſſe, magnisque favoribus & benevolentia proſequi ſuos & exteros quoque, qui in Officinis ſuis clareſcere vellent. Medicea Domus non ſolum litteratis Viris, verum etiam egregiis Artificibus cuiuscumque generis patuit ſemper; illudque adſidua providentia & liberalitate curatum eſt, ut artes omnes, quae vel antea intermortuae erant, vel ignotae, a Florentinis ingeniis publico bono excolerentur, & perfectae toto orbe celebrarentur; Artificesque ita excellerent in opificiis, ut a magnis Regibus ac Principibus ad ſe adciti, gloriam tum patriae, tum ſibi parerent ſempiternam. Id facile evenit, quum Gemmariorum, & Compaginatorum Artificum exquiſitiora opera dono a Principibus Mediceis ad alios Principes cognatos & adfines ſuos mitterent; qua regia munificentia ceteros antecelluerunt FERDINANDUS II. & COSMUS III. eius filius. FERDINANDUS primi aevi reliquias mirifice auxit, iisdemque regium Muſeum ſuum locupletavit. Artificum omnium Medicearum Officinarum auxit numerum, magnisque ſtipendiis & largitionibus exornavit. Miro quoque pulcherrimorum operum & veterum elegantiarum amore flagravit praeſtantiſſima eius uxor VICTORIA ROBOREA, ultimi Urbini Ducis Neptis, quae compluribus Antiquitatis eximiis monimentis non ſolum nobilitavit Mediceum Cimeliarchium, verum & ſibi domeſticum compluribus antiquis operibus, ſignis ex aere lectiſſimis inſtruxit, quod ad-

huc exſtat, & iucundiſſime ſpectatur in conclavibus Villae, quae *Imperialis* dicitur, ad primum fere ab Urbe miliarium. Paternorum exemplorum ſplendorem auxerunt atque amplificarunt COSMUS III. & Sereniſſimus LEOPOLDUS, Princeps, & S.R.E. Cardinalis praeſtantiſſimus; eius quoque optimi filii omni praeconio maiores, quorum laudes cum in *Florentino Muſeo* celebraverim, heic ſilentio invitus praetereo, ne lectorum abutar patientia. COSMI III. filius IOANNES GASTO Mediceos Opifices liberalitate & clementia ſua magnopere fovit recreavitque; & rarioribus Gemmis antiquis, hisque praeſertim, quae Artificis nomen adſcriptum habent, comparata inſigni Dactyliotheca Andreinia, regium Cimeliarchium ad ſummum opulentiae, dignitatis, ac ſplendoris culmen evexit; opesque eruditae Vetuſtatis omnes in eo conditas, ut in *Muſeo Florentino* in lucem a me proferrentur, curantibus nobilibus Sociis Florentinis, benigniſſimo favore aperuit, ac patefecit.

Sed ut ad inſtitutum meum revertar, heic Lectorem monitum volo, me in hoc Opere eos tantum Opifices ſive Gemmarios, ſive lapillorum Compaginatores, quos & Muſivarios adpellavi, recenſuiſſe, qui Magiſterii honore donati ſunt; his praetermiſſis longe pluribus, qui eorum Diſcipuli fuerunt, nec ad tantum in arte decus pervenerunt. Hi enim in laudatis Codicibus, in quibus tum eorum opera, tum ſtipendia adnotata ſunt, Magiſtri, reliqui vero diſcentes, & alumni iisdem ſubiecti, nuncupantur.

GERARDUS VALDER, Saec. XVII.

Laudatur GERARDUS VALDER in Libris impenſarum Litt. M. qui exſtant in Archivo Medicearum Officinarum,

rum, florebatque anno CIƆ. IƆ.C. LXX. sed eius patria non indicatur. Forsitan oriundus ex Belgio fuit, & in Florentinis Scholis Glyptographicis tum in aere, tum in Gemmis scalpendis peritia ac diligentia excelluit; nam adpellatur *Gerardo Valder Intagliatore*. Exstat apud me orbiculare vitrum, vulgo *Pasta*, smaragdinei coloris, altitudine aequans uncias tres Romani pedis, latitudine duas, quod ectypum Gemmae anaglyptici operis videtur, in quo egregio valde opificio insculpta est protome Michaelis Angeli Bonarrotii viri praeclarissimi, qui cognomento *Divinus* adpellatus est. Sub ea protome legitur eximii Caelatoris nomen, nimirum GERARD. (1) quam puto ab eo scalptam fuisse ex imperio Ferdinandi II. Magni Ducis Etruriae, initio sui regiminis, ut eius ectypa dono daret Accademicis Florentinis *del Disegno*, ut ipsi eximium Picturae, Sculpturae & Architecturae Parentem & Magistrum, eiusdemque Accademiae Principem, sibi imitandum proponerent.

ANDREAS VINCENTII F. BORGOGNONIUS, Florentinus, Saec. XVII. & XVIII.

In regiis Florentinis Glyptographicis Officinis, imperantibus Ferdinando II. & Cosmo III. Magnis Etruriae Ducibus, celebre fuit nomen, ingenium, artes, peritia ANDREAE BORGOGNONII, VINCENTII F. Florentini, qui cognomento ab omnibus *il Borgognone* nuncupabatur. Huius egregii Artificis cognomen tantum innotuit Clarissimo Viro Petro Andreae Andreinio, Fautori

(1) Hanc Gemmam protuli in principio meae Praefationis ad Vitam eiusdem M. A. Bonarrotii ab Ascanio Condivio eius discipulo scriptam; quam multis Adnotationibus & Tabulis aere incisis ornavi Florentiae editam anno 1746. in fol.

tori ſtudiorum meorum ornatiſſimo, qui mihi ſaepe in familiaribus ſermonibus eum laudabat; nam aetate ſua (diu enim ipſi vitam egerunt) eius officinam frequentabat, atque eximiam eius in Gemmis ſcalpendis, aliisque operibus perficiendis peritiam admirabatur. Apud eum reperit inſignis Gemmae ſingulare ectypum, quod cum aliis praeſtantiſſimis ſervavit in ſuis Cimeliis; verum poſt eius obitum ſingula in mea migrarunt; quod ectypum oſtendit Muſae Lyriſtriae integram imaginem, cui adſcriptum percelebre Cronii nomen, hac epigraphe: ΚΡΟΝΙΟC. ΕΠ. hoc eſt, Κρόνιος ἐποίει, *Cronius faciebat*: quod opus perrarum ac perinſigne primus in lucem protuli in Vol. I. *Inſcriptionum Antiquarum*, quae in Etruriae Urbibus exſtant, Tabula I. num. I. Huius operis mentionem feci, ipſumque Borgognonium laudavi in Columbario Libertorum & Servorum Liviae Auguſtae & Caeſarum a me illuſtrato pag. 155. ex iis quae ab ipſo Andreinio didiceram. Meis verbis ac teſtimonio eum laudavit praeclarus Franciscus Eques Commendatarius Victorius, Auctor Diſſertationis Glyptographicae (1), atque ex me quoque laudavit Petrus Mariettus. Sed ad hoc tempus eius nomen, pater, & patria latuere. Pervolventi mihi, ut luculentiorem hanc meam Hiſtoriam Glyptographicam ederem, Codices omnes expenſarum, qui in Archivo Officinarum Regii Cimeliarchii Florentini adſervantur (2), eum non ſemel recenſitum inveni, atque non uno in loco opera ab eo facta mihi deſcripſi, quae nunc innoteſcunt. In his Codicibus ornatur *Magiſtri* munere, ac nomine, hoc modo, *Maeſtro Andrea di Vincenzio Borgogno-*

(1) Cap. XXV. pag. 89.
(2) Vide praeſertim Codicem notatum Litt. A. anno MDCXXXVII.

gognoni Fiorentino, adeoque & alumnos habuisse perspicuum est.

Multa fecit egregia opera, quae adhuc exstant in Regiis Cimeliis, & valde laudantur. Primum Gemmas aliquot ab eo inscalptas, quae in iisdem Libris recensentur, enumerabo. Iussu Serenissimae Magnae Ducissae Victoriae Roboreae duo hominis calvaria, ad mortis memoriam, fecit in Gemmis, vulgo *Rubini*. Ad ornandum Horologium, Solem radios emittentem, egregiis anaglyphis operibus e crystallo montana exscalpsit, & columnas ex alabastro pulcherrimo Orientali adiecit. Simulacra duo Evangelistarum ad ornandam sacram aediculam, quae vulgo dicitur *il Ciborio*, Arae maximae pro Mediceorum Principum Sacello in Basilica Laurentiana, miro opificio ex integris selectis lapidibus absolvit. Deiparam Virginem ab Angelo salutatam, in parva tabula compluribus pretiosis lapillis exstanti opere expressit, adiectis architectonicis ornamentis. Ad ornandum regium Scrinium e Chalcedonio exscidit caput elegantissimum, quod in protoma e Cyaneo lapide, vulgo *di lapislazzulo*, inseruit; opus antiquis proximum ac valde laudatum. (1) Excelluit etiam in Vasculis ex Iaspide atque e crystallo aedificandis, quae mira arte insculpebat, ornabat, perpoliebatque. Lapillos quoque multicolores egregie compaginavit conligavitque, ut ruris amoenitatem, Villarum, arborum, silvarum, fontium, montium, & domorum prospectus pictis tabulis, quas permultas fecit, elegantissime referrent; quae opera in laudatis Libris acceptarum & expensarum pecuniarum enumerantur. Excelluit etiam in formis cudendis, quae imagines inlustrium Virorum referrent,

Xx & pro

(1) Vide ibidem Librum notatum litt. K. anno MDCLXIV.

& pro monetis in pecuniae usum vulgandis; nam ipse, ut in Libro signato litt. G. anno CIↃ. IↃ. C. LV. legitur, e chalybe formam fecit cum protoma Ferdinandi II. Magni Ducis Etruriae in antica; in postica vero exhibuit rosarum fasciculum, emblema eiusdem optimi Principis, cum epigraphe: GRATIA OBVIA. VLTIO QVAESITA. Eidem Artifici in tot opificiis strenuissimo tribuitur Iaspis utraque facie eleganter insculptus, aureo in anulo ita inclusus, ut utrinque versari posset; quo ad obsignandum usus est Cosmus III. Magnus Dux Etruriae, cuius altera facies pro sphragismate continet stemma, sive insigne Mediceae Domus, altera vero emblema eiusdem Principis; nimirum conspicitur navis in mari, superne fulgentibus quinque stellis, ea specie, qua eas invenit Maximus Galilaeius, cum epigraphe: CERTA FVLGENT SIDERA; quae omnia eius egregia studia & ingenii aciem, & laborum praestantiam clare ostendunt.

IOSEPH ANTONIUS TORRICELLIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Regnante Cosmo III. Magno Duce Etruriae omnibus Musei Medicei Officinis & Opificibus praefuit IOSEPH ANTONIUS TORRICELLIUS Bartholomaei filius, cuius parentes Faesulis eum genuere. Primus sub tanto Principe fuit lapillorum selectorum Sculptor, Compaginator, Caelator, & Scalptor valde peritus atque eximius. Hic scripsit Tractatum vernaculo sermone de pretiosis lapillis, deque lapidibus omnigenis, quibus Artifices Compaginatores utuntur tum in Officinis regii Musei, tum etiam in his pertinentibus ad ornandum Mausoleum Principum Mediceae Domus Augustae, in quo

in quo ſepulcra eorum poſita ſunt, quae vulgo dicitur *Cappella di S. Lorenzo*, quia cum Ambroſiana S. Laurentio Martyri dicata Baſilica coniuncta eſt. Huiusmodi Tractatum idem TORRICELLIUS ſcripſit anno MDCCXIV. ſatis accurate locis omnibus patefactis, e quibus Etruſci & peregrini pretioſiores lapides eruuntur; & hoc amplius de eorum natura, & de arte eos ſecandi, ſculpendi, poliendique diſſeruit, adiectis in fine Tabulis VIII. quae diligenter delineata exhibent inſtrumenta, rotas, machinas, quibus in his opificiis Florentini Scalptores utuntur. (1) Hunc ipſum Tractatum non ſemel laudat, atque ex eo multa adfert Vir Clariſſimus IOHANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS, arcanarum Naturae rerum Scrutator & Interpres doctiſſimus in ſuis in lucem editis per Etruriam itineribus, qui haſce Torricellianas lucubrationes perhumaniter mihi legendas exhibuit.

In eius fine multa de ſe TORRICELLIUS ſcribit, quae non ſolum nolo praetermittere, verum etiam ipſis eius verbis exponere, ut hinc etiam eluceat, quanta eius peritia & praeſtantia fuerit in pretioſis lapillis Gemmisque incidendis, & in aliis operibus conficiendis, quae Cosmus III. ad varios Principes Europae, & Hoſpitibus genere & virtute praeſtantiſſimis Florentiae eum inviſentibus dono mittere, & honoris & memoriae cauſa largiri ſolebat. Ita igitur de ſe ſcribit: „Ho „ ſervito la Caſa Reale quaranta anni non ſolo in varj „ luoghi a far delle provviſte per la Reale Galleria;

ma

(1) Titulus hic eſt: *Trattato delle Gioie, e Pietre dure e tenere, che ſi adoprano nella Real Galleria, e nella Cappella di S. Lorenzo; contenente la notizia de' Luoghi d'onde ſi cavano, la loro natura, e il modo di lavorarle: coll' Aggiunta in fine dei Diſegni degli Strumenti a tale Arte neceſſarj: Opera di Giuſeppe Antonio di Bartolommeo Torricelli da Fieſole, primo Scultore di pietre dure della ſuddetta Galleria.*

„ ma ho lavorato d'intaglio, e ſcultura non ſolo figu-
„ re, e baſſi rilievi, e Ritratti di più ſorte; ma an-
„ che un Naturale, che la maſchera era una palla di
„ quelle, che ho detto delle noſtre Maremme di Vol-
„ terra, che peſava 84. libbre, e la riduſſi colle ruo-
„ te a ſei libbre; portando gli occhi per di dentro,
„ e maneggiato tutto il buſto ſotto delle ruote; e cre-
„ do, che ſia il primo Ritratto grande quanto il na-
„ turale, che ſia ſtato fatto di duro; che lo feci per
„ impegno, conoſcendo non eſſer fatica per un uomo.
„ Ho fatto anche de' Vaſi, Bicchieri, Tazze, e Ta-
„ bacchiere ſerrate a vite; che ne ſono ſtato io l'in-
„ ventore di queſte ſerrature a vite in pietra dura,
„ che non ſi coſtumava; nè mi ſi è reſo difficile di
„ fare tutto quello che ho intrapreſo; e con ferri e
„ con mazzuoli ho lavorato di quadro, d'intaglio, e
„ di Scultura tutte le pietre che ho nominato (*in que-*
„ *ſto Trattato*), e quelle che non ho potuto lavorare
„ con ferri, l'ho fatto colle ruote, fino le gioie, e
„ per venticinque anni di travaglio colle ruote, e d'in-
„ cavo, e di baſſo rilievo, e di rilievo quanti duri
„ ho detto ſon paſſati per le mie mani; e non ſolo
„ ho vedute le Miniere, ma fatt' anatomia, come diſſi
„ in principio, dell' oſſa di queſto mondo. E quì fi-
„ niſco. "

Chalcedonio exſcalpſit Cupidinem, quem omnes vere carneum cenſebant, quum lapidem illum a natura ita factum inveniſſet, qui carnem referret. Perfecit etiam in Achate Orientali imaginem ſimillimam Magni Etruriae Principis Ferdinandi, Cosmi III. Filii, quae valde probata fuit.

In Ginoriano Muſeo plurima exſtant eius opera, nempe

pe capita Caesarum, Heroum, atque Inlustrium Virorum anaglyptico opere sculpta. Agens aetatis suae annum LVII. Florentiae obiit VI. Nonas Martias Florentinae Aerae tunc in usu MDCCXIX. De eius Filio & Nepote Scalptoribus, & Lapidicinis mox dicam.

CAIETANUS TORRICELLIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Egregio patre Iosepho Antonio, de quo dictum est, ortus est egregius filius CAIETANUS TORRICELLIUS, qui ab eo Glyptographicas Artes didicit. In Graphice prima rudimenta a Thoma Redio Pictore Florentino; Sculpturae praecepta a Ioanne Baptista Togginio Statuario & Architecto celeberrimo accepit. A Patre Romam missus sub praeceptoribus Benedicto Luti Pictore eximio, & Le-Gros Sculptore valde instructus postmodum Florentiam commigravit anno CIↃ. IↃ. CC. XIII. Vita functo eius patre initio anni CIↃ. IↃ. CC. XX. inter Magistros Medicearum Officinarum cooptatus est. Ex antiquis lectissimis praestantium Scalptorum operibus multas Gemmas anaglyphico, & diaglyphico opere exquisito studio & diligentia elaboravit; inter quae spectabiliora recensetur Tiberius cum Livia, Antoninus Pius, Lacoontis nex cum filiis, Pyrrhus Epirotarum Rex, Cleopatra, Minerva in Achate flavi coloris, quod opus V. C. Nicolao Equiti Gabburrio dedit. Spectantur inter Cimelia Ginoriana multa eius opera, exstantibus imaginibus exscisa.

Paene innumera sunt ea opera, quae perfecit, tum vivente patre, tum eo vita functo, Crucifixi Iesu imagines ex Chalcedonio, ipsumque mortuum iacentem, simulacra Sanctorum Petri Apostoli, Ignatii, Petri Cae-

lestini , Caietani , atque alia non pauca , quae in regio domestico Sacello in Palatio, vulgo *de' Pitti*, conspiciuntur. Pro regio Sacello ad S. Laurentium simulacra SS. Apostolorum Iacobi, & Pauli elegantissima effinxit , & anaglypha duo , in quorum altero eminet Abrahami sacrificium. Cosmum III. cum tropaeis ante templum Pacis , adstante Etruria cum leone , anaglyptico opere effinxit elegantissimo. Arculas plures perfecit ornavitque crystallis , & pretiosis lapillis eleganter a se compositis, qui picta veluti emblemata praeferebant . Vir ingenio , sedulitate , & peritia clarus , qui obiit mense Octobri elapsi anni CIↃ.IↃ.CC.LII. & Iosephum filium , quem ipse erudivit , virtutis & gloriae haeredem reliquit, de quo mox dicam.

FRANCISCUS GHINGHIUS Florentinus ANDREAE PHILIPPI F. Saec. XVIII.

Senas patriam & natale solum agnoscunt Ginghii , qui postea corrupta adpellatione GHINGHII dicti sunt. Primus qui Florentiae domicilium posuit, fuit Ioseph Sebastiani filius Ghinghius cum uxore sua Hyacintha Vincentii Quatrinii filia; cuius filius Vincentius in Officinis Mediceis compaginandis conferendisque pretiosis lapillis operam dedit, sed paullo post Mediolanum petiit, ubi mortuus est. Alter eorum filius fuit Andreas Philippus Ghinghius, Florentiae natus anno CIↃ.IↃ.C.LXII. pater FRANCISCI, de quo scribimus. Andreas in locum Vincentii fratris sui in iisdem Officinis suffectus est , probe in Lythographicis artibus institutus a Stephano Mochio Florentino, egregio praeceptore, ea aetate valde celebri ac famigerato . Eo e vivis erepto , in eius locum Andreas successit , & Magisterii munus egre-

egregia cum laude suscepit. Hic signa, anaglypha, & varia ex fructibus, & floribus ornamenta elegantissima perfecit. Optices & Mechanices studiosissimus fuit, multaque nova instrumenta a se excogitata confecit. Connubio honestissimo sibi copulavit Hortensiam Silvestri F. *del Ghianda*, qui filium unicum genuerunt Franciscum Ghinghium natum anno CIↃ. IↃ. C. LXXXIX. qui sacro Fonte ablutus, dictus est *Franciscus Maria Caietanus*. Puer litteris operam dedit optime in Florentino Societatis Iesu Collegio institutus. Ingressus XV. aetatis annum, a patre tirocinium in Florentinis Mediceis Officinis adgredi coactus est, didicitque Graphices institutiones in Schola Francisci Ciaminghii Florentini, Praeceptoris in iisdem regiis Officinis; Plasticen vero didicit ab Ioanne Baptista Fogginio celebri Sculptore & Architecto Florentino, a quo mirifice amabatur. Cerea Schemata & alia a se manufacta dabat Andreae Philippo patri suo; quae adeo laudata sunt, ut, auspice Fogginio, a Ferdinando Magno Etruriae Principe Cosmi III. Filio stipendium obtinuerit, ea conditione, ut Gemmis utroque opificio sculpendis exscalpendisque operam daret, ad quam artem crebris etiam largitionibus ab eodem Principe omnium Artium fautore liberalissimo excitatus est. Primum arduus ac valde aerumnosus hic labor ei fuit, quod veteres Gemmarii Scalptores Medicei omnes mortui essent; tamen a patre suo aliquo modo instructus, qui iam viderat Stephanum Mochium parva capita in anaglyphis elaborantem, multumque ingenio suo alacri, & gloriae cupiditate excitatus, adeo insudavit, ut Gemmas cum Iconibus praestantium Virorum anaglyptico opere insculpserit; primumque eius opus fuit F. Hieronymi Savonarolae imago,

go , quam ex alio exemplari recentis operis excepit. Hinc ſtudio & labore difficultates omnes evicit , & mox Hadriani & Traiani Capita ex antiquis exemplaribus anaglyptice effinxit. Effigiem Coſmi III. Magni Ducis Etruriae Chalcedonio Volaterrano pulcherrimo bicolori exſcalpſit , quae , auſpice Marchione Attilio Incontrio, qui eam eidem Principi obtulit, adeo placuit, ut & praemia, & ſpem maiora obtinendi perceperit. Mortuo Marchione Incontrio, & mox Ferdinando Magno Principe Etruriae , concidit animo GHINGHIUS , quum longe maiores difficultates ſuperandas eſſe intelligeret ſi daret operam Gemmis diaglyphico opere incidendis; quare anceps Romam petere meditabatur. Sed a Fogginio optimis conſiliis recreatus , ne parentes relinqueret, Florentiae in eius Schola manſit, multumque in Glyptographica profecit, brevique tempore adeo in Armis, Inſignibus, Stemmatis, & Iconibus ad viventium ſimilitudinem egregie inſcalptis excelluit, ut fama eius omnium aures pervaſerit, ut fere omnes tum Exteri, tum Florentini nobiliores Cives certatim eius opera expetiverint, & habere voluerint. Annulos huiusmodi obſignatorios inſcalpſit Emin. Card. Zondodario , Senarum Archiepiſcopo , multisque aliis Inluſtribus Viris, ac praecipue D. Odoardo Marchioni De-Silva, cui plurima Inſignia, & anularem Gemmam cum Hiſtoria Sacra accuratiſſime expreſſit . Sardae inſcalpſit egregia arte Imaginem Clar. V. Philippi L.B. de Stoſch, in qua primum nomen ſuum ita adpoſuit: ΓΙΝΓΙΟϹ ΕΠΟΙΕΙ. quod poſtea & in aliis praeſtantioribus a ſe ſcalptis lapillis fecit . In contemplandis antiquorum Graecorum Gemmariorum operibus ab eodem Stoſchio adiutus excitatusque mirifice profecit, a quo ectypa ra-

pa rariora ſuppeditabantur. Adceſſit eius Fautor praeſtantiſſimus Petrus Andreas Andreinius, Nobilis Florentinus, Antiquariae Artis praeclarum decus & ornamentum, a cuius latere, conſiliis & inſtitutionibus numquam diſcedebat GHINGHIUS, a quo etiam magnopere diligebatur, & in exquiſitioribus Glyptographicae artis arcanis opificiis, patefactis antiquis exemplis, & obſervationibus, adſidue erudiebatur. Frequentes occaſiones ei dabat Andreinius, ut gemmas omnium elegantiſſimas pro exteris nobiliſſimis viris inſcalperet. Multum etiam profecit GHINGHIUS benevolentia, ope, conſiliis Sebaſtiani Blanchii, regii Medicei Cimeliarchii Cuſtodis, qui ei omnem Gemmariam Gazam patefecit, eumque cognitum fecit paene omnibus exteris Viris Britannis, Gallis, Alemannis, qui frequenter Mediceam antiquariam ſupellectilem perluſtrabant. Inſigne opus obtulit Blanchius GHINGHIO, ut egregiam ſuam peritiam oſtenderet Eminentiſs. Cardinali Gualtherio priſcarum elegantiarum aeſtimatori praeſtantiſſimo. Quum enim Romae effoſſus eſſet Amethyſtus ingentis magnitudinis, nempe ponderis librarum decem & octo, ſtatim ac emit, Florentiam miſit, orans Coſmum III. ut in ſuis Officinis informem Veneris protomam, quam exhibebat, abſolutiſſimo opificio aliquis Scalptor redderet conſummatiſſimam. Coſmo III. GHINGHIUS a Blanchio propoſitus eſt, qui paulo ante eiusdem Principis imaginem Chalcedonio Orientali faberrime inſcalptam obtulerat. Artificem probavit Coſmus, & GHINGHIUS difficillimum opus adgreſſus, ſpatio decem & octo menſium Veneris protomam ita perfecit, ut omnium admirationem, multorum quoque Artificum invidiam ſuperaverit. Eminentiſſimo Cardinali Gualtherio mirum in modum placuit

tam insigne ac perfectum opus, superatis feliciter omnibus lapidis huiusmodi difficultatibus, qui Cosmo III. gratias egit uberrimas, & GHINGHIO quadraginta duplos aureos numos pro praemio adsignavit ac dedit. Vita functo Eminentissimo Gualtherio, devenditum est eius opulentissimum Museum; hanc vero protomam Veneris ex Amethysto sibi comparavit Augustus III. Poloniarum & Saxoniae Rex invictissimus, qui in suo Cimeliarchio omnibus spectandam proposuit & conlocavit. Fama nominis ubique notus GHINGHIUS, Gemmas complures utroque opificio inscalpsit praecipue pro regiis Principibus; nam duas imagines effinxit Ferdinandi Magni Etruriae Principis; Smaragdo inscalpsit caput Cosmi III. pretiosis aliis lapillis effinxit vultus Electoris Palatini ad Rhenum, iussu Annae Aloysiae Electricis, & Ioannis Gastonis tunc Magni Etruriae Principis. Eadem Anna Aloysia iubente complures Gemmas sacris emblematis ornatas ei expressit; & Sardae Iacobum Regem Stuardum faberrime effinxit. In vultibus ad prototyporum maximam similitudinem exprimendis omnium maxime excelluit GHINGHIUS, & antiquas imagines tanto studio tantaque solertia elaboravit, ut plerumque pro iisdem antiquis haberentur. Etruriam ingresso Carolo Borbonio Hispaniarum Regio Infante, qui Florentiae diuturnam moram egit, GHINGHIUS ei notus fuit, quem in Officinis regii Musei variis insignioribus gemmarum sculpturis cum aliis Artificibus operam dantem videre voluit, & singula eorum opificia observavit. Pro Duce & supremo Hispaniensium Exercituum Duce Montemario complura sphragismata cum insigniis, & pro Aulicis nobilioribus Proceribus fecit. Ioanne Gastone Magno Duce Etruriae defuncto, quum multa praesidia sibi de-

bi de-

bi defutura ominaretur GHINGHIUS, insciis parentibus, Romam profectus est; mox Neapolim evocatus, Aulicorum favore & praesidio, regiorum Opificiorum cura ab eodem utriusque Siciliae Rege ei demandata est, adsignato honorifico stipendio. Multi Artifices Florentini, quum GHINGHIUM ad hoc fortunae fastigium evectum audissent, Neapolim statim convolarunt; quibus Rex Palatium loco, qui dicitur *alle Mortelle*, octo mensium spatio aedificari iussit cum Officinis, quas singulis artibus, & Artificibus adsignavit, iisdemque egregiis Professoribus GHINGHIUM Moderatorem praefecit. Celebratis regali pompa nuptiis suis Rex GHINGHIO praecepit, ut Insignia regia tum sua, tum augustae Coniugis Chalcedonio Orientali operosissime insculperet, quod obsignatorium Sphragisma valde placuit ac probatum est. Mox Rex iussit, ut abaci & monopodia regia compaginatis lapillis pulcherrime picta, ac strata omnium ornatissima elaborarentur, quod factum est, & adhuc fit iuxta delineationem & inventionem eiusdem laudatissimi Institutoris GHINGHII, qui & has artes a patre suo peritissimo didicerat. Imperatum est eidem GHINGHIO ne Gemmas insculperet nisi pro Rege & Regina; quae statim sibi e lectissimis pulcherrimis lapillis iussit ut fieret sacrum anaglyphum, quod referret Virginem Mariam ab Angelo salutatam. Mox insignis magnitudinis Opus (vulgo *Cammeo*) ab eo exquisitissima arte factum est cum Imagine Regis; & Regia Stemmata Hispaniarum simul coniuncta cum Regis insignibus, adiecta per ambitum epigraphe. Nunc Artifices in quarto abaco ornando compingendoque graviter adlaborant. Vivit adhuc GHINGHIUS annum agens aetatis suae LXIV. qui docto ingenio suo Artificum

opera

opera adſidua cura, labore, & gloriae ſtudio dirigit ac moderatur. Sub tanto praeceptore nunc Neapoli ſtudet, & caelandis Gemmis dat operam Ioannes Mugnaius Florentinus, filius Caroli Mugnaii egregii Opificis in regiis Textrinis, vulgo *Arazzeria*, qui multa & ipſe promittit, quum docilis ſit & alacris ingenii.

CAPUT XII.

Glyptographicae Scholae Florentinae regnante Franciſco M. D. E. Imperatore Caeſare ſemper Auguſto, qui nunc florent Scalptores Gemmarii, eorumque egregia opera recenſentur.

FLorentinae Glyptographicae Scholae ea omnium laudum maxima mihi videtur, quod faventibus Principibus Mediceis, nunc etiam auſpice & volente Magno Duce Etruriae FRANCISCO Lotharingo, Romani Orbis Imperatore, Caeſare, Pio, Felice, Auguſto, trium fere ſaeculorum ſpatio adhuc vigeat ac mirifice floreat, eosque egregios Scalptores etiam nunc habeat, qui cum veteribus de praeſtantia & gloria certare poſſint. Horum nomina & opera declaranda ſunt, ne quid ad hanc meam Glyptographicam Hiſtoriam deſit. Poſt regni conſilia, haec prima Providentiſſimi noſtri Principis cura fuit, ut optimae diſciplinae, & artes antiquum ſplendorem non ſolum retinerent ac ſervarent, verum etiam augerent, mirumque in modum omni conatu, ſuis praeſidiis amplificarentur. Statim ac Florentinam hanc Urbem fideliſſimam eidemque obedientiſſimam, ſuſcepto Etruſci Regni Imperio, ingreſſus eſt, Genius eius ſemper auguſtus regium Cimeliarchium prae-

praesentiae suae luce ac maiestate non solum implevit, sed Conclavia omnia avidissime non semel lustravit, omnes Artificum Officinas invisit & observavit, eorum opera vidit, probavit, & ad maiora praestanda vehementer excitavit, ac validissimo patrocinio suo eorum progressus se amplificaturum omnibus praesidiis liberaliter ac feliciter promisit. Quum antiquorum operum, & praestantium opificiorum cognoscendorum eximia scientia polleat, eorumque studio atque observatione mirifice delectetur, non solum varia opera ex variis pretiosis lapillis musivo opere elaborata ad se mittenda iussit, atque identidem iubet; verum etiam ut absens delicias suas frequentius ante oculos suos habeat, universum Regium Florentinum Museum in pluribus Tabulis delineari accuratissime iussit; quod sollicite faciundum curavit magnarum rerum capaci mente Inclytus Comes de Richecourt, qui lectissimis Pictoribus id munus demandavit. Illud etiam in mea laude pono, quod sex Voluminibus iam editis rariora omnia regii Thesauri monumenta antiqua, Gemmas, Statuas, numismata praestantiora in lucem produxerim, eique labores meos beneficiis eius excitatus & recreatus, consecraverim. Alia permulta antiqua opera ex eodem ditissimo Cimeliarchio proferenda supersunt, nimirum marmoreae Caesarum, Augustarumque Protomae, & Philosophorum Hermaea Signa, Deorum ex aere Simulacra, & rariora alia, quibus idem refertum est, paucis nota, monumenta, quibus inlustrandis iam diu omnem operam dedi, & Adversaria diuturno labore paravi. Illud unum regii Thesauri insigne, decus, & ornamentum vehementer percupio, ut Etrusca omnia monumenta, ahenea Signa, Vasa picta, Urnae tum mar-

moreae, tum fictiles, atque etiam Sacrificalia ac Militaria rarissima instrumenta, eximia belli pacisque decora, in unum collecta, accurato ordine in perampla Aula ad id facta, quae ornari tantum desiderat, disponantur; quod opus & consilium erit Etruscorum Rege omnium maximo, eius animo, cura, & studio dignissimum, totoque terrarum orbe laudatissimum. Haec Aula referta tot insignioribus monumentis, veluti totidem Voluminibus omnium oculis patentibus, ostendet, quanta Etruscorum nostrorum fuerit religio, in bellis gloria, sacrorum rituum ac caerimoniarum, a quibus Romanum Imperium suas accepit, concordia & constantia; novisque observationibus, detectisque luculentis notitiis inchoatum, nondum perfectum, Etruscarum Antiquitatum Thesaurum, pro quo adhuc laboro, augebit, praeclariorem & absolutiorem reddet; quod a Caesare Invictissimo ac Beneficentissimo, aliquando a tot curis quiescente, sperandum est, ac pro eius in optimas artes ac studia flagrantissimo amore, & regia liberalitate quamprimum facile obtinendum. Toto orbe huic collectioni Etruscorum monumentorum omnis generis, nulla alia vel similis, vel par, meo iudicio, erit, suppeditabitque tum Florentinis, tum Exteris Antiquitatum Cultoribus ad haec magis magisque dilucidanda occasionem valde facilem atque opportunam. Adsit Deus, & vota doctorum hominum, & mea potissimum secundet; & Clementissimus atque Humanissimus Imperator quam diutissime cum perpetua Augusta Sobole sua, & Augustiss. Coniuge, vivat, floreat, imperet Etruriae bono & Christiani Orbis beneficio.

LU-

LUDOVICUS SIRIES, natione Gallus, nunc Florentinus Civis, Saec. XVIII.

Rerum omnium & mirandorum operum Opifex Deus homines ingenio ita praeſtantes identidem creat, ut quidquid arduum eſt, ſtudio & ſolertia ſua vincant, & ad omnia eos factos cuncti mortalium ſtupentes agnoſcant. Ex his unus eſt Ludovicus Siries, natione Gallus, qui diuturno apud Florentinos domicilio, ſuſceptaque ſobole, Florentina civitate donatus haberi iure & merito poteſt. In eximiis permultis artibus, quae a Graphice pendent, adeo excellit, ut paene nihil arduum, nil operoſum, & maxima cura dignum in rerum natura habeatur, quod ipſe adſecutus non ſit, & adhuc adſequi non poſſit. Innumera paene opificia rariſſima, quod tam cito perfecerit, complures mirantur; ego vero non miror, ſed laudo; quum ipſe hiſce duobus cardinibus omnem artis ſuae praeſtantiam, & immenſas aerumnas eum ſtatuiſſe intelligam, in laboris ſumma patientia, & in ſeveriore temporis cura & pervigili cuſtodia, ne ulla non modo hora, verum etiam momentum ſine linea decurrat. Nunquam otioſum, niſi dum de inuſitatis rebus inveniendis cogitat, nunquam genio indulgentem, ſed ſemper in laboribus tum mente, tum manu parandis conficiendisque in regiis Officinis Magni Ducis Etruriae, quibus praeeſt, diſtentum adſidue omnes, qui ad eum adcedunt, inveniunt. Quae ante ſeptem abhinc annos in eo artis portenta cenſebantur; opera nempe omnia, quae Auraria, ac caelandi ars perficit, ne quidem Horologiis rarioribus exceptis, ea nunc eius ingenii alacritate & praeſtantia minora habentur; nam aetate, quod mirum eſt,

est, valde provecta, atque in senium, vegetum tamen, vergente, Glyptographicae Arti totus adeo incubuit, ut intra septennium plurimas Gemmas utroque opere anaglyptico, & diaglyptico inscalpserit, quarum emblemata vel ipse ingenio suo feracissimo excogitavit, vel ex aliis operibus, praesertim antiquis, excepit. In his vero inscalpendis duplici eminet laude, qua veteres omnes Gemmarios Opifices longe superavit; nempe in perfecta areae planitie conficienda, quod nemo tam absolute, & feliciter praestitit; nihil enim in planitie Gemmarum eius figuras ambiente nisi perfecte planum, & mira arte laevigatum adparet; quod non cernitur in antiquis Gemmis, praesertim in his anaglyptice sculptis, quae communi vocabulo *Cammei* dicuntur. Alterum quoque decus Gemmis a se inscalptis addit Ludovicus Siries, antiquis Scalptoribus ignotum, quod artis miraculum dici potest; nempe in extrema Gemmae ora coronidem elegantissimam adponit, quae opus ipsum magis rarum & singulare reddit, & novo splendore condecorat. In his novis adcessionibus, quas primus omnium excogitavit, ac feliciter molitus est, neminem vel facile paucissimos pares nunc, & in posterum habebit hic Artifex sagacissimus, novorum inventorum scrutator & perfector perspicacissimus.

Primum opus, quod anno CIƆ. IƆ. CC. XLVII. adgressus est, sua arte & peritia usus, fuit Crux Dominica e secto lapide Cyaneo, qui *lapislazzulo* dicitur, qui aegerrime rotas, viriculos, & alia artis instrumenta patitur. In ea Cruce undique, tum in antica, tum in postica facie, egregie secta, & coronide ornata, ex integro lapide, Christi in ea adfixi imaginem exhibuit. Mox ex eodem lapide, aerumnosissimo opere anaglypho,

pho, Gemmam exſcalpſit, in qua Naturae, Scientiarum & Artium portenta ad utilitatem humanae Societatis & commercii, ingenioſiſſime expreſſit. Pectore tenus Onychi tricolori pulcherrimo poſtmodum anaglyphice effinxit imaginem Chriſtianiſſimi Galliarum Regis Ludovici XI. Zodiaci ſignis circumornatam, quam eidem Regi donó obtulit ac dedicavit. De his pauca ſcribo, quum haec opera erudito Commentario deſcripta in lucem prodierint cura & ſtudio Cl. V. Ioannonis de S. Laurentio. (1) Alia quoque ſilentio praetereo, quae in Novis Litterariis Florentinis, praeſertim hoc anno fuſius deſcribuntur. Protomas Auguſtiſſimorum Coniugum Franciſci Imperatoris Caeſaris, & Mariae Thereſiae Reginae Hungariae, & Bohemiae ex Onyche ſe mutuo reſpicientes exſtanti opere laudatiſſimo exſcalpſit, quod iisdem dedicavit. Mirabilem fecit Solis quadrigam cum Zodiaci ſignis pulcherrimam Gemmam ambientibus. Omnium operum ſuorum ſulphurea, vel gypſea ectypa Siries Sociis Columbariis Florentinis dono dedit, & mihi quoque inſigniora exhibuit, quae omnia ſi accurate deſcribere vellem, non parvam huius Voluminis partem occupare facile poſſem. Dum haec ſcriberem, Gemmas elegantiſſimas & operoſiſſimas a ſe inſcalptas mihi oſtendit, & ectypa ſulphurea dedit. Has intra paucos menſes felicibus auſis abſolvit; quarum praeclariores breviter recenſere lubet. Hae Gemmae vel e Chalcedonio Sapphyrino, vel e Sarda, atque ex Onyche elaboratae ſunt; omnium maxima propter magnitudinem, exhibet Herculem Antaeum conficientem; altera Phaetontis caſum; reliquae

(1) Volumen hoc prodiit Florentiae anno MDCCXLII. in 4.

oſtendunt Diomedem Palladio potitum; Herculem cum armis ſuis gradientem; Pentheum in odium Bacchi vineas exſcindentem; Aeſculapium baculo ſuo anguifero innitentem; Mercurium infantem Bacchum ad Nymphas deportantem; Aurorae & Cephyſi fabulam; Achillem in ſella moerentem; duo Herculis iuvenis capita eximio plane opere & antiquis perſimili perfecta. Antiquorum monumentorum effoſſionem in Sarda vel Achate aurei coloris multo labore expreſſit, quam Gemmam dono obtulit Cl. L. B. De Stoſch, ut eius ſtudia & aviditatem in eruendis conquirendisque priſci aevi deliciis deſignaret; in parvula Gemma tauri ad aram immolandi ſacrificium, adſtantibus ſeptem miniſtris, effinxit; in altera Diogenem in dolio latentem, qui Alexandrum Macedonem adloquitur; praeter alia plurima opera, quae a memorato anno uſque ad hoc tempus incredibili ſtudio ac labore faberrime inſcalpſit, quae centeſimum numerum excedunt. Hae omnes Gemmae, in parergis adiecto eius nomine vel integro, vel per ſiglas L. S. denotato, tum coronide admirandi operis, tum planitie abſolutiſſima perfectae ſunt aerumnoſo artis magiſterio; quod peritioribus contemplandum atque expendendum relinquo.

Dum haec adſiduo opere excogitat, & feliciter molitur ſagaciſſimus Siries, Artifices omnes qui in Officinis Imperialis Muſei operantur, ſuperius a me memoratos, dirigit, & nova ſemper eis conficienda proponit, quae digna ſint ſcientia & Maieſtate Auguſtiſſimi Caeſaris FRANCISCI, Domini mei Clementiſsimi, Magni Ducis Etruriae. Nuper ad eum miſſae ſunt octo Tabulae, quae Scientiarum & Artium inventa exhibent, compaginatis lapillis picta, multis figuris ornata,

quae

quae vix credi poteſt , quanta elegantia , & veritate praeniteant, Arte Naturam ipſam paene vincente. Miſsi etiam abaci, & arculae utroque opere ex confertis perpolitisque multicoloribus lapillis pretioſis exornatae.

Fama quoque nominis celebris eſt Violantes eiusdem LUDOVICI SIRIES filia, quae innumeras Tabulas pinxit, & adhuc parenti ſimillima nullo unquam labore victa, ſexum atque aetatem ſua virtute & ſtudio longe ſuperans pingit. Prima patris ſtudia ſequitur Cosma eius filius, qui in pluribus manu factis operibus laudatur. Muſeum quoque ſibi inſtruxit locupletiſſimum idem LUDOVICUS SIRIES, comparatis inſigniorum Pictorum Tabulis, veterum Sculptorum ſignis, vaſculis, anaglyphis ex ebore, numismatis, Gemmis antiquis; quae omnia apud eum maximo in pretio ſunt. Proſpera valetudine, integris viribus, & quidem vivaciſſimis, annum nunc agit aetatis ſuae, ut plures volunt, ſeptuageſimum, alii etiam excedere eum arbitrantur.

Praecipui in Regiis Officinis Magiſtri, ſuperius a me laudati, quibus Caeſaris iuſſu praeeſt nominatiſſimus LUDOVICUS SIRIES, hi ſunt; qui ſibi ſubiectos alios complures alumnos & Artifices habent, qui lapillis in abacis, arculis, & ſcriniis compaginandis, & pictis Tabulis exhibendis adſidue dant operam. *Franciſcus Conti* Florentinus Graphices Praeceptor. = *Antonius Franciſcus Bottius:* = duo fratres *Io. Baptiſta*, & *Franciſcus Iacopuccii* = *Franciſcus Borgheſius* = *Caietanus Sorbius* = *Ignatius Rabbuiatus:* = qui operibus ex hebeno inſudant, *Caietanus Donninius*, & *Zenobius Magnolfius;* qui opera ex aere conficiunt, & auro condecorant, *Petrus Binius*, & *Ferdinandus Nicciolius*. = Picturas parat muſivo opere durorum lapillorum exprimendas *Ioſeph Zocchius* Florentinus, fama nominis & multorum operum percelebris.

FELIX

FELIX BERNABE' Florentinus, Saec. XVIII.

Felix Bernabe', qui in Imperialibus regii Florentini Musei Officinis Gemmis scalpendis sedulam nunc navat operam, multa pollet peritia, & studio ac diligentia nulli secundus habetur; nam in imitandis antiquis celebriorum Graecorum Opificum sculpturis laudem sibi magnam atque immortalem comparavit, & adsidue pro Florentinis Proceribus, & pro exteris harum deliciarum cultoribus laboravit, atque in praesentiarum strenue laborat, suaque comitate, & benigna naturae facilitate omnium laudes & benevolentiam sibi conciliavit. Natus est Florentiae ex Ioanne ditionis Lunensis honesto incola, & nunc trigesimum tertium aetatis suae annum feliciter inchoavit. Prima Glyptographices rudimenta a celebri Florentino Gemmarum Scalptore Francisco Ghinghio, superius a me laudato, in Regiis Officinis Florentinis anno CIƆ. IƆ. CC. XXXVI. accepit; Graphices vero praecepta ab egregio Pictore Ignatio Usfordio, Florentiae morante, multo studio accuratissime didicit; quibus praesidiis instructus mirandum non est si in Gemmis caelandis magnopere excellit, quarum ectypa etsi non omnia, multa tamen, mihi nuper dono dedit. Nihil dico de Stemmatis, Insignibus, aliisque Gentilitiis emblematis, quae plurimis Gemmis primum, antequam ad imagines se conferret, faberrime inscalpsit; ea tantum opera describam, quae vidi, & memoratu digna censentur, & quidem eo ordine quo ab eodem absoluta sunt. Primum pro Excell. Comite Emmanuele de Richecourt admirandum illud Symplegma Amoris & Psyches, quod marmoreum in

regio

regio Museo exstat, quodque a me editum & inlustratum est in *Museo Florentino* inter antiqua Signa, & Statuas Tab. XLIII. & XLIV. pulcherrimo Chalcedonio scitissime inscalpsit. Amor Psychen amplectitur & osculatur; quo opere cum industria & studio elegantia valde certat. Hyacintho eximii coloris & lucis mox inscalpsit eam statuam, quam imperitum vulgus *l' Arrotino* adpellat, quae in Conclavi eiusdem regii Thesauri spectatur; qua, ut alibi ostendi, (1) procul dubio ille Scytha exhibetur, cui Apollo demandavit, ut devicto Marsyae pellem e corpore cultro detraheret. Hanc caelaturam fecit rogante Abbate Vernaccinio Hispaniarum Regis Ministro. Singularem illam Gemmam, quae exhibet Herculem amplectentem Iolen, Teucri opus eximium, a me editam Tab. V. inter praestantiores Gemmas *Musei Florentini*, adeo archetypo similem fecit, ut nomen suum tum primum ita inciderit ΒΕΡΝΑΒΕ ΕΠΟΙΕΙ. Praemiis & laudibus illectus, ad maiora praestanda excitatus est; quare pro D. Henry Viro Nobilissimo primus omnium in Sarda altitudinis unciarum duarum ex marmorea perinsigni & rarissima Protoma, quae in Regio Florentino Cimeliarchio exstat, inscalpsit Alexandri Magni imaginem, in qua Gemma operosissima ita nomen suum ΦΗΛΙΞ inscripsit. Quum Eminentiss. Princeps Cardinalis Alexander Albanus praestantiorum operum peritissimus aestimator, & conquisitor laudatissimus, insignis Gemmae magnitudinis unciarum duarum, ultra dimidium, anaglyptico opere inscalptae exemplar ad Cl. L. B. Stoschium misisset, sed fossorum iniuria & oscitantia fractum, Stoschius antiquis propositis exemplaribus curavit, ut integrum opus a nostro Scal-

(1) In eodem Volumine Tab. XCV. & XCVI.

ptore insculperetur in Gemma, in qua duas feminas, & militem, seu potius Heroam adiecit. Ea exhibet Achillem sedentem, moerore confectum, Patrocli mortem deflentem, integris sex figuris; in qua Gemma, quod non fecit, nomen suum adponere poterat. Homericam Hecatomben Sardae expressit, rogante Marchione Manfredio Malespina Patricio Florentino, veterum ac recentiorum elegantiarum cupidissimo ac studiosissimo; quod emblema ab archetypa admirandi operis Gemma, quae exstat in Gavianis Cimeliis, accepit; in qua scalptus Heros stans ad aram immolaturus bovem a militibus adductum; in eius exergo ita nomen suum declaravit Β. Φ. Ε. (1) Pro eodem Sardonychi pulcherrimae insculpsit Plautillae imaginem ad archetypi exemplum, quod exstat in Florentino Cimeliarchio, adiectis iisdem litteris. Eiusdem Marchionis Malespinae vultum bis insculpsit; primum Sardae, adiecto in postica eius Gentilitio Stemmate, & Β. Φ. deinde Chalcedonio nitidissimo triangulari, cum siglis eius nominis, vulgo *Cifra*, & Stemmate nobilissimae Gentis suae, eiusque nomine, ΜΑΝΦΡΙΔΙΟΣ ΜΑΛΑΣΠΙΝΙΟΣ. Bacchi triumphum Chalcedonio incisum dedit Marchioni & Equiti Bernardino Riccardio; aliis imaginem Herculis iuvenis, itemque Medusae caput ex mirandis Stroziae Dactyliothecae prototypis. Pro D. Rendorpio Hollandico miro opificio insculpsit Antinoi Caput, ad exemplum marmoreae antiquae incomparabilis Protomae, quae spectatur in Medicea Gaza. Homeri Caput Chalcedonio exhibuit, deditque Marchioni Equiti Camillo Bor-

(1) De hac Gemma disserui in Florilegio Noctium Corythanarum inter Symbolas meas edito Cap. VI. pag. 66. & de eiusdem Ill. Marchionis numismate max. moduli, Cap. III. pag. 39.

Borbonio *del Monte* Patricio Florentino. Herculem Farnesianum accepit eius frater Marchio Philippus, Apuanae, sive Pontremulensis Ditionis Gubernator. Silenum cum scypho & thyrso sedentem Chalcedonio expressum cum eius nomine sibi comparavit D. Scioe Viennensis Canonicus. Nuper Ithyphallicum triumphum undecim cum figuris egregio opere perfecit, rogante D. Comite Hohman, iuxta exemplum autographum Musei Gaddii, delineatum pictumque peritissima manu Francisci Salviati Pictoris XVI. saeculo celeberrimi, sed obsceno schemate. Ex his tanquam ex ungue leo dignosci potest.

IOSEPH CAIETANI F. TORRICELLIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Si IOSEPH TORRICELLIUS inter claros huius temporis Gemmarios Artifices recensendus solis laudibus, & meritis nitesceret avi sui, & patris, qui, ut superius adnotavimus, excellentes Lithographi fuere, multum sane laudis & gloriae sibi tribuere posset; verum & suis peculiaribus animi dotibus, modestia, honestate, & caelandi peritia valde gloriari potest, quibus apud Florentinos & exteros summos Viros egregiam benevolentiam atque existimationem consecutus est. Florentiae in Collegio Scholarum Piarum humanioribus litteris, & Philosophicis disciplinis institutus est; sed iisdem relictis, decimo nono aetatis suae anno Gemmis incidendis se totum dedit, magisterio patris sui Caietani probe edoctus. Prima eius opera fuere Arma, & Stemmata Gentilitia, quae valde probata sunt. Adsiduo studio, & antiquorum operum accurata meditatione brevi tempore ita excelluit, ut non pauci eius operum cupi-

cupiditate flagraverint. Anaglypticam ſculpturam praecipue dilexit, eique ſe addixit. Fauni caput ex antiquo exemplari Achati exſcalpſit multa cum elegantia, quod Ill. Marchio Caietanus Maccheranius ſibi comparavit. Diſcendi multoque magis proficiendi deſiderio exardeſcens, frequenter adire coepit Eruditiſſimum L. B. De Stoſch, a quo multa quae tum cavenda, tum ſequenda ſunt in Glyptographice percepit, oſtenſisque praeſtantioribus Scalptorum antiquorum operibus, optimis praeceptis & regulis locupletatus eſt; pro quo Bacchae ridentis protomam Onychi pulcherrimo inſcalpſit. Apollinis caput anaglyphum pro Equite Britannico Olyns egregie exſcalpſit; atque etiam Agrippae caput ex Onyche miro artificio ac diligentia ad antiquorum exemplarium ſimilitudinem. Exſtat in Florentino Theſauro ex marmore Hermaeum ſignum Solonis Legislatoris cum Graeca epigraphe, cuius imaginem Topatio ſcitiſſime inſcalpſit, rogante ac proponente D. Henry. Antinoi quoque caput ex legitimo antiquo numismate maximi moduli egregie in Sarda pro eodem expreſſit; alterumque anaglyptico opere ſculpſit ex Chalcedonio ad ſimilitudinem marmoreae protomae, quae ſpectatur in eodem regio Florentino Theſauro. Epicuri caput Sardae inſcalpſit, diligenter imitato antiquo prototypo marmoreo Romae invento, & in Muſeo Capitolino repoſito; cuius ectypum gypſeum in Stoſchiano Muſeo obſervavit. Herculem cum Cupidine eius humeris innitente Achati cryſtallineae; Sabinam Auguſtam Chryſolitho, Hippocratem Sardae, rogante Barone Rendorphio, Fauſtinam Iuniorem Sardae pro D. Henry faberrime inſcalpſit; quae opera multo ſtudio atque opificio elaborata, mihi perhumaniter oſtendere conſuevit,

ſem-

ſemperque eum hortatus ſum verbis amantiſſimis , ut maiorum ſuorum gloriam non ſolum aemularetur, verum etiam patientiſſimo ſtudio & diligentia ſuperaret, & Graecis antiquis Scalptoribus proxime adcedere adſiduo labore, & accuratis obſervationibus curaret; quod ut praeſtet remis velisque ſatagit , & multam adhuc iuvenis nominis celebritatem conſecutus eſt.

STEPHANUS PASSAGLIA, Saec. XVIII.

Huic egregio Gemmarum Scalptori niſi adverſa fortuna , quae diu eum conturbavit, atque agitavit , obſtitiſſet, multa enumerare poſſemus eius opera, quae in Florentinis Officinis edidit; nam non pauca vidi, & ſi voluiſſet , maiora etiam praeſtare potuiſſet, quum ingenio & ſagacitate multa polleret.

FRANCISCUS BORGHIGIANIUS Florentinus, Saec. XVIII.

Ad artis gloriam ſtrenue nunc nititur FRANCISCUS BORGHIGIANIUS , qui multa egregia opera Gemmis inſcalpta edidit digna ingenio ſuo, & praeceptore ſuo in Graphices arte Ignatio Hugford ; quae enumerarem ſi me adire aliquando voluiſſet.

LAURENTIUS MARIA DEWEBER Florentinus, Saec. XVIII.

Etruſco caelo , praeſertim Florentino , eam laudem multi non ſine ratione tribuunt, ut homines cum optimis diſciplinis, tum eximiis artibus dediti, praeſtantes ſupra ceteros quam feliciſſime evadant . Quamvis multos in exemplum proferre poſſim, hac laude profecto ornatiſſimi cenſentur duo fratres LAURENTIUS MA-

RIA & ANTONIUS PHILIPPUS DEWEBER, quorum pater fuit Ioannes Zenobius, Viti filius natione Alemanni, qui Florentiam advenit e Suevia, & militaribus artibus instructus, in Cohortem Cataphractorum Equitum adscitus est a Ferdinando II. Magno Duce Etruriae, & gradum Stratoris obtinuit, qui, eo vita functo, ad filios regio munere pervenit. Ioannes Zenobius Deweber quum Florentiae domicilium suum posuisset, connubio sibi iunxit Mariam Angelam Laurentii Biscionii iam mortui filiam, germanam sororem Clarissimi Viri Antonii Mariae Biscionii S. Th. D. nunc Canonici, & Regii Bibliothecarii Mediceae Laurentianae, quae Familia Biscionia civicis honoribus praefulget. Ex his laudati fratres orti sunt qui iisdem artibus operam dedere. LAURENTIUS MARIA, de quo nunc scribimus, Florentiae natus est Prid. Eidus Decembr. ann. CIↃ.IↃ.C.XCVII. natu maior. Utrique optimae indolis, moribus pares, quum frequenter patruum suum Antonium Mariam Biscionium in Claustris Basilicae Laurentianae inviserent, ac saepe numero eum in tabulis pingendis relaxandi animi gratia sedulo vacantem invenirent, magno Graphices desiderio incensi, eidem sedulo incumbere, eo duce, coeperunt, primaque rudimenta ab eo acceperunt, & brevi tempore ita profecere, ut ad naturae imitationem, quidquid vellent, peraccurate delinearent. Anno CIↃ.IↃ.CC.XV. Laurentius quum Mediceas Officinas frequentaret, sub Iacobo Mariano Florentino, in iisdem Officinis Magistro egregio, Geometriam practicam didicit, itemque ab eo Prospectivae, Architecturae, & Icnographiae praeceptis institutus est. Mathematicas disciplinas una cum fratre accepit a Cl. Ioanne Bottario Florentino, nunc Sanctissimi Pontif. Max.

BENE-

BENEDICTI XIV. Capellano, & Vaticanae Bibliothecae Praefecto, doctrinae fama celeberrimo. Graphices artes ab Ioanne Baptista Fogginio cumulatissime didicerunt; & anno CIƆ. IƆ. CC. XX. sub eximio Praeceptore Maximiliano Soldanio Monetarum publicarum Cusore, atque aerario Sculptore Florentino, omnibus ingenii nervis hisce studiis vacantes operam adeo praestantes evaserunt, ut optime delinearent, effingerent, omnesque regulas Graphices, & Chalcographiae, & rationes disponendarum figurarum, & Anatomiae mirum in modum callerent. Laurentius ex eo tempore in numismatis effingendis, cudendorumque formis inscalpendis totus incubuit; quapropter in hoc munere, petente Soldanio, optionis locum a Cosmo III. obtinuit anno CIƆ. IƆ. CC. XXII. Sequenti anno mirum illud opus anaglyphum e chalybe, tanquam maximi moduli numisma, protomam exscalpsit Annae Aloysiae Electricis Palatinae ad Rhenum, quod etiam multis parergis & ornamentis condecoravit, quod cum conspexisset Cosmus III. numquam se opus tantae raritatis vidisse adstanti Aulico suo dixit. Hoc numisma, veluti *Cameum*, ut aiunt, maxime singulare idem Auctor apud se servat. Persimili aerumnosissimo studio & arte e chalybe exscalpsit Dionysiacam pompam, quam aurea coronide cum pampinis & uvis ornavit. Effinxit quoque e chalybe exstanti opere in magno numismate effigiem Violantis Beatricis Vindelicorum, Etruriae Magnae Principis, & in postica parte ex eodem metallo emblema perfecit, ut eidem Principi Senarum Gubernatrici obsequeretur, cum duobus Fluminibus Arno, & Arbia, duobusque leonibus regiam coronam sustinentibus, aliisque ornamentis, & epigraphe GRATA VICE locupletatum.

E cha-

E chalybe etiam caput fecit integro opere, quod dedit Ill. Nicolao Panciaticho. Caelandi ſcalpendique arte peritiſſimus non pauca ſimulacra parva ex aere & argento perfecit, inter quae laudatur Simulacrum argenteum cubitale S. Franciſci de Paula, quod Florentiae in eius ara feſtis diebus exponitur, donarium ex voto Cl. Senatoris Ioſeph Ginorii, cuius baſim ſacris emblematis eius praeceptor Soldanius ornavit. Marmoreas protomas labefactatas affabre inſtauravit. Aereum Symplegma, & equeſtrem ſtatuam, iubente Ioanne Gaſtone Magno Etruriae Duce, fecit, quam Carolo Borbonio Regio Hiſpaniarum Infanti dono dedit. Protomas multas tum ex aere, tum plaſtico opere effinxit exemplis longe ſimillimas. Lipſanothecam ex laminis argenteis miro opere, pulcherrimisque caelaturis & ornamentis perfecit; itemque Horologium Solare, univerſo orbi aptiſſimum, iuxta exemplar, quod a Cl. Benedicto Breſcianio Mathematico Florentino acceperat; ſed, eo monente, amplioris magnitudinis fecit. Inter complura numismata, quae abſolvit, profecto elegantiſſima, ea numerantur, atque praecellunt perfecta in honorem Friderici Auguſti Electoris Saxoniae, itemque Clementiſſimi noſtri Magni Ducis Etruriae Franciſci Caeſaris Imperatoris Auguſti, cuius averſa pars exhibet in eius adventu triumphalem arcum a Florentinis erectum, quod adhuc extat; & Auguſtiſſimae eius Coniugis Thereſiae alterum pereximium numisma; ne quid dicam de ceteris, ac praecipue de duobus numismatis maximi moduli, in quibus effigiem patrui ſui Clar. Antonii Mariae Biſcionii, & diverſa emblemata pulcherrima expreſſit. Monetarum aurearum & argentearum formas cudit, in quo munere adhuc excellit.

Sed

Sed ne quid ad eius laudes desit, hac ipsa tempestate, Gemmis scalpendis incidendisque dat operam; in quolibet difficili opere securus perpetuae laudis, atque existimationis, quum agat annum aetatis suae circiter quinquagesimum sextum. Eius frater Antonius Philippus, eius curae & tutelae relictis non paucis filiis, repentino morbo raptus est, elapso superiore anno.

CAPUT XIII.

De Romana Glyptographica Schola, qui in ea, restitutis Artibus, floruerint Gemmarii Scalptores indicantur.

SCriptorum incuria, nescio quo fato, nobis haud nota sunt in Romana Schola Glyptographicae Artis initia. Fateor in Vitis Romanorum Pontificum, qui saeculum decimum quartum praecessere, frequenter recenseri, ac memorari Gemmas, quibus ornabantur Sacra Altaria, Cruces, Sanctorum Imagines, vela, & sacrae vestes, quae in solemnioribus festis, & pompis adhibebantur; verum eas puras fuisse liquet; vel si his aliquae sculpturis ornatae intermixtae sunt, antiquo quidem aevo eas caelatas fuisse constat, quod iam ostensum est in Vol. III. mearum *Symbolarum*, in quo de Cruce gemmata, mitrisque Pontificum pretiosis pertractatum est. Sunt nonnulli, qui censent Gemmariorum opificia Romae florere coepisse sedente MARTINO V. Pontifice Maximo; sed, ut ante monuimus, hi nec Auctorum synchronorum adferunt testimonia; neque certis argumentis, aut saltem idoneis coniecturis, utuntur. Constat eumdem Pontificem Florentia Romam ad-

Eee civisse

civiſſe Victorem Piſanum Veronenſem, in cudendis tum ſuis, tum aliorum Principum numismatis ea aetate praeſtantem. Magnum de Romanis Lithographis ſilentium in Hiſtoria eorum temporum occurrit in Summis Eccleſiae Hierarchis qui eidem ſucceſſerunt, atque etiam in Vita NICOLAI V. qui litterarum ſtudia in priſtinam dignitatem, decus, & cultum, adſidua cura & maximis ſumtibus, reſtituit; qui etiam, VASARIO teſte, egregios Artifices ad ornandam aeternam Urbem, & ſacras aedes adcivit, atque humaniſſime complexus eſt. Tanti nominis gloria divino conſilio ſervata eſt PAULO II. Veneto, Pontifici Maximo ac magnificentiſſimo, quo favente Ars Glyptographica caput extulit, & quodammodo revixit; nam, ut antea monuimus, ſervatur in Florentino Cimeliarchio Sarda, gemma inſignis magnitudinis, quae eius imaginem praefert, cum Regno, & Pontificalibus indumentis operoſiſſimam, quae ab egregio Opifice Gemmario nobis adhuc ignoto inſcalpta eſt anno CIↃ.CCCC.LXXV. quo ſacrum Iubileum indixit. Florentina Schola Glyptographica a Magnifico Laurentio Medice fundata circa annum CIↃ.CCCC.LXVI. iam nonum originis ac nativitatis ſuae annum tunc numerabat. Nolo, ne Florentinis ingeniis nimis addictus videar, ſuſpicari, aliquem e Schola Laurentiana forſitan hanc Gemmam cum imagine PAULI II. caelaſſe; ſuſpicio tamen haud abſurda, & incredibilis eſt; quum eadem Gemma, cum aliis plurimis pretioſis lapillis, iterum ad Laurentium pervenerit, quam ipſe ſuis ſumtibus ſibi comparavit. Memoratur in Vita (1) eiusdem PAULI II. accuratiſſime edita at-

que

(1) Huius Operis hic titulus: *Pauli II. Veneti Pont. Max. Vita ex Codice Angelicae Bibliothe-*

que etiam perraris obſervationibus, & Vindiciis contra Platinam exornata a Sapientiſſimo S. R. E. Cardinali Bibliothecario Angelo Maria Quirinio, Brixienſis Eccleſiae Pontifice vigilantiſſimo, Litteratorum Parente doctiſſimo, Paulum Iordanum eius Artificem fuiſſe, qui gemmas auro coronabat; ſed de eius peritia in pretioſis lapillis ſcalpendis non conſtat. Auguror regnante IULIO II. P. M. Glyptographicen Romae florere maioribus viribus coepiſſe; praeſertim cum ad eam acceſſiſſet, mortuo Laurentio Medice, Petrus Maria Piſcienſis, qui, eo auſpice, in Gemmis caelandis in Florentina Schola mirifice excelluit; qui facile abeundi occaſionem tunc adripuit, quum ea tempeſtate, nempe anno CIↃ. IↃ. V. Florentia fame maxima laboraret; audiviſſetque ab eodem providentiſſimo Principe Romam ſeditionibus fameque liberatam fuiſſe. Hic eximius Artifex Gemmarius, qui neminem ſibi parem tunc habebat in imitandis antiquis Graecorum operibus, Romanae Scholae Glyptographicae vires, dignitatem, ac nobilitatem dedit, & facile etiam regnante LEONE X. ampliora ac firmiora iecit fundamenta, ſibique ſimiles alumnos educavit. Audiendus VASARIUS, qui haec pauca de tanto viro memorat: „ Accrebbe poi in maggiore eccellenza queſt' Arte nel Pontificato di Papa „ Leone Decimo, per la virtù e opere di Piermaria „ da Peſcia, che fu grandiſſimo imitatore delle coſe „ antiche: & gli fu concorrente Michelino, che valſe „ non meno di lui nelle coſe piccole & grandi, & fu „ tenuto un grazioſo Maeſtro: Coſtoro aperſono la via a queſt'

bliothecae deſumpta, praemiſſis ipſius Sanctiſſimi Pontificis Vindiciis adverſus Platinam, alioſque obtrectatores. Romae MDCCXL. quod Opus miro ardore & celeritate Pontificiorum Comitiorum tempore perfecit & edidit.

„ a quest' Arte tanto difficile; poichè intagliando in cavo, ch' è proprio un lavorare al buio, dacchè non serve ad altro, che la cera per occhiali a vedere di mano in mano quel che si fa; ridussonla finalmente (a tal segno) che Giovanni da Castel Bolognese, & Valerio Vicentino, & Matteo dal Massaro, & altri facessino tante bell' opere, che noi faremo memoria ". Habes hic cunabula, conatus, progressus, & absolutiora huius mirandae Artis Glyptographicae incrementa, quae divinis tot Opificum ingeniis aequa lance tribuenda sunt.

PETRUS MARIA Pisciensis, & MICHELINUS Romanae Scholae Glyptographicae primi praestantiores Auctores, Saec. XV. & XVI.

Utinam VASARIUS patriam MICHELINI nobis indicasset, ut summis laudibus eam celebraremus, quae eximium Gemmarum Scalptorem protulit, qui tam fulgenti face aliis praeluxit, ut valde proficerent, atque aeterno nomine in opificiis sculpendorum lapillorum commendarentur! Is longe, ni fallor, alius ab altero Opifice Gemmario, adsimilis nominis, nempe MICHELETTO, quem laudat, ut mox dicam, BENVENUTUS CELLINIUS, qui senex Romam advenit facile, ut arbitror, regnante CLEMENTE VII. P. M. De PETRO MARIA Pisciensi iam nonnulla adnotavimus, agentes de Schola Glyptographica Florentina. Heic solum nomen, eumque in condenda Romana Schola inter principes Scalptores numerandum, memorasse sufficiat.

MAR-

MARMITA Pater, & ALOYSIUS MARMITA F. Parmenses, Saec. XVI.

MARMITAE Patris nomen silentio praeterit VASARIUS, qui eum multa laude celebrat, atque inter egregios Glyptographicae Artis instauratores recenset. Floruit in principio Saeculi XVI. Glyptographicen docuit filium suum ALOYSIUM, qui eum longe superavit. Romae, ubi diuturnam moram fecit, ad egregia opera in lucem proferenda excitatus est liberalitate & honorificentissimo hospitio Amplissimi Cardinalis Salviati. Eius iussu ad ornandam pulcherrimam arculam, sive thecam argenteam, mira arte inscalpsit quatuor crystallinos orbes, quos elegantissimis historiis locupletavit; quae theca postmodum Illustrissimae Dominae Heleonorae de Toleto Cosmi Ducis Florentinorum Coniugi dono data est. In exprimendis antiquis operibus, praesertim in rarissimis numis antiquis repetendis cudendisque, novo suo mirabili opificio excelluit maxime, ingentemque pecuniam sibi comparavit. Eodem studio, exquisitaque arte usus est in Gemmis anaglyptico opere caelandis; idque unum artis callentissimus, ac patientiae & solertiae studiosissimus potissimum praestare satagebat, ut antiquorum imagines, quas scalpebat, prisca prototypa peraccurate referrent, & sui opificii dignitas, decus, animi vigor, studium, ac diligentia eminerent. Inter haec laudat VASARIUS Socratis imaginem ab eo praestantissime exscalptam in lapillo exstanti opere. His adde persimili opificio expressam imaginem Achati Orientali Commodi Antonini, Herculis specie, tecto capite Nemaei leonis pelle, quam nuper inlustravimus in *Dactyliotheca Zanettiana* Tab. XXV. In alio lapide adsimili

mili in eodem opere adlato Tab. LXXV. integro extanti opere exſcalpſit imaginem illuſtris ea aetate feminae, ſive matronae, cuius capiti Gratias omnes Veneresque circumfudit; quae exempla, licet pauca, ſufficiunt, ut eum inter famoſos ſui temporis Gemmarios Artifices praeſtantiſſimum, omnique laude dignum praedicemus.

IOANNES MARIA Mantuanus, IACOBUS TAGLIACARNE Ianuenſis, LEONARDUS Mediolanenſis, Saec. XVI.

Quum ingenuae Artes Fautorum munificentia, & cura maxime vigeant, atque efflorescant; nil mirum ſi LEONE X. potiſſimum regnante eximia praeſtantium virorum ingenia eius praeſidiis & favore ita excitata ſunt, ut omnem laudem tum in litteris, tum in artibus ſint conſecuta, quae eas ad priſtinum decus, dignitatem, & gloriam pro viribus inter ſe de tanto honore certantes revocarunt ac reſtituerunt. Praeter memoratos Gemmarum egregios Scalptores, qui Glyptographicen in Romana Schola docuerunt, celebrati ſunt hi tres Lithographi IOANNES MARIA Mantuanus, IACOBUS, aliter TAGLIACARNE, & LEONARDUS Mediolanenſis, qui ſynchroni fuere; quorum nomina ignoraremus, ſi Cammillus Leonardus in ſuo *Speculo Lapidum* (1) non memoraſſet, & ſuo aevo multa laude in gemmarum ſculptura celebratos nobis non indicaſſet, ut adnotat Auctor Diſſertationis Glyptographicae in priſcis monumentis ſcrutandis inluſtrandisque accuratiſſimus. (2) Hos igitur Gemmarios Opifices ſimul laudare voluimus, quos

(1) Lib. III. cap. II. pag. 168. edit. Pariſienſis. (2) Cap. XXV. pag. 81.

quos aetas, & ſtudia mutuo foedere coniunxerunt. Laudat VASARIUS ſculpturis celebrem LEONARDUM Mediolanenſem, (1) quem alii videant ſi idem ſit ac Gemmarius iſte Artifex ſuperius memoratus, quod haud improbabile crediderim.

SEVERUS, ſive, ut alii volunt, SILVESTER Ravennas, Saec. XVI.

Inter Artifices clari nominis, & multae famae, qui Ravennatum gloriam auxerunt, memorandus eſt SEVERUS, quem alii, ut arbitror melius, SILVESTRUM Ravennatem nominant, (2) qui Saeculo XVI. floruit. Pulcherrimum elogium conſecutus eſt a POMPONIO GAURICO, eiusque amicis ſummis viris, qui ita eum extollit. (3) „ Severum Ravennatem ideo ad extremum diſtuli, ut plenius laudarem; qui [miror] ad me hodie cur non venerit. Is quidem mihi videtur Statuariae numeros omneis adimplere, Sculptor, Scalptor, Caelator, Defector, Plaſtes Pictorque egregius. Nam ſi me heic nunc rogaretis, qualem Sculptorem velim, talem nempe ipſum velim, qualem, modo litterae adeſſent, Severum eſſe novimus ". Poſt huiusmodi elogium haec ſubdit Cl. VICTORIUS (4) „ Quare Gemmarium etiam Caelatorem fuiſſe ſuſpicari licet; nec immerito aliis eiusdem artificii peritis adnumerari debere ". Ni meus me fallit animus, quum POMPONIUS GAURICUS eidem coaevus eum non ſolum Sculptorem, ſed & Scalptorem appellet; ad Gemmarum opificium id referen-

(1) Vide Vol. II. Partis III. (2) Vide Petrum Mariettum in ſuo Tractatu.
(3) De Sculptura Cap. XVI. pag. mihi 118. edit. Antuerp. ann. 1617.
(4) In Cap. XXV. Differt. Glyptograph. pag. 85. at in Indice Rerum pag. 126. mox inter *incertos Gemmarum Scalptores* cum Flaminio Natalio, neſcio quo pacto, recenſet.

ferendum, neque hanc ei laudem denegandam crediderim.

ÇARADOSSUS Mediolanensis, & DONNINUS Parmensis eius discipulus, Saec. XVI.

Exploratum est BENVENUTI ÇELLINII testimonio, CARADOSSUM Mediolanensem Romae, regnante praesertim CLEMENTE VII. P. M. in imaginibus auro & aere in numismatis immenso opere exhibendis, in gemmis compingendis, & in picturis encausticis, omnes tum aetatis suae Opifices, tum etiam veteres superasse; nam primum, confectis e cera prototypis exemplaribus, tam accurato diuturnoque studio omnia ad exquisitissimam elegantiam perficiebat, ut pauci eius cunctationem & moram ferrent; inter quos Hispanus ille nobilis vir memoratur, qui morae impatiens, ut in numismate expressum suum vultum ab eo obtineret, ira percitus ei dixit: *Sennor Caraduosso, porque non me acabais mi medallia?* Qua adpellatione cum ipse valde gloriaretur, obscurato eius nomine & cognomine, quae adhuc ignota sunt, ex tunc CARADOSSUS ab omnibus dictus est. MARIETTUS eius cognomentum gentilitium memoravit *il Foppa*. BENVENUTUS CELLINIUS in laudandis sibi coetaneis Artificibus, qui praecipue in Auraria arte eminebant, parcus est; sed in laudando CARADOSSO, quem Romae praeceptorem habuit, effusus maxime, & iure quidem ac merito est. POMPONIUS GAURICUS Neapolitanus post antiquos Gemmarum Scalptores omnium longe praestantissimos, Pyrgotelem, Apollonidem, Cronium, Dioscoridem, & M. Canuleium Zosimum Libertinae conditionis, qui Clodiana caelatura Romae omnes evicit, & CARADOSSUM Mediolanensem mox laudat inter

inter recentiores, qui ſua aetate virebant magni nominis Artifices; ſed in editis exemplaribus typothetarum incuria pro *Caradoſſus*, ſcriptum eſt *Pharadoxus*. Floruit Romæ ſub Iulio praeſertim II. Pontifice Maximo, quem inter Gemmarum ſcalptores recenſet clarus Autor *Diſſertationis Glyptographicæ* (1), & Ticinenſem ſcribit, quum ex CELLINIO tum in ejus Vita, tum in Tractatu de Arte Auraria conſtet Mediolanenſem fuiſſe (2). Iisdem auctoritatibus fultus & PETRUS MARIETTUS eum inter praeſtantiſſimos Gemmarios Opifices recenſuit, & veroſimile eſt & in Glyptographica excelluiſſe.

Tanto praeceptore dignus habitus eſt DONNINUS Parmenſis, quem laudat idem CELLINIUS (3).

Poſt Caradoſſum, Franciſcum Furnium Bononienſem laudat idem POMPONIUS GAURICUS Aurificem, & hunc propter egregia opera inſignem.

MICHAEL cognomento MICHELETTUS; patria forſitan Florentinus, Saec. XVI.

Inter primos egregios Gemmarios Opifices a VICTORIO recenſetur MICHAEL, quem vulgo dictum fuiſſe *Michelino* adfirmat (4). Hic facile (etſi haec nec ab eo nec a MARIETTO adnotantur) ille eſſe poteſt, qui laudatur a BENVENUTO CELLINIO in Vita, quam ipſe de ſe ſcripſit (5). Senem eum multi nominis eximium lapillorum Scalptorem, & Aurificem praeſtantiſſimum Romam adceſſiſſe CELLINIUS memorat, dum Florentia

(1) Vide in fine pag. 126. laudatque ſuperius Cap. XXV. pag. 85.
(2) Trattato dell'Orificeria Cap. V. pag. 39. & in Vita quam de ſe ipſe ſcripſit pag. 30.
(3) In Vita ſua quam ipſe ſcripſit pag. 73.
(4) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80.
(5) Edita eſt Neapoli in 4. ſed in fronte, quaſi prodierit *Coloniae typis Petri Martelli*, ſcriptum eſt. De Micheletto plura videſis apud eum pag. 60.

Caesaris armis & militibus cincta obsidebatur ; hisque laudibus eum ornat : *Era venuto a Roma un certo Micheletto, molto valentuomo per intagliar Corniuole, ancora era intelligentissimo Gioielliere ec.* Patriam ejus nec CELLINIUS, nec VASARIUS indicant, qui de eo, si idem ipse est, honorifice meminit, eumque aemulum fuisse, ac de gloria & artis praestantia cum Petro Maria Pisciensi in gemmis scalpendis certasse adfirmat. Suspicor Florentinum fuisse, & facile dixerim discipulum Dominici Mediolanensis, qui adeo excelluit in lapillis exstanti opere scalpendis, ut cognomentum ab ipsis acceperit, & *Domenico de' Cammei* ab omnibus appellatus fuerit ; nam VASARIUS de MICHELETTO post Dominicum, paucis interiectis versibus, meminit his verbis: *Et gli fu concorrente* (di Pier Maria da Pescia) *Michelino, che valse non meno di lui nelle cose piccole & grandi, & fu tenuto un grazioso Maestro.* MICHELETTUS cum praelaudato Dominico Mediolanensi, & Petro Maria Pisciensi, VASARIO teste, triumviratum illud constituit, qui sub Leone X. P. M. Glyptographicem ad maiorem praestantiam suis egregiis laboribus evexerunt.

PHILIPPUS SANCTACRUCIUS Urbinas, Saec. XVI.

Laudat hunc Opificem operum suorum varietate, & materiarum diversitate mirabilem Cl. VICTORIUS (1). Diminuto vocabulo nuncupatus est *Pippo*, quod ceteris suae gentis cognomentum fuit. Sculpsit Ebur, Corallium, Gemmas, & primus, ni fallor, omnium cerasorum

(1) Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 82. ex Raphaele Soprano &c. *Le Vite de' Pittori e Scultori &c.* pag. 303. & 304. De cognomine Pippi vide ibidem pag. 196. in Vita *Matthaei & Fratrum Sanctacruciorum.*

rum nucleos, in quibus, licet minimis, varias Historias, tum ſacras, tum profanas eleganter expreſſit. Natura eum ad ſculpendum efformaverat, ars ad praeſtantiam evexit; nactus optimum Maecenatem Comitem Philippinum Doriam, qui in arvis Ducatus Urbini paſtorem lignis dolandis inſculpendisque incumbentem deprehenderat: qui eius ingenii dotibus captus, Romam ſecum duxit, exactoque ſub optimis praeceptoribus abſolutioris Graphices tirocinio, auſpiciis ſuae liberalitatis Ianuam adcivit, ubi tanquam in benefico iucundoque ſuae virtutis portu manſit, genuitque filios complures, qui Sculptores & Statuarii evaſerunt. Ex elogiis Soprani in Vitis Pictorum Ianuenſium, apud quem haec fuſius narrantur, diſcimus, in Gemmis ſcalpendis Philippum laudatiſſimum fuiſſe, multosque alumnos feciſſe. Hanc artem ſcalpendi toreumatico opere nucleos fructuum ab Aſiaticis Artificibus ad Italos profluxiſſe arbitror; nam inter mea Cimelia exſtant nautili figuris, caſis, arboribus, aliisque phrygiis operibus affabre ſculpti, quae figurae auro ſuperfuſae ſunt, exſtanti opere, adhibitis inſtrumentis ad caedendum aptis, & viriculo; area vero retinet argenteum ſplendorem; quare pulcherrima haec opera ſpectantium oculos magnopere oblectant. Exſtant etiam nuclei nucum Indicarum, qui anaglyphis venuſtiſſimis decorantur, iisdemque pro potoriis vaſculis eos uſos eſſe arbitror; in quibus animalia terreſtria & volatilia, & variae hiſtoriae ſculptae ſumma cum iucunditate cernuntur. His adde interiores conchas argenteas anaglyptice ſculptas, quae quum ſacras Hiſtorias, & vultus & imagines virorum & mulierum, praeferant; atque hos inter divinum Salvatoris noſtri Praeſepe, quod opus ſaeculo, ut mihi videtur, XV. confectum

fectum (nam apud me exstat) ab Asiaticis ad Italos has scalpendi artes propagatas, ut dicebam, suspicari possumus.

ANTONIUS DORDONIUS Buxetanus, Saec. XVI.

Quamvis Scriptores, qui de pulcherrimis Graphices artibus scripserunt, & ad hoc tempus in lucem editi sunt, non laudent ANTONIUM DORDONIUM Buxetanum; tamen saeculo XVI. eum eximium fuisse Gemmarum Opificem, ac Romae, in qua aeterna Urbe nonnisi praecellentes homines in admiratione sunt, & laudantur, eminuisse, disertissimum illud profero testimonium, nempe emortualem epigraphem, quam Auctor *Dissertationis Glyptographicae* (1), nec non MARIETTUS silentio praetermiserunt. Exstat in pavimento Aedis Aracoelitanae, in qua situs est.

D. O. M.

ANTONIO DORDONIO NICOLAI FILIO
E CIVITATE BVXETI VIRO PROBO
AC IN INCIDENDIS ET SCULPENDIS
IMAGINIBUS IN OMNI GEMMARUM
LAPIDUMQUE PRETIOSORUM GENERE
EXIMIO ATQUE PRIMARIO QUI CUM
ANNUM AGERET ÆTATIS SUÆ LVI.
AD SUPEROS REDIIT XVIII.
KL MAII MDLXXXIIII.

Hic sculpta sunt insignia Dordonii.

SIL-

(1) Vide cap. XXV. pag. 84.

SILVIA POPPIA VSVFRVCTVARIA
VIRO SVO BENEMERENTI P.

Hic duae hominis tibiae decussatae, vittaque in medio religatae.

In gemmis dignoscendis aestimandisque peritum fuisse Consalvum Pignuscam Cordubensem, testatur eius Epitaphium, quod excerptum ex Romano sepulcreto C. V. Aloysii Galletii Cassinensis Monachi, Florentinae Abbatiae Bibliothecarii, ab eo accepi; exstat in Ecclesia Montis Serrati.

Consalvus Pignusca natione Hispanus
patria Cordubensis qui Λ Λ Λ *in quaslibet*
figuras pingendi gemmasque
dignoscendi haud ultimus in Urbe
Gratiis litavit. quem cum tribus parvulis
Filiis quos suo tempore natura vitae
dederat una proh dolor pestilenti morbo
limes una mors nullo servato ordine
nulla ratione omnes avarissime eripuit
hic situs est ubi rei p. Confraternitatis huius
Collega religiosissime consulebat
Vixit annos LVI. *menses* VII. *dies* XXV.

Franciscus Martinius

Testamenti Exequtor amico dulcis.
dolens posuit die XV. *Iulii* MDXXVII.

FLAMINIUS NATALIS Leidensis, Saec. XVI.

In Gentilitiis Insigniis faberrime scalpendis in gemmis, atque in novis artificiis inveniendis, multa cum laude Romae versatum FLAMINIUM NATALIUM docet sepulcralis

titulus marmoreus, quem protulit Cl. VICTORIUS (1); cuius priores sex versus olim integri legebantur, reliqui vero deleti sunt atque extriti frequenti pedum itu redituque; quum in solo seu pavimento positus esset Sacrae Aedis S. Petri Apostoli, ut aiunt, in Montorio.

D. O. M.

FLAMINIO NATALI
INSIGNI INSIGNIORUM EFFECTORI
NOVORUMQUE ARTIFICIORUM
FOECUNDISSIMO ATQUE
EXCELLENTISSIMO INVENTORI &c.

Suppleti versus memorant eum obiisse die V. Octobris anno CIↃ. IↃ. XCVI. aetatis suae LV. Leidensem natione, & consanguineum fuisse Michaelis Natalis, celebris Chalcographi, cujus pater, FLAMINII coetaneus, Monetarum cusor fuit Principis Leidensis, Coloniae Electoris, suspicatur PETRUS MARIETTE, ad quem Lectorem mitto.

Per complures annos desiderantur sincera monumenta, quibus probemus Glyptographicas Artes Romae nunquam cessasse. Verum haec etsi nobis desunt, de perenni tamen earum gloria dubitare vix possumus. Nam complures Sacras Gemmas habemus; exstatque eximia illa in Thesauro Christianissimi Galliarum Regis, quae imaginem exhibet SIXTI V. Pont. Max. Amethysto inscalptam, quae peritissimam Gemmarii Artificis manum, qui ea tempestate florebat, perspicue redolet. Beatiores fuere Pictores, Statuarii, & Architecti, qui innumeros laudatores obtinuerunt, qui eorum vitam

(1) Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 85. & 86.

vitam & nomina Hiſtoriis ſcriptis in lucem mandarunt; inter quos eminet Eques GEORGIUS VASARIUS, qui mira induſtria, ſummo labore eorum opera inveſtigavit, vidit, deſcripſit; quod ſi quis poſt noſtros labores id ipſum praeſtabit in inveſtigandis, proferendisque aliis inluſtribus Gemmarum Scalptoribus, rem faciet optimam, omni laude & plauſu digniſſimam. Pro modulo meo id ipſum & ego adgreſſus ſum, & multos claros Lithographos, qui in tenebris deliteſcebant, erui, & ab oblivione vindicavi.

ADONIUS ROMANUS. Saec. XVII.

Memoratur a VICTORIO (1) ADONIUS, qui circa finem Saeculi XVII. Romae innoteſcebat; cuius inſtitutum peculiare fuit, manus invicem iunctas in Cameis exprimere, quod huiusmodi opellae non raro venumdarentur, emerenturque ab iis, qui matrimonio iungebantur, in fidei ſymbolum; quod & apud Antiquos in more fuit. Complures namque exſtant Gemmae antiquae amaſiorum, quae invicem donabantur, vel litteris inſculptae, qualis illa a me edita, TV MEA VENVS; tum figuris ad amorem in puellis excitandum inſcalptae; quarum ingentem copiam olim aeneis Tabulis incidendam curavit vir mihi amiciſſimus, de Antiquitate optime meritus, FRANCISCUS FICORONIUS; quae tamen nondum in lucem prolatae ſunt.

N. FAREIT Anglus, Saec. XVII.

Floruit FAREIT Anglus Romae ſaeculo decimo ſeptimo, ſedente Urbano VIII. Pontifice Maximo, ac praeſer-

(1) Diſſert. Glyptographicae Cap. XXV. pag. 89. & 90.

sertim animalibus scalpendis in gemmis ceteros antecelluit. Ignotum ad hoc tempus fuit eius nomen, quod quidem omnes, qui de recentioribus Lithographis scripsere, siluerunt. Mihi innotuit, dum haec scriberem, ex epistolis doctissimi Principis Friderici Caesii, quas misit ad summum atque immortalem Philosophum, Mathematicum, & Astronomum Galileum Galileium (1), non Florentiae solum, sed Italiae atque Europae praeclarum lumen & ornamentum. Quum enim Caesius Academiae Linceorum Conditor & Institutor munificentissimus, singulis Academicis anulum aureum donaret, tanquam tesseram benevolentiae suae, perpetuumque ad arcana scientiarum omnium detegenda & amplificanda monumentum, insertos lapillos smaragdineos incidendos curabat ab hoc Opifice, plane inter egregios non censendo, qui Academiae insigne, nimirum Lyncem, perspicacissimum animal, gradientem inscalpsit, adiecto tum suo, utpote Maecenatis, tum Academici illius nomine, cui anulus aureus circumquaque encaustico opere pictus donabatur. (2) Singuli igitur Academici, qui complures fuere, iidemque ingenio, doctrina insignes, & fama nominis toto orbe clari, anulis hisce inter se simillimis, tanti Principis Litterarum & Litteratorum Fautoris liberalissimi munificentia decorabantur. Vidi paucis abhinc annis aureum anulum ab eodem magnanimo Principe Caesio dono datum Galileio nostro, quem Socii Columbarii Florentini descripserunt, & e gemma caelata ectypa exceperunt; item-

(1) Epistolae Principis Caesii & Galileii, multaque eius scripta, nondum edita, exstant Florentiae apud Nob. Virum Ioannem Baptistam Nellium, qui publica luce ut donentur, curabit, vel ipse in lucem proferet.

(2) Principis Caesii Epistolae, in quibus memoratur Fareit Anglus, Gemmarum Scalptor, Romae scriptae ab eo sunt Galileio nostro anno MDCXII.

itemque alterum antea ostensum descripserunt. Is fuit Theophilus Molitor Lynceus, Ernesti filius, Herdisfaldensis, anno CIↃ.IↃ.C.XI. aetatis suae XXXV. adscriptus, uti legitur, in eorumdem Lynceorum Catalogo, edito a Dominico Vandellio, Serenissimi Ducis Mutinae Mathematico, Antiquario, & Geographo praestantissimo.

FLAVIUS SIRLETUS, eiusque Filii FRANCISCUS & RAYMUNDUS Romani, Saec. XVIII.

Romae diuturno tempore intermissum Glyptographicae scientiae opificium revocavit, ac feliciter restituit FLAVIUS SIRLETUS, Aurifex, Gemmarius, & Caelator insignis; cuius nomen famigeratissimum quoque est, quod inter agnatos suos praestantissimum Guillelmum Cardinalem Sirletum S. R. E. Bibliothecarium, quod accuratius expendendum est, connumeret. Occasionem, ut Gemmas insculperet, ei suppeditavit CLEMENS XI. Pontifex Maximus, qui quum in pulcherrimo Smaragdo in digitis suis praeferendo, cuperet ut egregio studio Gentis suae Insignia Pontificiis ornamentis condecorata insculperentur, opus FLAVIO SIRLETO Aurifici eximio perhonorifice demandavit anno CIↃ. IↃ. CC. XV. Erat tunc Romae, antiquorum operum aestimator & cultor egregius, Philippus Baro Stoschius, quem de hoc opificio consuluit Sirletus; a quo didicit, sola cuspide adamantis, gemmam perfricando, & scalpendo, oleo guttatim infuso, & smiridis pulvere infecta gemma, diligentia sua huiusmodi opus perfici posse. Id cum fecisset, anulum Pontifici Summo obtulit, quod & probavit. Mox rotas sibi advehendas curavit; quibus omnibus artis adiumentis instrumentisque instructus, admi-

miranda sui praestantis ingenii monimenta, opificio antiquis Graecis Scalptoribus proximo, perfecit. Insigniora non pauca enumerat eruditissimus Victorius; inter quae principem obtinet locum Laocoon, cum filiis serpentium horrifico nexu vexatus & interfectus perspicue paene cum dolore & fletu, in gemma Amethystina, quam *Milord Duca di Beauford* secum in Angliam deportavit; indicato in ea duabus litteris Graecis Φ. Σ. nomine & cognomine suo. (1) Praestantissima Deorum & Caesarum simulacra, signa, protomas, eximio opificio in gemmis non paucis expressit; nempe Herculem Farnesianum, Apollinem Aedium Vaticanarum illustre ornamentum, vulgo *di Belvedere;* Mercurium arieti insistentem in Aedibus Iustinianaeis spectatissimum; & signum laudatissimum Antonini, cognomento Caracallae, caput ridentis Fauni oblique expressum, hederacea corona redimitum, ac pelle caprina circa collum affabre disposita, siglis hisce adpositis Τ.Φ.Σ. scilicet ΤΟΥ ΦΛΑΒΙΟΥ ΣΤΡΑΒΤΟΥ. quae anularis carneola servatur in Museo Victorio. Rogante Augustino Masuccio, celebri in Urbe Pictore, Caroli Marattae Pictoris Clarissimi effigiem anulari gemma caelavit, quo munimento gloriae praeceptoris sui se quoque honestaret. Tantarum laudum plenus Sirletus anno CIↃ. IↃ. CC. XXXVII. vita functus est XVIII. Kal. Septembris.

Reliquit Sirletus & sui desiderium, & plures filios ex Anna Ciollia coniuge sua; quorum duo idem scalpendi gemmas institutum sunt sequuti Franciscus & Raymundus. Hic paulo post decessit matrimonio iunctus: alter cum laude se se eodem studio quotidie Romae exercet, patris famam adsequuturus.

IOAN-

(1) Huius insignis Gemmae ectypon sulphureum in meis Cimeliis exstat.

IOANNES CONTSTANTIUS, eiusque Filii CAROLUS & THOMAS Romani.

Quod apud Veteres his qui in palaeſtris certabant contigiſſe ſcimus, ut multis quinquertii gloria compluriumque palmarum plauſu famoſis, alii maximis viribus & artibus exercitatiſſimi ſuccederent, qui vel ipſis pares eſſent, vel interdum etiam eos ſuperarent; id & in Glyptographicis conatibus eveniſſe non paucis exploratum eſt; nam artes artibus, & adſiduis ſtudiis ita quotidie perficiuntur, ut hi qui hoc ipſum inſtitutum pertinaci labore amplectuntur, ceteris facilius ſummum occupent gloriae faſtigium, & nominis ſui claritudinem obtineant ſempiternam. Memorandi nunc ſunt paribus meritis CONSTANTII CAROLUS & THOMAS. Horum pater IOANNES adhuc vivit; qui pluribus abhinc annis Neronis caput adamanti feliciter inſcalpſit, artis praeſtantia clarus. Philippi L. Bar. De Stosch Viri Clariſſimi Imaginem, dum ille Romae degeret, Sardae pereleganter inſcalpſit (1). Omnium rariſſimi ſunt adamantes ab antiquis Scalptoribus exſciſi; tamen adamantem parvum ſe vidiſſe Romae apud Clariſs. Praeſulem Leonem Strotium mihi narrabat Baro de Stosch; in quo ſculpta diaglyphico opere Lupa Romulum & Remum lactans. Neroniana Gemma una cum aliis adamantibus & rubinis Orientalibus lapillis fere XXIV. quos JOANNIS CONSTANTII filii, praeſertim CAROLUS, inciderant, e Vainianis Cimeliis in Mediceos migrarunt, quos Ioannes Gaſto Magnus Dux Etruriae emit. Laedae imaginem, & Antinoi caput adamantibus incidit CAROLUS iuſſu Ioannis V. Luſitaniae Regis. (2) In caelatoria ar-

te.

(1) Id memorat Cl. Baro de Stoſch in Praefat, ſui Operis Gemmarum cum Artificum nomine, pag. XVI. Hoc opus apud ſe habuit Ill. Prior Vainius.

(2) Vide Petrum Mariettum.

te ardua omnia is feliciter ſuperavit, ut aequis laudibus cum priſcis Graecis Scalptoribus de gloria contenderet. Teſtis eſt Meduſa, Solonis opus admirandum, quod exſtat in Muſeo Strozzio. Eius imaginem Chalcedonio inſcalpſit accuratiſſima ſimilitudine, ſtupente Eminentiſsimo Cardin. de Polignac, qui anno CIↃ. IↃ. CC. XXVIIII. quo ſcalpendam curaverat, ſibi comparavit. Imagines inluſtrium Virorum mira oris ſimilitudine in lapillis pretioſiſſimis expreſſit; inter quas hae potiſſimum laudantur, Iacobi III. Regis Stuardi, Romae commorantis, Renati Cardinalis Imperialis, & Georgii Spinolae pariter Cardinalis, nec non Epiſcopi Praeneſtini, iam olim Tituli S. Agnetis, nuper defuncti, quae eius nomen praeferunt. Equeſtrium Ordinum decora a BENEDICTO XIII. P. M. accepit; meruitque ut iuſſu Conſervatorum Populi Romani in Ordine nobilium Epheborum ſolemnem pompam Sapientiſſimi Pontificis Max. BENEDICTI XIV. Lateranenſem Baſilicam more maiorum adeuntis anno CIↃ. IↃ. CC. XL. comitaretur, compluribus honoribus ac muneribus ab eo mox decoratus.

Laudandum etiam eiuſdem Caroli opus illud maxime praeclarum, cuius opificio valde ipſe gloriatur, in quo elaborando biennium adſiduo ſtudio & labore inſumſit. Illud eſt Smaragdus magnitudine & colore inſignis, in quo altera facie eiuſdem regnantis ſummi Catholicae Eccleſiae Hierarchae BENEDICTI XIV. imaginem exſtanti opere elegantiſſimo ſculpſit; in altera vero capita Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli. Huiuſmodi eximium opus effinxit iuſſu Eminentiſſimi Cardinalis Lantis, quo ornata eſt bulla, ſeu fibula, ad conſtringendas ante pectus pluvialis Pontificii lacinias

cinias in ſolemnioribus feſtis; qua Beatiſs. Pater quum ſemel uſus eſſet, eam in Theſauro S. Petronii condendam Bononiam miſit. Hi CONSTANTII fratres adhuc vivunt, & noſtrae aetatis gloriam ac decus magnopere editis operibus augent.

DOMINICUS LANDIUS, Lucenſis.

Huius egregii Scalptoris, qui adhuc vivit Romae multis inſculptis gemmis clarus, laudes, & praenobilia opera accuratius recenſere non poſſum, quam iisdem verbis, quibus eius ingenium ornavit inluſtris Auctor Diſſertationis Glyptographicae (1). Prae ceteris Gemmis, duas laudabiliores cenſet, ovatae formae, ſed transverſae figurae, anularem modulum excedentes, in quibus arte magiſtra quatuor capita oblique expreſſit. In una, Traiani caput cum Plotina uxore; quorum e regione, Marciana Traiani ſoror, & Matidia Marcianae filia, bina ac bina, ſe mutuo reſpicientia. In altera ſculptus cernitur Septimius Severus, & Iulia, quae *Pia* dicitur, *Felix*, & item *Domina*; ac contra Septimius Geta, & Marcus Aurelius Antoninus *Caracalla*. Has Gemmas ad uſum Domni Michaelis Angeli Corſii Abbatis Congregationis Olivetanae DOMINICUS caelavit. Praeterea ab eo memoratur Caeſaris Auguſti protome Chalcedonio moduli maioris inſculpta, cuius caput laurea redimitum eſt, pectus vero armatum thorace ſquammeo, cum Gorgone in medio ſita: opus iuſſu Roderici Marchionis de Fuentes Regis Portugalliae in Urbe Oratoris elaboratum anno CIↃ. IↃ. CC. XVI. Neque in eo deſiderata eſt peritia ſcalpendi imagines viventibus longe

Kkk

(1) Cap. XXVI. pag. 94. & 95.

ge simillimas ; nam circa annum CIↃ. IↃ. CC. XX. Smaragdo anularis formae insculpsit imaginem Nicolai Duodo, Comitis S. R. I. dum aeternam Urbem Venetae Reipublicae Orator incoleret.

Adfertur a Cl. P. I. MARIETTO in Vol. II. sui Operis Tab. 6. Sardae inscalptum praeclarum illud Mutii Scaevolae satis notum facinus; in cuius exergo haec epigraphe scripta est: COSTACIOR. Huiusmodi opus, quod exstat in Regio Galliarum Cimeliarchio, proculdubio antiquum non est, sed propiora nobis redolet tempora; &, ni fallor, epigraphe CONSTANTIOS eximios Gemmarios Scalptores indicat, qui illud fortasse effinxerunt.

IOANNES POZZIUS Romanus, Saec. XVIII.

Multae sunt Naturae artes, quae aegre fert ut maxima ingenia sordescant, & lateant; frequenter enim ea veluti e carcere quodam tenebricoso educit, ut studio optimarum artium, divino quodam lumine fruantur, & in orbe clarescant. Id feliciter contigit IOANNI POZZIO Romano, qui relicta cauponaria taberna in Graphice brevi temporis spatio tantum profecit sub optimo praeceptore, inter Romanos Pictores aetate sua valde celebri, Equite Petro Leone Ghezio, ut gemmis scalpendis, ut ferunt, primum operam dederit; sed postmodum circa annum CIↃ. IↃ. CC. XVIII. quum rariora esse vidisset, sibique faciliora, eximia opera ebore sculpta, huic opificio se totum devovit addixitque, & summam gloriam consecutus est. Viros inlustres ex ebore primum accuratissime expressit; quorum imagines dedit Principi Eminentissimo S. R. E. Cardinali Alexandro Albanio. Ebore exscalptas anaglypho opere tum Caesa-

rum

rum (1), tum veterum Philosophorum imagines, ut cum praeclaro munere nominis aeternitatem consequeretur, omnium retro Principum florentissimo ac strenuissimo Eugenio, e Sabaudiae Principibus, obtulit ac dedicavit. Veterum Caelatorum praestantiam miro studio aemulatus est. Imaginem quoque eruditissimi Baronis Philippi de Stosch effinxit; a quo haec accepi.

HIERONYMUS ROSIUS Liburnensis, & GODEFRIDUS GRAAFTT Hanseaticus, Saec. XVIII.

Romae hac ipsa aetate florent, Glyptographicis caelaturis sedulam operam navantes, HIERONYMUS ROSIUS Etruscus, e Portu Labronensi, ab omnibus il *Livornese* adpellatus; & Godefridus Graaftt Hanseaticus, qui vulgo *il Tedesco* nuncupatur. Horum opera non vidi; qua de re nihil mihi dicendum superest.

ANTONIUS PIHELER Tirolensis, Saec. XVIII.

Nota mihi non sunt opera ab hoc Gemmario Scalptore edita; de quo pauca haec adnotat Auctor Dissertationis Glyptographicae: *Neapoli iisdem operibus gemmarum scalpendarum claret Antonius Piheler, annis quindecim circiter, aut viginti optime exercitatus* (2). De ejus ingenio & praeceptoribus quum apud peritos nonnihil sciscitarer, narratum est, eum in Romana Schola didicisse,

(1) Ectypa Imaginum Caesarum, quibus antiqua numismata imitatus est, extant in Cimeliis Stoschianis.
(2) Cap. XXVI. pag. 96.

CA-

CAPUT XIV.

De Langobardica Schola Glyptographica, qui ex ea prodierunt Gemmarii Scalptores exponuntur.

GLyptographicae Artis, quae omnium animos admiratione complerunt, prima prodigia merito tribuenda sunt Opificibus Mediolanensibus, qui virilem ei faciem donarunt, & ad exquisitiorem elegantiam perduxerunt. Laudavimus Ioannem Antonium Rossium Mediolanensem, & Carrionios, qui regnantibus Cosmo I. Francisco I. & Ferdinando, ac Cosmo Magnis Ducibus Etruriae, inter praestantissimos tum Gemmarum, tum crystallorum, vasculorumque pretiosorum fictores, atque Sculptores prima subsellia occuparunt. His alios immortales viros Gemmarios adiungimus, qui non tantum Mediolano, verum etiam Bononiae artium omnium studiorumque matri fecundissimae praeclarum nomen tribuunt, atque editis suis operibus aeternitati commendant. His adde etiam Parmenses, quorum nomina superius celebravimus. Illud dolendum superest, nullum Artificem me legisse ex Langobardicis Scholis, qui saeculo XVII. & hoc XVIII. Glyptographicis artibus operam dederit. Nolim in dedecus aetatis nostrae id verti vitio. Illud maxime cupio, ut quemadmodum Pictores, Statuarii, & Architecti in his Langobardicis, ut aiunt, Urbibus adhuc florent, & sunt magni nominis, omnique ingenii laude praestantissimi; ita etiam & Gemmarii Scalptores pro amplitudine & gloria tantarum Urbium nunc & futuris temporibus vigeant, ac magis magisque efflorescant.

DO-

DOMINICUS Mediolanensis, antonomastice DE' CAMMEI, Saec. XV.

Praeclaris Viris de litteris & artibus, ab ea aetate, qua in Italia renatae ac feliciter restitutae sunt, optime meritis, illud saepenumero adcidisse, nescio quo fato, cernimus, ut, praeter nomen, perpauca notatu digna ad nos pervenerint. Id, quod mirum, praesertim compluribus egregiis Opificibus, & in re nostra praecipuis Gemmariis Lithographis, & quidem frequentius contigisse dolemus; hinc est, quod in hoc saeculo variarum cognitionum, & elegantiarum omnium cupidissimo multi sunt, qui de paucitate monumentorum ad Historiam Thecnicam ornandam adparatumque augendum merito conqueruntur. Multae adferri possunt rationes de tam molesta rerum adnotatione dignarum iactura; sed hae, ut opinor, praecipuae sunt, quia ipsi Artifices in privato Enchiridio, sive Breviario, ea quae faciebant describere, vel ab aliis edita ad posteros transmittenda non curarunt; cui fato vincendo se egregie opposuit celeberrimus VASARIUS, qui monumenta omnia ad eos pertinentia summo labore & studio congessit, eorumque nomina & opera aeternitati scriptis suis consecravit; cuius exempla mox alii egregii Scriptores secuti sunt. Si plura notatu digna de DOMINICO Mediolanensi VASARIUS reperisset, profecto haud tam parcus atque ieiunus de eo ita scripsisset: (1) *Fu suo concorrente* (nempe Dominici Florentini, qui vulgo *delle Corniole* dictus est) *Domenico* de' Cammei *Milanese*, *che allora vivendo il Duca Lodovico*, *il Moro*, *lo ritrasse in cavo in un balascio*, *della grandezza più d' un giulio*, *che fu*

(1) In Parte III. Voluminis I. pag. 286.

cosa rara, e de' migliori intagli, che si fusse visto de' Maestri moderni. Igitur ex Vasario discimus, eumdem Dominicum labente Saeculo XV. floruisse; sed praeter descriptam Ludovici Mediolanensium Ducis imaginem, nulla alia opera describit; neque nobis nota sunt pretiosis lapillis ab eo exscisa anaglyptica caelatura ea opera eximia, quae, abrogato eius cognomine, illo antonomastico donarunt, quo *de' Cammei* vulgo propter praestantiam adpellatus est. Quem etiam in hac tam laudabili quam ardua ac perdifficili arte, ea precipue tempestate, praeceptorem habuerit, quosve discipulos in ea instituerit, adhuc nos latet.

IOANNES BERNARDIUS a Castro Bononiensi, Sacc. XVI.

Evecta ad exquisitiorem elegantiam & pulchritudinem Arte Glyptographica egregiis conatibus & studiis praestantium Scalptorum Petri Mariae Pisciensis, & Michelini, eorum exemplis factum est, ut in crystallinis tabulis laminisque sculpendis summum gloriae & laudis fastigium adtingerent duo Scalptores praecellentissimi Ioannes Bernardius a Castro Bononiensi, & Valerius Bellius Vicentinus. De Ioanne nunc aliqua adnotabo, quae luculenter a Vasario (1) memorantur; mox nonnulla ab eo praetermissa subiiciam. Adhuc iuvenis, trium annorum spatio, quo magno in honore fuit apud Alphonsum Ferrariae Ducem, multa edidit praeclari ingenii sui monimenta, exiguae licet molis,

(1) In Par. III. Voluminis I. pag. 286. 287. Sed Vasarius familiae eius nomen silet; nec ipse, adscripto in aliquot suis operibus nomine, illud recenset. Auctor Dissert. Glypt. Cap. XXV. pag. 80. cum gentilitio nomine *Bernardinum* vocat.

lis, conſpicua. In ſpecioſiore cryſtalli mole certamen illud celebre, *della Baſtia* nuncupatum, excavatis figuris expreſſit propter opificii pulchritudinem valde laudatum. Paulus Iovius tot egregiorum operum eius ſplendore captus, auctor ei fuit, ut Romam peteret, id gratiſſimum fore ratus magnis clarorum ingeniorum fautoribus Hippolytho Mediceo, & Ioanni Salviato Cardinalibus ampliſſimis. Quemadmodum Ferrariae apud Alphonſum Ducem in numiſmatis ex aere cudendis effingendisque, atque in eius imagine in chalybe incidenda valde excelluerat; ita etiam Romae in exprimenda CLEMENTIS VII. effigie, & emblemate in eius numiſmate, aliiſque in honorem Hippolythi Medicei, & Caroli V. tum aere, tum chalybe auroque expreſſis adeo placuit, ac tam celebre nomen adeptus eſt, ut pro Pontifice Maximo in quatuor clypeis, ſive orbibus e cryſtallo, quatuor Evangeliſtas protulerit, quod opus magnopere omnes commendarunt. Recuſatis honoribus & pollicitationibus Caroli V. qui eum apud ſe habere cupiebat, Romam reverſus, praeter emblema illud cryſtallo inſcalptum, in quo exhibuit Darii Regis filiam oblatam Alexandro Magno, quod iubente Cardinali Hippolytho fecerat; raptum quoque Sabinarum in cryſtallo effinxit, deditque eidem Purpurato, a quo honorificentiſſime multis muneribus, ac praeterea torque inſigni, e quo ſtupendum Cameum pendebat, dum in Gallias proficiſceretur, ſpectantibus multis nobiliſſimis viris, qui eum ſalutatum venerant, aeternum amoris & patrocinii ſui pignus accepit. Huiusmodi, ut aiunt, Cameo potitus eſt Cardinalis Farneſius, mortuo Hippolytho; pro quo immenſi operis e cryſtallo Crucem, Crucifixi imaginem multis ſimulacris & emblematis,

quae

quae a VASARIO describuntur (1), itemque candelabris ornatissimam perfecit. Arculam argenteam quum idem Cardinalis Farnesius Marino Aurifici Florentino locasset, praecepit ut spatia operibus crystallo incisis, itemque emblematis e Mythica Historia selectis quoquoversum tota locupletarentur a IOANNE, qui eam pretiosis quoque lapillis, signisque argenteis adeo insignem mira celeritate, atque ingenii acerrimi praestantia fecit, ut artis miraculum censeretur. Ornamenta omnia & historias huius arculae ab eximio Perino del Vaga, aliisque egregiis Pictoribus delineatas, fusius describit VASARIUS, quem adeat eruditus Lector. In duobus crystallis exitum captae Goletae, & bellum Tunetanum expressit. In quatuor e crystallo laminis sacras nati ac patientis Salvatoris historias mira arte & peritia exhibuit. Quum divinus Bonarrotius Mediceo Cardinali Hippolytho dedisset a se delineatum schema, in quo admirando opere pinxit Titium, seu potius Prometheum catenis scopulo adfixum, cuius cor comedit vultur; hoc ipsum emblema multo opificio crystallo incidit IOANNES. Huius scalpturae, quae latitudine uncias tres ovali figura excedit, ectypum e rubro sulphure apud me exstat, in quo primis tantum litteris nomen suum ita inscripsit: IO. C. B. *Ioannes Castri Bononiensis*. In Museo ditissimo ac celeberrimo Stoschiano vidi Bonarrotianum schema ab eo delineatum, sive huius excellentis operis prototypum; sed ab hoc tantopere superatur IOANNIS opus, ut si invicem haec opera accurate observata conferantur, longe eminere Bonarrotii ingenium multo, sed vero stupore quisque fatebitur. Prae-

(1) Loco superius citato.

Praestantissimum hoc Bonarrotianum prototypum Cl. Stoschius Florentiae apud Nobilem Virum invenit, & ab eo dono accepit. Iussit etiam idem Cardinalis veterum elegantiarum, & miraculorum artis peritissimus aestimator, ut IOANNES, ex alio Bonarrotiano schemate delineato, crystallo inscalperet Phaetontis fatum, a Sororibus in arbores conversis defletum; in quo exhibendo omnes ingenii vires IOANNES ostendit; cuius item sulphureum ectypum ex Andreiniis Cimeliis in mea migravit. Hoc ipsum opus delineavit Bonarrotius, curavitque, ut in aerea tabula peritissime incideretur; in quo schemate ad pompam arbores adiectae sunt. Quantum IOANNES a Castro Bononiensi in effingendis Principum vultibus longe simillimis excelluerit, duo exempla ex illustri Smithiana Dactyliotheca contemplanda proponimus in Tabulis XCVIIII. & C. In altera exhibetur imago Margaritae Austriacae, filiae Caroli V. Caesaris Augusti, quae, mortuo Alexandro Medice Florentinorum Duce, cui nupserat, tunc uxor erat Ducis Octavii Farnesii, quam faberrime Chalcedonio inscalpsit IOANNES, ne palmam cederet Valerio Vicentino, cui idem opus demandatum fuerat. Quantum operis vestes, & capillorum elegans ornatus contineant, omnes vident. In altera habes virum fama nominis ac rerum gestarum laude praeclarissimum Ioannem Balleonium, quem pariter Chalcedonio inscalpsit, imagine decoris & dignitatis plena. Tot editis operibus, & congestis divitiis clarus IOANNES anno sexagesimo aetatis suae Faentiae obiit anno CIↃ. IↃ. LV.

FRANCISCUS FRANCIA Bononienſis, Saec. XV. & XVI.

Mirabile fuit FRANCIAE Bononienſis ingenium, & ad ardua ac pulchra quaeque opera capeſſenda valde pronum, atque paratiſſimum; quod in eius Vita aperte oſtendit VASARIUS; quem cum Caradoſſo de gloria & praeſtantia in abſolvendis imaginibus in numismatis contendere potuiſſe adfirmat. Floruit labente ſaeculo XV. eximius Aurifex, Sculptor argentarius, Caelator, encauſticae artis peritus, numiſmatum fictor & cuſor laudatiſſimus, Pictor magni nominis, qui ſua tempeſtate a ſolo Raphaele Sanctio Urbinate ſuperatus, ut id ſuis oculis doctus iudex conſpexit, animi maxima perculſus aegritudine anno CIↃ. IↃ. XVIII. in patria ſua mortuus eſt. Quod & Gemmis ſcalpendis operam dederit, colligimus ex Cl. VICTORIO, qui de eo ita ſcribit: (1) *Franciſcus Francia picturae laude celebratur, gemmarumque & numismatum ſculptura.*

PROPERTIA Io. Martini DE ROSSIIS Mutinenſis F. & THOMAS VAGHIUS, Saec. XVI.

Quamvis mira prorſus habeatur humani ingenii praeſtantia, nilque arduum & difficile ſit, quod homo arte & meditatione ſua non poſſit perficere; haec tamen laus, etſi rara, minime etiam feminis deneganda eſt, quae, ſi optimis artibus dent operam, cum hominibus de praeſtantia & gloria certare poſſunt. Huius rei exemplum eſſe poteſt PROPERTIA Ioannis Martini DE ROSSIIS Mutinenſis Filia, quae ſexum vicit atque aetatem, & multarum artium opificio mirifice ſua aetate excelluit.

(1) Diſſert. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80.

luit. Sciebam Mutinenses complures numerari egregios Pictores, Sculptores & Architectos; sed quum inter eos Scalptores quoque Opifices multa nominis laude floruisse suspicarer, & memoratos non invenirem; de hac re scripsi ad Clariss. Virum Dominicum Vandellium amicum meum in litterario orbe ob edita praeclari ingenii monumenta celebrem, qui mihi consulenti epistola sua scripta V. Kal. Maias huius anni MDCCLIII. ita respondit: quam responsionem eius ipsissimis verbis, honoris causa, proferre libet: " Molti eccellenti
" Pittori, Scultori, ed Architetti ha prodotto questo
" nostro Paese; ma quasi niuno, ch'io sappia, è riu-
" scito nell'arte d'incidere Cammei e Gemme. Vi è
" ben stata una tale PROPERZIA f. di Gio. Martino de'
" Rossi Modanese, Scultrice famosa; quantunque il Viz-
" zani nel Lib. XI. delle sue Storie, ove sotto l'anno
" 1533. riferisce la sua morte, la chiami Gentildonna
" Bolognese, la quale per le sue maravigliose opere
" in duro marmo, da lei con dotta mano intagliate,
" meritò di esser celebrata fra i più degni Scultori del-
" la sua età. Anche il Vasari a c. 176. la fa Bologne-
" se. L'Alidosio però nel Libro intitolato *Instruzione*
" *delle cose notabili di Bologna*, descrivendo a c. 147. la
" gran facciata della Chiesa di S. Petronio, fra le al-
" tre cose maravigliose, dice esservi le Porte historia-
" te per mano di eccellenti Maestri, & alcune di PRO-
" PERZIA figliuola di Giovanni Martino Rossi da Mo-
" dena. Questa PROPERZIA nacque veramente da Padre
" Modanese; ma per la sua lunga dimora e virtù si
" acquistò la Cittadinanza Bolognese. Lo stesso Vasari
" per esprimere il suo valore e destrezza d'ingegno
" in molte arti e scienze, dice, *che si messe ad intaglia-*

re

re nocciuoli di pesche, o siano persichi, i quali sì bene, e con tanta pazienza lavorò, che fu cosa singolare il vederli, non solamente per la nobiltà del lavoro, ma per la sveltezza delle figure, che in quelli faceva, e per la delicatissima maniera certamente era un miracolo vedere sopra un nocciolo così piccolo tutta la Passione di Cristo fatta con bellissimo intaglio, con un' infinità di persone, oltre li Crocifissori, e gli Apostoli.

„ Seguita il Vasari a descrivere, com' ella fece poi una „ parte dell' ornamento delle tre Porte di S. Petronio „ tutta a figure di marmo. Si diede anche ad intaglia- „ re stampe in rame con gran lode, e fece molt' altre „ cose; e finì di vivere in Bologna nel 1533. e fu sep- „ pellita nell' Ospitale della Morte. "

Sed quoniam extra choream aliquantulum vagari mihi, aequus Lector, non negabit, reliqua etiam quae subiecit idem doctus Vandellius adferam, quae cultores veterum elegantiarum non parum oblectare possunt. "NICCOLETTO, detto da Modena, fu insigne „ e valente Incisore in Rame. Le sue Carte vanno le- „ gate con quelle di Alberto Duro, di Luca di Olan- „ da, del Tintoretto, e di altri uomini di mirabile in- „ gegno, che fiorirono dal 1500. al 1530.

„ NICCOLO' CAVALARINO fu effigiatore famoso di „ bassirilievi. Molte delle sue opere si conservano tut- „ tavia ne' Gabinetti, e Gallerie di gran Signori come „ cose preziose, ed in particolare di questa Serenissima „ Casa d' Este. In una medaglia d' argento effigiò Carlo „ V. Imperadore, e coll' occasione del suo passaggio per „ Modena, quando andò a farsi incoronare nel Novem- „ bre 1529. a Bologna, gliela presentò in dono, e gli „ fu gratissima. Ed oltre l' onore e lode ne riportò un „ gran premio. "

" UGO

„ Ugo da Carpi, primo inventore delle ſtampe di
„ legno di più colori fioriva nel 1510. Di lui ne parla
„ il Vaſari ed altri. "

„ Girolamo Cavalarino, Diſcepolo di Domenico
„ Carnevali Pittore, fu eccellente in ogni arte, che
„ richiegga diſegno; cioè s'eſercitò in legno, in mar-
„ mo, nel dipignere, nel bolinare, ed intagliare in
„ ferro, principalmente nelle armi da offeſa, in cui
„ ebbe pochi pari per la finezza. "

" Paolo Selvatico fu eccellente Fonditore, e Zec-
„ chiere. Servì ſotto Alfonſo II. Duca di Ferrara e
„ Modena, Ceſare Duca di Modena, e Ranuccio Duca
„ di Parma, ove finì di vivere in età di 59. anni.
„ Il ſuo cadavero fu traſportato a Modena, ed ebbe
„ ſepoltura nella Chieſa del Carmine li 28. Novem-
„ bre 1606. Il ſuo valore ſi può dedurre dal conio
„ delle monete di oro, e di argento, e metallo, del-
„ le quali ancora parecchie ſe ne conſervano.

„ Trovo memoria, che ancora vi è ſtato un Tom-
„ maso Vaghi Intagliatore in gioie; un Giacomo
„ Chiavenna Orefice eccellente, il quale dopo eſſere
„ ſtato lungo tempo in Roma, tornò alla Patria, e
„ a lui ſubito dalla Corte fu commeſſa l'opera d'una
„ Caſſetta tutta effigiata di baſſirilievi e ſtimata de-
„ gna di eſſer mandata in dono al Duca di Savoia.
„ Morì di peſtilenza, che attaccò queſta Città nel 1630.

„ Luigi Nichini (o Anichini) Ferrareſe, famoſiſ-
„ ſimo Scultore di pietre prezioſe, volgarmente Cam-
„ mei. Fiorì nel XVI. Secolo. Lavorò in Roma, in
„ Venezia, ed in altre Città. Di lui ne parla il Va-
„ ſari nelle Vite de' Pittori Parte Vol. I.

„ Alfonso I. Eſtenſe Duca di Ferrara e Modena ec.

„ Di virtù militare, e regie doti adorno, quando si
„ trovava libero dalle cure del suo governo, impie-
„ gava il suo tempo nel fondere artiglierie, e si eser-
„ citava ne'lavori fabbrili, e di scultura, che ottima-
„ mente sapeva. Lavorò armi di diversi generi, e scolpì
„ alcune cose in marmo, e tutte ad eccellenza. Sino
„ sul principio del secolo presente si vedeva in Fer-
„ rara in uno Appartamento della Palazzina di Mar-
„ fisa d'Este collocata nella Giudecca, e di contro al-
„ la Chiesa di S. Silvestro, un Camino di finissimo
„ marmo bianco lavorato tutto di mano del detto Al-
„ fonso, nel quale erano migliaia di fiori, e frondi,
„ scolpite con nobiltà, e squisitezza di lavoro. Fu poi
„ levato da Ferrara, e trasportato in Toscana d'or-
„ dine de'Duchi di Massa e Carrara. Delle Artiglie-
„ rie, e particolarmente di uno fontuoso pezzo detto
„ *il gran Diavolo*, ne cantò l'Ariosto nel Furioso:

Il gran Diavol, non quello dell'Inferno,
Ma quel del mio Signor, che va col fuoco
Ch'a Terra, Ciel e Mar si fa dar loco.

MARCUS ACTIUS MORETUS
Bononiensis, Saec. XVI.

Quamvis Poetae, praesertim si spe praemii, & adulatione tangantur, in laudibus fusiores esse plerumque soleant, inque his abundare; tamen si Ioannis Baptistae Pii docti viri auctoritatem carminibus editam amplectamur, fatendum est, MARCUM ACTIUM MORETUM Bononiensem sui temporis egregium Gemmarum Opificem fuisse; nam ut Chloridem in lapillo effingeret, amice ac studiose ita hortatus est Eleg. XI. Lib. IV.

quam

quam nobis proposuit Auctor Dissertationis Glyptographicae.

Pirrheici secunde nepos, cui prisca Minerva
Corpora in exiguo fingere dat lapide,
Parcarumque colos parvo exorare lapillo,
Qui mortem aeterna vivere ab arte facis:
Si te fama iuvat, merces si perpetis aevi,
Si tua post cineres caela vivere cupis:
Chlorida mi viridem caela; tamen aspice ne dum
In lapidem, illa tuam sculpat imago animam:
Quam comitant Paphia centum cum matre volucres,
Mellitisque premens morsibus ora vapor.

Floruit MORETTUS sedente Iulio II. Pontifice Maximo, initio saeculi decimisexti.

IACOBVS TRECIVS
Mediolanensis, Sec. XVI.

In scribendo gentilitio nomine huius praestantissimi Lithographi variant inter se Scriptores. VASARIUS scribit Italice *Iacopo da Trezzo*; quasi ab aliquo pago nomen acceperit; &, ni fallor, eum confundit, ubi etiam memorat *Cosimo da Terzio*, quo in loco typographi incuria mendum inrepsisse videtur, quum scribendum esset *Iacopo da Trezzo*. Franciscus Victorius Ill. Equestris Ordinis S. Stephani P. & M. Commendator duos ita cognominatos recenset (1), Vasarianum Elenchum secutus, *Cosmam de Trezzo*, & *Iacobum de Trezzo*. De Cosma nihil Mariettus, de Iacobo vero complura notatu digna adfert. Nescio num Cosma Iacobi Trecii, vel Pater, vel frater, aut filius fuerit, quod aliis investigandum relin-

(1) Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 100.

relinquo. Abrahamus Gorlaeus in sua Dactyliotheca (1) eum ita nominat, *Iacobus Treccia*. At in epigraphe, quae in hypobasi scripta est operis eius perinsignis, ac maximi, quam dictavit Arias Montanus, de qua mox sermo, insculptum legitur: *Opus Iacobi Trecii Mediolanensis*, quae quidem adpellatio vero longe similior videtur; haud enim credibile est in regali opere erratum fuisse in vero eius nomine, & cognomine adnotando ad posterorum memoriam; quam quidem ipse sequi malui. Quia vero in his nominibus, quae plerumque geminatis litteris pronuntiantur, altera supprimi solet, ita crediderim pro TRECCIVS scriptum fuisse TRECIVS; atque adeo quia Italico sermone C per Z, & vice versa efferri solet, unde *Treccio* ea tempestate *Trezzo*, ut opinor, dici consuevit. Hinc & in numis maximi moduli ab eo faberrime elaboratis in honorem Philippi II. Hispaniarum Regis, atque etiam eius Coniugis Augustae, legitur: IACOBVS TREZZA fecit.

Sed antequam huius eximii Artificis in lapidibus pretiosis incidendis, construendisque, praestantiam spectemus, memorare lubet, eum & in numismatibus cudendis perficiendisque laudatissimum extitisse. Cl. Mariettus unicum, sed insigne exemplum adfert, laudatque numisma, in quo scriptum eius nomen cum anno CIↃ.IↃ. LXXVIII. in quo affabre expressa Imago Iohannis De Herrera Architecti Philippi II. Hispaniarum Regis, qui in magnifico Escurialis Aedificio extruendo, Iohanni Baptistae de Toledo successerat. In his numismatis, quae eum inventorem ostendebant, eum magis excelluisse, quam

(1) Pag. 10. primae edit. quae prodiit anno MDCI.

quam in exprimendis antiquis rarioribus, adnotat idem Mariettus.

Quemadmodum evenire videmus ut orto Sole ad eius immensam lucem contemplandam omnium gentium oculi rapiantur, vel, si eam ferre non possunt, vicina editiora loca ab eius splendore conlustrata, atque inluminata summa animi voluptate conspiciunt; ita etiam ubi summi viri vel litteris vel artibus praecellentes ingenio suo omnia conlustrant, illud plerumque accidere solet, ut non homines tantum, verum etiam Principes & Reges in admirationem rapiantur, si optimarum artium sint cultores, atque aestimatores perspicacissimi. Huiusmodi decus nactus est, virtute sua duce, Iacobus Trecius Mediolanensis, qui in Gemmis scalpendis, imaginibusque spiranti ore ad viventium exemplum, atque absolutissimam similitudinem exprimendis e pretiosis lapillis, tantam nominis famam tota Europa adeptus fuerat, ut eum Hispaniam adciverit Philippus II. Catholicus Rex generosissimus. Hic Trecii mentem manumque omnium admirandorum operum capacem, ac mirifice instructam peritamque quum vidisset, statuit alterum Orbis miraculum Escurialis regium domicilium efficere, quare ei praecepit ut Altare maius in Ecclesia eius Monasterii dedicandum, magnificentia sua, & animi magnitudine dignum, parque extrueret, ornata luculenter eius aedicula columnis, basibus, capitulis, epistyliis, omni denique architecturae ornatu, e sumptuosis, ac pretiosis lapidibus, ac gemmis, mole atque opificio stupendis, & quod perpetuo laudandum esset, & quidem ex his lapidibus, quae e pretiosis Hispaniae fodinis eruuntur. Genio magnanimo tanti Regis satis Trecius fecit, immensumque opus

mira celeritate, ingenio opificioque excellentissimo perfecit, & spatio annorum septem, stupentibus Hispanorum animis, quod raro evenire solet, absolvit (1). Opus probavit Rex, iussitque ut haec epigraphe ab Aria Montano composita conspicuo Altaris loco ad perpetuam memoriam, nempe in hypobasi eius Aediculae incideretur:

JESU CHRISTO
SACERDOTI AC VICTIMAE
PHILIPPUS II. REX D.
OPUS JACOBI TRECII MEDIOLANENSIS
TOTUM HISPANO E LAPIDE

Has laudes, quae Iacobo Trecio tribuendae sunt, Vasarius Cosmae Trecio, sive *de Trezzo*, memoria, ut opinor, lapsus tribuit, qui de hac Ara maxima, deque eius Aedicula (quam nos Itali *Ciborium* dicimus) nihil memorat; sed narrat Cosmam in incidendis lapidibus, & gratiam, & honores maximos a Philippo II. Hispaniarum Rege consecutum esse: Iacobum vero ita mox laudat, ut vix egressum e patrio tecto Mediolanensi suspicari possimus. Sed in hac Artificum confusione eidem Vasario magno viro parcendum, vel in describendis hisce operibus eius adiutori menda tribuenda sunt. Cl. Mariettus in suis Cimeliis se habere gloriatur imaginem eiusdem Philippi Regis Chalcedonio, egregio exstanti opere, excalptam, quam eius auctori tribuit Iacobo Trecio, fretus quibusdam coniecturis suis. Alteram insignem gemmam, nempe Saphyrum album adfert in Tab. CXIX. Vol. II. ab eodem Trecio insculptum, in quo protome eiusdem Philippi Hispaniarum

(1) Vide librum ita inscriptum: *Descripcion del Escorial por Fr. los Santos*, pag. 27.

niarum Regis, & Caroli Infantis eius filii cum epigraphe in ambitu: PHI. REX. HISP.—CARO. PHIL. FIL. 1566. hisce barbaris numeris.

Laudat inter alios Auctores percelebrem Treccium Leo Allatius in Animadversionibus suis in Antiquitatum Etruscarum fragmenta edit. Romae anno MDCXLII. pag. 49. hoc elogio: *Primus Iacobus Treccia, si non fallit Antonius Guevara, Gentilitia Stemmata Philippi Hispaniarum Regis (Adamante) insculpsit*. Sed quoniam heic incidit sermo de Regum, ac procerum Gentilibus Stemmatibus (vulgo *Armi*) sculptis a Gemmariis Lithographis, haud ab re erit, erudita quaedam de huiusmodi apud veteres usitata caelatura, eiusque origine ex eodem Allatio adferre, quae, quia liber heic memoratus perrarus est, viris doctis Antiquitatis cultoribus haud displicere posse arbitror.

Augustus, inquit Allatius, *apud Suetonium in Diplomatibus libellisque, & epistolis signandis initio Sphinge usus est; mox imagine Magni Alexandri; novissime sua, Dioscoridis manu sculpta; qua signare consequuti quoque Principes perseverarunt: apud Ciceronem in Catilinam Lentulus sigillum habuit, in quo erat insculpta imago Avi sui: apud Plinium lib. 37. cap. 1. Plutarchum in vita Syllae, Valerium Maximum Cap. 15. lib. 8. Sylla Dictator sigillum, in quo imago Iugurthae vincti. Maecenas praeterea, referente Plinio, Ranam in signo habuit: Pompeius Magnus Leonem Ensiferum insculptum in gemma, ut scribit Plutarchus: Galba, ex Dione, signatorium habuit annulum maioribus suis familiarem, cuius erat sculptura, Canis e prora se proclinans. In Seleuci annulo anchora affixa visebatur, cuius imago in femore pastoris familiae native adparuit. Tradit Josephus Antiq. Iudaic. lib. 12. cap. 5. Darium Aquilae sigillo draconem unguibus tenentis usum fuisse; Macrianorum*

rum

rum familia Alexandri Magni ; Reges Persarum Cyri, aliquando Darii ; Epicuro addicti, Epicuri imagines in annulis habebant. Plinius Iunior Quadrigam se in signum adhibuisse saepius memorat. Illa etiam antiquiora, David, ut Gregorius Tholosanus scribit lib. 6. de Republicà cap. 16. Leonem in annulo insculptum gestavit, quem postea Reges Iudae secuti sunt. De Annulo signatorio Iosephi, vide Gretserum de Cruce tom. 1. lib. 4. cap. 8. Servianorum Dardanorumque Regum Insigne olim fuisse caput Apri sagittam mordicus tenentis, Stephanus Zamosius refert in Analectis Lapidum Vetustorum. Et quamplurima alia.

Sed quid haec ad rem? Imagines illae in annulis, vel sigillis exculptae, non erant Arma, neque arma a parentibus accepta, quae postea successoribus haeredibusque traduntur, sed ex arbitrio utentis, ad varias animi sententias exprimendas, tantummodo pro eo tempore signa usurpata: idque ex iisdem Historicis, qui similia referunt, ne desipere velimus, colligi manifesto potest. Et Georgius Longus libello satis erudito de annulis signatoriis ex Plinio, Macrobio, Meursio, aliisque colligit, in Annulis Antiquorum primum nudas litterarum notas, mox in usu sculpturam fuisse in ipsa materia non in gemmis; sed luxu succrescente obsoletis litteris, gemmas sculpturas passas esse: primumque Superiorem Scipionem Africanum in Sardonyche auro inclusa, quod sola gemmarum ceram non auferret, stylum exacuisse tradit; licet hac nostra aetate, & Achates, & Onyx, & Sarda, & Adamas, in quo primus Iacobus Treccia.

CLEMENS BIRAGUS Mediolanensis, Saec. XVI.

Eodem tempore, quo Iacobus Trecius Mediolanensis, de quo diximus, apud Philippum II. Hispaniarum Regem pretiosis lapillis scalpendis, atque ad aedificiorum ornatum construendis compaginandisque egregiam nava-

navabat operam, florebat etiam multa virtutis ac praestantiae suae laude apud eumdem Catholicum Regem CLEMENS BIRAGUS Mediolanensis; cui difficilem ac maxime arduam adamantis caelandi artem (1) tanquam inventori famigeratissimo tribuit, multorum Scriptorum fretus testimonio, spectatissimus MARIETTUS. Sed ABRAHAM GORLAEUS hanc gloriam tribuit Iacobo Trecio his verbis, quae minime praetereunda censui: (2) *Nec ullum fuit lapidis pretiosi genus, modo aut scalpro, aut caelo corrumpi posset, quod antiquis illis luxuriae magistris intactum sit relictum. Soli adamanti ob indomitam, ut credebatur, duritiem parcitum; sed hunc quomodo vitiaret aetas etiam nostra reperit, primusque huius inventi author celebratur Mediolanensis quidam Iacobus Treccia, qui Philippi Hispaniarum Regis gentilitia insignia adamanti summa arte insculpsit.* GORLAEI opinionem secutus est Cl. Philippus Baro de Stosch (3). Sed pro CLEMENTE BIRAGO huius mirabilis opificii inventore militant ac pugnant CLUSIUS Physicus & Botanicus praestantissimus (4), qui eum Matriti se cognovisse adfirmat, dum erudite peregrinaretur anno CIↃ. IↃ. LXIV. & PAULUS LOMATIUS eidem coaevus (5), qui de hoc eius invento scripserunt, & fortasse nullum dubitandi locum relinquunt, etsi de opificii elegantia non constet. Verum expendenda accuratius tempora, & Scriptorum adlata testimonia, nempe quo praesertim anno haec contigerint. Adamanti inscalpsit CLEMENS BIRAGUS imaginem Caroli Hi-

(1) De arte scalpendi adamantes, qui adamante domantur ac vincuntur, vide egregiam Dissert. Glyptogr. Cap. XXVIII.
(2) In Proloquio ad Dactyliothecam suam mihi pag. 10. edit. CIↃ. IↃ. CI.
(3) Vide in Praefat. ad Gemmas ant. cael. Scalptor. nom. insign. pag. 16.
(4) Adfertur Clusii epistola in Historia Domini de Thou T. XV. pag. 321.
(5) In Libro cui titulus: *Idea del Tempio della Pittura*, pag. 152.

ſpaniarum Regii Infantis, quam hic Princeps veluti pignus amoris ſui mittendam decreverat Annae Archiduciſſae filiae Imperat. Caeſaris Maximiliani II. nuptiali connubio ſibi iungendae; cuius iuſſu idem Artifex adamanti inſcalpſit regia Hiſpanorum Regum ſtemmata gentilitia, quibus idem Regius Infans pro ſphragismate ad obſignandum uteretur. Quanquam tam mirabilis inventi gloriam non denegem Clementi Birago, tamen erit fortaſſe aliquis, qui exiſtimet alterum alteri in his operibus vel conſilio, vel manu opem tuliſſe; quum utrumque patriae & gloriae amor arctiſſimo neceſſitudinis vinculo coniungeret, atque in eadem Aula ſummo in honore ſimul verſarentur, & auguſtum Genium Principum, quibus ſerviebant, ſibi demereri certarent. Pugnandum nunc a me eſſet pro Florentinorum Opificum Gemmariorum gloria, qui & ipſi de primatu certant, ſibique hanc palmam vindicant. Nam indubitatum eſt, adamantem pro nuptiali anulo, quem in Florentinis officinis inſcalpi iuſſit Franciſcus I. traditum ab eo eſſe anno CIƆ. IƆ. LXV. Reginae Ioannae Sponſae ſuae; quia vero multis Inſignibus ſimul iunctis inſculptum eſt, tantum opus non videtur tam brevi temporis ſpatio abſolvi potuiſſe; adeoque ſaltem anno CIƆ. IƆ. LXI. vel LXII. incoeptum fuiſſe; quare vel aequo marte pro utriſque ſtabit victoria, vel palma parvo aliquot menſium ſpatio concludetur, utriſque tribuenda. Haec certamina aliis felicioribus auſpiciis & monumentis proferendis dirimenda relinquimus.

FRANCISCUS TORTORINUS, & IULIANUS TAVERNIUS Mediolanenſes, Saec. XVI.

Ex dictis adparet, quam ferax fuerit ſummorum inge-

geniorum, praestantiumque Artificum clara Metropolis Mediolanum. His addendi egregii Gemmarum Scalptores, Sculptoresque multorum vasculorum e montana crystallo, qui ea ferme tempestate claruerunt, FRANCISCUS TORTORINUS, & IULIANUS TAVERNIUS, qui editis operibus aeternitatem nominis sunt consequuti. (1)

HANNIBAL FONTANA Mediolanensis, Saec. XVI.

Praestantissimarum Artium, praesertim Picturae & Sculpturae, fontem praecipuum, quin etiam parentem esse Graphices scientiam, iam apud omnes in comperto est, & pluribus invictissimis argumentis ac rationibus adstruit, ostenditque evidenter celeberrimus Georgius Eques Vasarius in Praefatione laudatissima sui Operis. In Sculptoria arte ut ceteris emineret HANNIBAL FONTANA Mediolanensis diu multumque adlaboravit, qui aevo suo inter praecellentissimos Statuarios habitus est; de primatu vero & gloria in sculpendis marmoreis anaglyphis, ac simulacris cum Stoldo Laurentio Florentino certavit, simulque pulcherrimis operibus ornarunt Ecclesiam recenter exstructam S. Mariae S. Celsi apud Mediolanenses laudatissimam, apud quos obiit anno CIↃ. IↃ. LXXXVII. aetatis suae quadragesimo septimo, in qua Ecclesia tumulatus est. Excelluit etiam in signis ex aere fundendis; sed studia, quibus primum litavit, fuere Achates, Sardae, Smaragdi, Saphyri, aliique pretiosi lapilli, in quibus incidendis quantum in Graphice studii, quantumque laboris & lucubrationum insumsisset, perspicue ostendit. In crystallinis tabulis incidendis peritissimum fuisse ostendit vir egregius RAPHAEL BORGHINIUS Florentinus in suo de Pictura

(1) De his consulendus Petrus Mariettus in laudato suo Opere.

ctura & Sculptura limatissimo Tractatu, cui titulum fecit *il Riposo*, e quo hoc ipsum elogium proferimus (1). Memorantur inter eius eximia opera Vascula duo e crystallo montana, quorum altero incidit quatuor anni tempestates, figuris dimidiam palmi partem aequantibus, interpositis duobus Gorgonum capitibus; in altero vero ovalis formae, Iasonis historiam aureum vellus acquirentis expressit. Inter alia laudatissima opera ab eo crystallinis tabulis quadratis incisa, iure ac merito celebrantur duae arculae: in priore sex erant thematibus ex Historiis veteris Testamenti desumtis tabulae. I. Adam & Eva esu vetiti pomi peccantes, & circa eos multa animalia. II. Noe cum arca. III. Moyses a Deo legem accipiens cum populo Israelitico. IV. Abraham filium immolans. V. David Goliath necans. VI. Transmigratio Hebraeorum e Babylonica servitute. At in maximo crystallino eiusdem arculae bipalmari operculo ovalis figurae, mundi creationem faberrime insculpsit, figuris dimidiam palmi magnitudinem aequantibus. Hanc arculam sex aureorum millibus sibi comparavit Guillelmus Elector, Vindelicorum Princeps, huiusmodi elegantiarum aestimator & cultor cupidissimus. Alteram arculam ornavit duodecim Herculis laboribus, crystallinis tabulis in ea insertis; quae insignia opera, quam ipse excelleret ingenio in inventione, quanta scientia in dispositione, quanta in caelaturis peritia, & miro magisterio polleret, perspicue ostendunt, atque abunde testantur. Ex his intelligi potest, quot alia praeclara opera edidisset, si tam celeri morte, quae magnos homines frequenter rapere solet, interceptus non fuisset.

CAPUT

(1) Vide Lib. IV. pag. 461. edit. Florent. ann. 1730. veter. edit. num. 565.

CAPUT XV.

De Veneta Glyptographica Schola, qui in ea floruere Gemmarii Veneti Scalptores recensentur.

VEnetae Scholae Glyptographicae nomine omnes Urbes praeclarissimas, quae Venetorum Reipublicae sapientissimo iustissimoque parent imperio, a me comprehenduntur, quae summos quovis tempore Artifices pepererunt. Si non alii recenseri possent, nisi *Nicolaus Avantius*, & *Iacobus* eius Frater Veronenses, *Valerius Bellius* Vicentinus, & *Nassarii* Veronenses, & *Alexander Caesarius*, ut multi credunt, Patavinus; hi soli immortales Opifices, qui celeberrimis operibus non solum Regum & Principum manus, verum etiam Dactyliothecas, & Musea inlustrarunt, satis superque sufficerent, ut Venetum Caelum toto terrarum orbe amplissimis laudibus celebraretur. Verum & alii non pauci in hac mea Historia Glyptographica celebrantur, qui caelandi artes ad exquisitiorem absolutioremque praestantiam evexere, uti videbimus; quibus & inlustres Brixienses, percelebres Opifices, addendi sunt, quos hi qui ante me scripserunt, silentio praeterierunt, vel ignorarunt; nec alii profecto Gemmarii Scalptores deerunt, si ad hanc Historiam paucis abhinc annis auctam, magis magisque ornandam atque locupletandam eruditi homines, de litteris atque egregiis artibus optime meriti, sedulam operam navare voluerint. Minime dubito, adhuc multos praeclaros Scalptores superesse nobis ignotos, qui ad vitam scriptis revocandi sunt, quod votis flagrantissimis opto, ac percupio.

Illud etiam ad laudem Veneti nominis adnotandum

est, adhuc in ipsa florentissima Metropoli, bonarum artium domicilio, vivere inlustres Scalptores, adeoque per tria fere saecula Glyptographicas Artes perennare; quod tribuendum est amplissimis ac nobilissimis Viris, qui Maiorum more & exemplis sapientiam, virtutem, merita maximis semper praemiis aluerunt, excitarunt, atque etiam mirifice exornarunt.

VALERIUS BELLIUS Vicetinus, Saec. XVI.

Quemadmodum ferro ferrum acuitur, ita & doctorum hominum, ac praestantium Artificum ingenia, si aemulationis ignibus succensi exardescant, ardua adgrediuntur, studio, cura, labore mira operantur. Habent enim litterae & artes sua certamina; nec desunt de gloria certantibus laudum praemia, palmae, coronae, honores, qui eos toto orbe celeberrimos & immortales constituant. Quum in gemmis, praesertim vero in crystallis scalpendis, inter se certarent duo Artifices, scalptorum omnium quotquot fuere ac sunt famosissimi, VALERIUS Vicetinus & Ioannes a Castro Bononiensi, ad summum gloriae & praestantiae fastigium Glyptographicam artem, praeeunte fulgentissima cum face aemula virtute, perduxerunt. Obstupescunt cultores harum elegantiarum dum conspiciunt aliquod opus VALERII BELLII tanta cum elegantia exquisitoque iudicio absolutum; multoque magis obstupescerent, si innumera opera omnia, quae incredibili patientia, elegantia, facilitate, diligentia, ad exemplum veterum monumentorum perfecit, ante oculos suos proposita contemplarentur. VASARIUS eum multis laudibus ornat (1), illud-

(1) Scribit eius Vitam, quam vide in Parte Tertia Vol. I. pag. 285. & seqq. qua occasione primus omnium de Gemmariis Scalptoribus disseruit.

ludque unum in eo desideratum fuisse adfirmat, ut quemadmodum natura eum in caelaturis vel minimis, vel maximis incomparabilem effinxerat, ita etiam in Graphice praestantissimum effecisset, quo praesidio longe antiquos Scalptores superasset; quandoquidem eos proxime omnium peritissimus vel aemulatus est, vel aequavit. Inter splendidiora eius opera, primum memoranda est Gemma illa eximia, nempe Achates Orientalis exstanti opificio insculptus, in quo Faustinam Augustam expressit, quam protuli ex Dactyliotheca Zanettiana Tab. XXiiI. quae quam sagax eius ingenium, quam mira ars scalpendi facilitate felix in eo fuerit, perspicue ostendit. Si vero ad eius opera crystallis incisa animum vertamus, profecto insignis est arcula illa crystallo incisis pluribus sacris historiis, quae exhibent veneranda Iesu Cristi Vitae & vivificae Passionis Mysteria, quae quum apud me ex archetypis gypso & aere excepta exstent, perlubet ea breviter declarare, quum a Vasario generice, non vero peculiari descriptione laudentur; quibus exprimendis Valerius aliorum egregiorum Pictorum delineationibus usus videtur, quum absolutissimo artis magisterio, summa diligentia, & incomparabili elegantia crystallina haec emblemata omnia, inversa caelatura, ut exstantes adpareant figurae, elaborata sint. Maiores quadratae sex tabulae exhibent, primum Christi Nativitatem, quem quinque Pastores cum donis adcedentes adorant; mox Christi adparitionem Gentibus, quem Magi venerantur. In epistilio aedis, nomen eius ita inscriptum: Valerius Vicetinus. Salvatoris sequitur praesentatio in templo, cuius forma rotunda est, & idem Artificis nomen in eo scriptum. Mox Christi baptismus: Adultera ad Christum adducta, qui digito in ter-

terra ſcribit. In proxima templi fronte ſcriptum eiusdem Artificis nomen. In altera Chriſtus ementes & vendentes de templo flagellis armatus eiiciens: in templo Bellii nomen ſcriptum. In minoribus ſex cryſtallinis tabulis, quae ornant quatuor facies arculae circa operculum, haec myſteria ſculpta ſpectantur. Dominica Coena, & lotio pedum; Chriſtus in horto ad Patrem orans; Iudae proditoris facinus; Dominus noſter ad columnam ligatus & flagellatus; deinde ad Pilatum ductus & traditus ad crucifigendum; idem crucifixus; at in maiore cryſtallo, qua operculum in medio ornatur, figura ſex angulis diſpertita, Redemptore de cruce depoſito, ad ſepulcrum proximum delatio cadaveris exhibetur, addita in exergo ſtupendi operis hac epigraphe: Valerius de Belliis Vicetinus Fecit. Hanc hiſtoriam, quae altitudine & latitudine aequat uncias quinque, claudant & coronant quatuor Evangeliſtae, ſedentes, ſculpti cum quatuor hieroglyphicis animalibus. Arcula haec, quam Clemens VII. dono dedit Franciſco I. quum eius Neptis Aurelianenſium Duci nupſit, pro qua Valerio Bellio aureorum ſcutatorum millia duo dedit, in Mediceo Imperiali Theſauro adſervatur una cum pluribus cryſtallinis Vaſculis ab eo exquiſito opificio caelatis. In altero emblemate orbicularis figurae, latitudine aequantis uncias tres, ſculptae Mulieres adeuntes Sepulcrum Domini, quas Angelus adloquitur, & poſt nomen Valerii expreſſus annus MDXXXII.

Exſtat etiam apud me inſcalpti toreumatis e cryſtallo montana ectypum e gypſo, latitudinis unciarum ſex, trium vero cum dimidia altitudinis, in quo Chriſtus Lazarum quatriduanum e ſepulcro ad vitam revocat.

cat. Duodecim figurae mira omnes dispositione caelatae sunt. In sinistro sepulcri latere haec epigraphe: VALERIUS DE BELLIS VI. F. In altero crystallino toreumate, cuius ectypum servo, Delphicum Oraculum consulunt octo viri, sedente Scriba ad verba excipienda parato; ad aram adstat Pythia Sacerdos cum viris. In basi simulacri scriptum: VALE. VI. FE.

Alterum VALERII eximium toreuma crystallo insculptum vidi penes Franciscum Ricoverium Florentinum, qui hisce deliciis mirifice delectabatur, in quo quinque Venatores equis insidentes pugnant, & leonem ac tigrim insectantibus canibus interimere hastis & contis nituntur. In exergo VALERIUS Vicetinus nomen suum inscripsit. Nihil dicam de crystallina Cruce, quam divino opere, ut ait VASARIUS, insculpsit iubente CLEMENTE VII. deque altera Cruce cum duobus candelabris operosissimis, quam sibi fieri iussit PAULUS III. Pont. Max. quae a VASARIO describuntur, & a Cl. VICTORIO multis observationibus expenduntur (1); innumeraque tacebo alia opera, praesertim insigniora Graecorum & Romanorum numismata, quae suo incredibili studio & miro opificio multiplicavit; neque ab hisce laboribus abstinuit etiam in longiore senecta; nam annos natus septuaginta supra octo obiit anno CIↃ. IↃ. XLVI. relicta filia, quae & ipsa in Glyptographica arte multa elegantissime insculpsit.

NICOLAUS & IACOBUS AVANTII Veronenses, Saec. XVI.

Veronam Athenarum aemulam, atque etiam ei parem, minime absurdum, si quis dicat, existimo, quum in-

(1) Differt. Glyptograp. Cap. XXV. pag. 78. & 88.

instauratis in Italia optimis litteris & artibus, viros in his omni laude praestantissimos se habuisse, eosque aliorum beneficio, & patriae gloriae natos se protulisse, atque etiam nunc proferre gloriari iure ac merito possit. Inter primos egregios Gemmarum Scalptores Veronenses a VASARIO recensetur NICOLAUS AVANTIUS, qui in ea inlustri urbe Scholam aperuit; mox Romam profectus, in qua priscorum Opificum opera regium theatrum ac sedem sibi constituisse fatendum est, in ea dum privatim Gemmas anaglyphico opere, & Sardas, & alios pretiosos lapillos insculperet, tantam adeptus est nominis gloriam, ut eius caelaturae ad varios Principes deferrentur, qui hisce deliciis magnopere delectabantur. Nemo est qui nesciat, quam difficile sit figuras insculpere in lapide Cyaneo, quem vulgus *lapislazzulo* adpellat: in eo tamen AVANTIUS sculpsit Salvatoris Domini nostri Nativitatem, compluribus figuris praenobile opus & singulare, quod emit Ducissa Urbini. Illud etiam quod eius auget gloriam, memorandum est, ex eius Schola & Galeatii Mondellae prodiisse Matthaeum Nassarium, de quo paullo post dicam, qui elegantioris opificii dignitatem valde perfecit & amplificavit. NICOLAI AVANTII eximium opus, inter rariora censendum, adfertur in Dactyliotheca Zanettiana a me observationibus inlustrata Tab. 1I. in qua spectanda exhibetur imago Alexandri Magni Macedonum Regis, Achillis specie, pulcherrimis armis induti, ad quem Heroam ipse maternum genus, Velleio teste, (1) referebat; qua singulari Gemma anaglyptice exscalpta nil elegantius & nobilius cerni potest. Memorat VASARIUS Pi-

(1) Hist. Lib. I. num. VI.

Pictorem (1) sua aetate celebrem IACOBUM AVANTIUM, qui, ubi differit de Pictoribus Venetis & Lombardis, eum nunc patria Bononiensem, nunc Mediolanensem scribit; in Indice vero rerum notabilium, Veronensem adpellat. Eum quoque egregium Gemmarum Scalptorem fuisse narrat, & coniungit cum Caspare & Hieronymo Miseroniis. De hoc Scalptore, qui vel pater vel frater fuit NICOLAI AVANTII Veronensis, nihil scripsere Auctor Differt. Glyptogr. & MARIETTUS. Si tempora, ad quae respicit VASARIUS, animadvertamus, eum potius NICOLAI AVANTII patrem & praeceptorem fuisse crediderim.

GALEATIUS MONDELLA Veronensis, Saec. XVI.

De Artium splendore & gloria optime meriti censendi sunt non solum hi, qui in iisdem supra ceteros praecellunt, verum & illi qui in tradendis docendisque magisteriis ac modis praestantes discipulos & alumnos educarunt. Utraque laude fulget GALEATIUS MONDELLA Veronensis, qui, utpote in Graphice peritissimus, pretiosos inscalpsit complures lapillos, & inter discentes suos habuit Matthaeum Nassarium, qui eum & Nicolaum Avantium longe superavit. Hi egregii Scalptores Gemmarii, quum in dies se proficere in Glyptographice viderent, minime ausi sunt in Gemmis nomen suum inscribere; quod nostra tempestate tam frequenter factum cernimus, ut qui minus idonei sunt, & in caelaturae opificiis parum versati, temere id facere, & saepe quidem numero, non erubescant. Sunt etiam Scalptores non pauci adeo lucri cupidi, ut vel suis

(1) Nelle Vite dei Pittori &c. in Par. II. Vol. I. pag. 518. & 523. ubi scribit: *E nell' intaglio Iacopo d'Avanzo Milanese, & Gaspero, e Girolamo Misuroni*: leggesi *Miseroni*.

ſuis operibus, vel antiquioribus nomen Graecorum Caelatorum incidant; in quo ſcribendo plerumque valde errant, & monſtra confingunt, ut alibi oſtendimus. Plurimorum Opificum, qui in ſcalpendis lapillis excelluere Saeculo XVI. & XVII. in meis Cimeliis exſtant ectypa e ſulphure elegantiſſima, olim in Andreiniis, in quibus ſi eorum nomen indicaretur, eorum operum deſcriptionem heic adtexerem; resque eſſet pulcherrima ſcire non tantum eorum nomina, verum etiam quae ex eorum manibus prodierint opera elegantiſſima. Vasarii curis & laboribus vivunt tot eximii Scalptores Gemmarii, quos ipſe laudavit; complures vero nondum nobis noti ſunt, quod de his Scriptores, qui ea aetate vivebant, ſiluere.

Illuſtriſs. Scipio Marchio Maffeius (1) Hieronymum Veronenſem nominat inter laudatiſſimos Gemmarios Lithographos, fratrem praelaudati Galeatii Mondellae, quem nec Auctor Diſſertationis Glyptographicae, nec Petrus Mariettus recenſent.

MATTHAEUS NASSARIUS Veronenſis, Saec. XVI.

Valerio Vicetino, & Ioanni Bernardio a Caſtro Bononienſi coaevus fuit Matthaeus Nassarius, vulgo *del Naſſaro*, Veronenſis, qui cum ipſis recenſendus eſt inter primos, qui artis Glyptographicae fores aperuit, & in ſcalpendis lapillis pretioſis, cryſtalliſque veneres omnes, & qualis quantaque adhibenda eſſet ſolertia, ſtudium, diligentia, ſuorum opificiorum venuſtate & prae-

(1) In Par. III. Cap. VI. *Verona illuſtrata*, pag. 193. ita ſcribit: *Non pertanto nelle raccolte di Ritratti d'uomini illuſtri veggiamo tra quei del buon ſecolo, inſieme co' primi Pittori, e con alquanti eccellenti e dotti Muſici*, Matteo del Naſſaro, Gerolamo, e Galeazzo Mondella, Giacopo Caralio, Niccolò Avanzi, *perchè furono eccellenti Intagliatori di Gemme*.

praestantia, summa cum laude ostendit (1). Fuit enim, ut adnotat VASARIUS (2), in Graphice praestantissimarum artium duce & parente excellentissimus, tamque mirabili ingenio praeditus, ut fidibus canere, & Galliarum Regem Franciscum I. oblectare, eique placere quammaxime potuerit. Praestantes Magistros Nicolaum Avantium, & Galeatium Mondellam superavit. Inter egregia ab eo inscalpta opera memoratur a VASARIO Iaspis viridis, sanguineis inspersus guttis, in quo humani generis Reparatorem e cruce depositum tanta solertia & artis magisterio inscalpsit, ut sanguis e vulneribus Christi manans vividus cerneretur; quo opere rarissimo, laudatissimoque, soluto ei pretio, potita est Isabella Estensis Princeps. Multis Gemmis admirando opificio exscisis, adiit Galliarum memoratum Regem Magnanimum Franciscum I. qui eius virtutem non solum laudibus, sed & praemiis honorificentissimis honestavit. BENVENUTUS CELLINIUS Florentinus, qui solus, si gemmis scalpendis operam dedisset, cum eo de gloria primoque honore certare poterat, eum laudat, & in eadem professione sua praestantissimum, dum ipse apud eumdem Regem versaretur, adpellat (3). Ea tempestate consuetudo illa invaluerat, ut Principes Viri, Optimates, & Proceres nobilissimi non solum baltheos, & cingulos, & torques, verum & capitis operimenta pretiosissimis inscalptis lapidibus, ac gemmis exstanti opificio faberrime caelatis, condecorarent. Haec igitur ornamenta plurima Parisiis perfecit MATTHAEUS, quae

 plu-

(1) De eo scribit Ill. Marchio Scipio Maffeius in Par. III. Cap. VI. pag. 193. *Verona illustrata*.
(2) In Par. II. Volum. I. pag. 288. & 289.
(3) In Vita sua, quam Italice scripsit, pag. 200. quamvis erraverit Typographus, qui eum *Messer Mattia del Nasaro* adpellat.

plurimi aestimabantur. Venerem cum Cupidine exquisita arte effinxit, cuius ectypum e sulphure, eximium opus, apud me est. Deianiram, seu mavis Iolem, Herculeis spoliis gestientem pulcherrimo Chalcedonio, forte fortuna in flumine invento, veluti singulare suae artis miraculum perbelle aptatis coloribus, opus tanto Rege dignum, perfecit, eidemque Fautori suo beneficentissimo exhibuit. Primus, ni fallor, inter recentiores aurea signa, quae perfecit, lapillis a se incisis ditavit, quibus portatilem sacram tabulam pro ara Sacelli regii effinxit & ornavit. In patriam reversum iterum apud se adcivit Rex, monetisque suis cudendis praefecit, & praemiis regia liberalitate eum ornavit. Alia praestantissimi huius Artificis opera memorat Vasarius, quem adeat eruditus Lector; eumque meritis laudibus ornat Celeberrimus Scipio Marchio Maffeius (1). Si validis uti possem coniecturis, eius opus esse crederem insignissimum opus, quod nuper observavi in regio Florentino Cimeliarchio, in Gemma Heliotropio ovalis figurae utrinque exscisa, latitudinis fere unciarum quatuor, in qua divino opere insculpta est Infantum Bethlemiticorum nex, pluribus admirandis nexibus, ac figuris ornata, & B. Virgo Maria asello vecta Puerum Iesum deferens in Aegyptum, comitante Sponso Iosepho Sanctissimo. Verum deest nomen Artificis, dum matres omnes, & parvuli inter furentes milites ululare, fugere, flere, & loqui videntur. Hoc opus facile donatum est a Maria Medicea Galliarum Regina.

Alterum omnino certum atque indubitatum immortalis Nassarii opus ex Sardonyche insigni adfertur a Marietto Tab. CVII. in Vol. II. in quo sculpta creditur

(1) In sua *Verona illustrata*, Par. III. Cap. VI. Col. 193.

ditur Conſtantini Imp. pugna & celeberrima victoria. Nam in volitante vexillo nomen ſuum ita inſculpſit Artifex praeſtantiſſimus: O P. N. S. nimirum *Opus Naſſarii Scalptoris*, ſive *Sculptoris*. Huius praeſtantiae & raritatis opus aerumnoſiſſimum, qualis, quantusque fuerit NASSARIUS Veronenſis, perſpicue oſtendit. Adfertur etiam ab eodem Cl. MARIETTO Tab. CXVIII. imago admirabili opificio Achati Chalc. inſcalpta Franciſci I. Chriſtianiſſimi Galliarum Regis, nudo capite, cum thorace & paludamento, a quo inclito Maecenate ad tantum gloriae faſtigium NASSARIUS evectus eſt.

CLAUDUS, & BRUGIASORZI Veronenſes, & alii Diſcipuli MATTHAEI NASSARII Veronenſis, Saec. XVI.

Solent plerumque praeſtantes Artifices cumulandis pecuniis dediti, vel quieti ſuae & commodis nimium indulgentes, neminem docere, atque inſtituere, ut ſibi conſulant, & curis omnibus vacent: quod quidem ipſi naturae repugnat, & divinis conſiliis, legibus, ac civilibus inſtitutis maxime adverſatur, quae ſcientiam ſine invidia communicandam docent. Maximis laudibus celebrandus eſt Matthaeus Naſſarius Veronenſis, qui exemplo ſuorum Magiſtrorum alios egregiae indolis iuvenes concives ſuos ſcalpendi peritiam docuit, & ſuos alumnos fecit, qui a Vaſario nominantur; inter quos primus cum laude recenſetur quidam Veronenſis Aurifex, qui, quod cruribus laboraret, claudus *il zoppo* adpellabatur. Peritum quoque diſcipulum fecit alterum Veronenſem, fratrem Dominici BRUGIASORZI (1), ac praeterea

(1) Vaſarius loco citato pag. 290. ſcribit *Domenico Bruſcia Sorzi*. Lat. *urens mures*. At Auctor Diſſert. Glyptogr. ſcribit pag. 80. Cap. XXV. *Frater Dominici Brugia Sforzi*, ſcribit, neſcio quo auctore.

terea duos eius nepotes, aliosque plures Italos & Gallos homines. Fuit Matthaeus vir liberalis, ingenuus, comis, non divitiarum, sed gloriae, & famae nominis cupidissimus; cuius non ultima laus est placuisse magnopere augusto Genio Francisci I. Galliarum Regis, quo defuncto, & ipse Parisiis mortuus est post annum CIↃ. IↃ. XLVII. relictis filiis, qui valde ei dissimiles fuere.

IOANNES IACOBUS CARALIUS Veronensis, Saec. XVI.

Romae floruit, operumque suorum fama non Italiam tantum, sed etiam Poloniae amplissimum regnum implevit IOANNES IACOBUS CARALIUS Veronensis. VASARIUS de eo non meminit in Vita Valerii Vicentini, in qua sibi notos Gemmarios Scalptores commendat; sed alibi multis cum laudibus celebrat, nimirum in Vita Marci Antonii Bononiensis (1) Chalcographi sua aetate praestantissimi; in quo imitando, dum viriculo aereis tabulis incideret, omnem adhibuit industriam, omnique ingenii & solertiae conatu eius peritiam aemulatus est CARALIUS. VASARIUS aeneas ab eo complures egregio opificio incisas tabulas enumerat, quas, ne instituti nostri limites praetergrediamur, praetermittimus. Direpta Urbe, paullo post, quum ingenio maxime polleret, & maiora suae virtutis & praestantiae monumenta relinquere cuperet, totum se dedit scalpendis Gemmis anaglypho, & diaglypho opere; nec solum gemmis, verum etiam crystallis, ac tandem in Architecturae

(1) Loco superius memorato. Sed Cl. Scipio Marchio Maffeius eum tantum nominat, & *Iacobum Caralium* adpellat, praetermisso priore nomine, nempe *Ioannis*, Veronae Illustr. Parte III. col. 193.

rae operibus mirifice excelluit apud Poloniarum Regem, cuius liberalitate honores, & magna praemia consecutus est; tantumque regiis muneribus profecit, ut in Parmensi ditione ingentem auri summam, ut ex ea lucrum in senectute, reversus in patriam, perciperet, conlocaverit. Amplissimo elogio ita eum celebrat Vasarius, ut fatendum sit, nemini in Gemmis utroque opificio tum exstanti, tum cavato sculpendis secundum fuisse; quem CARALIUM minor a MARIETTO silentio praeteritum, de quo pauca Cl. VICTORIUS (1) adnotavit.

LUDOVICUS ANICHINIUS Ferrariensis, Saec. XVI.

Dum hoc aureo saeculo in Glyptographica arte in Italia plures excellebant Opifices, supra reliquos eminuit LUDOVICUS ANICHINIUS (2) patria Ferrariensis, qui Venetiis vixit, atque in augusta Urbe, sapientiae, optimarumque artium domicilio, praeclara edidit suae artis & scientiae exempla circa annum CIↃ. IↃ. XL. quem suis laudibus ad caelum evexit PETRUS ARRETINUS (3) & GEORGIUS VASARIUS (4), qui eum facile cognovit, atque eius opera contemplatus in lapillis mira subtilitate caelaturae, & ingenii solertia minimis insculpendis adeo excelluisse adfirmat, ut omnium mentes in admirationem & laudes rapuerit. MARIETTUS adnotat eum & in cudendis illustrium Virorum numismatis praestantissimum fuisse, nullo adlato huiusmodi eius artificii auctore, vel teste. De his enim silet VA-

Ttt SA-

(1) Differt. Glyptogr. Cap. XXV. pag. 80. locum tamen & elogium Vasarii non indicavit.
(2) Perperam ab aliis scriptum legitur *Nichinius* pro *Anichinius*.
(3) Vide eiusdem Petri Arretini Epistol. Tom. IV. pag. 181.
(4) Vol. I. Par. III. pag. 291.

sarius, gemmas tantum minimis figuris ab eo exquisito artificio inſcalptas memorans; neque Vir Cl. Rodulphinus Venutus memorat Pontificia Numismata ab eo perfecta; etſi non ita facile negari poſſit, Anichinium, qui miro artificio Gemmas perfecit, & Numismata perficere non potuiſſe; nam & alios Gemmarios utraque laude celebres ea tempeſtate & Nummographos fuiſſe ex hac Hiſtoria perſpicue compertum eſt. Nec Vasarius, nec Mariettus, nec alii, qui poſt eum ſcripſere, gemmas pretioſiores ab Anichinio inciſas enumerant; neque e qua Schola prodierit, quove tempore vixerit, declarant. Sed quum Petri Arretini laudes promeruerit, eidem coaevum fuiſſe dubio procul eſt, atque eo tempore tunc maxime floruiſſe, quo ſcripta eſt ab eo epiſtola ſuperius memorata, quae mihi ad manum non eſt; neque, ut arbitror, a veritate aberravero, ſi coniiciam, regnantibus Clemente VII. P. M. & Carolo V. Caeſare.

Inter alios Gemmarum Scalptores aevo ſuo Romae celebres, quos commemorat Camillus Leonardus Piſaurenſis in ſuo *Speculo Lapidum* (1), laudat Franciscum Nichinum Ferrarienſem, qui, ut obſervat Auctor Diſſertationis Glyptograhicae (2), vel frater eſt Ludovici Anichinii iam laudati, vel fortaſſe idem ipſe, perperam a Leonardo nominatus, de quo alii viderint.

ALEXANDER CAESARIUS, ut fama fert, Patavinus, Saec. XVI.

Quemadmodum Graecia antiqua Pyrgotele ſummo Scal-

(1) Venet. Edit. anno MDXVI. & iterum Pariſiis MDCX. Opus vero, Sacrae Congregationis ab Indice nuncupatae Decreto, iure, meritoque damnatum.
(2) Cap. XXV. pag. 81.

Scalptoriae artis magiſtro ſuperbiit; ita & Italia ALEXANDRO CAESARIO, ſive DE CAESARIBUS, veluti Pyrgotele altero, qui veterum praeſtantium Scalptorum gloriam, ſi non aequavit, certe artis ingenio & conatu admirabili aemulatus eſt, operumque fama nominis immortalitatem ſibi peperit multis laudibus celebrandam. Ut enim Phocionis Athenienſis imaginem anaglypho opere Sardonychi inſculpſit Pyrgoteles, eidem ſummo viro coaevus, quae in Stoſchiano egregio Opere adfertur Tab. LVI. in qua & nomen ſuum inſcripſit; ita & ALEXANDER ad eius exemplum Achati Sardonychi adſimili opere eamdem imaginem exſculpſit; eo tamen diſcrimine, ut Pyrgoteles caput Phocionis ad dexteram Gemmae partem expreſſerit, pallio tecto ſiniſtro humero; ALEXANDER vero collo tenus ſine pectore effinxerit, ad laevam gemmae partem verſo eius capite, opificio plane manſuetiore, ac molliore, ſed dignitatis & gravitatis pleno. VASARIUS poſtquam plurimos Gemmarios Opifices laudavit, ut ad ALEXARDRUM venit, meritorum, eorumque operum iudex peritiſſimus, eum reliquos omnes praetergreſſum adfirmat elegantia operum, praeſtantia, diligentia, ac venuſtate abſolutiſſima, omnemque artium encyclopaediam, ut ita dicam, exquiſitiſſime eum calluiſſe memorat. Adcedit Michaelis Angeli Bonarrotii oraculum, qui dum contemplaretur numiſmata ab ALEXANDRO mira arte abſoluta, ac praeſertim illud in honorem PAULLI III. P. M. cuius effigies viva videtur, poſtica vero exhibet Alexandrum Magnum pedibus ſummi Sacerdotis Ieroſolymitani provolutum, eumque adorantem, exclamaſſe ait VASARIUS (1), poſtremam veniſſe artis horam, videlicet non plus ultra,

(1) Primi Vol. Par. III. pag. 291. Flor. Edit.

ultra, quum ipse ALEXANDER ad supremos elegantiae & perfectionis terminos pervenisset. Numisma describitur & adfertur a Cel. BONANNIO S. I. (1), a Clarifs. RODULPHINO VENUTO illustratur Num. XXXII. pag. 85. & qua occasione sit cusum adnotatur. Interdum Graecorum Artificum more nomen suum ita inscripsit: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. ΕΠΟΙΕΙ. Sed quod ad Historiam nostram pertinet, tanta ALEXANDER CAESARIUS polluit arte, iudicio, praestantia in Gemmis sive diaglyphico, sive anaglyphico opere scalpendis, ut cognomento *Magister Graecus* ab omnibus adpellatus fuerit. Quo vero auctore MARIETTUS proferat, eum in Graecia natum fuisse, mente non adsequor, atque idcirco ait cognominatum Magistrum Graecum. Verum, quae Italis ingeniis debetur laus, minime deneganda est; nam eum fuisse *Alexandrum Bassianum Patavinum* tradunt Viri Cl. MOLINETIUS (2), & VENUTUS loco citato. Cognomentum *de Caesaribus* accepisse autumo fortassis ab illustri familia de Caesaribus, cuius auspiciis & liberalitate his artibus a teneris unguiculis operam dedit, atque in his valde praecelluit. Complures Gemmas ab eo insculptas, sculptasque exstanti opere laudat VASARIUS, inter quas hae potissimum primas tenebant, in quarum altera sculptus leo cum puero, in altera vero femina nuda; in Sarda incisum caput Henrici II. Regis Christianissimi, quam imaginem iubente Cardinali Farnesio absolverat (3); quod vero artis miraculum censebatur, erat Phocionis Atheniensis caput Achati Sardonychi, ut diximus,

(1) Numism. Pontif. Rom. num. 33. pag. 199.
(2) In Praefat. ad Histor. Pontificum Rom. per Numismata.
(3) Mariettus memorat alteram Sardam, sed exstanti opere scalptam cum eadem imagine Henrici II. Christianifs. Regis, in qua etiam inscalptum litteris graecis Alexandri nomen, quod opus ait servatum in Cimeliis Croatianis.

mus, exſcalptum; quo opere nobiliſſimo ſuperbit Dactyliotheca Antonii Mariae Zanettii Veneti V.C. quod a me deſcriptum vide Tab. III. pag. 5. (1)

Praeclara alia non pauca de hoc praeſtantiſſimo Artifice adnotantur a Cl. VENUTO (2), quae quum praetermiſſa a VASARIO, ignota fuerint praelaudato MARIETTO, valde gratum, ut opinor, eruditis erit, ſi adferantur: " Ad hanc ſpectat aetatem *Alexander Caeſari*, „ cognomento *Graecus*, inter optimos quosque Cuſores „ Scalptoresque merito numerandus; quum, Vaſario „ iudice, vel ea quae artis minima ſunt, ſumma dili- „ gentia perfecerit. Excudit numismata, formas ſigna- „ vit, lapillos incidit. Auctorem hunc indicat ac pro- „ bat numisma illud Paulli III. cuius anterior pars „ Paullum exhibet, ac deſignat epigraphe: PAVLVS „ III. PONT. MAX. poſterior vero Templum, Sacer- „ dotem, Magnumque Alexandrum flexis genibus, lit- „ teris appoſitis: ΑΛΕΧΑΝΔΡΟΣ ΕΠΟΙΕΙ. Nec in numis- „ matum dumtaxat, ſed etiam in nummorum cuden- „ dorum uſum formas effinxit; quippe Monetariae Of- „ ficinae diu curam geſſit in Urbe. Praecipua vero, „ ac admiratione plane digna eſt Alexandri ſolertia in „ lapillis incidendis, ac dexteritas ſumma. Lapillos vo- „ camus minutiores quosdam ac pretioſos lapides, quos „ a coloris diverſitate, & imaginum ſtructura diſſimi- „ li, peculiari nomine, vernaculo ſermone appellamus. „ Si enim color ſubobſcurus (*rubrus*) ſit, & imago la- „ pidi inciſa, Corniolam (*Corniola*) nominamus; ſin „ autem & alius ſit color, & figura promineat, bar-

Vvu „ baro

(1) Gemmae antiquae Antonii Mariae Zanettii Hier. F. Ant. Franc. Gorius Notis Latinis illuſtravit Venetiis MDCCL. in fol.

(2) In Praefat. pag. XXI. ad Numismata Romanor. Pontificum praeſtantiora Rom. edit. MDCCXLIV. in 4.

„ baro nomine Cameum dicimus, Italice *Cameo*. Utri-
„ que lapidi ſculpendo ALEXANDER incubuit, & uſque
„ adeo excelluit, ut prodigii ſimile videatur lapillus
„ (*Cameo*), in quo caput eminet Phocionis Athenien-
„ ſis. Pari elegantia, inſtante Cardinali Farneſio, ca-
„ put Henrici Galliae Regis corniolae, quae Iulii Ro-
„ mani magnitudinem aequat, inſculpſit. Ad eius ma-
„ giſterii nobilitatem accedit gemina effigies, altera
„ Petri Aloyſii Caſtrenſis Ducis, altera Cardinalis Far-
„ neſii; quorum poſtrema caput habet aureum, a-
„ ream vero ex argento. “

IOANNES CAVINIUS Patavinus, Saec. XVI.

Ferunt IOANNEM CAVINIUM, vulgo nuncupatum il *Padovanino*, quum in Graphice magnopere excelleret, primum inſcalpendis Gemmis operam dediſſe; ſed laborum ſuorum diuturnitate pertaeſus, cudendis numismatis totus poſtea incubuit, quae omnium aetatis ſuae Artificum praeſtantiſſima habentur, & multo ſtudio conquiruntur. Ioannes Baptiſta Paſqualius Venetus, Typographus laudatiſſimus, haec quae a docto Viro accepit, mecum communicavit, quae nunc primum pervulgantur. “ IOANNES CAVINIUS Patavinus aurea, argen-
„ tea, aereaque cudit Numismata omnium peritiſſimus
„ ſaeculo decimo ſexto. Clariſſimorum Virorum Ima-
„ gines affabre expreſsit, Caeſarum rariora numismata
„ imitatus eſt, ac reſtituit antiquis adeo ſimilia, ut
„ vix, niſi a peritiſſimis, diſtingui poſſint, ac ſuſpe-
„ cta haberi nitorem propter & elegantiam. Amiciſſi-
„ mus fuit Alexandri Baſſiani viri eruditiſsimi, bona-
„ rumque artium patroni. Eo praecipue curante duo-
„ decim Caeſarum imagines ſuis numismatibus recudit,
ſui-

„ suique amoris ergo in elegantissimo numismate Bas-
„ siani & propriam imaginem posteritati mandavit.
„ Obiit Patavii anno MDLXX. Non. Septembr. Se-
„ pultus est in Ecclesia S. Ioannis in Viridario. Lapidi
„ hoc inscriptum Epitaphium.

IOAN. CAVINIO
VIRO INTEGERRIMO PATRI DE SE OPT. MERIT,
QUI ANTIQUORUM OPERA MAX. IUDICIO COLUIT
ET PRISCORUM PRAESERTIM CAESARUM
MULTORUMQUE AETATIS SUAE VIRORUM
CLARISS. IMAGINES CUDENDO EXPRESSIT
CAMILLUS FIL. IV. CON. OB SUAM IN EUM
PIETATEM SIBIQUE AC SUIS OMNIBUS P. C.

In Museo Clar. Comitis de Lazara, quod in Thesaurum Christianissimi Galliarum Regis migravit, servabantur formae Cavinianae ad cudenda numismata, quas Rex dono dedit Patribus S. Genevie fae. Ab ipsis editum est Volumen, in quo eadem numismata cum antica & postica parte delineata repraesentantur. Exstant in variis Museis numismata maximae formae & magnitudinis, quae plurima sunt, & aliis enumeranda ac describenda relinquo.

ANDREAS RICCIUS, sive CRISPUS, Patavinus.

Multa cum laude memorandus est ANDREAS RICCIUS, seu CRISPUS, a capitis crispa coma ita dictus, Patavinus aeris fusor, qui etiam Caelator excellens fuit, ac Statuarius.

IO. ANTONIUS CARAFFA, PAULUS ZOPPIUS, & SERAPHINUS, Brixienſes, Saec. XV. & XVI.

Dum haec ſcriberem, forte fortuna incidit in manus meas liber ſingularis Octavii Roſſii Brixiani, cuius titulus: *Elogi Hiſtorici di Breſciani Illuſtri Teatro ec.* (1) in quo in fine laudantur Pictores, Sculptores, & Caelatores egregii, qui in ea celeberrima Urbe floruerunt; quae nunc plena operibus, ſcriptis, aedificiis ſacris munificentiſſimi, ac ſapientiſſimi S. R. E. Cardinalis Bibliothecarii Angeli Mariae Quirini inter Italicas Urbes praeclariſſima eſt, toto orbe celeberrima, ac nemini ſecunda. Inter eximios Opifices, qui Gemmariis adcenſeri poſſunt, hi potiſſimum eminent, IOANNES ANTONIUS CARAFFA, SERAPHINUS, & PAULUS ZOPPIUS. De ſingulis ea quae ad nos pertinent nunc adnotanda. IOANNES ANTONIUS CARAFFA (2) primus in ea urbe circa anum CIↃ. CCCC. LXX. cryſtallinorum Vaſculorum fabricandorum auctor fuit, quae tam egregio opificio perfecit, ut a Venetorum Republica adcitus, ſtipendia in eo praeclariſſimo ſcientiarum & artium domicilio meruerit. Siquidem cryſtallina eius opera auri ſumma tanti vendebantur, quanti pendebant. Nihil enim rarum erat vel ex gemmis, vel ex floribus a natura productum, quod ipſe pereleganter non imitaretur, & accurate anaglyphico opere in vaſculis non effingeret. Flagitantibus Nobilibus Avogadris vas magnum e cryſtallo exſtruxit, in quo exſtanti opere ſculpſit complures Nymphas in aquis fluminis inter ſe conludentes ſub arborum umbris. Ferunt eius in Vaſculis vitreis & cryſtallinis caelandis tan-

(1) Italice ſcriptus eſt, Brixiae editus in quarta forma anno MDCXX. Vide pag. 502.
(2) Vide ibidem pag. 514.

tantam fuisse praestantiam, ut veneno eum exstinctum in ipso iuventae flore suspicio oborta sit.

Aureo saeculo, nempe circa annum CIↃ. IↃ. XXX. in minimis figuris pingendis, praesertim in libris exquisitissimis picturis ornandis celebris fuit Paulus Zoppius (1). Hic in crystallino praegrandi lebete pinxit Brixiensem depopulationem a Gallis irruentibus acceptam, in qua ad vivum picta ora Domini de Fois, & aliorum Ducum, hominumque in eo facinore inlustrium. In hoc admirando opere absolvendo duobus annis studio & ingenio insudavit; quod cum in itinere secum duceret, ut Magnificentissimo Venetorum Duci Gritto dono offerret & dedicaret, fractum est; quapropter maximo dolore perculsus apud Desentianum repente interiit.

Initio eiusdem aurei Saeculi XVI. in omnibus sculpturis & caelaturis mirabile quoque fuisse Seraphini Brixiensis ingenium praelaudatus Rossius scribit (2); quapropter & in Gemmis caelandis non minimam laudem consecutum arbitramur. Nam opera e chalybe ornabat aureis & argenteis ornamentis, figuris, emblematis, quae instar gemmarum inserta maximi pretii habebantur. Caroli V. Caesaris arma operosissima fecit, galeam, thoracem, brachialia, tibialia: Francisco I. Galliarum Regi obtulit gladium triumphalem, vulgo *Stocco*, mira arte a se fabricatum, & insitis aureis & argenteis emblematis adeo ornatum, ac perelegans, ut ab eo aureum torquem & insignia Equestris Ordinis pro meritis acceperit. Senecta oppressus in patria sua semper cum laude victurus obiit.

Xxx IO-

(1) Vide ibidem pag. 508.
(2) Vide ibidem pag. 509.

IOANNES MARIA FABRIS Venetus, Saec. XVIII.

Dum hanc Historiam Glyptographicam scriberem, rogavi praelaudatum Ioanem Baptistam Pasqualium, ut praestantes hac aetate Gemmarios Scalptores, qui apud Venetos florent, mihi enumeraret; a quo & haec monumenta ad egregium IOANNEM MARIAM FABRIS pertinentia accepi, quae operae pretium me facturum duxi, si ipsis verbis vernaculo sermone ad me scriptis laudarem: " Incisore di Gemme in Venezia evvi GIAM-
" MARIA FABRIS Veneto, scolare nel Disegno delli
" Sigg.[ri] Giambatista Dancin, e Giuseppe Camerata
" Pittori Veneziani: poscia passò egli nella pubblica
" Accademia sotto la direzione del Sig. Giambatista
" Piazzetta celebre Pittore. Apprese il modo solamen-
" te d'incidere nella Città di Vienna dal Sig. Giaco-
" mo Valder di Trasburgo, e da altro vecchio Ale-
" manno, stipendiato dall'Imperatore Giuseppe. Ritor-
" nato poi di fresca età alla sua patria, cominciò e
" proseguì da se medesimo a intagliar gioie, e scol-
" pire Cammei. Alcune delle opere più singolari di
" questo valente Incisore son passate in alcune Datti-
" lioteche e Musei; altre a Soggetti, dai quali non
" gli è permesso di farle palesi. Si sa di alcune po-
" che, tra le quali un Dionisio inciso in Corniola per
" S. E. il Sig. Conte di Sculemburgh, fu Marescialло
" della Serenissima Repubblica di Venezia; altra si-
" milmente per il N. H. Signor Conte Giovanni An-
" gheran Patrizio Veneto, testa di Giulia di Tito;
" altra, cioè Pallade, in Corniola per il N. H. Sig. An-
" drea Barbaro Patrizio Veneto; altra, Mercurio alato,
" in Topazio Paiesco per il Sargente Generale Straticò;

altra

„ altra in Corniola, testa di Cibele turrita, per il Sig. „ Gregorio Lavizari, Nobile di Como, e Cittadino „ Veneto; altra in Corniola, di un Alessandro cornuto, „ a imitazione più dell'altre dell'antico, per il Sig. „ Giovanni Loris Mercante Veneto; un Cicerone in „ Sardonica macchiata a fasce, per il Sig. Francesco „ Lazzarò Cittadino Veneto. Tra i Cammei più bel- „ li del medesimo, si accenna una Testa cognita di un „ Giovine con capelli sparsi pel N. H. Sig. Bortolo „ Vitturi: altro con Ottone Imperatore senza corona „ in capo, che esiste in Venezia nelle mani d'un Mi- „ nistro estero: altro d'una Matidia, ch'è nelle mani „ d'un Veneto Patrizio. Ne ha fatti altri per com- „ missione di alcuni Viaggiatori, e particolarmente per „ il Sig. Antonio Gallo di Bologna. "

IACOBUS GASPARINIUS Venetus, Saec. XVIII.

Percelebre est nomen, totaque Europa laudatum Iacobi Gasparinii Veneti, qui in crystallinis operibus incidendis sculpendisque praestantioribus palmam praeripuit. De eo haec ad me scripsit memoratus Pasqualius. " Incisore più celebre di cristalli è Giacomo Ga- „ sparini Veneto. Imparò egli il disegno di figure „ dal Sig. Piazzetta, e di ornati dal Sig. Carpoforo „ Stuccatore. Tra le opere più particolari e pregiabi- „ li di questo Autore, si annovera il Ritratto della „ Imperatrice Regina d'Ungheria e di Boemia, che „ fu mandato a Vienna: alcune sottocoppe, tondi, e „ tutto il fornimento da tavola, con figure incise, „ armi, blasoni, ornati di perfetto disegno per il Prin- „ cipe Odescalchi Romano, d'immenso valore. Altri „ bicchieri, belliconi, e coperchi, e tazze incise con

figu-

„ figure, ornati, ed iscrizioni per il Principe Statolder d'Ollanda, di sommo valore: altri simili con geroglifici, figure, mari, e paesi per commissione avuta di Londra; altri simili per alcuni Cavalieri esteri, e Principi capitati a Venezia; come pure per alcuni Patrizj Veneti; ed ha parimente somma abilità in incidere specchj, e molti di questi ne ha incisi. "

LAURENTIUS MASINIUS Venetus, Saec. XVIII.

In imitandis antiquorum Scalptorum insignioribus exemplis multam obtinet hac aetate laudem LAURENTIUS MASINIUS, qui & Romae & Florentiae diu moratus est; verum dum haec scribo, Venetias reversus, Gemmis scalpendis adsiduo labore incumbit. Non paucas gemmas ab eo scalptas vidi Florentiae penes egregium Aurificem Anularium Liborium Caglierum, qui eas mihi ostendit. Si in suis caelaturis diutius studio immorari vellet, maiora praestare posset; sed quia cum paupertate eius peritia luctatur, celerrime opera sua conficit; invenitque rotam omnium maximam, qua quidquid alii faciunt integra die, ipse unica tantum hora absolvit; hinc est quod Gemmas a se inscalptas exiguo pretio vendit, & ita vivit ingenio, quo absolutiora & praestantiora praestare potest, si quis liberalius cum eo agat.

CAPUT

CAPUT XVI.

De Gallica Schola Glyptographica, eius clari Scalptores Gemmarii memorantur.

IN Gallico Orbe ac Coelo ſemper multis laudibus, ubique etiam gentium, praedicabitur non ſolum Magnus, ſed etiam Maximus Rex FRANCISCUS I. Chriſtianiſſimus, qui tum liberalia ſtudia, tum artes revocavit, reſtituitque, & ſapientia ac liberalitate ſua fovit, auxit, atque in florentiſſimo, opulentiſſimoque Regno ſuo quammaxime amplificavit. Plena ſunt eius laudibus egregiorum Scriptorum volumina, qui eum Maecenatem, & Fautorem inclytum magnanimumque celebrant Litteratorum omnium, & Poetarum; inter quos eius delicium eminet noſter Aloyſius Alamannius Patricius Florentinus, inter Pictores Leonardus Vincius, inter Aurifices & Gemmarios Benvenutus Cellinius, & Anichinius, aliique ex noſtris, & hi etiam ſummi Glyptographici Artifices, qui nunc a me recenſentur. Incomparabilis hic Rex mentis altitudine, perſpicaci ſolertia, ſapientiaque, quum antiquis, & recentioribus praeſtantium Opificum ingeniis, & exquiſitioribus operibus ſummopere delectaretur, & optima quaeque recte pernoſceret, aeſtimaretque, brevi temporis ſpatio regiam Aulam ſuam monumentis hiſce aeternae ſuae gloriae, ſapientiae, & eruditionis implevit, & in omnibus ſummis Galliarum Principibus valde excitavit; adeo ut hodie florentiſſimum Regnum ad ſummae gloriae apicem evectum admiremur: cuius gloriae Fundator omnium maximus, omni aevo memorandus, ſummisque praeconiis celebrandus eſt LUDOVICUS XIV. Rex

Chriſtianiſſimus, qui artes omnes, & ſtudia abſolutiſſimas reddidit favore regiae ſuae magnificentiae, & incredibilis liberalitatis, qua in omnium ore eſt, vivit, vivetque ſemper, nullis omnino, licet maximis, laudibus aequandus. Harum omnium laudum aemulus nunc feliciter regnat, vigilatque Rex Invictiſſimus, ac Potentiſſimus LUDOVICUS XV. quo auſpice, favente, ac praeſidia omnia ad augendum amplificandumque praeclararum artium, & litterarum decus ſuppeditante, inſignes florent Gemmarii Opifices, quorum nomina, & eximia opera, quae mihi innotuere, nunc recenſentur. Ea ſemper fuit Gallici Orbis laus, ut ingenia maxima tum in liberalibus diſciplinis, tum in praeſtantioribus artibus ſemper floruerint; quod etiam tribuendum illis Regiis Academiis, in quibus viri longe doctiſſimi, & probatiſſimi, ſpe praemiorum quae regia liberalitate adſidue dantur, ad omnia praeſtanda, quae aeternitate digna ſunt, excitantur, & cumulatiſſime recreantur.

COLDOREUS Gallus, Saec. XVII.

Floruit eximius hic Scalptor Gemmarius ſub Ludovico XIII. & Henrico IV. Chriſtianiſſimis Regibus, cuius imaginem opere tum anaglyphico, tum diaglyphico exquiſitiſſime elaboravit, inſigni artis nobilitate ac magiſterio. Credibile eſt integras quoque figuras eodem opificio, &, ut ſolebat, delicatiore caelatura, expreſſiſſe, quae vel non exſtant, vel ignorantur. Profecto in vultibus exhibendis eum nemini ſecundum fuiſſe teſtatur MARIETTUS. Fama eſt eum ab Eliſabeth Regina in Britanniam adcitum, cuius imaginem exſtanti opere admirando, quod in Crozatianis Cimeliis ſpecta-

ctatum eſt, in Achate Onyche ſculpſit; quapropter a Britannis magno in pretio eius ſcalpti lapilli habiti ſunt, & certatim conquiſiti.

Hunc ſuſpicatur Mariettus ipſum eſſe IULIANUM de Fontenay, cognomento ab omnibus, reiecto proprio nomine, *Coldorè* adpellatum, qui magno in honore fuit apud Henricum IV. Galliarum Regem, cui munus ſcalpendi Gemmas ſuas (1), & in regio Palatio manſionem dedit, eumque inter domeſticos Cubicularios ſuos adlegit, & tamquam praeceptorem peritiſſimum ſuorum Scalptorum Gemmariorum officinis in Muſeo ſuo praefecit; cuius ſuſpicionis ſuae non paucas rationes, & quidem non leves, adfert; quem adeat Lector.

N. REY Gallus, Saec. XVIII.

Ineunte ſaeculo XVIII. Romae anularibus gemmis ſcalpendis dediſſe operam REY Gallum, narrat Auctor Diſſertationis Glyptographicae (2), qui numiſma eximii operis ab eo aere coronario fuſum cum imagine Emmanuelis Theodoſii Cardinalis Bullionii adfert, argento tenuiſſimo ita bracteatum, totumque viriculo ſumma diligentia perpolitum, ut conſpicientibus omnino cuſum videatur. Ex gemmis praecipua cum laude ab eo deſcribitur Smaragdus, in quo imaginem D. Caroli Albanii Clementis XI. Fratris filii egregio labore artisque nobilitate inſculpſit. Parem laudem adeptus eſt inſcalpta ſignatoria gemma inſigniis gentilitiis Marchio-

(1) Laudatur in patentibus Litteris, in quibus data a Rege Chriſtianiſſimo Privilegia Artificibus recenſentur, datis ad diem XXII. Decembr. an. MDCVIII.

(2) Cap. XXV. pag. 90. 91. & 92.

chionis Castri Sancti Viti, Hieronymi Theoduli Patricii Romani distincta & decorata.

FRANCISCUS IULIANUS BARRIER
Gallus, Saec. XVIII.

Natura ipsa avida laudis & gloriae sibi mirum Barrier ingenium effinxit, qui invito patre, a quo Aurariae arti suae, & encausticae picturae destinabatur, sui ipsius praeceptor adeo in Gemmis scalpendis utroque opificio excelluit, ut regius Gemmarius Opifex factus nominis immortalitatem feliciter sit adsecutus. Sculpta ab eo spectantur complura capita, figurae, animalia, necnon illustrium Virorum imagines, inter quas illae probatissimae habentur Marchionis Rangonii pro Serenissimo Mutinae Duce ad Regem Christianissimum Oratoris, & Domini de Fontenelle. Obitum suum IV. Eidus Maias anno CIↃ.IↃ.CC. XLVI. aetatis suae LXVI. multis laudibus honestavit.

IACOBUS GUAY Marsiliensis, Saec. XVIII.

Parisiis celebre est nomen Regii Scalptoris Iacobi Guay, qui nunc vivit, floretque, Opificum Gemmariorum decus & ornamentum. Graphices praeceptis ab eximio Pictore Boucher instructus, relictis Aurariae artibus, & patrio Marsiliensi solo, Glyptographico tantum Parisiis magisterio incubuit. Quum insignem Gemmarum Crozatianam Syllogen vidisset, summa discendi proficiendique cupiditate incensus Italiam perlustravit, Florentiae vero anno CIↃ.IↃ.CC.XLII. diu moratus, Gemmarum Thesaurum sedulo contemplatus est, ac praestantiora tum antiquorum, tum neotericorum Artificum opera accuratissime expendit. Mox Romam

mam petiit, ubi ſede iuſſu Regis Chriſtianiſſimi in Palatio Accademiae accepta, ita tempus omne diſtribuit, ut & gemmis incidendis, & Muſeorum tota Urbe rarioribus monumentis perluſtrandis operam daret. Singula artis miracula, quae conſpexerat, adſidua meditatione recogitans infixa animo conſervabat; quapropter antiqua capita & protomas, inter quas Antinoi caput Sardae, alterum eiusdem Antinoi ſignum artis miraculum, egregio opere inſcalpſit, in imitandis antiquis Graecis Opificibus feliciſſimus. Pariſios redux ſe in Glyptographicis opificiis magis magiſque acuit ac perfecit. In imaginibus ſculpendis nulli ſecundus, effigiem vivo ore ac pene voce D. de Crebillon expreſſit; mox puerulos & feminas, & alia multa opera elaborata abſolvit, quae, ut brevitati conſulam, praetermitto. In effigie D. Marchioniſſae de Pompadur ſummo atque incredibili ſtudio, auxiliante Venere ipſa cum Gratiis, exſtanti opere ſingulari Gemmae exſculpſit; ſed, quod aliqui non probarunt, in minore, quam opus erat, tanto capiti area, in qua oportebat, ut latius exſplendeſceret, atque emineret. Chriſtianiſſimum Galliarum Regem Ludovicum XV. Sardae in triumphali curru vectum, ad pedes ſedente Regio Delphino, exquiſitiſſima arte inſcalpſit. Sed nihil praeſtantius, abſolutius nihil Triumpho Fontenoyenſi, quo oſtenſo, iubente Rege, Scalptor regius declaratus eſt, & ab eo tum aedibus ad Muſeum, tum regiae Accademiae Pictorum & Sculptorum adſcriptus eſt; quod decus expreſſit in Gemma, quam eidem Regiae Accademiae dono dedit ſub emblemate Genii Graphices, cui Apollo ſuae laureae partem impertit.

IOANNES BAPTISTA CERTAIN
Gallus, Saec. XVIII.

Adhuc vivit Parisiis egregius hic Scalptor, qui aemulatione certavit cum filio Mauritii Belgae. Bacchicam pompam inscalptam in anulari Gemma illa celeberrima, quae antea fuerat divini Michaelis Angeli Bonarrotii, quam Magnus Ludovicus XIV. Rex Christianissimus in digitis suis inseruit, egregiis conatibus, quibus difficultates superavit, accurate expressit. Non ingenii vires, sed proposita operum schemata ei defuere.

CAPUT XVII.

De Glyptographica Schola Alemannica, eiusque claris Scalptoribus Gemmariis.

IMperatorum, Regum, & Principum, qui in Germanico Orbe tanquam sidera lucidissima micant ac splendent, non recensebo nomina in hoc ipso Capitis XVII. vestibulo, quum in his quae a me mox dicuntur, meritis laudibus non fraudentur, quorum auspiciis, favore, & liberalitate auctae ornataeque sint Glyptographicae artes, quod perspicue apud omnes in confesso est. Quemadmodum enim terra nisi Solis radiis illustretur, & opportunis imbribus irrigetur, squalorem induit, ac sterilescit; ita etiam disciplinae omnes, & pulcherrimae artes, quae a Graphice ortae sunt, nisi maximorum Principum liberalitate, beneficentia, amore, ac pervigili studio recreentur, profecto sordescunt, & gloriae auras, & praestantiae favores non sentientes, veluti faces quaedam vento non agitatae ex-

stin-

ſtinguuntur. Hinc Alemanniam cernimus ope & praeſidio magnanimorum Principum Gemmarios Artifices ingenio & patientia prae ceteris incomparabiles ſemper florentiſſimos, ac praeſtantiſſimos produxiſſe, & adhuc producere, qui ad honoris & gloriae faſtigium pervenere; quorum nomina illuſtria nunc recenſemus: atque utinam omnia nobis nota, dum ſcribimus, exſtitiſſent!

CASPAR LECHMANUS, MISERONIUS, eiusque filii DIONYSIUS & FERDINANDUS EUSEBIUS, Saec. XVII.

In confeſſo eſt, Regum & Principum favore ali, mirumque in modum florere optima ſtudia & artes, ſi praeſtantes Viros honoribus & praemiis liberaliſſimis ornent, atque honeſtent. Laudatur Rodulphus II. Imperator glorioſiſſimus, qui pulchrorum operum amore mirifice delectatus eſt, eaque de re praecellentes Opifices ad ſe adcitos ad Glyptographicen & Toreuticen in ſuis regnis exercendam excitavit. In Muſeo Vindebonenſi Caeſareo plurima pretioſa adſervantur Vaſcula e cryſtallo, Achate, & Iaſpide, quae tum pulchritudine, tum ſuperatis arte multis periculis, inuſitato quodam opificio exſplendeſcunt. His elaborandis tunc operam dabant, & praeſtantiores cenſebantur, CASPAR LECHMANUS, & MISERONIUS, a quibus in Bohemicis officinis exempla petita, quae hodie multa in laude ſunt. MISERONIUS (ni tamen ſcribendum ſit MISURONIUS, e qua familia celebres Glyptographos prodiiſſe Caſparem & Hieronymum Mediolanenſes diximus) Antiquarii Caeſarei eximium decus adſecutus eſt. Eidem in Glyptographice ſucceſſit optimus filius DIONYSIUS, qui iuſſu Mathiae Caeſaris exſciſis multis gemmis, aliisque e pre-

pretiosis lapidibus perfectis operibus, Musea Vindebonensia & Pragensia ornavit. DIONYSII filius FERDINANDUS EUSEBIUS, titulis & honoribus aulicis auctus a Leopoldo Imperatore, demandata sibi munera accurate implevit (1).

CHRISTOPHORUS SCHWAIGERUS
Alemannus, Saec. XVI. & XVII.

Stemmata & Insignia in Gemmis inscalpsisse CHRISTOPHORUM SCHWAIGERUM, non ex eius caelaturis, sed ex eius Icone, quam pinxit Ioannes Van-Ach, aeri vero incidit anno CIƆ. IƆ. C. Lucas Kilian, colligit PETRUS MARIETTUS. In subiecto elogio, Latinis versibus expresso, cum Pyrgotele propter caelandi peritiam comparatur; quod Poetico oestro tribuendum est.

PHILIPPUS CHRISTOPHORUS BECKERUS
Alemannus, Saec. XVIII.

De hoc Gemmario Artifice plura adnotat PETRUS MARIETTUS, e quo pauca haec decerpimus. Primum Aurariae operam dedit, sed quum Viennam Austriae petiisset, Glyptographicen in ea didicit a Seidlitzio Caelatore famigeratissimo. Imperator Caesar Iosephus apud se in honore habuit; mox, eo vita functo, Carolus VI. magnorum ingeniorum munificus conquisitor & Fautor, cudendorum numismatum suorum provinciam ei demandavit, & nobilitatis insigniis decoravit. Russianam regiam Aulam petiit, ubi Magni Petri I. Czaris sphragisma obsignatorium incidit, & restitutis in eo regno monetariis officinis, iisdem cuden-

(1) Vide Petrum Mariettum, a quo haec accepimus.

dendis praefuit, multis & magnificis honoribus ab eo Principe ornatus, qui ei advenienti, dum pranderet, ferculum adferri, eique adponi iussit. Eas potissimum Gemmas exquisito labore & laudabili nitidoque opificio insculpsit; quibus epistolae & chartae obsignantur; quae emblemata quam perdifficilia sint, nemo est qui nesciat; nam in his Principum Virorum Stemmata praesertim apud Alemannos valde laboriosa, ad omnes Heraldicae scientiae regulas accurate exprimi debent; inter quas obsignatorium Liriae Ducis sigillum maxime laudatur. Gemmis exstanti opere exsculpendis operam dedisse ferunt; diaglyphico vero opere gemmis insculpsit effigies Caesaris Augusti Caroli VI. & Augustae Elisabeth eius Coniugis; nec non in Iaspide Inclutum a Sabaudia Principem Eugenium effinxit. Obiit Viennae Austriae VIII. Eidus Maias anno CIↃ. IↃ. CC. XLIII.

SPANENBERGERUS Norimbergensis, CONRADUS MULLERUS, & IOANNES CONRADUS eius Filius, Alemanni, Saec. XVIII.

Norimbergae multos annos in Glyptographica se exercuit egregius Spanenbergerus, qui eam quoque docuit, & discipulos habuit, inter quos memoratur Conradus Mullerus. Ioannes Mullerus, eiusdem Conradi filius, institutiones secutus est celebris Beckeri, de quo diximus; nam quum scalpendis in lapillis, & gemmis, Inlustrium Familiarum Insigniis, & Stemmatibus, studio, arte, ac diligentia praecelleret, patre suo vita functo anno CIↃ. IↃ. CC. XXXIII. relicto patrio solo Strasbourgh, Lutetiam Parisiorum se contulit, ut facilius studiis suis & utilitati consuleret, ubi nunc honestissimo utitur domicilio.

CHRISTOPHORUS DORSCHIUS, & SUSANNA DORSCHIA F. Norimbergenſes, Saec. XVIII.

In Gemmis ſcalpendis adſiduo labore, quoad vixit, praeſertim in Regum ac Principum Imaginibus, ut ſolebat, accurate expreſſis, inſudavit CHRISTOPHORUS DORSCHIUS Norimbergenſis, qui hoc ſaeculo floruit ab anno CIƆ. IƆ. CC. ad annum CIƆ. IƆ. CC. XXXII. quo fato functus eſt XVI. Kal. Novembres, aetatis ſuae anno quinquageſimo ſexto. Praeceptorem habuit patrem ſuum, qui ſi in Italicis, non vero in Alemannicis Scholis ſe perfeciſſet, maiorem profecto laudem, ac ſui nominis celebritatem ſibi conquirere potuiſſet. Erat enim ingenio valde perſpicaci, & ad aerumnas dedito.

A patre optimo egregie in Glyptographice erudita eſt eius filia SUSANNA, matrimonio iuncta Ioanni Iuſtino Presler, Moderatori Patriae Academiae Pictorum, quae hac tempeſtate in Gemmis utroque opificio ſcalpendis cum imitatione antiquorum exemplarium, & multa diligentiae laude dat operam: de quibus horum Artificum dotibus multa accepi in familiaribus colloquiis cum Clariſs. Barone de Stoſch. Inſigniora DORSCHIUS collegit antiquorum Artificum ectypa, quae in domeſticis Cimeliis ſervat nunc eius filia. Idem etiam Chalcographus egregius, qui aereas Tabulas omnes incidit, quae exhibentur in Gemmarum Theſauro Ioan. Martini ab Ebermayer, quem Commentariis inluſtravit Cl. Io. Iacobus Bayerus Med. Doct. in Academia Altorfina Profeſſor, prodiitque Norimbergae anno CIƆ. IƆ. CC. XX.

LAU-

LAURENTIUS NATTER Norimbergensis, Saec. XVIII.

Inter Gemmarios Scalptores probatissimos, qui nostro aevo florent, recensendus est LAURENTIUS NATTER, civis Norimbergensis, vigore animi, solertia, peritia & elegantia in suis caelaturis nemini secundus. Praeceptorem habuit Oxe Helveticum, de quo dicemus, quem longe superavit. Anno circiter CIↃ.IↃ.CC. XXXII. Florentiam appulit, & in hac Urbe, in qua artes omnes maxime florent, per triennium moram fecit; quo tempore quum insigniora Graecorum opera Gemmis exscisa sedula cura, multaque meditatione sedulo contemplaretur, & sulphurea ectypa suppeditante Ill. Barone de Stosch, eius monitis ac praeceptis in dies magis magisque proficeret, tantam nominis claritatem adeptus est, ut inscalptae ab eo Gemmae ab omnibus magno studio cuperentur, conquirerenturque. Solus Franciscus Ninghius Florentinus eius virtuti, & aemulationi obstitit. Ne autem tam praeclaro Opifici cedere videretur, imaginem, ut ille fecerat, Ioannis Gastonis Magni Ducis Etruriae in Achate Sardonyche diligenter inscalpsit. Sardae inscalpsit imagines Marchionis Ludovici Tempi, & Martelliae eius Coniugis lectissimae, ut eorum nuptias ingenii sui monumento aliquo honestaret. Achati Sardonychi pulcherrimo Veneres omnes & Gratias circumfudit, in quo exquisito opificio effinxit imaginem Nobilissimae Feminae Valvasoniae Suarez della Conca, eximia forma celebris ac spectatissimae. Persimili lapillo sculpsit etiam Philippi Baronis L. de Stosch caput, & in eo nomen suum graeca epigraphe inscripsit. Exstant etiam in meis Cime-

meliis alia eiusdem NATTER, quem probe novi, egregia opera, quibus, cum cerneret antiquis operibus, quae frequenter in suis Gemmis imitabatur, & referebat, valde proxima esse, nomen suum vel latina vel graeca epigraphe ita exprimebat: NATTER. & NATTHP EП. hoc est: *Natter faciebat*, more Scalptorum antiquorum. Primus Iuliam Titi Vespasiani, & Marciae Furnillae filiam anulari gemmae sculpsit ad typum illius, quae maximi moduli est, & in celeberrimo S. Dionysii Thesauro Parisiis adservatur, & nomen suum latino titulo adiecit. Sed prae ceteris eius sphragismatis multis laudibus celebratur imago gemmae anulari insculpta Eminentissimi S. R. E. Cardinalis Alexandri Albani, in qua nomen suum inscripsit: NATTHP EПOIEI. Amethysto etiam egregio opere insculpsit iuvenilem imaginem, quam Lutetiam Parisiorum detulit D. Abbas de Rothelin, quam etiam laudat PETRUS MARIETTUS. Tiberii, Apollinis, & Sabinae capita e praecellentissimis antiquis Scalptorum imaginibus excepit opificio elegantissimo ac felicissimo. Haec quae laudavi & alia multa eximia suae artis monimenta intra triennium Florentiae absolvit; mox laudibus & praemiis excitatus complurium Optimatum Britannorum, Londinum petiit, & adhuc ibidem, ut fertur, summo in honore semper victurus floret.

MARCUS TUSCHERUS Norimbergensis, Saec. XVIII.

Naturae & Artis prodigia fere omnia si quis MARCI TUSCHERI ingenium nostra aetate, Deo divina sua munera effusiore liberalitate non raro largiente, complexum esse dixerit, neque adulationis, neque mendacii

cii culpae obnoxius cenſendus erit. Id probe ſciunt & teſtantur, qui eum nondum implentem aetatis ſuae trigeſimum annum tum Romae, tum Florentiae conſpexerunt, ejusque familiaritate frui potuerunt, inter quos me quoque animo lubens connumero. Nihil eſt in praeclaris artibus, quae a Graphice pendent, vel nobile, vel arduum, vel ſtupendum, quod ipſe, alter veluti Prometheus, non ſit feliciter adſequutus: egregius Plaſtes, eximius Pictor, Architectus probatiſſimus, mirabilis Chalcographus, novorum operum Artis inventor, antiquorum imitator ſagaciſſimus; demum quum laudis & gloriae ardore & cupiditate flagraret incredibili, ne cui cederet, ſummam quoque in operibus Glyptographicis peritiam, nullo adhibito praeceptore, ſed tantum obſervato Florentiae amico ſuo dulciſſimo Laurentio Natter, dum iisdem operam daret, oſtendere voluit; quae licet pauca ſint, eius tamen igneam animi vim, eumque antiquorum Artificum aemulatorem praeſtantiſſimum fuiſſe demonſtrant. Dum Florentiae degeret, non raro his ſtudiis operam dantem eum vidi, & ſumma cum animi voluptate conveni frequentius. Ad tantam ingenii & artium gloriam eum educavit Clar. Philippus Stoſchius, apud quem hoſpes Florentiae complurium annorum ſpatio manſit; quo auſpice immenſum propemodum antiquorum operum pulcherrimorum theſaurum ſelectiſſimum ſibi quotidie reſeratum propoſitumque felici eventu contemplatus eſt. De tabulis ab eo pictis, de chartis calamo ex atramento delineatis, de plaſticis, atque architectonicis operibus eius nihil dico. Chalcographico ſtilo mira fecit; non ſpe multae pecuniae, quam contemſit, ſed amicitiae, & gloriae potiſſimum mercede contentus.

Ex his pauca enumerare lubet : nempe prospectum Vesuvii montis cinerem & ignem vomentis, quem eo ipso in loco aereae tabulae incidit , cuius apographum in Vol. I. mearum Symbolarum Decadis II. Romanae editionis, adiectis eius laudibus, protuli; Catrossianam Villam valde celebrem Venutorum Patriciorum Cortonensium; Nuptiarum ritus & pompam dum Sponsa Sponsi domum ingreditur ; non paucas Tabulas numismatum Syracusanorum, & Urbium Siciliae, vel editas , vel edendas in praeclaro Opere Cl. Viri P. D. Iosephi de Pancratiis Nobilis Cortonensis, Academiae Etruscae, & Columbariae Socii , quibus Litteratis Coetibus & ipse TUSCHERUS virtutis & honoris causa adscriptus est; quae omnia & alia non pauca aereis tabulis peritissime delineavit & incidit, antiquorum operum imitator accuratissimus . Sed omnes ingenii sui vires , & studiorum suorum praestantiam in ea aerea Tabula maxima ostendit , in qua , praeter sexcentas confluentium spectatorum figuras , incidit triumphalem Arcum in celebrando, excipiendoque Francisco III. Lotharingio, Etruriae Magno Duce, Pio, Felice, Augusto, in eius adventu, in qua nihil est quod desideres. Hanc Tabulam longitudine superantem duos Romanos pedes antiquos Florentiae delineavit, Londini vero aere insculpsit. Haec Tabula , quam Francisco Magno Etruriae Duci, nunc Imperatori Caesari Clementissimo semper Augusto dedicavit, hac epigraphe, eiusque regiis Insigniis ornata ab eo est : FRANCISCO III. *Lotharingiae Barri & Magno Etruriae Duci Regi Hierusalem Incluto Pio Clementi Propagatori Ampliatorique egregiarum Artium hanc Scenographiam Arcus Triumphalis ante Portam Divi Galli Florentiae ad solemnem eius Ingressum solide erecti anno Sal.* CIↃ.IↃ.CC XXXIX.

XXXIX. *ex Archetypo a se delineatam aereque incisam dedicat vovet ac consecrat Marcus Tuscherus Noricus Pictor & Architectus perenne devotissimi obsequii testimonium Londini* M DCC XLIII. Huius Tabulae perpaucis impressis editisque exemplaribus, quae amicis suis carissimis, & mihi quoque ex Dania dono misit, Tabulam ipsam, ut maxime rarissimam redderet, in alium usum statim convertit. Post hunc annum, eius nominis fama magis magisque ubique percrebrescente, ab inclyto Daniae Rege adcitus est, ut sumtuosissimum in regiis nuptiis celebrandis tum in principe sede, tum in augusto palatio adparatum excogitaret, omnibusque ornamentis praeesset. Ibi antiqua omnia monumenta, quae in Aegypto & ultra in suis itineribus Regis iussu & sumtibus egregius Vir Norden viderat, in regiis tabulis accuratissime delineavit & incidit. Regius publicorum operum Praefectus, & Machinarius magnis cum praemiis perhonorifice declaratus est.

Venio nunc ad eius opera Glyptographica. Imaginem suam non in aerea tantum, verum etiam in duobus lapillis, Sarda, & Beryllo, alteram Romae anno CIↃ. IↃ. CC. XXXIII. alteram mox Florentiae faberrime insculpsit. In priore nomen suum Graece ΜΑΡΚΟΣ inscripsit. Quantum quoque artis studio, & magnitudine ingenii sui valeret, ut ostenderet, Minervam Salutiferam ad fidem archetypae Gemmae Dactyliothecae Ottobonianae omnium operosissimae, quam Aspasius insignis Gemmarius Scalptor effinxit (1), minore loci spatio accuratissime expressit; maiora ac longe plura facturus, si praepropera mors eum in hoc ipso gloriae curri-

(1) Hanc vide in Stoschiano Opere Gemmarum cum Artificum nomine, Tab. XIII.

curriculo aetate florentem non rapuisset, cuius obitum nuper magno cum moerore audivimus.

HENRICUS ENGELHART, Saec. XVIII.

Laudatur hic Artifex, natione Alemannus, a SANDRARTO in *Acad. Pict. Erud.* pag. 219. & 343. qui eius aetate operam gemmis scalpendis dabat; quamvis MARIETTUS suspicetur propter familiaritatem, quam cum eo habebat, ea laude ornatum. Idem Scriptor laudat etiam DANIELEM, qui in sigillis & anulis obsignatoriis stemmata gentilitia insculpebat.

CAPUT XVIII.

De Scholis Glyptographicis Hispanicis, Britannicis, Danicis, Scoticis, Suevicis, Prussicis, aliisque transmarinis, eorumque celebrioribus Scalptoribus Gemmariis.

ETSI sero apud nobilissimas transmarinas Nationes Gemmarii Artifices Glyptographicas Artes ad summum excellentiae apicem evexerint; haud tamen sine temeritatis nota negari potest, eas praeclaros Opifices iactare posse, qui merito summa cum laude in his Historicis meis Fastis enumerari possint. Illud mihi iamdiu observatum est, opulentissima Regna perpacuis superbiisse Gemmariis Caelatoribus, quia subiecti Regibus cives nimia divitiarum copia abundarent: quum econtra Italicarum Urbium Artifices praeclaris studiis a pueris imbuti, quum pluribus commodis destituti, pecunia rerum omnium arbitra carerent, eo industria, studio, labore, ingenii aciem, & virium nervos omnes con-

contenderunt, ut sibi & gloriam & opes nominis celebritate, operumque praestantia sibi compararent; quod divino consilio factum arbitror, ut semper indigentes in studiis adsidue versarentur, & suis ingenii, & artis monimentis praecellentissimis patriam, nationem, orbem universum locupletarent. Illud etiam adcedit, quod maximis gravissimisque bellis adsidue detenti Invictissimi Reges ad augendum litterarum & artium omnium splendorem nonnisi in beato pacis otio & quiete animum, liberalitatem, & munificentiam converterunt. Hinc videmus, ubi Hispaniarum Reges ad omnes artium elegantias degustandas, excitandasque pronos se ostenderunt, ac valde studiosos, statim tanquam e pratis flores benigno rore consperfos praestantes Litteratos Viros & Artifices omnis generis ortos esse, & caput ad sidera, quae in ipsos radiabant, extulisse. Sub Potentissimo Rege Hispaniarum nunc valde floret Regia Scientiarum & Bonarum Artium Accademia, cuius subsellia implent Viri longe doctissimi, qui iam multos ingenii fructus donarunt. In Britannico Orbe praestantissimi nunc florent Artifices, quod ipsi maximis praemiis ornentur atque ditentur. Testantur collectae Antiquitates Palmyrenae, opus immortale, & maxima gloria plenum; testatur illa summorum Procerum Accademia, quae praemiis adficit eos omnes sive Litteratos, sive Artifices, qui gloriam & ipsis Maecenatibus, & sibi pariunt sempiternam.

Sileo magnanimi Daniae Regis inclyta gesta, quae nullis laudibus aequare possum, qui universa Aegypto perlustrata, antiquisque omnibus monimentis antiquorum Aegyptiorum diligentissime delineatis, ea publico bono aereis tabulis incisis proferri & publicari iussit.

 Apud

Apud omnes teſtatiſſima ſunt praemia propoſita a Scotorum Principibus, a Suetiae quoque Regibus, quum ipſa Regina, cui Zanettianam Dactyliothecam Auctoris nomine dedicavi, miro inſignium Gemmarum amore teneatur, & his deliciis antiquae eruditionis Muſeum poſſideat refertiſſimum. Silentio potius quam meritis laudibus recolo famoſiſſimum Pruſſiarum Regis nomen auguſtum, qui, quum ipſe optimis diſciplinis, & ſtudiis omnis eruditionis ſit inſtructiſſimus, tum litteras, tum artes omnes revocavit, & ad veterem gloriam adſpirare exemplo ſuo mirifice cogit: quae omnia ex mox dicendis aliquo modo eluceſcent.

IACOBUS THRONUS, Saec. XVI.

Nunc primum meis curis in lucem prodit nomen Iacobi Throni, qui circa annum CIↃ.IↃ.LVI. in adamante eximia arte incidit Inſignia Mariae Britanniae & Hiberniae Reginae, uxoris Philippi II. Catholici Hiſpaniarum Regis. Huius patria me latet.

Anonymus Ebraeus cum praelaudato Throno coniungendus, de quo omnes Scriptores, qui de Glyptographica ſcripſere, ſilent. Hic adamantem tabulatum, ut aiunt, *in tavola*, ovalis figurae, atque inſignis magnitudinis, exquiſito opificio inſcalpſit, in quo inſignia Regis Pruſſiae cum quatuor gentilitiis Stemmatibus ſpectantur; pro quo decem millia numorum, nempe *Tolleri*, accepit; ſed in eo effingendo tantum induſtriae, laboris, & ſolertiae inſumſit, ut mox caecus evaſerit; cuius nomen & patriam adhuc ignoramus. Haec mecum Clariſſimus Baro de Stosch perhumaniter communicavit.

THO-

THOMAS SIMON Anglus, Saec. XVII.

Antiquis Caelatoribus, Gemmarumque Scalptoribus proximus habitus eſt THOMAS SIMON Anglus, qui tempore Cromuelis ſumma artis & ingenii laude apud Britannos floruit. Imagines Virorum Illuſtrium in lapillis inſcalpſit, atque etiam anaglyptico opere expreſſit; inter quas illae magnam ei nominis famam peperere, quae exhibent vultus Olivarii Cromuelis, & Domini Clarendonii primi inter Miniſtros Regni Caroli II. Regis Britanniae; quarum gemmarum ectypa exſtant in Cimeliothecis Stoschianis. In formis incidit etiam aere cudenda Numismata, quae inter conſummatiſſima eius opera celebrantur. Hunc nec Auctor Diſſertationis Glyptographicae, nec Mariettus nominarunt.

MAURITIUS, atque eius Filius, Belgae, Saec. XVIII.

Ex Belgio Rohanum migravit, & domicilio ſibi parato, regnante Ludovico XIII. Galliarum Rege, in Gemmarum ſcalptura non mediocrem laudem ſibi paravit MAURITIUS. In Glyptographice filium ſuum erudivit, qui complura edidit opera, quae laudata ſunt; ſed mox Rohano relicto Hagam Comitum ſe contulit, ubi octogenarius obiit anno CIↃ. IↃ. CC. XXXII. quum diu Pariſiis Gemmis ſcalpendis operam dediſſet.

N. REISEN Danus, & CAROLUS CHRISTIANUS eius Filius, eiusque Diſcipuli, CLAUS, SMART, SEATON, Saec. XVIII.

REISEN Danum inter egregios Lithographos recenſet

ſet MARIETTUS, qui quum in Dania ortus eſſet, ſequutus Guillelmum Regem, cui erat addictus, Londinum ſe contulit, ubi conſtituto domicilio ſuo gemmis ſcalpendis ſedulus incubuit. CAROLUM CHRISTIANUM filium ſuum erudivit, & Glyptographicae abdita & difficilia ſuis exemplis monſtravit; quibus adeo profecit, ut parentem longe ſuperaverit: nam praeſtitit iudicio valde exquiſito, propria, facili, ac celeri in caelando peritia ac ſagacitate, quibus dotibus inter primos Anglos Scalptores Gemmarios connumerari, & quidem magna cum laude, potuit. Is celeri fato, annis circiter quadraginta natus, interceptus eſt circa annum CIↃ. IↃ. CC. XXV. Tam brevi tamen vitae curriculo complura opera elaborata reliquit; inter quae memoratur imago Caroli XII. Suecorum Regis, in qua, praeter mollem quamdam ſubtilitatem, nihil eſt quod deſideres. Obſtabat enim, ut caelamina ſua abſolutiora redderet perficeretque, innata quaedam in eo celeritudo, quae ab ingenii vi, & mira in tractandis opificiis facilitate ſponte promanabat.

Inter alumnos, quos hic mirabilis Scalptor ex Britannis habuit, inſtructior habitus eſt CLAUS, qui demens obiit anno CIↃ. IↃ. CC. XXXIX. Alter eſt SMART, qui celeritate, qua in gemmis ſcalpendis uſus eſt, omnium oculos admiratione complevit, ſed negligentiae crimen non evitavit, qui Pariſios ſe contulit circa annum CIↃ. IↃ. CC. XXII.

SEATONUS Scotus nunc Londini primarius Lithographus habetur, cuius opera glyptographica conſummatiſſima ſunt, quum in iiſdem poliendis elaborandiſque nec laboribus, nec diuturno ſtudio parcat; ſed in rebus omnibus *ne quid nimis* ſervandum eſt; quum interdum

labor

labor exquiſitior vigorem artis & nativam dignitatem enervet. Imagines Clariſſimorum Virorum Gemmis faberrime inſcalpſit, nempe Pope Poetae celeberrimi, Iones Architecti, quem alterum Palladium cenſent, & Equitis Magni Ioannis Newton; quas ſolutis ingentibus impendiis dedit, praeter omnium laudes cumulatiſſimas, & favórem paene incredibilem, quae ita oriuntur, ut magnum ex unica favilla incendium.

N. OXE, Helveticus, Saec. XVIII.

Nunc primum a me memoratur, & egregiis exteris Gemmarum Scalptoribus adcenſetur N. Oxe Helveticus, cuius nomen ut clareſcat, debetur eximio Natter, qui eum praeceptorem habuit, quod mihi Cl. Stoſchius patefecit. Si, ut monet Horatius, *fortes creantur fortibus & bonis;* in artibus quoque fatendum eſt, ſaepenumero ab egregiis Opificibus egregios prodire Opifices, qui frequentius & Magiſtros probatiſſimos antecellunt.

AARON VOLFF natione Iudaeus,
Brandenburgenſis, Saec. XVIII.

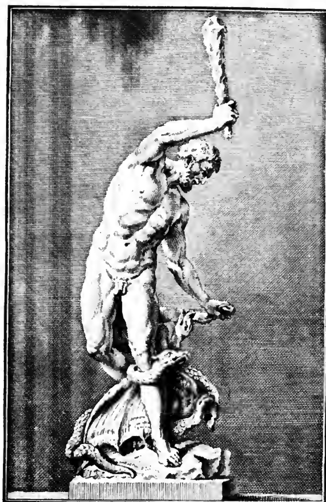
Huius Artificis non uno nomine laudabilis cum meminiſſet Cl. Stoſchius me praeſente in familiaribus colloquiis, omnem curam adhibui, ut de eo quae optabam reſcirem. Quum Senis eum modo degere audiviſſem, rogavi eruditiſſimum Virum, fama nominis & editorum operum clarum, Ioannem Antonium Peccium, Equitem Ordinis D. Stephani, Patricium Senenſem, qui hoc, quod ſequitur breviarium operum eius, ab eo obtinuit; quod ſubiicio: " Aron Volff figlio " di Iacob Volff Ebreo, Brandemburgheſe, Vaſſallo

„ di S. M. Prussiana , nato nella Città di Sandau ,
„ Provincia di Mandinburgh nella Marca Vecchia, ora
„ d'anni trentasei incirca, Incisore di Gemme ; nelle
„ quali esso lavora sigilli, armi, figure, ritratti, e Cam-
„ mei, e qualunque altro lavoro, che in pietre pre-
„ ziose possa farsi ; come anche è Professore di buli-
„ no da operarsi in qualsivoglia metallo, tanto d'in-
„ taglio , come di bassorilievo . Il medesimo è stato
„ allievo di Michel Vais, della Città di Dessau, Vas-
„ sallo di S. A. il Duca di Dessau. Il detto Aron ha
„ avuto l'onore di servire molti Principi Reali nella
„ Germania, e nell'Italia, spezialmente a S. M. il Re
„ delle due Sicilie in Napoli, come in Roma a varj
„ Principi e Cardinali. Niuno allievo ha fatto, men-
„ tre ha camminato molto il mondo, e ne' luoghi di
„ esso ha fatto poca dimora ; e la maggior dimora
„ che abbia fatto è stata in Napoli, ove le prime sue
„ operazioni sono state incider Gemme ; ed il primo
„ lavoro, che ivi facesse , fu per il Sig. Principe de
„ Salis, Duca di Mont' Allegro , Primo Ministro di
„ S. Maestà , e fu una Sardonica Orientale , in cui
„ dall'antico incise una Leda col Cigno, e due Cor-
„ niole, una con Arme del medesimo , e in un' altra
„ v'incise un Cesare Augusto. Il secondo lavoro fu l'
„ Arme di S. M. in Zaffiro bianco ; il terzo lavoro
„ fu per il Sig. Principe Pignatelli in un raro Gra-
„ nato, in cui incise l'Arme di esso; il quarto fu per
„ il Sig. Duca di Maddalona, per cui in Corniola
„ scolpì l'Arme, ed un Ercole in Plasma. Altro la-
„ voro fece al Sig. Principe delli Tarcini Vicerè di
„ Napoli, per cui fece l'Arme in Calcedonio; e mol-
„ ti altri lavori ha fatti al Sig. Principe della Riccia

tanto

„ tanto in Gemme, che in bulino; e così parimente
„ per il Sig. Principe della Villina sì d'Arme, come
„ di Cammei diversi. In simiglianti lavori servì il
„ Sig. Duca di Fori, ed il Sig. Principe di Tarsia,
„ a cui incise due Corniole, una con Corona, ed al-
„ tra con sua Arme, oltre a diversi lavori di bulino;
„ talchè pochi Principi e Signori di rango Napoleta-
„ ni son privi delle sue operazioni sì d'incisione di
„ Gemme, che d'intagli di bulino; ed ancora si son
„ prevaluti de' suoi lavori molti delli Generali e Uf-
„ fiziali di Milizia, dei quali, e dei lavori per essi
„ fatti non si ricorda. Ebbe ancora l'onore di fare in
„ Livorno i primi Sigilli per S. M. C. quando fece
„ l'ingresso come Granduca di Toscana, e questi fece
„ in acciaio, e parimente nella Toscana, e ora nella
„ Città di Siena, dove dimora, va continuando tali
„ lavori, e fatiche da molti ricercate.

FINIS.

P A Novelli del.　　　　G B Brustolon inc.

NOMINA VETERUM GEMMARIORUM, QUORUM IN HISTORIA GLYPTOGRAPHICA MENTIO INJECTA EST.

CATALOGUS

LITHOGRAPHORUM SEQUIORIS AEVI

QUI IN HISTORIA COMMENDANTUR.

D.

E.

F.

G.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

T.

V. et W.

Z.

E R R A T A.

In Praeloquium ad Dactyliothecam pag. xv. lin. 17. aureusque *lege* argenteusque.